

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ
в дослідженнях молодих учених**

Матеріали
науково-практичної конференції

(м. Харків, 14 травня 2015 р.)

Харків 2015

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

A45

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

голова – т. в. о. першого проректора Харківського національного університету внутрішніх справ Головка Олександр Миколайович;

заступник голови – начальник докторантури та ад'юнктури ХНУВС майор міліції Крепаков Ігор Олегович;

секретар – старший інспектор докторантури та ад'юнктури ХНУВС майор міліції Бут Євгеній Іванович;

члени оргкомітету:

– начальник відділу зв'язків з громадськістю ХНУВС полковник міліції Щербакова Ірина Василівна;

– начальник відділу організації наукової роботи ХНУВС підполковник міліції Мірошніченко Оксана Станіславівна;

– начальник інформаційно-технічного відділу ХНУВС підполковник міліції Полховський Олександр Миколайович;

– начальник відділу організації служби ХНУВС підполковник міліції Тарасенко Віталій Миколайович;

– начальник відділу матеріального забезпечення ХНУВС Копаниця Олексій Вікторович;

– директор загальної бібліотеки ХНУВС Процких Тамара Олексіївна.

Друкуються відповідно до доручення Харківського національного університету внутрішніх справ від 30.03.2015 № 31.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 14 трав. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2015. – 268 с.

У збірці матеріалів конференції знайшли відображення наукові розробки ад'юнктів, слухачів магістратури та здобувачів Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в основних галузях правоохоронної та правозастосовної діяльності, в першу чергу – ОВС України.

Для науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015

ЗМІСТ

ГУСАРОВ С. М.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	8
АГАПОВА О. В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	10
АГАРКОВА А. В.	
ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	13
АЛЕКСЄЄВА Ю. А.	
ДІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГУБЕРНСЬКИХ ЖАНДАРМСЬКИХ УПРАВЛІНЬ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	16
БАБАКІН В. М.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ ПСИХОЛОГІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	20
БАБЕНКО А. О.	
ЗАБОРОНА ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПРОБУВАННЯ ДЛЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ	25
БАСОВА А. В.	
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ЗАМОВНИКА ТА СПОЖИВАЧА В ДОГОВОРІ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	28
БІЧУРІН Р. Х.	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ	30
БОНДАРЕНКО Я. Г., ЧУДОВСЬКИЙ В. І., ЖУРАВЕЛЬ В. І.	
ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ, БЕЗПЕЧНИХ І ЗДОРОВИХ УМОВ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	34
БУБИР Ю. В.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО ІЗ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ	36
ВЕРЕЩАГІНА В. В.	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДДЮ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УКРАЇНІ	42
ВІКТОРЧУК М. В.	
НЕДОЛІКИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ...	45
ВОСКРЕСЕНСЬКА І. В.	
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ У СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА	48
ГАЛКІНА О. М.	
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ	52

ГРУБИЙ М. В.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРІЙНИХ КРАДІЖОК З ДАЧНИХ БУДИНКІВ.....	57
---	----

ДАЛЬ А. Л.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	61
---	----

ДАНИЛІВСЬКА В. О.

УСУНЕННЯ НЕПОВНОТИ СУДОВОГО НАКАЗУ	63
--	----

ДВОЙНІКОВ О. О.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	65
---	----

ДЕРЕВ'ЯГІН О. О.

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОТРАНСПОРТОМ	69
---	----

ДЖЕВАГА С. В.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЇЬ ПРИ ЇХ ВИКОРИСТАННІ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	75
---	----

ДМИТРИЄВА Л. В.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНИВ ЗІВАЛТУВАННЯ	79
--	----

ЄЛЬНІКОВ О. О.

СИСТЕМА ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВИКЛЮЧНИМ ПРАВОМ НА КОМП'ЮТЕРНУ ПРОГРАМУ	83
--	----

ЖАМАКОЧЯН Т. Р.

СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.	86
---	----

ЖИДЕЦЬКА С. В.

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ КУРСАНТІВ МВС ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ	89
---	----

ЗАВАЛЬНИЙ І. М., ВЛАСЕНКО І. В., ЄВТУШОК В. Н.

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ ПІД ЧАС СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ	92
--	----

ЗАДНЄПРЯНСЬКА А. В., ВЛАСЕНКО І. В., КУЩЕНКО В. А.

ВПЛИВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ НА БОЄЗДАТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ МЛПЦІІ.....	94
---	----

ЗАЛОЗНА Д. П.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ПРИ ОДНОСТОРОННІЙ ВІДМОВІ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.....	96
--	----

ІНШЕКОВ М. В., АКІМОВ С. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	100
--	-----

КОВАЛЬОВА Н. Г.

ДОКУМЕНТИ, ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА.....	102
---	-----

КОЗЛЕНКО О. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГOM ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ...	106
КРИВОВ'ЯЗ О. М.	
СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	109
КРЕПАКОВ І. О.	
ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ ПРИПИНЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ	112
КРЕПАКОВА М. Ю.	
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	115
КУРИЛЕНКО Д. В.	
ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ	118
ЛЕОНОВА О. О.	
АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТІНЬОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	122
ЛЕСЬ І. О.	
СТАН ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ РАДЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РОКИ НЕПУ (1921–1928 рр.).....	127
ЛІТВІНОВА О. В.	
СУЧАСНИЙ СТАН КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГУЛЯТОРА У СФЕРІ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ	136
ЛУНЬОВА О. С.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	139
МАРАВСЬКА К. І.	
КЛАСИФІКАЦІЯ ПОВЕДІНКОВИХ ВІДХИЛЕНЬ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ.....	144
МІРОШКО О. П., СЕРГІЄНКО Д. В.	
ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	146
МІРОШІНЧЕНКО Т. О.	
ЩОДО ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ	150
НАДУТИЙ А. В.	
ЩОДО ПОНЯТТЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ.....	154
НЕДЗЕЛЬСЬКА Л. П.	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ЕЛЕМЕНТІВ ОЦІНКИ ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ: СТУПЕНІ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ВИПРАВЛЕННЯ	156
НЕЧАЄВА К. О.	
ЗАДОВОЛЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРА СПАДКОДАВЦЯ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ	158
НИКІТЕНКО Р. П.	
СУБ'ЄКТ ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ.....	161

ОЗАР В. Г.

ТИПОВІ СЛІДИ КАТУВАННЯ В СТРУКТУРІ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ 164

ОСТАПЕНКО Я. С.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА
СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ 166

ПЕВНА О. В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ
ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 170

ПЕТРОВ О. С.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДНО
ДО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 177

ПЛІШАНЬ О. А.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОМІРНОСТІ ЗАХОПЛЕННЯ ОСОБИ,
ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ 180

ПРОКОПЕНКО Н. М., ГАЛУШКА А. С.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДАТКОВУ СОЦІАЛЬНУ ПІЛЬГУ 183

ПРОКОПЕНКО Н. М., ДЕНИСЕНКО А. А.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ
В ПОДАТКОВИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ 188

ПРОКОПЕНКО О. Ю., БЕЙ Я. В.

ДО ПИТАННЯ ПРОІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ 192

ПРОКОПЕНКО О. Ю., КОЛІНЬКО М. В.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ 197

РУМЯНЦЕВА-КОЗОВНИК А. В.

ПРОФІЛАКТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ 200

САМБОРСЬКИЙ В. О.

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ 204

СЕРДЮК А. М.

УМОВИ ДІЙСНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА 206

СУВОРОВА Р. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОДІВ,
ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНТРОЛЮ
ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ 209

ТУРЧИНА О. С.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ
«ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ... 213

ФЕДОСОВ О. С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ 217

ЦИРКУЛЕНКО С. С., ВЛАСЕНКО І. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ МАЛИХ
ОПЕРАТИВНИХ ГРУП МІЛІЦІЇ 222

ЧЕТВЕРТАК Д. Ю.	
СЛІДЧІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ	223
ЧЛЕВИК О. В.	
СВОБОДА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА	228
ЧОРНА А. М., ПРИХОДЬКО Я. А.	
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ СЛУЖБИ	232
ЧОРНА А. М., АНІСТРАТЕНКО В. М.	
ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	235
ЧОРНА А. М., ЛИШЕНКО Е. Ю.	
ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	238
ШЕВЧЕНКО Н. Л.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ПРИКЛАД ОБ'ЄКТИВНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	242
ШЕВЧЕНКО Т. В.	
АКТУАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНОГО АСПЕКТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ ДІЯХ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ.....	245
ШИНКАРЕНКО Н. В.	
АДМІНІСТРАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР В СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ – НАПРЯМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	247
ЮХНО М. О.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	251
МОСКАЛЬОВА Ю. В.	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ.....	256
НАДОБКО С. В.	
СПІВВІДНОШЕННЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ» (НА ПРИКЛАДІ ВІДНОСИН У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)....	260
ОДЕРІЙ О. М.	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЛАСНИКІВ СПІЛЬНОГО МАЙНА БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ	264

Шановні учасники конференції!

Від імені ректорату і Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю Вас з початком роботи науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» і висловлюю вдячність усім, хто взяв участь в її роботі.

Стало традиційним проведення нашими молодими вченими наукового форуму з обговорення результатів своєї науково-дослідної роботи. Розвиток науки в сучасних, складних для нашої держави умовах має велике значення. Особливістю сучасного періоду розбудови Української держави є глибокі зміни майже у всіх сферах життя суспільства. Зміст цих перетворень має ґрунтуватися на принципах демократії, соціальної справедливості, забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Необхідно підкреслити, що в наш час найбільш актуальними є розробки, що стосуються подальшого розвитку права і держави з огляду на визначений курс України на євроінтеграцію.

На шляху інтеграції нашої держави до європейського співтовариства вітчизняне законодавство потребує суттєвого оновлення. Не менш актуальними є удосконалення правоохоронної діяльності, у тому числі міліції, зміцнення законності цієї діяльності, пошук оптимальних моделей реформування вітчизняних органів внутрішніх справ, перетворення їх у правоохоронний орган європейського зразка.

Авторитет держави залежить від того, наскільки ефективно захищатимуться законні права та інтереси громадян. За цих умов проблеми діяльності органів внутрішніх справ в Україні стали предметом активних наукових досліджень, у тому числі і в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Перед молодими ученими постають важливі завдання щодо наукового забезпечення законотворчого процесу, реформування системи МВС України, протидії злочинності та її попередження, захисту законних прав громадян.

Конференція, що проводиться, безумовно, вплине на наукові погляди молодих учених, оскільки саме безпосереднє творче спілкування науковців надасть живильного поштовху для майбутніх звершень на ниві науки.

До оргкомітету конференції надійшло понад шістдесят тез доповідей та наукових повідомлень від молодих учених, які працюють у різних галузях науки, практично за всіма спеціальностями, за якими ведеться підготовка в докторантурі та ад'юнктурі нашого Університету. Всі ці матеріали включено до збірника наукових праць.

Бажаю учасникам науково-практичної конференції плідної роботи та успіхів у подальших наукових пошуках!

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,
*ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України*

Олена Валеріївна Агапова,

*аспірант кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Сучасна воєнно-політична обстановка диктує важкі правила гри, які активізують як державу, так і суспільство до створення військових та правоохоронних формувань, основним призначенням яких є захист та охорона суспільства від злочинних та інших протиправних посягань.

Під час напружених подій на сході України та в Автономній Республіці Крим 13 березня 2014 року Верховною Радою України було прийнято рішення відродити дієвий орган виконавчої влади – Національну гвардію України. Можна констатувати, що функції, які визначені у новому Законі України «Про Національну гвардію України» кардинальним чином відрізняються від функцій, закріпленими за попереднім органом у Законі України «Про Внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України» – Внутрішніми військами МВС України, правонаступницею якого і стала Національна гвардія України. Так, до головних напрямків діяльності Національної гвардії України слід відносити: військові, правоохоронні та службово-бойові функції.

Розглядаючи адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України, у першу чергу, необхідно розкрити зміст поняття адміністративно-правові засади.

Словник з української мови термін «засади» тлумачить у наступних значеннях: а) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; б) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; в) спосіб, метод здійснення чого-небудь [1, с. 48].

Якщо звернутись до наукової інтерпретації терміну «адміністративно-правові засади діяльності», то, наприклад, Д. Г. Заброда пропонує під ним розуміти сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання

за допомогою адміністративно-правових засобів. Крім того, науковцем також запропоновано виокремлювати обов'язкові й факультативні елементи організаційно-правових засад.

До перших автор пропонує відносити: правову основу (законодавство); об'єкт правового регулювання; пріоритетні напрями; принципи; суб'єктів їх завдання, функції й повноваження; засоби (заходи, методи), за допомогою яких здійснюється врегулювання суспільних відносин, у тому числі й відповідальності; механізми контролю і нагляду.

До факультативних пропонує зарахувати: організацію міжнародного співробітництва у відповідній сфері (галузі); інформаційне забезпечення; специфіку фінансування; особливості взаємодії та координації у певній сфері (галузі) [2].

На відміну від вищенаведеної наукової позиції, інший вчений – В. О. Спасенко – пропонує під поняттям адміністративно-правові засади розуміти вихідні принципи та положення, що виступають підґрунтям правового статусу й організації функціонування органу [3].

Варто зазначити, що науковці, досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності, акцентують увагу на органі державної влади, його структурі, ознаках, принципах, функціях та методах реалізації державно-владних повноважень.

З метою виокремлення обов'язкових елементів адміністративно-правових засад діяльності Національної гвардії України доцільно спочатку зрозуміти що саме представляє собою це поліфункціональне утворення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [3]

Вже з першої статті закону стає цілком зрозумілим – для чого, і з якою метою було створено Національну гвардію України. Так, до обов’язкових елементів адміністративно-правових засад діяльності Національної гвардії України можна сміливо відносити правовий елемент, зокрема Закон України «Про Національну гвардію України», галузеві закони та інші підзаконні нормативно-правові акти; об’єкти (життя, права, свободи, законні інтереси громадян, суспільства і держави), на які безпосередньо впливають суб’єкти (особовий склад) Національної гвардії України; принципи діяльності (верховенство права, законність, прозорість, відкритість для демократичного цивільного контролю, тощо); призначення; заходи впливу (фізичний вплив, застосування вогнепальної зброї, озброєння та військової техніки); відповідальність військовослужбовців (дисциплінарна, матеріальна, цивільно-правова, адміністративна та кримінальна); механізми контролю і нагляду (прокурорський контроль, демократичний цивільний контроль, тощо).

Перелічивши всі елементи адміністративно-правових засад діяльності цього військового формування з правоохоронними функціями, можна зробити висновок, що сьогодні Національна гвардія України представляє собою нову модель військових сил внутрішньої безпеки, що об’єднує як військові, так і правоохоронні, а у деяких випадках і службово-бойові функції, які характеризують цей орган, як компонент військової системи суспільства здатним у найкоротші строки захистити державу від агресії ззовні.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 т. Т. 3. З. – Київ : Наук. думка, 1972. – 744 с.
2. Заброра Д. Г. Адміністративно-правові засади : сутність та зміст категорії [Електронний ресурс] / Заброра Д. Г. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013/item/180-administrativno-pravovi-zasady-sutnist-ta-zmist-kategoriyi-zabroda-d-h>.
3. Спасенко В. О. Деякі питання адміністративно-правового регулювання діяльності Державної реєстраційної служби України [Електронний ресурс] / В. О. Спасенко // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 153–157. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/yyyy/153.pdf.
4. Про Національну гвардію України : закон України від 13.03.2014 № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594.

Одержано 27.03.2015

УДК 343.343

Альона Віталіївна Агаркова,

ад'юнкт докторантири та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У чинному Кримінальному кодексі України встановлено кримінальну відповідальність за масові заворушення. Кримінально караними визнаються: «організація масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях» [1].

Проблеми кримінальної відповідальності за масові заворушення постійно досліджуються, їм було присвячено значну кількість наукових праць учених, серед яких особливий внесок зробили такі автори: П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, І. М. Даньшин, Ю. І. Жих, І. Я. Козаченко, І. М. Копотун, М. Й. Коржанський, В. С. Ломака, П. С. Матишевський, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, М. Л. Наклович, В. В. Налуцишин, Г. І. Піщенко, Ю. М. Ткачевський, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та ін.

Нами проведений вибірковий аналіз об'єктивної сторони масових заворушень деяких зарубіжних країн, таких як: Латвійська Республіка, Китайська Народна Республіка, Швейцарія, Швеція, Республіка Польща, Естонська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Корея, Грузія, Японія, Республіка Австрія.

Можна сказати, що об'єктивна сторона, яка виражена в дії, а саме «організація масових заворушень» притаманна кримінальному законодавству таких країн як Латвійська Республіка (ч. 1 ст. 225 КК) [2, с. 222–223], Китайська Народна Республіка (ч. 1 ст. 290 КК) [3, с. 184–185], Естонська Республіка (ст. 77 КК) [4, с. 99], Литовська Республіка (ч. 1 ст. 283 КК) [5 с. 353–354] та Грузія (ч. 1 ст. 225 КК) [6, с. 253].

В диспозиціях статей деяких зарубіжних країн вказується така дія як організація масових заворушень, що супроводжувалися

насильством, це КК: Латвійської Республіки (ч. 1 ст. 225), Швейцарії (ст. 260), Республіки Польща (§ 1 ст. 254), Литовської Республіки (ч. 1 ст. 283), Республіки Корея (ст. 115), Грузії (ч. 1 ст. 225) та Японії (ст. 106).

Організація масових заворушень, що супроводжувалися погромами, підпалами, визначена в Кримінальних кодексах Латвійської Республіки (ч. 1 ст. 225 КК), Естонської Республіки (ст. 77 КК) та Грузії (ч. 1 ст. 225 КК).

В ч. 1 ст. 225 КК Латвійської Республіки [2, с. 222–223] та в ч. 1 ст. 283 КК Литовської Республіки [5, с. 353–354] в об'єктивній стороні прямо вказана така ознака: організація масових заворушень, що супроводжувалися знищенням майна.

Організацію масових заворушень, що супроводжувалися опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя законодавець помістив в кримінальне законодавство Латвійської Республіки (ч. 1 ст. 225 КК), Естонської Республіки (ст. 77 КК) та Грузії (ч. 1 ст. 225 КК).

Цікаво, що активна участь у масових заворушеннях передбачена тільки в § 1 ст. 254 КК Республіки Польща [7, с. 175–176].

Така ознака як участь у масових заворушеннях передбачена в КК: Швейцарії (ст. 260), Швеції (ст. 1), Естонської Республіки (ст. 77), Литовської Республіки (ч. 1 ст. 283), Японії (ст. 106) та Республіки Австрія (§ 274). Тобто до кримінальної відповідальності притягаються всі без винятку учасники масових заворушень не залежно від того чи приймають вони активну участь у масових заворушеннях або ні.

Крім того, треба відмітити, що в частині 1 статті 225 КК Грузії в об'єктивній стороні є така дія як організація масових заворушень, що супроводжувалися застосуванням зброї або вибухових пристроїв [6, с. 253].

За конструкцією до злочинів з формальним складом відносяться склади злочинів, які містяться в КК Латвійської Республіки, Швейцарії, Швеції, Естонської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Корея, Грузії, Японії, Республіці Австрії. Тобто у цих країнах злочин вважається закінченим з моменту вчинення суспільно небезпечної дії, яка виражена в диспозиції статті, а саме організації масових заворушень або участі у масових заворушеннях.

Злочини з матеріальним складом містяться тільки в КК Китайської Народної Республіки.

При дослідженні законодавства зарубіжних країн нами не виявлено складів злочинів з усіченим складом, тобто злочину який вважається закінченим на більш ранніх стадіях вчинення злочину.

Дослідивши об'єктивну сторону вказаних країн ми приходимо до висновку, що в Латвійській Республіці, Литовській Республіці, Естонській Республіці, Грузії співпадають ознаки об'єктивної сторони, в той час як Республіка Польща має таку ознаку, яка не притаманна жодній країні, яку ми вивчали.

Також ми можемо відмітити той факт, що у всіх КК, які ми вивчали, за виключенням КК Китайської Народної Республіки – формальний склад злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Уголовный кодекс Латвийской Республики / [науч. ред. А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой] / [пер. с латыш. А. И. Лукашова]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 311с.

3. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / [науч. ред. А. И. Коробеева ; пер. с кит. Д. В. Вичикова]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 293 с.

4. Уголовный кодекс Эстонской Республики / [науч. ред. и пер. с эстон. В. В. Запелалова]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 260 с.

5. Уголовный кодекс Литовской Республики / [науч. ред. В. Павилониса ; пер. с литов. В. П. Казанскене]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 382 с.

6. Уголовный кодекс Грузии / [науч. ред. З. К. Бигвава ; пер. с грузин. И. Мериджанашвили]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 407 с.

7. Уголовный кодекс Республики Польша / [науч. ред. А. И. Лукашова, Н. Ф. Кузнецовой ; пер. с пол. Д. А. Барилович]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 232 с.

Одержано 03.04.2015

Юлія Андріївна Алексеєва,

*ад'юнкт кафедри теорії та історії держави і права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГУБЕРНСЬКИХ ЖАНДАРМСЬКИХ УПРАВЛІНЬ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

1. Особливе місце в державному апараті царської Росії посідали територіальні органи Корпусу жандармів – губернські жандармські управління, створені в 1867 р. На теренах України вони були представлені наприкінці ХІХ ст. дев'ятьма губернськими жандармськими управліннями і жандармським управлінням м. Одеси. Звичайно жандармськими управліннями контролювалась територія тих губерній (областей, міст), у яких вони знаходились. Виняток становило жандармське управління м. Одеси: окрім самого міста, йому у «спостережному відношенні» був підвідомчий і Одеський повіт Херсонської губернії. У 1908 р. до відання Херсонського губернського жандармського управління було віднесено Дніпровський повіт Таврійської губернії. Аж до 1914 р. у системі територіальних жандармських органів відбулася лише одна значна зміна: після придушення першої російської революції уряд «відзначив» роль Севастополя у революційному рухові тим, що заснував тут жандармське управління. Його діяльність розповсюджувалась, окрім Севастопольського градоначальства, на м. Балаклаву, Ялтинський та Євпаторійський повіти.

2. На жандармські управління покладалася низка важливих функцій: загальний політичний нагляд за населенням відповідної губернії, політичний розшук (тобто виявлення, «висвітлення» і «ліквідація» організацій і окремих діячів «антиурядового спрямування»), засвідчення «політичної благонадійності» певних категорій осіб, організація негласного (таємного) поліцейського нагляду згідно з Положенням 1882 р. (до 1904 р.), здійснення контр розвідувальних заходів¹.

¹ Про функції губернських жандармських управлінь див. докладно: О. Н. Ярмаш Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. / О. Н. Ярмаш. – Харків : Консум, 2001. – С. 102–127.

3. Одним з основних напрямків діяльності губернських жандармських управлінь було провадження дізнань у справах про державні злочини і «досліджень» про політичну неблагонадійність. За висловом колишнього директора Департаменту поліції О. О. Лопухіна, закон від 19 травня 1871 р. перетворив жандармерію з «органу нагляду й доносу ... в орган судового дізнання і переслідування політичних злочинів» [1]. Згідно з цим законом, дізнання про політичні злочини здійснювались офіцерами Корпусу жандармів, за сприяння нижніх чинів. Дізнання проводились під наглядом чинів прокуратури.

4. Дізнання розпочиналися жандармами як за пропозицією прокурора судової палати, так і безпосередньо (у останньому випадку про початок дізнання негайно повідомлявся прокурор). Особи, які проводили дізнання, мали право вживати всіх заходів, передбачених ст. 253, 254, 256, 257 Статуту кримінального судочинства («розшуки», словесні розпитування, негласний нагляд, застосування заходів попередження щодо підозрюваного), і слідчі дії: огляди, обшуки (з опечатуванням паперів) і виїмки. При провадженні слідчих дій, а також при застосуванні заходів припинення, діяли правила, передбачені Статутом кримінального судочинства для попереднього слідства. Чини поліції були зобов'язані виконувати всі звернені до них «законні вимоги» осіб, які провадили дізнання. Повинні були надавати їм сприяння також губернатори і «всі взагалі присутственні місця і посадові особи».

5. Закінчене дізнання подавалось прокурором судової палати міністрові юстиції, котрий, за погодженням з шефом жандармів (з 1880 р. – з міністром внутрішніх справ), або давав розпорядження про провадження попереднього слідства, або «питав височайшого повеління» про припинення провадження з залишенням справи без подальших наслідків або ж з розв'язанням її в адміністративному порядку.

Розв'язання справи в адміністративному порядку означало, що обвинувачений за «височайшим» повелінням, без судового розгляду, підлягав покаранню у вигляді заслання, тюремного ув'язнення, арешту тощо. Система «адміністративних стягнень» за державні злочини, встановлена «височайшим» повелінням від 12 червня 1887 р., була ще більше посилена у 1890 р., після того,

як у 1889 р. у Якутську група політичних засланих вчинила озброєний опір поліції.

6. Особливий порядок провадження було передбачено для справ за ст. 246–248 Уложення про покарання (про «образу Величності»): згідно з «височайшим» повелінням від 10 червня 1881 р., ці справи міг розв'язувати у адміністративному порядку міністр внутрішніх справ, за погодженням з міністром юстиції. Як визнано у «Історичному нарисові організації і діяльності Департаменту поліції», введення такого порядку було обумовлено «відсутністю серйозного характеру у означених справах та їх численністю» [2].

У 80–90-ті рр. царизм, побоюючись, головним чином, розголосу, практично ліквідував стадії попереднього слідства і, відповідно, судового розгляду при провадженні справ про державні злочини, явно віддаючи перевагу адміністративній формі розправи над учасниками революційного руху.

7. І після того, як закон від 4 червня 1904 р. «Про деякі зміни у порядку провадження у справах про злочинні діяння державні і про застосування до таких постанов нового Кримінального уложення» усунув можливість розв'язання таких справ у адміністративному порядку, роль жандармського дізнання не зменшилась. У судових палатах встановлювався спрощений порядок розгляду справ про державні злочини. Вони могли розглядатися у судах без проведення попереднього слідства. Досить було обвинувального висновку прокурора, заснованого на жандармському дізнанні. Припинення закінченого дізнання або направлення його для подальшого провадження справи було дозволено губернській нараді, до складу якої, поряд з губернатором і прокурором окружного суду, входив і сам начальник губернського жандармського управління. Замінюючи попереднє слідство, жандармське дізнання тим самим звільняло все розслідування у справах про державні злочини від судового контролю.

8. Між тим, у зв'язку з розвитком революційного руху кількість дізнань, що провадились у губернських жандармських управліннях, зростала як в цілому по імперії, так і в Україні. Так, за підрахунками О. Н. Ярмиша, якщо у січні – березні 1904 р. при Київському, Волинському і Чернігівському ГЖУ (території цих губерній входили в округ Київської судової палати) було

розпочато 88 дізнань (з них 80 % припадало на Київське ГЖУ), то у січні – березні 1907 р. – уже 181 (а всього у 1907 р. – 548)².

9. Слід зазначити, що дізнання проводились дуже повільно, інколи по декілька років. Багатомісячне ж перебування обвинувачених у тюрмі було справою звичайною. За даними на 1 квітня 1904 р., у зв'язку з провадженням дізнань у державних злочинах при Київському ГЖУ під вартою перебували: 29 осіб – від 3 до 6 міс, 11 – від 6 до 9 міс, 24 – від 9 до 12 міс, 3 – понад рік [3, арк. 1–8].

Щоправда, були у дізнавальній діяльності жандармів і своєрідні «аврали». Так, 31 липня 1906 р. товариш міністра внутрішніх справ О. О. Макаров звернувся до начальників ГЖУ з циркулярним приписом: «Государеві імператору благоугодно було вказати на бажаність розв'язання і приведення до закінчення справ про злочинні діяння державні, по можливості, протягом осені поточного року. Про таку монаршу волю повідомляю для термінового вжиття найрішучих заходів до швидкого провадження і закінчення, не пізніше осені цього року, всіх виниклих дотепер, у порядку ст. 1035 Ст. крим. суд., і ще не закінчених формальних дізнань у справах про злочинні діяння державні. Відповідні вказівки дані також Міністерством юстиції прокурорам судових палат» [3, арк. 64].

10. Заради прискорення справи, жандармські офіцери, які провадили дізнання, використовували різноманітні прийоми, часто грубо порушуючи встановлені юридичні норми. При цьому вони нерідко вдавалися до допомоги «свідків» – підставних осіб; для підписання протоколів про провадження слідчих дій як «сторонні особи» – поняті запрошувалися жандармські унтер-офіцери і писарі управління; речі та документи, вилучені у арештованих під час затримання, переплутувались; звинувачених, у тому числі похилого віку і хворих, допитували 8–10 годин безперервно, домагаючись показань і змушуючи писати під диктовку, тощо.

Одним з важливих завдань жандармів при провадженні дізнання було «очищення» матеріалів справи від усього, що могло «висвітити» роботу впроваджених у революційні організації

² Ярмиш О. Н. Вказ. пр., с. 121.

агентів, прийоми розшукової діяльності. А для цього необхідно було, хоч би там що, «підкріпити» наявні оперативні дані свідченнями звинувачених.

Список використаних джерел:

1. Лопухин А. А. Настоящее и будущее русской полиции: Из итогов служебного опыта / А. А. Лопухин. – М., 1907. – С. 15.
2. Государственный архив Российской Федерации, ф. 102, оп. 302, дело 707.
3. Центральний державний історичний архів України, ф. 317, оп. 1, спр. 2708.

Одержано 07.04.2015

УДК 343.102:159.9

Вадим Миколайович Бабакін,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури та ад'юнктури
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАТЬ ПСИХОЛОГІЇ
В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ЩОДО ПРОТИДІЇ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

За дослідженнями, у сучасних умовах діяльність суб'єктів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, пов'язана з постійним емоційним, інтелектуальним, психологічним та фізичним напруженням [1]. Ефективне вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності щодо протидії злочинності сьогодні неможливе без удосконалення професійної оперативної майстерності та оновлення спеціальних психологічних знань із їх подальшим застосуванням працівниками оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. Слід підкреслити, що використання знань психології в оперативно-розшуковій діяльності (далі – ОРД) має велике практичне значення. Одним із завдань психології ОРД, зокрема, є озброєння оперативного працівника ОВС достатніми та достовірними знаннями, які забезпечать ефективне виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень у кримінальному середовищі.

Нині можна констатувати загострення криміногенної ситуації в Україні і зазначити, що молодь під час підготовки до вчинення кримінального правопорушення використовує не тільки

інтелектуальні здібності, а й сучасні технічні засоби. У разі вчинення в молодіжному середовищі тяжких кримінальних правопорушень, зокрема в інформаційно-телекомунікаційних системах, оперативні працівники не тільки проводять негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи щодо припинення правопорушення, а й використовують психологічні методи [2].

Досвід практичної діяльності оперативних підрозділів щодо застосування знань психології дозволяє правильно визначати особливості психіки правопорушника та інших осіб і приймати ефективні рішення щодо вирішення оперативно-розшукових завдань. Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо виконання стратегічних і тактичних завдань, які виникають у процесі оперативно-розшукової діяльності, оперативним підрозділам надані певні права, а саме опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу, мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, здійснювати проникнення у злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості тощо [3]. Пізнання психіки особи та вміння організувати процес установлення психологічного контакту з різними категоріями осіб дає змогу оперативним працівникам ОВС підвищити ефективність своєї професійної діяльності у протидії злочинності, зокрема молодіжній. За дослідженнями, протидія молодіжній злочинності пов'язана зі специфікою психології об'єкта протидії (відсутність життєвого досвіду, максималізм, несформована психіка, емоційність та нестабільність настрою, рухова активність тощо). Під час проведення оперативно-розшукових заходів працівники оперативного підрозділу мають враховувати психологічні характеристики молоді особи для встановлення психологічного контакту та здійснення процесу профілактичної діяльності.

Діяльність оперативного працівника пов'язана із використанням знань психології злочинця, а також передбачає володіння знаннями понятійного апарату самого кримінального правопорушення, формами, методами та засобами оперативно-розшукової діяльності його виявлення, запобігання та припинення. Як слушно зазначає О. М. Литвинов, вони зазнають

впливу окремих факторів соціального середовища, психологічних підструктур особистості, її мотиваційної сфери тощо, вони динамічно трансформуються і впливають на інші елементи механізму індивідуальної злочинної поведінки. Конкретна життєва ситуація є однією з основних детермінант поведінки й водночас опосередковується психологічними структурами особистості [4].

Психологічні особливості людини та культура її поведінки, безумовно, накладають свій відбиток на цей процес, зокрема у правозастосовній діяльності оперативних підрозділів. Виникають ситуації, коли не вдається знайти взаєморозуміння зі співрозмовником. Тоді складне завдання психологічного характеру отримати необхідну інформацію в умовах активної протидії ще більш ускладнюється. Працівнику оперативного підрозділу необхідно розуміти психологію злочинця. У діях правопорушника існує мотивація, мета, усвідомленість (збіг обставин чи хвороба). Злочин може бути вчинений у стані афекту, гострої матеріальної потреби, моральної залежності, випадково або після ретельної підготовки. Зовсім в інших умовах перебуває оперативний працівник, який повинен діяти, реагувати на кримінальне правопорушення відразу. Процес зміни зовнішнього середовища становить складне психофізіологічне явище, в якому сконцентровані всі психічні й фізичні потенції індивіда. На сучасному етапі виникає потреба дослідити психологічні проблеми використання оперативними працівниками ОВС у практичній діяльності процесу встановлення психологічного контакту з об'єктами ОРД (наприклад спілкування оперативного працівника з особами злочинного середовища). Оперативний працівник під час проведення оперативно-розшукових заходів, наприклад розвідувального опитування, повинен уміло використовувати прийоми та правила мовного і немовного характеру. Такий контакт супроводжується сильним психологічним протистоянням. У зв'язку з цим оперативний працівник має використовувати психологічний метод впливу та переконання.

За визначенням О. О. Юхна, у своїй професійній діяльності оперативному працівнику найчастіше необхідно звертатись до культури мовлення, використовувати знання з екстралінгвістики, психології тощо як джерела інформації. У цьому відношенні оперативно-розшукова діяльність повинна спиратись передусім

на знання закономірностей загальної, судової та правової психології, особливо на сучасні досягнення психології оперативно-розшукової діяльності. Необхідно також зазначити, що у правозастосовній діяльності оперативних працівників мова здатна характеризувати не тільки особу співрозмовника, але і його психічний стан у конкретній обстановці чи після певних подій. У той же час мова для оперативного працівника становить важливе знаряддя розшуку, ідентифікації злочинця, проведення попереджувальної діяльності, у т. ч. індивідуальної профілактики, як зауважує О. О. Юхно [5, с. 112], що ми підтримуємо. Практика оперативних підрозділів ОВС свідчить, що для отримання значущої оперативної інформації в цьому напрямі необхідно правильно застосовувати тактику психологічних аспектів індивідуального підходу. Успіх у застосуванні такої тактики залежатиме від уміння впливати на психіку особи, спонукати особу повідомити інформацію, яка цікавить ОВС.

Професійні знання у сфері забезпечення правопорядку та протидії злочинності, зокрема молодіжної, дозволяють працівникам оперативних підрозділів ОВС розробити дієві психологічні механізми, що спрямовані на виконання та дотримання молоддю правових норм. Психологічні особливості правопорушників, особливо осіб молодого віку, включають, зокрема, правовий нігілізм, а також відчуття безкарності. Тому, на нашу думку, психологія оперативно-розшукової діяльності повинна виконувати пізнавальну функцію, формулюючи висновки на підставі збору та аналізу емпіричного матеріалу щодо соціально-психологічних явищ та процесів, які відбуваються у кримінальному молодіжному середовищі.

За дослідженнями, оперативні працівники ОВС повинні взагалі знати морально-психологічні характеристики особистості молодшої особи з метою подальшого прогнозування індивідуальної злочинної поведінки та недопущення вчинення кримінальних правопорушень на об'єктах оперативного обслуговування. Прогнозування різноманітних форм діяльності, що відхиляється від законотворчої, ґрунтується на знанні впливу умов сімейного виховання особи, найближчого побутового оточення, морально-психологічних особливостей, поведінки в реальних життєвих ситуаціях. Прогнозування поведінки серед молоді здійснюється

різними суб'єктами ОВС, зокрема й оперативними підрозділами під час вирішення питань щодо застосування попереджувальних заходів. Прогнозування як сфера діяльності оперативних підрозділів обумовлене оперативно-розшуковим законодавством.

Використання психологічних знань у протидії злочинності оперативними підрозділами ОВС, на думку О. Ф. Долженкова, є цілісною системою, в якій тісно взаємопов'язані різні рівні наукового знання психологічних закономірностей оперативної роботи, але водночас ці закономірності по-різному виявляються в різних оперативно-розшукових діях [6, с. 106–107], із чим ми цілком погоджуємося. Ми також підтримуємо думку Є. С. Лапіна про те, що методи дій із запобігання злочинам обираються залежно від ситуації, що склалася, конкретного складу злочину, що замислюється і готується, соціального статусу фігуранта, його психологічних особливостей та інших умов і обставин [7, с. 123]. Слід, проте, зауважити, що з метою недопущення злочинних проявів серед молоді оперативні працівники ОВС повинні враховувати психологічні особливості вікових груп.

За дослідженнями психологів, вікові психологічні особливості молоді включають підвищену емоційність, експансивність, а також схильність до створення конфліктних ситуацій. Слід указати, що молоді особи з нестійкою психікою можуть створювати неформальні молодіжні об'єднання, діяльність яких надалі може набути антигромадського характеру. Оперативні працівники повинні на підставі цих фактів планувати та проводити ефективні заходи із застосуванням засобів оперативно-розшукової діяльності щодо протидії молодіжній злочинності.

На підставі вищевикладеного, ми дійшли до **висновку**, що використання знань психології в оперативно-розшуковій діяльності сприятиме вдосконаленню вміння обирати тактику для вживання методів, заходів та засобів ОРД та підвищенню ефективності діяльності працівника оперативного підрозділу щодо прогнозування стану злочинності на ділянці оперативного обслуговування.

Утім, підняті питання не є остаточними і потребують окремого дослідження, або наукового вивчення. Пропонуємо учасникам конференції прийняти участь у обговоренні наданих пропозицій.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія / О. М. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2012. – 620 с.
2. Оперативне розпізнавання : монографія / В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Н. Є. Філіпенко, Л. В. Родинюк. – Київ : КНТ, 2007. – 216 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-12 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Литвинов О. М. Структура механізму індивідуальної злочинної поведінки / О. М. Литвинов // Право і Безпека. – 2008. – Т. 7, № 1. – С. 31–35.
5. Юхно О. О. Теоретичні та практичні аспекти використання мовних і психологічних знань при обранні тактики проведення слідчих дій [Електронний ресурс] / О. О. Юхно // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1120–1124. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_1_180.pdf.

Одержано 28.04.2015

УДК 349.2

Анастасія Олегівна Бабенко,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ЗАБОРОНА ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПРОБУВАННЯ
ДЛЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ
ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ ТРУДОВИХ ПРАВ
ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ**

Однією з юридичних гарантій трудових прав працівників при прийнятті на роботу є встановлення заборони на застосування випробування для окремих категорій населення. Так, відповідно до ч. 3 ст. 26 КЗпП України випробування не встановлюється при прийнятті на роботу: осіб, які не досягли вісімнадцяти років; молодих робітників після закінчення професійних навчально-виховних закладів; молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів; осіб, звільнених у запас з військової чи альтернативної (невійськової) служби; інвалідів, направлених на роботу відповідно до рекомендації медико-соціальної експертизи. Випробування не встановлюється також при прийнятті на роботу в іншу місцевість і при переведенні на

роботу на інше підприємство, в установу, організацію, а також в інших випадках, якщо це передбачено законодавством.

Крім КЗпП України заборона встановлення випробування міститься і в інших нормативно-правових актах, зокрема в указах Президії Верховної Ради СРСР «Про умови праці робітників і службовців, зайнятих на сезонних роботах» від 24 вересня 1974 р. № 310-09 та «Про умови праці тимчасових робітників і службовців» від 24 вересня 1974 р. № 311-09 міститься заборона на встановлення випробування при прийнятті на роботу тимчасовими та сезонними працівниками.

З моменту набуття Україною незалежності було розроблено низку проектів Трудового кодексу України, які так і не набули статусу закону. Нині актуальними є два проекти Трудового кодексу України: один розроблений наприкінці 2014 р. Міністерством соціальної політики України і другий – законопроект від 27.12.2014 № 1658, підготовлений народним депутатом України М. М. Папієвим.

Відповідно до ст. 39 Проекту М. М. Папієва випробування не встановлюється для осіб: 1) неповнолітніх; 2) звільнених з військової чи альтернативної (невійськової) служби, які вперше стають до роботи протягом року після такого звільнення; 3) обраних на посаду; 4) переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади; 5) які пройшли стажування під час прийняття на роботу з відривом від основної роботи; 6) які закінчили професійно-технічні чи вищі навчальні заклади і вперше стають до роботи за здобутою професією (спеціальністю); 7) вагітних жінок, працівників із сімейними обов'язками, які мають дітей віком до трьох років; 8) інвалідів, направлених на роботу відповідно до рекомендацій медико-соціальної експертизи. 9) із якими укладається трудовий договір строком до двох місяців.

Стаття 118 Проекту Міністерства соціальної політики України передбачає, що попереднє випробування при прийнятті на роботу не встановлюється для: 1) осіб, які не досягли вісімнадцяти років; 2) осіб, звільнених у запас із військової чи альтернативної (невійськової) служби, які вперше стають до роботи протягом шести місяців після такого звільнення; 3) працівників, переведених на роботу в іншу місцевість чи до іншого роботодавця за

попередньою згодою між роботодавцями; 4) працівників, обраних чи призначених на посаду; 5) працівників – переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади; 6) працівників, які пройшли стажування при прийнятті на роботу з відривом від основної роботи і за результатами стажування рекомендовані роботодавцю для прийняття на роботу для виконання конкретної роботи чи зайняття відповідної посади; 7) осіб, які закінчили професійні навчально-виховні чи вищі навчальні заклади і вперше поступають на роботу по одержаній професії (спеціальності); 8) осіб, із якими укладається трудовий договір на строк до двох місяців (до чотирьох місяців – для заміщення тимчасово відсутнього працівника, за яким зберігається місце роботи (посада); 9) вагітних жінок, працівників із сімейними обов'язками, які мають дітей віком до трьох років; 10) осіб з інвалідністю, які приймаються на передбачені для них робочі місця, відповідно до рекомендацій медико-соціальної експертної комісії; 11) попередньо замовлених фахівців; 12) в інших випадках, передбачених законодавством про працю.

Аналізуючи вищенаведені норми слід констатувати у цілому правильність підходу національного законодавця та розробників вказаних проектів до встановлення такої заборони. Разом з тим слід погодитися з К. Ю. Мельником, який вказує, що не можна погодитися з тим, що до осіб, для яких не встановлюється випробування, відносять переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади. Вчений справедливо вказує на те, що не можна виключити ситуацію, коли переможець конкурсу не буде краще виконувати роботу на певному робочому місці, ніж кандидати, які показали гірші результати. Таким чином, не зовсім коректно обмежувати у такий спосіб право роботодавців у доборі персоналу – робить висновок науковець.

На наш погляд, не можна погодитися з тим, що останній проєкт до осіб, для яких не встановлюється випробування, відносить працівників призначених на посаду. На наш погляд, з огляду на важливість для держави посад, на які працівники приймаються відповідним чином (посади державної служби, органів прокуратури, органів внутрішніх справ тощо), такий захід, як випробування при прийнятті на роботу слід вважати обов'язковим.

Одержано 22.04.2015

Анна Володимирівна Басова,

*здобувач кафедри охорони інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби
з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ЗАМОВНИКА ТА СПОЖИВАЧА В ДОГОВОРІ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Розпочинаючи аналіз статусу особи, яка замовляє охоронні послуги, насамперед слід визначитися, з її відповідним найменуванням. Слід зазначити, що для іменування особи, яка замовляє охоронні послуги, укладаючи договір охорони фізичної особи, в нормативно-правовій та науковій літературі також не має однозначного визначення, і під цим поняттям використовуються різні терміни. Проводячи пряму аналогію з договором охорони майна, якому присвячено набагато більше праць можемо сформулювати наступні групи правових позицій.

Більшість авторів, поіменували особу, яка уклала договір охорони майна, як замовника. Цей термін продовжує використовуватися і у нормативно-правових актах МВС України, що регламентують порядок здійснення підприємницької діяльності з надання охоронних послуг.

Тож, виникає питання, чи є доречним вживання саме такого терміну для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги. Замовник (від латинського «*cliens*») – це особа, яка користується послугами юриста, архітектора, або інших професіоналів; це особа, яка виступає споживачем. Можна стверджувати про те, що в межах договору охорони майна фізичні та юридичні особи, які замовляють ці послуги, виступають їх споживачами. Однак правильність чи хибність цього висновку потребує більш детального аналізу сутності послуги, яка надається в межах того чи іншого договору про надання послуг. Так, наприклад, говорячи про договір на надання освітніх послуг, можна стверджувати, що особа, яка замовляє ці послуги, виступає їх споживачем, адже вона вилучає корисні властивості даних послуг шляхом підвищення своїх інтелектуальних та розумових здібностей. Те саме можна сказати і про медичні послуги, тобто особа, яка

замовляє ці послуги, вилучає корисні властивості даних послуг шляхом покращення стану свого здоров'я.

Що ж стосується договору охорони фізичної особи, то в цьому випадку не можна стверджувати, що особа вилучає корисні властивості даних послуг конкретно для себе, адже, користуючись охоронними послугами, фізична чи юридична особа не отримує будь-якого покращення ні у духовному, ні у матеріальному плані, а лише попереджує порушення своїх не майнових прав з боку третіх осіб. Окрім того, особа може замовити охоронні послуги не особисто для себе, а для іншої особи. Тому, враховуючи вищевикладене, твердження про те, що особа, яка замовляє охоронні послуги, та є їх споживачем, представляється дещо невірним, оскільки вона їх не споживає. А звідси випливає і те, що для позначення сторони, яка замовляє охоронні послуги, використовувати термін «замовник» є не дуже доречним.

Але, слід зазначити, що вживання такого терміну, на нашу думку, є найбільш прийнятним для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги, причому немає різниці, чи це буде фізична особа, чи юридична, замовляє вона послуги на особисту охорону (чи охорону іншої фізичної особи) чи на охорону майна. Тобто, як бачимо, термін замовник можна вживати у будь-якому варіанті позначення сторони договору, яка замовляє охоронні послуги. Окрім того слід зазначити, що термін «замовник» доволі-таки розповсюджений і у ЦК України для позначення сторони договору, яка замовляє послуги (ст. 837, 867, 875, 892 ЦК України та ін.).

У літературі були запропоновані й інші назви сторони, яка замовляє охоронні послуги. Так, деякі автори називають таку особу «охороняємим» [1, с. 87]. Звичайно, що застосування такого терміну забезпечує певну індивідуалізацію, однак не договору охорони майна, а договору охорони фізичної особи, оскільки під охороняємим розуміється саме фізична особа, яку охороняють, але аж ніяк не майно.

Таким чином, цілком обґрунтованим, на нашу думку, є висновок про те, що, у відповідності до всіх вищевикладених аргументів, сторону, що укладає договір охорони фізичної особи, слід іменувати замовником, тобто особою, яка замовляє дані послуги. Представляється, що термін замовник у найбільшій мірі відповідає вимогам, що пред'являються до термінів (однозначно-

сті, стислості та мовної економії) та є вірним відповідно до правил слововжитку.

В якості замовника у даному договорі охорони фізичної особи виступає будь-яка дієздатна юридична або фізична особа, яка діє в своїх інтересах чи в інтересах третіх осіб.

Це дуже важливо, тому що замовник може у майбутньому подати позов до суду з вимогою про відшкодування збитків, спричинених неналежним виконанням охоронцем покладених на нього обов'язків. Охоронець у такому випадку повинен довести, що він не здійснював охорону за бажанням замовника й не несе відповідальності за спричинену шкоду. Так, наприклад, якщо замовник зажадає, щоб охорона не здійснювалася під час його ранкової прогулянки, то таке бажання повинно бути закріплене у письмовій заяві (відмові). Пропонується навіть скласти певні бланки таких заяв, у яких необхідно лише вказувати реквізити замовника, договору охорони фізичної особи, час або місце, за яких замовник відмовляється від послуг охоронця.

За вимогою замовника, охоронець зобов'язаний замінити персонал у випадку виявлення його професійної непридатності, грубого порушення технічних чи етичних норм. Право замовника на зміну персоналу пов'язано з тим, що кожна людина почувається безпечно лише у тому разі, коли її безпеку забезпечують ті особи, яким вона повністю довіряє, у яких вона впевнена. А якщо такої впевненості немає, то й про почуття безпеки говорити не можна.

Список використаних джерел:

1. Підприємницьке право України : підручник / за заг. ред. Р. Б. Шишки. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ ; Еспада, 2000. – 288 с.

Одержано 14.04.2015

УДК 343.98

Рінат Халітович Бічурін,

ад'юнкт ад'юнктури та докторантури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ

В останні роки в умовах соціально-економічних змін відбулося значне збільшення злочинів проти життя та здоров'я особи, і в першу чергу – умисних вбивств, про що свідчить динаміка їх
© Бічурін Р. Х., 2015

росту. Розкриваність цих злочинів за статистичними даними залишається досить низькою. Це пояснюється недоліками в практичній діяльності правоохоронних органів і в слабкості теоретичних досліджень взаємодії правоохоронних органів як між собою, так і з експертними підрозділами.

Використовуючи власні юридичні знання, а також знання з інших галузей, слідчий вже під час огляду місця події може правильно зрозуміти обставини справи і спрямувати розслідування у вірному напрямку. Проте в оптимізації цього процесу важливу роль відіграє повноцінне застосування сучасних досягнень науки і техніки, які становлять зміст категорії спеціальних знань.

За сучасною юридичною доктриною спеціальні знання – це знання не загальновідомі, які не мають масового поширення, якими володіє обмежене коло фахівців. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України [1]). Тому застосування спеціальних знань у стадії досудового розслідування базується, насамперед, на залученні до процесу розслідування спеціаліста й експерта, тобто осіб, які володіють такими спеціальними знаннями та навичками. Дана форма взаємодії регулюється наказом МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року.

Успішне розслідування умисних вбивств залежить від належного використання спеціальних знань, особливо, у галузі судової медицини. Відповідно до ст. 75, 128-1, 193 КПК України спеціальні знання можна використовувати шляхом проведення судово-медичних експертиз, судово-медичного освідування, залучення фахівця-медика до участі у слідчих діях. За допомогою судово-медичних знань можна отримати відповіді на важливі для кримінального провадження питання: про час настання смерті й заподіяння тілесних ушкоджень, причини, характер і тяжкість тілесних ушкоджень, про наявність і групові ознаки слідів біологічного походження тощо.

На жаль, у слідчій практиці все ще не приділяється достатньої уваги ролі судово-медичних знань навіть під час розслідування таких тяжких злочинів, як вбивства. Можливості судового медика, як спеціаліста, недостатньо використовуються під час

проведення слідчих дій, спостерігається неповний перелік запитань, які слідчі ставлять на вирішення судово-медичної експертизи, припускаються помилок, у тому числі, і у формулюванні запитань. У результаті слідчий не завжди користується в повному обсязі можливостями судово-медичних досліджень.

Так, частина 1 статті 238 КПК України встановлює, що при огляді місця події за наявності трупа участь судово-медичного експерта або лікаря є обов'язковою. У цьому випадку вказані особи залучаються у ролі спеціалістів і їх процесуальне положення визначено статтями 71 та 72 КПК України. Це особливо актуально при встановленні факту смерті людини. Дії працівників органів внутрішніх справ при виявленні трупа передбачені Порядком взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини. Даний нормативний документ визначає порядок дій працівників закладів охорони здоров'я, працівників бюро судово-медичної експертизи та працівників органів внутрішніх справ.

Зокрема, основними напрямками взаємодії слідчого з фахівцями у галузі судової медицини під час розслідування вбивств є участь судового медика в огляді місця події та трупа, попереднє дослідження трупа на місці його виявлення, консультування ним слідчого з орієнтовних питань щодо часу і причини смерті, механізму та знарядь заподіяння тілесних ушкоджень тощо, спільна діяльність під час пред'явлення трупа для впізнання, слідчого експерименту та деяких інших слідчих дій, а також проведення судово-медичної експертизи, яка є найбільш цінним способом одержання доказів.

Як відомо, у разі надходження повідомлень про факт насильницької смерті людини чи підозри на таку або встановлення таких фактів під час попереднього огляду трупа людини за місцем її проживання, на місце події негайно виїжджає слідчо-оперативна група за участю судово-медичного експерта, а також інших необхідних спеціалістів. Якщо неможливо залучити судово-медичного експерта, слід задіяти лікаря, бажано патологоанатома або хірурга.

Обов'язково направляють для проведення судово-медичної експертизи трупи: з ознаками насильницької смерті (дія тупих предметів, у тому числі транспортна травма, падіння з висоти, дія гострих предметів, вогнепальної зброї), асфіксії, дії крайніх температур, електричного струму, променевої енергії, низького та

високого атмосферного тиску, отруєнь тощо) або підозри на таку; смерть яких настала поза місцем їх проживання; особу яких не встановлено; віком до 60 років, які померли за місцем проживання, за відсутності диспансерного спостереження за хворим.

Судово-медичну експертизу трупа проводять з усіма необхідними лабораторними дослідженнями та в максимально короткий строк, але не більше одного місяця. За результатами експертизи складається висновок експерта, який надсилають слідчому або прокурору, що направив труп для проведення експертизи, протягом трьох діб після його складання. Якщо строки розтину чи експертизи перевищені, то працівники бюро судово-медичної експертизи повинні письмово інформувати слідчого або прокурора, який направив тіло, про причини перевищення строків, а також про строки завершення судово-медичної експертизи трупа та отримання висновку експерта. Видають трупи з письмового дозволу прокурора, який надається негайно після проведення судово-медичного розтину трупа та відібрання необхідних зразків з метою здійснення лабораторних досліджень [2–4].

Отже, під час розслідування умисних вбивств слідчому необхідно обов'язково залучати судово-медичних експертів, тому що, по-перше актуальність даної дії полягає у тому, що експерт під час слідчих дій має допомогти представнику слідчих органів не тільки кваліфіковано оглянути труп, а й знайти сліди злочину (наприклад, сліди біологічного походження – кров, сперма, волосся тощо), різні предмети (петля, зброя – речові докази), та вилучити їх без ушкоджень. По-друге, враховуючи специфіку розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень, проведення слідчих дій (огляд трупа, слідчий експеримент) та судово-медична експертиза тісно взаємопов'язані між собою, а тому від правильності їх проведення, від повноти і грамотності поставлених на вирішення експерта питань, залежить правильність його висновку, а звідси і повнота та об'єктивність розслідування зазначеної категорії злочинів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 19 трав. 2012 р. – № 90–91.

2. Про судову експертизу : закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

3. Правила судово-медичного визначення рівня тяжкості тілесних ушкоджень : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6.

4. Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини : затв. наказом МВС України, МОЗ України, Ген. прокуратури України від 18 листоп. 2012 р. № 095/955/119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2106-12>.

Одержано 14.04.2015

УДК 349.23(477)

Ярослав Геннадійович Бондаренко,

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Вадим Ігорович Чудовський,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Віктор Іванович Журавель,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ, БЕЗПЕЧНИХ І ЗДОРОВИХ УМОВ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах сучасних ринкових відносин в державі, переходу від адміністративно-командних методів управління суспільними відносинами в сфері застосування праці до ринкових, правове регулювання охорони праці потребує нового концептуального підходу. Це зумовлено тим, що головною цінністю будь-якої цивілізованої правової держави є громадяни і в силу цього безумовним є пріоритет життя і здоров'я працівника порівняно з результатами виробничої діяльності.

© Бондаренко Я. Г., Чудовський В. І.,
Журавель В. І., 2015

Правове регулювання охорони праці тісно поєднує в собі системи правових норм. Перша система – це норми трудового законодавства централізованого, основною метою яких є встановлення мінімальних правових заходів і засобів щодо забезпечення здорових і безпечних умов у процесі трудової діяльності. Друга система норм хоч і впливає із загальнодержавних правових норм, але має свою специфіку, сутність якої полягає в практичній конкретизації при застосуванні заходів і засобів з охорони праці на конкретному підприємстві, в певних умовах праці чи щодо конкретного працівника.

Враховуючи конституційну вимогу про те, що кожен працівник має право на належні, безпечні і здорові умови праці, чинне законодавство України про працю не лише розширює свої межі за кількісним складом норм і правил з охорони праці, а й спрямовує зусилля на суто якісний зміст.

Мета законодавства у сфері охорони праці – створення таких правових норм, які будуть не тільки сприяти збереженню життя та здоров'я працівників у процесі трудової їх діяльності, а й гарантувати його.

Так, комплексний законодавчий акт в сфері праці – КЗпП України містить цілу низку глав присвячених регулюванню охорони праці (гл. 11, 12, 13, 18).

Питання безпеки та охорони здоров'я громадян у процесі трудової діяльності регулюється відповідними нормами Законів України «Про пожежну безпеку», «Про дорожній рух», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про транспорт». Дія зазначених законодавчих актів поширюється на всі об'єкти господарювання незалежно від форм власності та видів їхньої діяльності.

Спектр підзаконних нормативно-правових актів з охорони праці дуже широкий і різноманітний як за юридичною силою, так і за спрямованістю. Одні з них регулюють основні засади організації охорони праці на будь-яких підприємствах, установах, організаціях, інші присвячені правовому регулюванню охорони праці в певних галузях народного господарства чи окремих аспектів охорони праці і забезпечення для працівників безпечного й комфортного виробничого середовища.

Беручи до уваги вище викладене, слід зазначити, що дійсно законодавство України про охорону праці за роки незалежності

України істотно оновилося. У той же час зберігають дію нормативні акти Союзу РСР з питань, що не урегульовані законодавчими актами України, за умови, що відповідні акти Союзу РСР не суперечать законам України, тому нормативно-правове забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці повинно відбуватися на засадах принципів державної політики по визначенню та забезпеченню пріоритету життя і здоров'я людини з особливими видами захисту, які відповідають сучасній реалізації вимог ринкової економіки, зміст правових норм які регламентують особливий захист працівника в процесі трудової діяльності, повинен формуватися з урахуванням основних груп факторів виробничого середовища, що впливають на працездатність людини, згідно з рекомендаціями Міжнародної організації праці.

Одержано 08.04.2015

УДК 343.13(477)

Юлія Володимирівна Бубир,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО ІЗ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ

Обов'язки по охороні прав, свобод та законних інтересів учасників провадження від імені держави покладаються на органи кримінального судочинства та їх посадових осіб, а саме на слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд. Те, що виконання обов'язків слідчим із охорони прав підозрюваного є гарантією його прав, не викликає сумніву, адже дане положення прямо закріплене у КПК України. Так, під час застосування запобіжних заходів на слідчого покладається ряд процесуальних дій, правильне виконання яких сприятиме забезпеченню прав підозрюваного: 1) скласти клопотання про застосування запобіжного заходу; 2) погодити дане клопотання із прокурором; 3) надати особі, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу, копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується застосування запобіжного заходу; 4) подати клопотання до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Розглянемо більш детально повноваження

© Бубир Ю. В., 2015

слідчого під час застосування запобіжних заходів з урахуванням спрямованості його дій на охорону та захист прав підозрюваного.

Складання клопотання слідчим є першим і дуже важливим етапом під час застосування запобіжних заходів. Слідчий повинен скласти клопотання про застосування запобіжного заходу, яке повинно відповідати вимогам законності, вмотивованості та обґрунтованості. Законним є клопотання, складене слідчим відповідно до вимог ст. 184 КПК України. Зокрема, у ньому повинно бути відображено короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у якому підозрюється або обвинувачується особа, встановлених досудовим розслідуванням на момент внесення клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та інші обставини. Слідчий може ініціювати застосування запобіжного заходу лише за наявності для цього підстав. З цією метою слідчий перш за все повинен повідомити особі про підозру відповідно до вимог ст. 276–279 КПК України. Крім того, слідчий повинен встановити наявність ризиків, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний може переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; знищити речі, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на учасників кримінального провадження, тощо. Обґрунтованим є клопотання лише у тому випадку, коли слідчий склав його на підставі обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час досудового розслідування. Слідчий повинен не лише вказати на наявність ризиків, а й обґрунтувати висновок про їх наявність.

Як слушно підкреслюють деякі науковці, труднощі практичного характеру можуть полягати у тому, що доказування ризиків, за яких запобіжні заходи варто застосовувати, має прогностичний характер. Тому слідчий повинен спиратися на конкретні фактичні дані, які містяться у кримінальному провадженні [1, с. 130–131]. Клопотання слідчого повинно містити чітке обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів, а також обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених

ч. 5 ст. 194 КПК. Крім того, слідчий зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Дані обставини перераховані у ч. 1 ст. 178 КПК України. Слід зазначити, що хоча законодавець даний обов'язок покладає на слідчого суддю, суд, право ініціювати застосування запобіжного заходу має слідчий. Тому вважаємо, що неможливо, щоб слідчий звертався з відповідним клопотанням до слідчого судді без урахування зазначених обставин. Після складання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий повинен його погодити із прокурором. Згода прокурора у даному питанні є додатковою гарантією прав підозрюваного.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 184 КПК України не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання особі, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу, надаються копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується застосування запобіжного заходу. Після зазначених дій слідчий має подати клопотання про застосування запобіжного заходу до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Разом із клопотанням слідчий повинен надати суду матеріали кримінального провадження, якими обґрунтовується необхідність застосування певного запобіжного заходу. Зміст даних матеріалів визначено у ч. 3 ст. 184 КПК України.

Відповідно до чинного КПК України, у прийнятті рішенні про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування беруть участь три особи: слідчий, прокурор та слідчий суддя. Слід підкреслити, що слідчий ініціює застосування конкретного виду даного заходу. Саме він повинен зробити вибір певного запобіжного заходу, який необхідно застосувати у конкретному кримінальному провадженні. Слід вказати, що при обранні запобіжного заходу слідчий повинен врахувати перш за все мету кожного заходу, а також звернути увагу на тяжкість вчиненого правопорушення. У зв'язку з тим, що вибір конкретного запобіжного заходу залежить від сукупності умов, на слідчого покладається обов'язок враховувати усі спеціальні обставини кожного виду запобіжних заходів.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання. Тому питання забезпечення слідчим прав особи у разі даного запобіжного

заходу потребують окремої уваги. Процесуальний порядок здійснення арешту (затримання) розкривається й у іноземній літературі [2; 3, с. 163]. Особливістю даного запобіжного заходу є те, що затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене без ухвали слідчого судді. У зв'язку з цим, порядок затримання інший, відповідно, і повноваження слідчого із охорони та захисту прав підозрюваного дещо інші.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 208 КПК України встановлено, що вповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права.

Перш за все, на слідчого, якщо ним було здійснено затримання, покладається обов'язок негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється. Слід зазначити, що підстави затримання слід не лише роз'яснити підозрюваному, а й указати у протоколі затримання. По-друге, важливим обов'язком слідчого під час затримання особи є роз'яснення права мати захисника. Разом з тим, у положеннях ст. 20 КПК України вказано, що слідчий повинен забезпечити підозрюваному право на кваліфіковану допомогу. Як підкреслюється у науковій літературі, право на захист – не лише гарантія інтересів особи, а й гарантія інтересів правосуддя, це соціальна цінність. Розширення права на захист не є перешкодою розкриттю злочинів, не спричиняє ухилення злочинця від відповідальності, а, навпаки, сприяє здійсненню завдань кримінального судочинства, запобігає слідчим і судовим помилкам [4, с. 316]. З метою реалізації підозрюваним права на захист закон покладає на слідчого обов'язок забезпечити надання правової допомоги затриманій особі, яка за відсутності коштів чи з інших об'єктивних причин не може самотійно запросити захисника. У такому разі підозрюваний потребує захисника, і обов'язок його залучити, відповідно до ст. 49 КПК України, покладається перш за все на слідчого. Як вказано у п. 2

Постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб», негайно після фактичного затримання особи уповноважена службова особа суб'єкта подання інформації, яка здійснила затримання, повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання безоплатної правової допомоги відповідному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги [5]. Слід підтримати законодавця у закріпленні даного положення і підкреслити, що саме на слідчого покладається обов'язок забезпечити захисника затриманій особі, і повинен він це зробити негайно, оскільки строк затримання обмежений. Разом з тим, звіт Координаційного центру з надання правової допомоги засвідчує, що не повністю реалізується законодавча вимога про обов'язкове повідомлення захисників про всі факти затримань. Порушення стороною обвинувачення права на захист відбувається у наступних формах: центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги повідомляються не про всі випадки затримань осіб; не дотримуються строки повідомлень центрів правової допомоги про затримання осіб; викликані захисники не допускаються до затриманих осіб; затриманих осіб примушують до відмови від викликаного захисника та ін. [6]. Однак, слід наголосити, що право на захист повинно бути забезпечене з початкового моменту затримання особи. Вважаємо, що положення чинного законодавства повинні забезпечувати допуск захисника до участі у процесі ще до проведення процесуальних дій із затриманим. По-третє, до важливих обов'язків слідчого належить складання протоколу затримання. У даному протоколі слід зазначити місце, дату і точний час (годину і хвилини) затримання; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. По-четверте, важливим засобом забезпечення прав підозрюваного є повідомлення інших осіб про затримання. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 213 КПК України, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування

близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте, без порушення вимоги щодо його негайності. Поп'яте, слідчий, відповідно до вимог ч. 5 ст. 208 КПК України, повинен надіслати копію протоколу затримання прокурору. Вказане положення закону, як слушно підкреслюється у науковій літературі, дозволяє прокурору втрутитися у процес затримання і за наявності підстав своєю владою звільнити затриманого з-під варті [7, с. 28]. По-шосте, на слідчого, якщо ним було здійснено затримання, покладається обов'язок дотримання строку затримання. Відповідно до ч. 1 ст. 211 КПК України, строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК України. На даній проблемі неодноразово акцентував увагу і Європейський суд з прав людини [8].

Додатковою умовою, що гарантує права підозрюваного, є виконання слідчим вимог ч. 2 ст. 211 КПК України. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. Таким чином, законодавець обмежив у часі слідчого для прийняття рішення про звернення до слідчого судді у разі затримання особи.

Враховуючи вищевказане, слід наголосити, що дотримання слідчим умов застосування запобіжних заходів сприяє дотриманню та забезпеченню прав підозрюваного. Втім підняті питання не є остаточними і підлягають подальшому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Фоміна Т. Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : монографія / Т. Г. Фоміна. – Харків : НікаНова, 2014. – 232 с.
2. Zachariadou E. Rights of suspects in Cyprus [Електронний ресурс] / Elena Zachariadou. – Режим доступу: http://www.ecba.org/extdocserv/conferences/nicosia2011/Zachariadou_RIGHTSOFSUSPECTS.pdf.
3. Paul B. Weston. Criminal Investigation: basic perspectives / P. B. Weston, C. Lushbaugh. – Upper Saddle River, New Jersey : Prentice Hall, 2003. – 361 p.

4. Конституція України: науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевий та ін. – Харків : Право ; Київ : Ін Юре, 2003. – 808 с.

5. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 101. – Ст. 3719.

6. Попередній звіт за результатами дослідження проблемних питань, що виникають у сторони захисту при застосуванні нового кримінального процесуального законодавства / Координаційний центр з надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalaid.gov.ua/images/Actual/Results_research.pdf.

7. Давыденко Л. М. Особенности задержания по подозрению в совершении преступления в соответствии с требованиями нового уголовно-процессуального законодательства [Електронний ресурс] / Л. М. Давыденко, А. В. Кондратьев // Право і Безпека. – 2002. – № 2. – С. 27–31. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=17663>.

8. Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011 – перше півріччя 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-13>.

Одержано 25.03.2015

УДК 349.22

Вікторія Володимирівна Верещагіна,

студентка 1 курсу магістратури

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДДЮ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УКРАЇНІ

Право на працю слугує однією з основ для всього комплексу економічних та соціальних прав. Саме завдяки його реалізації створюються матеріальні блага та забезпечується подальше зростання добробуту людей. Важливість його забезпечення декларує і держава. Відповідно до ч. 2 ст. 43 Конституції України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду

© Верещагіна В. В., 2015

діяльності, реалізує програми професійного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Сучасні проблеми реалізації права на працю та його регулювання потребують усвідомлення нових соціальних і економічних питань, з метою розробки і застосування до їх вирішення новітніх правових регуляцій [1].

Проблемам забезпечення реалізації права на працю приділяли увагу у своїх працях видатні правники: М. Г. Александров, Н. Б. Болотіна, Л. Ю. Бугров, П. А. Бущенко, Л. Я. Гінзбург, В. В. Жернаков, О. Д. Зайкін, І. В. Зуб, Г. С. Гончарова, М. І. Іншин, Р. І. Кондратьєв, Л. І. Лазор, В. В. Лазор, Р. З. Лівшиць, М. В. Лушнікова, А. Р. Мацюк та ін. [5, с. 54].

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Держава гарантує працездатній молоді рівне з іншими громадянами право на працю.

В Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» закріплено загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні щодо соціального становлення та розвитку молоді. Відповідно до закону, молодь – це громадяни України віком від 14 до 35 років. Слід зазначити, що вказаний віковий критерій досить широкий, оскільки це визначення стосується і неповнолітніх осіб і осіб які тільки здобули освіту в ПТУ чи ВНЗ, а також осіб які вже працюють. На нашу думку в умовах сьогодення головну увагу потрібно приділити особам які є випускниками професійно-технічний училищ, ВНЗ та особи, які вперше виходять на ринок праці, і стикаються з проблемою, не повної можливості реалізації свого конституційного права на працю [3].

В Україні питання трудової діяльності молоді є однією з найактуальніших проблем нашого часу, оскільки значну кількість безробітної молоді складають особи, які закінчили або припинили навчання в загальноосвітній школі, особи після звільнення зі строкової чи альтернативної служби та випускники державних професійно-технічних, вищих навчальних закладів.

Важливою нормою для часткового вирішення зазначеної проблеми є ст. 29 Закону України «Про зайнятість населення». Дана стаття регламентує розширення можливостей для конкурентоспроможності молоді. Відповідно студенти вищих та учні професійно-технічних навчальних закладів, що здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час [4].

Держава сприяє створенню молодіжних центрів праці, а також молодіжних громадських організацій (агентства, біржі, бюро та інші) для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення її професійної майстерності.

Слід зазначити, що незважаючи на законодавче закріплення прав молоді на працю на практиці вони стикають з рядом такими проблемами:

- недодержання вимог щодо забезпечення першого робочого місця;
- встановлюється випробовування для молоді;
- відсутній ефективний нормативно-правовий механізм використання системи покарань за порушення трудового законодавства у цій сфері;

Молодь – це майбутнє держави, життєво важлива складова успішного економічного розвитку суспільства в майбутньому. Тому на наш погляд, для вирішення окремих проблем необхідно встановити певні стимули для роботодавців при прийнятті молодих працівників на роботу, щоб молоді люди відчували себе захищеними і конкурентно спроможними з іншими категоріями працівників.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 4 березня 2014 року. : (Відповідає офіц. текстові). – Київ : Алерта, 2014. – 88 с.
2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : закон України від 05.02.1993 № 2998-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

4. Про зайнятість населення : закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

5. Молодь: її права та соціальне становлення в сучасній Україні : роз'яснення Мін'юсту України від 13.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0032323-12>.

Одержано 19.03.2015

УДК 336.22

Марія Василівна Вікторчук,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

НЕДОЛКИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Формування ринкових економічних відносин та євроінтеграційні процеси в Україні охоплюють всі сфери діяльності суспільства, зокрема і державний фінансовий контроль, а також його невід'ємну складову частину – податковий контроль.

Сутність контролю розглядається різними науковцями в різних аспектах: як функція органів управління; як сукупність прийомів і засобів відстеження діяльності суб'єктів господарювання; як завершальна стадія управлінського процесу; як форма зворотного зв'язку між суб'єктом та об'єктом управління; як система спостереження за функціонуванням об'єкта управління з метою виявлення відхилень від заданих параметрів [1, с. 167]. У ст. 1 Лимської декларації керівних принципів контролю, прийнятої на IX Конгресі Міжнародної організації вищих контрольних органів (INTOSAI), визначено, що контроль – не самоціль, а невід'ємна частина системи регулювання, метою якої є встановлення відхилень від стандартів і порушень принципів законності, ефективності і економії витрачання матеріальних ресурсів з метою прийняття корегуючих заходів, а в окремих випадках, залучення винних до відповідальності, отримання компенсації за завдану шкоду і здійснення заходів по упередженню або зменшенню таких порушень у майбутньому [2, с. 8].

Відповідно до п. 61.1 ст. 61 Податкового кодексу податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Формами податкового контролю є ведення обліку платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів податкової служби, перевірки та звірки відповідно до вимог Податкового кодексу, а також перевірки щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, відповідно до законодавства [3]. Оскільки цей перелік не є вичерпним, окремі контрольні процедури залишаються не розкритими, що створює конфліктні ситуації при проведенні контролю. На сучасному етапі недостатньо вивчені та досліджені проблеми розвитку державного податкового контролю пов'язані перш за все з недосконалістю його законодавчої бази щодо організації контрольної діяльності.

До недоліків податкового контролю організаційного характеру відносяться:

- недостатня профілактична спрямованість контрольних дій;
- недостатня робота з громадськістю щодо роз'яснення завдань податкового контролю та забезпечення усунення порушень законодавства;
- недостатня налагодженість механізмів притягнення до відповідальності за перешкоджання проведення діяльності щодо контролю;
- недостатньо ефективна організація взаємодії органів, що здійснюють контрольні повноваження в податковій сфері а також сприяють реалізації контрольних механізмів.

Основним недоліком методологічного характеру є відсутність методологічного забезпечення основних форм здійснення податкового контролю.

Проаналізувавши проблеми у системі законодавчого, методологічного та організаційного забезпечення податкового контролю, можна запропонувати такі напрями його реформування:

- формування єдиних концептуальних основ організації податкового контролю, виходячи з сучасних завдань розвитку економіки України;

- формування нових та вдосконалення чинних процедур податкового контролю;

- удосконалення методів податкового контролю;

- удосконалення кадрового забезпечення системи податкового контролю, створення сучасної науково-дослідної навчальної бази за міжнародними зразками;

- створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури з метою координації діяльності контролюючих органів з правоохоронними;

- поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення функціонування системи податкового контролю;

- надання громадським радам при міністерствах та відомствах функцій громадського контролю за їх діяльністю;

- створення фіскальної та митної служби як двох центральних органів виконавчої влади у складі Міністерства фінансів України.

З метою побудови ефективної системи бюджетного контролю необхідним є дотримання таких вимог:

- діяльність контролюючих органів повинна базуватися на принципах об'єктивності, плановості, компетентності, оперативності, незалежності контролюючих органів;

- всі органи державної влади, незалежно від підпорядкованості, повинні сприяти контролюючим органам у здійсненні їхньої діяльності.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку держави законодавча база щодо організації контрольної діяльності в Україні потребує вдосконалення. Ефективне функціонування єдиної системи державного податкового контролю можливе за умови злагодженої взаємодії контролюючих органів між собою та іншими органами. Щоб запобігти суперечностей всі складові контролю повинні бути визнані на законодавчому рівні, при цьому кожен вид та форма контролю повинні мати відповідну методологічну базу.

Список використаних джерел:

1. Єгарміна В. Д. Податковий контроль: теоретичні засади і практика застосування [Електронний ресурс] / В. Д. Єгарміна // Збірник

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 166–176. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znprnudps_2011_1_17.pdf.

2. Кучеров И. И. Налоговое право России : курс лекций / И. И. Кучеров. – М. : ЮрИнфоР, 2001. – 360 с.

3. Податковий кодекс України : від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI : із змін. та допов. станом на 17.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Одержано 17.04.2015

УДК 343.541(4/9)

Ірина Владиславівна Воскресенська,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ У СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Дослідження питань криміналізації злочинних проявів закордонним законодавцем є одним з напрямів діяльності на шляху вдосконалення чинного кримінального законодавства. Порівняльно-правовий аналіз та вивчення норм кримінального законодавства зарубіжних країн дозволяють виявити позитивні моменти, що стосуються як опису суспільно небезпечних проявів (через формулювання ознак складу злочину в диспозиції статті), так і видів та розмірів покарань (через визначення санкції статті), які повинні відповідати суспільній небезпеці діяння та сприяти досягненню мети покарання. Саме переслідуючи ціль з'ясування цих моментів, спрямованих на визначення шляхів реформування національного кримінального законодавства, вивчення норм кримінального законодавства зарубіжних держав про статеві злочини є необхідним кроком. Серед злочинних посягань на статеву свободу та статеву недоторканність є досить поширеним такий злочин як примушування до вступу в статевий зв'язок. Саме цим обґрунтовується актуальність проведення дослідження такого виду.

Дослідженню були піддані закони про кримінальну відповідальність та (або) кримінальне законодавство Австрії, Азербайджану, Республіки Білорусь, Болгарії, Вірменії, Голландії, Грузії,

© Воскресенська І. В., 2015

Данії, Естонії, Іспанії, Казахстану, КНР, Киргизії, Республіки Корея, Латвії, Молдови, Німеччини, Польщі, Російської Федерації, Таджикистану, Узбекистану, Швейцарії, Швеції, Японії, що дозволило виявити положення, що цілком обґрунтовано можуть бути впроваджені в чинне кримінальне законодавство України.

Вивчення законодавства про кримінальну відповідальність вказаних країн дозволило зробити висновок про те, що примушування до вступу в статевий зв'язок визнається в більшості країн самостійним кримінально караним діянням, виключенням з цього переліку слід визнати тільки Естонію та Японію, в яких вказані дії охоплюються більш загальними складами посягань на статеvu свободу та статеvu недоторканість.

Згідно положень чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України), норма якою передбачено відповідальність за примушування до сексуальних стосунків, міститься у ст. 154, під назвою «Примушування до вступу в статевий зв'язок». У кримінальному законодавстві зарубіжних країн назва норми, якою передбачено відповідальність за аналогічні кримінально карані діяння (у сучасному змісті примушування в ст. 154 КК України) визначена не однаково. Так, у Кримінальних кодексах Азербайджану, Республіки Білорусь, Вірменії, Киргизії, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, норма має назву «Спонування до дій сексуального характеру», у КК Грузії – «Спонування до статевих зносин половому або іншим діям сексуального характеру», а у КК Казахстану – «Спонування до статевих зносин, мужолозтва, лесбійства або іншим діям сексуального характеру». Назва ж статті, що передбачена КК України містить вказівку лише на статевий зв'язок (статеві зносини у «природній формі»), не передбачаючи при цьому інші дії сексуального характеру. Разом з цим, слід зазначити, що вказана позиція підтримується не усіма криміналістами, зокрема, В. Я. Тацій вказує, що у цій нормі мова йде про здійснення статевого зв'язку як природним, так і неприродним способом [1, с. 433].

Так, виходячи з буквального тлумачення положень КК України, можна зробити висновок, що має місце колізія і кримінальне законодавство не забезпечує повної охорони статевої свободи та недоторканності від злочинних посягань, пов'язаних з примушуванням до вступу у сексуальні стосунки. Статеві зносини,

мужолозтво, лесбійство та інші дії сексуального характеру охоплюються загальним поняттям «дії сексуального характеру», у зв'язку з чим більш вірною уявляється позиція законодавця тих країн, кримінальні кодекси яких вказують на примушування до дій сексуального характеру.

В якості потерпілих від даного злочинного делікту виступають особи обох статей, виключення становить лише закон про кримінальну відповідальність Узбекистану, в якому чітко вказано на примушування жінки до вступу в статевий зв'язок (ст. 121 КК Узбекистану) [2, с. 155] та Болгарії, в якому також вказується на відповідальність тих, хто вступить в статевий зв'язок із жінкою, змусивши її шляхом використання її матеріальної чи службової залежності (ст. 153 КК Республіки Болгарія) [3, с. 119].

Способом вчинення примушування до вступу в статевий зв'язок та фактичною умовою відповідальності у більшості країн є використання матеріальної, службової чи іншої залежності, шантаж, погроза знищення, пошкодження або вилучення майна, розголошення відомостей, які ганьблять потерпілу особу або її близьких родичів (згідно чинного КК України, кримінально караним визнається лише примушування з використанням матеріальної чи службової залежності).

Слід зазначити, що у чинних КК іноземних держав містяться також норми щодо примушування до вступу у статевий зв'язок, які не властиві національному законодавству.

Так, КК Швейцарії передбачено відповідальність осіб, які використовуючи залежність іншої особи, яка знаходиться у в'язничній установі, лікарні, а також особи, яка є засудженою, звинуваченою або заарештованою, примушують її до здійснення сексуальних дій (ч. 2 ст. 189) [4, с. 73]. Схожа норма є і у КК Данії, параграф 219, в якій вказано що будь-яка особа, яка є службовцем, або очолює в'язницю, реабілітаційний центр, дитячий або підлітковий будинок, лікарню для психічно хворих, установу для недоумкуватих або іншу аналогічну установу та яка вступає у статеві зносини з особою, яка тримається у такій установі, підлягає тюремному ув'язненню на будь-який строк, що не перевищує чотирьох років [5, с. 173]. А у параграфі 223 встановлено відповідальність особи, яка вступає у статеві зносини з особою, яка не досягла вісімнадцятирічного віку і є всиновленою

дитиною, пасинком або падчеркою, чи прийомною дитиною, або ввіреною для тренувань чи навчання [5, с. 175]. Досить цікаво сформульовано розглядувану норму в КК Болгарії: відповідальності підлягає той, хто вступить у статеві зносини або вчинить інші дії, які задовольняють статеву пристрасть з особою тієї ж статі, використовуючи для цього насильство або погрозу, або використовуючи залежний стан особи або нагляд за нею (ст. 157 КК) [3, с. 121].

У Кримінальному кодексі ФРН встановлена відповідальність за зловживання у відносинах «лікар-пацієнт», а також при службовій залежності у кримінальному або адміністративному процесі та за сексуальні дії щодо осіб, які перебувають під наглядом або опікою [6, с. 328].

Кримінальний кодекс Австрії, у параграфі 203, встановлює покарання за примушування до сексуальних дій стосовно одного із подружжя, поєднане з погрозою [7, с. 60].

Окремі норми законів про кримінальну відповідальність зарубіжних країн вказують на спеціальний суб'єкт статевих злочинів та на специфічні відносини залежності в яких вони перебувають, зокрема, у зв'язку із наглядовою функцією (або обов'язком) службових осіб. Вказаний досвід закордонного законодавця доцільно було б впровадити в національне законодавство, при цьому крім службової залежності при примушуванні до вступу у статевий зв'язок, передбачити вказівку на залежність, пов'язану із наглядом однієї особи за іншою.

Як показує аналіз закордонного законодавства, в якості кваліфікуючих ознак примушування до вступу в статевий зв'язок можуть виступати: примушування, скоєне у відношенні завідомо неповнолітнього (ч. 2 ст. 170 КК Білорусії) [8, с. 70], у відношенні малолітнього або безпорадної особи у зв'язку з його психічним або фізіологічним станом (ст. 207 КК Польщі) [9, с. 153], примушування, пов'язане з статевими зносинами або задоволенням статевих потреб у неприродній формі (ст. 121 КК Узбекистану) [2, с. 155]. Разом з цим, закони про кримінальну відповідальність Азербайджану, Грузії, Киргизії, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану кваліфікуючих ознак цього злочину взагалі не мають.

Проведений порівняльно-правовий аналіз та вивчення норм законодавства деяких зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що вдосконалення норм чинного законодавства є доцільним та

необхідним, адже нормативне забезпечення охорони сфери ставих стосунків, у чинній редакції КК України, містить ряд прогалів та положень, які потребують доопрацювання, що є достатньою підставою для проведення подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гаврик та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. 3-тє, перероб. та допов. – Харків : Одиссей, 2007. – 1184 с.
2. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 338 с.
3. Уголовный кодекс Республики Болгария. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 298 с.
4. Уголовный кодекс Швейцарии. – М., 2001. – 138 с.
5. Уголовный кодекс Дании. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 230 с.
6. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 524 с.
7. Самые смешные, нелепые и другие удивительные законы всего мира / сост. Н. И. Хавронюк. – Киев : Аттика, 2004. – 164 с.
8. Уголовный кодекс Республики Беларусь / вступ. ст. Л. И. Лукашова, Э. Л. Саркисовой. – 2-е изд., испр. и доп. – Минск : Тесей, 2001. – 312 с.
9. Уголовный кодекс Республики Польша. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 234 с.

Одержано 30.04.2015

УДК 342.951:351.82

Олена Миколаївна Галкіна,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ
ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ**

Питання належного забезпечення безпеки та якості харчових продуктів набувають в Україні дедалі більшого значення. Гострота цих проблем та необхідність їх всебічного вирішення підсилюлися у зв'язку із прагненням України стати повноправним членом Європейського Союзу. Однією із важливих передумов набуття

© Галкіна О. М., 2015

цього статусу є приведення національного законодавства та системи продовольчої безпеки у відповідність із європейськими як необхідна умова зближення засад господарювання та забезпечення випуску харчової продукції, що буде задовольняти вимоги європейських і міжнародних нормативних документів. Вищезазначені обставини зобов'язують нас враховувати не лише власний позитивний та негативний досвід, але й аналізувати досвід у цій сфері інших країн.

Необхідно зазначити, що в країнах Європейського Союзу за забезпечення безпеки харчової продукції в першу чергу відповідають виробники, підприємства і торгівельні мережі, а в другу чергу – органи нагляду. Тобто безпечність та якість продукції контролюється самими виробниками і забезпечується підприємствами, які впроваджують системи забезпечення безпеки та якості, такі як ISO, HACCP та GMP. Впровадження таких систем, які повністю регламентують виробничий процес, є дієвим заходом забезпечення безпеки та якості продукції протягом її виробництва [1, с. 6], оскільки світова спільнота при усуненні технічних бар'єрів у торгівлі прагне до реалізації основного принципу – «один стандарт, одне випробування, одна оцінка відповідності або випробування одного разу приймається всюди». Даний принцип багато в чому відображений у ряді положень Європейського співтовариства, суть яких полягає в чіткому розподілі обов'язкових і добровільних вимог до показників якості продукції, гармонізації вимог стандартів і технічних регламентів [2, с. 38].

Багато країн світу вже переглянули свої системи регулювання безпечності харчових продуктів та запровадили різноманітні реформи, досвід впровадження яких був би корисним і для України, особливо в умовах проведення державного реформування системи забезпечення безпеки та якості харчових продуктів. Загальноприйняті міжнародні тенденції управління заходами регулювання безпечності харчових продуктів можна охарактеризувати низкою наступних новацій.

Управління безпечністю продуктів харчування, яке раніше зводилося до контролю готової продукції (зараз ця функція покладена на державу), тепер полягає у здійсненні низки запобіжних заходів на різних етапах постачання харчових продуктів. Основна відповідальність за дотримання правил безпеки нині

покладається на приватний сектор, тоді як держава виконує дорадчі, наглядові та регуляторні функції. Вважається, що учасники ринку харчових продуктів можуть краще за будь-кого іншого розробити систему постачання та гарантування безпечності харчових продуктів. Тому саме вони повинні нести відповідальність за безпечність продуктів харчування. Сертифікація ж продуктів харчування використовується майже виключно в межах експортно-імпорتنих операцій (до того ж лише тоді, коли її вимагає країна-імпортер).

Підхід ЄС до контролю безпечності харчових продуктів базується на оцінці ризиків і залучає переважно загальне «горизонтальне» законодавство, що регулює спільні аспекти харчових продуктів, такі як харчові добавки, маркування та гігієну, а також за необхідності – частково «вертикальне» законодавство, яке стосується лише певних продуктів, наприклад, таких як молоко, м'ясо та продукція птахівництва. За такого порядку вимоги встановлюються лише в тій мірі, в якій це потрібно для гарантування безпечності. Як наслідок – більша ефективність стосовно видатків та більша «дружність» до підприємств [3, с. 21–22].

Офіційний контроль за дотриманням вимог харчового законодавства юридичними особами та індивідуальними підприємцями у країнах – членах ЄС означає будь-яку форму контролю, який проводить компетентний орган або ЄС. Як правило, офіційний контроль організований відповідно до специфіки кожної держави. У багатьох країнах-членах контроль розподіляється між органами центральної і місцевої влади, але в цьому випадку, згідно з положеннями Регламенту ЄС [4], має бути забезпечена ефективна і дієва координація між всіма компетентними органами влади, які задіяні у проведенні офіційного контролю [5, с. 20].

За останні роки більшість країн ЄС створили національні управління з безпеки харчових продуктів для того, щоб досягти більш високих стандартів безпеки продуктів харчування і забезпечити їх ефективний контроль. Функції і завдання даних організацій можуть бути різними в різних країнах-членах. У деяких країнах їх мандат лімітований проведенням оцінки ризиків і наданням наукових консультацій уряду, в інших – до їх мандату входить оповіщення про ризики і забезпечення виконання нормативних положень, які регулюють контроль харчових продуктів.

Системи національного контролю на території ЄС відрізняються в різних країнах. Різниця варіюється від повністю централізованої системи (Нідерланди, Данія, Бельгія) до децентралізованих систем, в рамках яких компетентні органи працюють на основі регіональних (Іспанія, Німеччина) або місцевих систем (Великобританія, Ірландія) [6].

Цікавим та корисним для України, на нашу думку, може бути досвід створення систем безпечності харчової продукції як країн, що мають єдиний контролюючий орган (Данія, Швеція), так і країн із системою декількох контролюючих органів, що діють скоординовано (Польща, Германія). Ці приклади країн відрізняються історією створення систем безпечності харчової продукції, рівнем розвитку економіки, культурно-політичною спадщиною та місцем країни у світовій торгівлі харчовою продукцією, але всі вони можуть бути корисними для реформування національної системи забезпечення безпеки та якості харчової продукції.

Найбільш доцільно, як нам вважається, додержуватися ідеї визначення єдиного контролюючого органу і однією з найефективніших моделей є датська система безпечності харчової продукції, що ґрунтується на ризик-орієнтованому підході із централізованою системою контролю. Спираючись на зазначену модель, вважаємо за потрібне основним органом, відповідальним за формування державної політики та безпеку у сфері харчової продукції, визнати Міністерство аграрної політики та продовольства України, створивши у його структурі Департамент продовольчої безпеки та ветеринарії, головним завданням якого було б забезпечення безпечності та якості харчової продукції, включаючи контроль продукції тваринного походження. Уніфіковане застосування контрольних заходів протягом усього харчового ланцюга по всій країні у Німеччині може також розглядатися при запровадженні підходу «єдиного контролюючого органу» в Україні.

Корисним також є досвід Данії щодо базування звітів, складених за результатами перевірок інспекторами контрольних зон підприємства, на «смайл-схемах», які розміщені на видноті в усіх закладах як роздрібно́ї та оптової торгівлі, так і громадського харчування. За умови запозичення такої новації український споживач міг би бути завжди поінформованим про загальну оцінку контролюючими органами дотримання вимог харчової безпеки і

розуміти, до якої групи ризику відноситься підприємство, послугами якого він хоче скористатися.

Бажано було б також врахувати досвід Швеції стосовно прозорості результатів перевірок, а також розміщення на сайті відповідного державного органу «чорного списку» продуктів із зазначенням країн їх походження, аби споживачі могли знайти інформацію щодо забруднювачів у харчовій продукції. Вважаємо, що така суспільна обізнаність у сфері споживання є необхідною умовою стабільності та розвитку сучасної демократичної держави, яка пов'язана, перш за все, з реалізацією права вибору товару чи послуги. І реформи в галузі державного регулювання безпеки та якості харчових продуктів повинні враховувати це право громадян, адже належне інформування громадськості – це одна з головних цілей, яким слугують норми європейського продовольчого права.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Г. За цапа відбувайла / Г. Шевченко // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – 20 січ. (№ 2). – С. 6–7.

2. Дернович В. А. Мировой опыт регулирования качества и безопасности сельскохозяйственной продукции и продуктов питания / В. А. Дернович // Белорусское сельское хозяйство : науч.-практ. журн. – 2008. – № 12 (80). – С. 34–41.

3. Система державного регулювання безпечності харчових продуктів в Україні: на шляху вдосконалення : аналіт. звіт [Електронний ресурс] / International Finance Corporation. – Київ, 2009. – 68 с. – Режим доступу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/a8ca57004b5f7a0f9c36bd6eac26e1c2/FS_report_Ukr_web.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=a8ca57004b5f7a0f9c36bd6eac26e1c2.

4. Регламент (ЄС) № 882/2004 Європейського парламенту та ради про офіційні заходи контролю, які застосовуються для забезпечення підтвердження відповідності з кормовим та харчовим законодавством, правилами здоров'я та захисту тварин : від 29 квіт. 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawgroup.com.ua/storage/prp/gospodar/tvar/ES/882.pdf>.

5. Законодательство Европейского союза и Республики Беларусь в области безопасности пищевой продукции. В помощь экспортеру : консультативная программа IFC «Безопасность пищевой продукции в Республике Беларусь». – Изд. 2-е, доп. – Минск, 2013. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/2404c20041bd769395a89500caa2aa08/Belarus_FS_Project_Broch

ure_on_EU_and_Belarus_FS_Legislation_2nd+edition.pdf?MOD=AJPERE
S&BelarusFS_EULegislation_updated.

6. У ЄС важко отруїтися ковбасою [Електронний ресурс] // Про-
позиція : укр. журн. з питань агробізнесу. – Київ, 2008. – № 8. – Режим
доступу: <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=2703&number=88>.

Одержано 29.04.2015

УДК 351.745.7

Михайло Васильович Грубий,

здобувач

Донецького юридичного інституту МВС України

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРІЙНИХ КРАДІЖОК З ДАЧНИХ БУДИНКІВ

Аналіз показників структури злочинності дає підстави ствер-
джувати, що одним із найбільш поширених видів злочину є кра-
діжки. З моменту набрання чинності новим КПК України (з 20
листопада 2012 р.) до 1 квітня 2013 р. вчинено 132 651 крадіжку.
Серед вказаної кількості крадіжок значну частину складають кра-
діжки особистого майна громадян із дачних будинків. Зокрема, у
2010 році (запроваджено форму статистичної звітності за фактами
вчинення крадіжок з дачних будинків) учинено 6020 злочинів вказа-
ної категорії, в 2011 р. – 8212, 2012 р. (до 20 листопада 2012 р.) –
6712 [1, с. 153]. На жаль, після набрання чинності новим КПК
України [2], в статистичній звітності не передбачено ведення
окремої статистики щодо крадіжок, учинених з дачних будинків.

Специфіка даної категорії злочинів зумовлена тим, що такі
злочини здебільшого вчиняються в час, коли господарі не відві-
днують свою власність протягом тривалого терміну (з пізньої
осені до початку весни), що дає змогу злочинцям вчинювати
серії крадіжок. Складність протидії серійним крадіжкам з дач-
них будинків полягає в тому, що ймовірність збереження слідів,
встановлення свідків (очевидців) злочину та викрадених речей
значно знижується у зв'язку з тривалим часовим періодом після
вчинення злочину, погодними умовами тощо. Тому, головним
напрямом діяльності правоохоронних органів є встановлення
осіб, які вчиняють серійні крадіжки з дачних будинків.

Варто відзначити, що однією з найважливіших умов ефективної протидії оперативними підрозділами серійним крадіжкам із дачних будинків є рівень обізнаності оперативних працівників з особливостями їх вчинення, тобто знання обставин події вчиненого злочину – його характеристики.

В галузях сучасної юридичної науки існує декілька видів характеристик злочинів: кримінально-правова, кримінологічна, криміналістична, судово-психологічна та ін. [3, с. 170]. З метою наукового обґрунтування діяльності оперативних підрозділів у процесі протидії злочинам, науковцями (фахівцями) теорії оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) було розроблено оперативно-розшукову характеристику злочинів, визначено її елементи (структуру), які ґрунтуються на кримінально-правовій, кримінологічній, криміналістичній, психологічній, економічній та інших характеристиках злочинів.

Досліджуючи питання вчинення серійних крадіжок з проникненням до дачного будинку, окремими дослідниками встановлено, що вони найчастіше вчиняються в складі групи (73,8 %) [1, с. 154]. Так, Кримінальним кодексом України (ст. 28) [4] передбачається відповідальність за вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Зокрема, визначено чотири групи, а саме:

– група осіб без попередньої змови – це двоє або більше виконавців, які утворили групу для спільного вчинення злочину без попередньої домовленості між собою про вчинення крадіжки з дачного будинку. Учасники вчинення кримінального правопорушення діють як співвиконавці, при цьому можливий технічний розподіл функцій, за якими кожен співучасник виконує певну роль (38,1 %);

– група осіб, що діють з попередньою змовою, означає спільне вчинення кримінального правопорушення, тобто крадіжки з дачного будинку, декількома (двома і більше) суб'єктами злочину, які заздалегідь домовились про спільне його вчинення (84,7 %), або вчини такий злочин повторно. Відповідно до пункту 1 примітки до статті 185 КК повторним у статтях 185, 186 та 189–191 КК визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями або статтями 187, 262 КК;

– організована група – це стійке об'єднання декількох осіб (трьох і більше суб'єктів злочину), які попередньо зорганізувалися для готування або вчинення злочинів (6,3 %). Ознаками організованої групи є: наявність декількох осіб (трьох або більше); попередня їх зорганізованість у спільне об'єднання для готування або вчинення двох чи більше злочинів; стійкість такого об'єднання; об'єднаність злочинів єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану; обізнаність усіх учасників такої групи з цим планом. Діяльність учасників організованої групи може характеризуватися як розподілом ролей, так і співвиконавством або ж поєднанням цих форм співучасті. З огляду на серійні крадіжки з дачних будинків, організована група характеризується: участю двох і більше осіб; небезпечним різновидом корисливих посягань на власність; створенням групи для вчинення серії крадіжок з попередньою ретельною розвідкою об'єктів; постійною спільною діяльністю попередньо зорганізованих групою осіб; об'єднанням намірів співучасників на вчинення одного чи кількох злочинів. Дана група також характеризується здійсненням значної кількості підготовчих дій, як нами зазначалося вище, здійснення «злочинної розвідки», що надає можливості оперативному підрозділу, в разі належної оперативної роботи на даному напрямку, своєчасно виявляти злочинні наміри та припиняти їх на стадії підготовки;

– злочинна організація визнається як об'єднання осіб (суб'єктів злочину), яке: є стійким; ієрархічним; об'єднує декількох осіб (трьох і більше); за попередньою змовою зорганізоване його членами або структурними частинами для спільної діяльності; метою такої діяльності є: безпосереднє вчинення ними тяжких або особливо тяжких злочинів; керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб; забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп (1,3 %) [5, с. 83–87].

Відзначимо, що дані групи крадіїв необхідно розподілити на дві підгрупи: ті, що вчиняють крадіжки епізодично, й ті, що займаються ними систематично з метою отримання матеріальних благ. Тобто, до першої можна віднести осіб, які діють без попередньої змови, а також з попередньою змовою, але із умислом

спланувати та вчинити лише один злочин (хоча вони також можуть зібратися в подальшому для вчинення іншої крадіжки). Що ж стосується другої, то до неї відносяться особи, що діють з попередньою змовою (в тому числі організована група та злочинна організація), які організовують і планують здійснення низки крадіжок дослідженого виду, які підлягають кваліфікації, як серія.

Крадіжку з дачного будинку потрібно вважати закінченими з моменту, коли винна особа (група осіб) вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним.

Якщо особа (група осіб), котра протиправно заволоділа майном, такої реальної можливості не мала, її дії слід розглядати залежно від обставин справи як закінчений чи незакінчений замах на вчинення відповідного злочину. Закінченим замахом на крадіжку з дачного будинку є дії особи (групи осіб), яка викрала майно, але одразу була викрита.

Дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, продовжені винною особою (групою осіб) з метою заволодіння майном, належить кваліфікувати як грабіж, а в разі застосування насильства чи висловлювання погрози його застосування – залежно від характеру насильства чи погрози – як грабіж чи розбій.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що знання особливостей оперативно-розшукової характеристики серійних крадіжок з дачних будинків, надасть можливість оперативному працівникові здійснювати попереджувальні заходи щодо вчинення даних злочинів, а також виявляти та здійснювати фіксацію дій злочинців у разі вчинення ними крадіжки даного виду.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91.

2. Асадчих О. М. Особливості характеристики злочинних груп, які вчиняють крадіжки з дачних будинків / О. М. Асадчих // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 1 (29). – С. 152–158.

3. Лук'янчиков Б. Є. Поняття і види характеристик злочинів / Б. Є. Лук'янчиков, Є. Д. Лук'янчиков // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України. – Львів : Львів. ІВС при НАВСУ, 2000. – С. 170–177.

4. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – [5-те вид., перероб. і допов.]. – Київ : Юрид. думка, 2008. – 1216 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : [у 2 т.] / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – [3-тє вид., перероб. та допов.]. – Київ : Алерта ; Центр учб. літ., 2009. – Т. 1. – 964 с.

Одержано 23.04.2015

УДК 343.13(477)

Адам Лаврентійович Даль,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Досліджуючи питання особливостей обґрунтування обрання запобіжних заходів у кримінальному провадженні О.Г. Шило зазначила, що нова правозастосовна практика, яка поки що лише формується, свідчить про скорочення застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, чому сприяє, як зміна порядку його застосування, зокрема з обов'язковим одночасним визначенням розміру застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим, передбачених КПК України, крім випадків, встановлених ч. 4 ст. 183 КПК України, так і впровадження нових видів запобіжних заходів, здатних реально гарантувати належну поведінку особи і виконання нею покладених обов'язків [1, с. 270].

У той же час, згідно з Моніторинговим звітом «Реалізація нового КПК України: перші результати», підготовленого у рамках проекту за підтримки Програми «Матра» Посольства Королівства Нідерландів, за перший квартал 2013 року, порівняно з відповідними даними за 2011 і 2012 роки, – збільшилась кількість випадків застосування альтернативних запобіжних заходів. Так, щомісяця до 40 осіб застосовують особисту поруку, до 250 осіб – домашній арешт і до 2100 осіб – особисте зобов'язання [2]. Також, відповідно до статистичних даних, українські СІЗО кількісно зменшили наповнюваність майже на третину, зокрема: станом на січень 2012 року в них тримали від 35000 до 37000 чоловік,
© Даль А. Л., 2015

сьогодні ж залишилося близько 21000. Фактично 12–13 тис. чоловік вийшло на волю. Це безпрецедентні цифри [3, с. 1]. Крім того, до набуття чинності КПК правоохоронці щомісячно заарештовували приблизно 2200–2500 чоловік. У 2013 році щомісячно така кількість складала від 550 до 650 громадян. У зв'язку з цим А. Александрова відмітила, що за 4 місяці спостерігається різке зменшення кількості осіб, яких тримають у СІЗО за нетяжкі злочини та злочини середньої тяжкості. Із урахуванням цього, на її думку, враховуючи таку тенденцію можна спрогнозувати, що через кілька місяців майже не залишиться людей, яких тримають у СІЗО за вчинення нетяжких злочинів [3, с. 2].

Однак, незважаючи на позитивні зміни, внесені у чинний КПК України з цих питань, О. Ю. Татаров зазначив, що перший практичний досвід роботи чинного КПК України 2012 р. засвідчив наявність ряду проблемних питань, які потребують оперативного вирішення. При цьому, вчений зазначив, що з 1 січня 2013 р. по 1 квітня 2013 р. під час розслідування кримінальних проваджень було застосовано 3703 запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, 721 – домашнього арешту, 212 – застави, 207 – особистої поруки та 6622 – особистого зобов'язання [4, с. 19, 22–23]. До цього слід додати, що з моменту прийняття та введення в дію чинного КПК України багато його новел не мали свого теоретичного та практичного напрацювання.

Практика застосування у вітчизняному кримінальному процесі запобіжних заходів в Україні свідчить про збереження традиційного «репресивного» ухилу при обранні запобіжних заходів. Це наглядно демонструє рівень застосування запобіжних заходів, пов'язаних із обмеженням волі підозрюваного, обвинуваченого, – домашнього арешту та тримання під вартою. Сукупна частка цих двох запобіжних заходів у загальній кількості запобіжних заходів у 2013 році склала 72 %, у 2014 року – 79 %. Причому в загальній кількості запобіжних заходів частка виняткового запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у 2013 році склала 57 %, у 2014 року – 52 %.

Таким чином, практика застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою свідчить про необхідність концептуального нового і комплексного вивчення та дослідження питання процесуального регулювання даного виду запобіжних заходів.

Список використаних джерел:

1. Шило О. Г. Особливості обґрунтування обрання запобіжних заходів у кримінальному провадженні / О. Г. Шило // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – № 25. – С. 269–273.
2. Моніторинговий звіт «Реалізація нового КПК України : Перші результати», підготовлений в рамках проекту за підтримки Програми «Матра» Посольства Королівства Нідерландів // Центр політико-правових реформ. – К., 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.org.ua/files/2013-3.pdf>.
3. Александрова А. Рівняння на кодекс / А. Александрова // Закон і бізнес. – 16–23 берез. 2013 р. – № 11 (1101). – С. 1–2.
4. Татаров О. Ю. Деякі питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження за новим КПК України / О. Ю. Татаров // Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 5 квіт. 2013 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2013. – С. 19–24.

Одержано 25.03.2015

УДК 347.941

Вероніка Олександрівна Данилевська,

аспірант кафедри цивільного права та процесу

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

УСУНЕННЯ НЕПОВНОТИ СУДОВОГО НАКАЗУ

Судочинство в кожній цивільній справі являє собою послідовне виконання передбачених Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК Україна) процесуальних дій, які, вчиняються у чітко встановленими процесуальному порядку і формі та у точній послідовності до процесуального закону. Разом з тим, така формальність юридичного процесу іноді затягує судочинство та, фактично, відкладає на потім захист вже порушених прав.

Цивільний процесуальний кодекс України, переймаючи досвід інших держав, ввів нову форму судового рішення по фактично безспірним справам – рішення у формі судового наказу (ст. 95 ЦПК України). Основна мета нововведення – дещо полегшити роботу судів, усунути зайву тяганину і надати можливість

© Данилевська В. О., 2015

громадянам, без значних процесуальних фінансових затрат, швидко отримати виконавчий документ [1, с. 205].

Статтею 98 ЦПК України встановлені вимоги щодо форми і змісту заяви про видачу судового наказу. Заява про видачу судового наказу подається в суд у письмовій формі. У заяві повинно бути зазначено:

- 1) найменування суду, в який подається заява;
- 2) ім'я (найменування) заявника та боржника, а також ім'я (найменування) представника заявника, якщо заява подається представником, їхнє місце проживання або місцезнаходження;
- 3) вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються;
- 5) перелік документів, що додаються до заяви.

Заява підписується заявником або його представником і подається з її копіями та копіями доданих до неї документів відповідно до кількості боржників. До заяви, яка подається представником заявника, повинно бути додано документ, що підтверджує його повноваження. До заяви про видачу судового наказу додається документ, що підтверджує сплату судового збору.

Відповідно до ст. 95 ЦПК України, судовий наказ є особливою формою судового рішення, який в свою чергу є специфічним процесуальним документом, який має свої, характерні тільки для нього властивості, і він суттєво відрізняється від рішення суду в позовному та окремому провадженні [1, с. 205].

Проблеми усунення неповноти в судовому наказі досліджувалась багатьма вченими, а саме: І. В. Андроновим [1, с. 204–207], Д. Луспеником [2], В. П. Фенничем [3, с. 921–925], І. Таталічем [4, с. 76–81] та ін.

Статтею 208 ЦПК України передбачено, наступні види судових рішень: ухвали і рішення, постанови. Як судовий наказ, так і заочне рішення є відповідними формами судового рішення. З точки зору теорії та судової практики актуальним є питання про можливість усунення недоліків в судовому наказі судом який його виніс [2].

Трапляються випадки коли судовий наказ не є повним, зокрема відсутні певні реквізити, які не включені до його змісту. З метою економії судового процесу та своєчасного захисту порушених інтересів пропонується закріпити в цивільному процесуальному праві норму, яка надала би можливість винесення додаткового

судового наказу. На даний час в ст.220 ЦПК України виправлення неповноти судового наказу можливе лише в порядку скасування чи подання нової позовної заяви.

Підводячи підсумки викладеного, можна зробити висновок, про те, що саме такими, виваженими і правильними кроками у реформуванні інституту судового акту, можливо прийти до підвищення авторитету судової влади в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андронов І. В. Питання класифікації рішень суду в цивільному процесі України / І. В. Андронов // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 204–207.

2. Луспенік Д. Судовий наказ у цивільному судочинстві: перші узагальнення судової практики / Луспенік Дмитро // Юридичний журнал. – 2007. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2563>.

3. Фенніч В. П. Скасування судового наказу в цивільному судочинстві / В. П. Фенніч // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 921–925 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_150.pdf.

4. Татулич І. Співвідношення понять «Судове рішення» та «Судовий наказ» у цивільному процесі / І. Татулич // Юридична Україна. Цивільний процес. – 2013. – № 6. – С. 76–81.

Одержано 22.04.2015

УДК 343.13(477)

Олексій Олександрович Двойніков,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Закриття кримінального провадження під час досудового розслідування як правовий інститут кримінального процесу України було сформовано протягом тривалого періоду. Його розвиток та вдосконалення на сьогодні не втратили своєї актуальності, а тому цим й обумовлено необхідність проведення ретроспективного дослідження. За дослідженням В. В. Литвинова, підстави та процесуальний порядок закриття кримінального

провадження виникли внаслідок багатьох змін у кримінальному судочинстві України, які відбувалися впродовж його розвитку [5, с. 8], що й потребує визначення основних етапів розвитку цього інституту. Так, у XIX столітті І. Я. Фойницький зазначав, що в цілому історія кримінального процесу поділяється на три основні періоди, які автор конкретизував стосовно законодавства Росії: 1) підкорення державного начала приватному (російський кримінальний процес до прийняття Зводу законів); 2) охоплення державним началом приватного начала, приведення процесу до безособового провадження, коли інтереси особистості взагалі не захищаються (кримінальний процес Росії по Зводам законів, що були видані у 1832, 1842 та 1857 рр.); 3) забезпечення в кримінальному судочинстві прав особи, її участі, при цьому визнання основним саме державного начала у кримінальному процесі (кримінальний процес за Статутом кримінального судочинства 1864 р. [9, с. 18, 32–40]. У свою чергу, підтримуючи таку точку зору, О. В. Волинська виокремила ще й такі додаткові періоди: радянський кримінальний процес; пострадянське кримінальне судочинство [1, с. 21], що ми підтримуємо.

В Україні власну класифікацію етапів розвитку правового інституту закриття кримінального провадження здійснив В. В. Литвинов, який у монографічному дослідженні, до прийняття чинного КПК України, запропонував виокремити в історії розвитку дослідженого нами інституту три періоди: 1) від ухвалення Статуту кримінального судочинства 1864 р. до 16 лютого 1926 року (коли вперше було передбачено право закривати кримінальне провадження органами досудового розслідування); 2) з 16 лютого 1926 р. до 1 вересня 2001 р. (прийняття чинного КК України); 3) з 1 вересня 2001 р. до 2012 року (рік публікації монографічного дослідження автора) [5, с. 8]. На нашу думку, зазначена позиція вказаного та інших вчених потребує подальшого розвитку та вдосконалення, зокрема після прийняття у 2012 році чинного КПК України, який серед багатьох новел, суттєво змінив процесуальний порядок та підстави закриття кримінального провадження. В контексті даного дослідження, історія становлення та розвитку дослідженого правового інституту, на нашу думку, підлягає диференціації наступним чином. Перш за все, слід зазначити, що кримінальне судочинство на території нашої

держави здійснювалось задовго до прийняття Статуту кримінального судочинства 1864 р. З цього приводу Г. І. Глобенко зазначив, що у положеннях «Прав, за якими судиться малоросійський народ», заснованих на нормах «Литовського Статуту», «Магдебурзького права» і малоросійських звичаях, взагалі не міститься згадки про можливість закінчення досудового провадження [2, с. 13], що ми підтримуємо. В свою чергу, Статут кримінального судочинства 1864 р., на законодавчому рівні закріпив положення, що регулювали підстави та процесуальний порядок закінчення досудового розслідування, зокрема і закриття кримінального провадження. Підставами закриття кримінального провадження (судового переслідування), відповідно до положень ст. 16 Статуту кримінального судочинства, були: смерть обвинуваченого; вичерпання давності; примирення обвинуваченого із потерпілим в зазначених законом випадках; височайший указ або загальний милостивий маніфест, що дарує пробачення. При цьому, у положенні ст. 227 Статуту кримінального судочинства було зазначено, що досудове слідство могло бути закрито лише судом [8].

Радянський період розвитку дослідженого інституту охоплює проміжок часу з 1917 по 1991 роки. В цей період він зазнав значних змін. Так, КПК УСРР 1922 р. [6] передбачав наступні підстави закриття кримінального провадження (на той період кримінальної справи): смерть обвинуваченого; закінчення строків давності; відсутність у діях, які приписуються обвинуваченому, складу злочину; акт амністії; у разі незнайдения винного; у разі недостатності зібраних у справі доказів для віддання до суду особи, раніше притягненої у справі в якості обвинуваченого. У 1926 році КПК УСРР було доповнено ще однією підставою, згідно якої прокурору та суду було надано право приймати рішення про закриття кримінального провадження у випадках, коли дія особи хоч і мала в собі ознаки злочину, передбаченого КК УСРР, але не могла визнаватись суспільно небезпечною з причин, які охоплюються поняттям малозначність діяння [5, с. 12]. Крім цього, у 1927 році КПК УСРР [7], було доповнено ще однією підставою, за якою відносно особи, яка притягувалась до відповідальності та не досягла 14-річного віку, кримінальна справа підлягала закриттю. Положеннями КПК УСРР 1927 року органи досудового розслідування були уповноважені приймати рішення про закриття

кримінального провадження. В свою чергу, положеннями КПК УРСР 1960 р. [4] було закріплено 11 підстав закриття кримінального провадження (на період його дії – кримінальної справи).

За час незалежної України продовжували діяти положення КПК УРСР 1960 р. Даний період завершився у 2012 році прийняттям чинного КПК України [3]. У ст. 284 чинного КПК України передбачено 8 підстав закриття кримінального провадження органами досудового розслідування. При цьому прокурора наділено процесуальними повноваженнями щодо закриття кримінального провадження з усіх підстав, передбачених ч. 1 вказаної статті, незалежно від повідомлення особі про підозру. А слідчий може прийняти рішення про закриття кримінального провадження лише з підстав, передбачених п. 1, 2, 4 ч. 1 ст. 284 чинного КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялось про підозру. В свою чергу, положеннями ч. 2 ст. 284 КПК України закріплено 2 підстави закриття кримінального провадження виключно судом.

Таким чином, в ході свого історичного розвитку правовий інститут закриття кримінального провадження зазнав значних змін. Такі зміни стосувались переліку в законодавстві підстав прийняття відповідного процесуального рішення, а також суб'єктів, які наділені повноваженнями на його прийняття. Втім, підняті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вирішенню. Пропоную учасникам конференції прийняти участь в обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список використаних джерел:

1. Волынская О. В. Прекращение уголовного дела и уголовного преследования: теоретические и организационно-правовые проблемы : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Волынская Ольга Владимировна. – М., 2008. – 462 с.

2. Глобенко Г. І. Закриття кримінальних справ з nereабілітуючих підстав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Глобенко Геннадій Іванович. – Харків, 2007. – 216 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.03.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

5. Литвинов В. В. Закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування : монографія / В. В. Литвинов ; за наук. ред. канд. юрид. наук, доц. В. М. Федченка. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – 196 с.

6. Уголовно-процессуальный кодекс УССР // Сборник узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1922. – № 41. – С. 671–725.

7. Уголовно-процессуальный кодекс УССР : [офиц. изд. ред. 1927 г.]. – Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1927. – 222 с.

8. Уставъ уголовного судопроизводства. Систематический комментарий / при участии: А. О. Кони, В. К. Случевского и др. ; под общей ред. проф. М. Н. Гернета. – М. : Изд-во М. М. Зива ; Т-во Типографии А. И. Мамонтова, 1914. – Вып. III. – 944 с.

9. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства [Электронный ресурс] / И. Я. Фойницкий ; под ред. А. В. Смирнова. – СПб. : Альфа, 1996. – Т. 1. – 607 с. – Режим доступа: <http://www.kalinovsky-k.narod.ru/b/foinitsky/t-1/>.

Одержано 10.04.2015

УДК343.102:[343.71:629.33]+351.811.12

Олексій Олександрович Деревягін,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО
ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
АВТОТРАНСПОРТОМ**

У зв'язку із прийняттям 2012 року Кримінального процесуального кодексу [1] зазнала змін уся структура правоохоронної діяльності. Не оминув цей процес і її оперативно-розшукової складової. Якщо раніше діяльність оперативних підрозділів здебільшого була зосереджена на розкритті злочинів та супроводженні кримінального провадження, то тепер основним завданням оперативно-розшукової діяльності є виявлення й попередження злочинів.

Вказане зумовило поштовх для розвитку всієї системи превентивної оперативно-розшукової діяльності, яка на теперішній час, на жаль, в Україні представлена вкрай бідно. Хоча саме така

© Деревягін О. О., 2015

діяльність відіграє провідну роль у системі протидії злочинності, про що наголошує, зокрема, М. А. Погорецький, характеризуючи її важливість як на стадії приготування до вчинення злочину, так і під час виявлення оперативно-розшуковими заходами відповідного умислу [2, с. 256].

Демократичний устрій передбачає непорушність права власності. Тому одним з основних завдань оперативно-розшукового попередження в Україні має бути охорона майна від протиправних посягань. У цьому сенсі незаконне заволодіння транспортними засобами є одним із найбільш суспільно небезпечних злочинів, за яке кримінальним законом передбачена сувора відповідальність [3, с. 16].

Незаконним заволодінням транспортними засобами, відповідно до ст. 289 Кримінального кодексу України, слід розуміти вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі. До вказаних злочинів слід віднести угони, крадіжки, грабежі та розбої, а також факти вимагання автомобіля, шахрайства з метою заволодіння автотранспортним засобом, контрабанду автомобілів, легалізацію (відмивання) майна (у тому числі автомобілів), придбаного незаконним шляхом, збут транспортного засобу зі свідомо підробленим ідентифікаційним номером тощо. Для незаконних заволодінь автотототранспортом, крім заподіяння значних матеріальних та моральних збитків для їх власників, характерні й такі тяжкі наслідки, як аварії та людські жертви. Незаконне заволодіння транспортними засобами позбавляє їх власників можливості реалізовувати свої права щодо них, унаслідок чого завдається суттєва шкода відносинам власності, безпеці руху та експлуатації джерела підвищеної небезпеки, створюється загроза життю та здоров'ю громадян, що зумовлює значну суспільну небезпечність цих діянь [4].

Серед загальної кількості злочинів, що вчиняються по лінії карного розшуку, злочини, предметом посягань яких є транспортні засоби або їх вузли, агрегати, деталі тощо, набувають поширення та мають значну питому вагу. А у загальній структурі злочинності ці злочини прямо пропорційно пов'язані зі збільшенням кількості власників та користувачів автотототранспорту.

Результати вивчення оперативно-розшукових та кримінальних проваджень свідчать, що кримінальний автобізнес був і

залишається одним з найприбутковіших видів протиправної діяльності, у зв'язку з чим зростає кількість незаконних заволодінь автотранспортними засобами. Оскільки зазначений злочин є прибутковим для злочинців і складно доказовим, його здебільшого вчиняють організовані злочинні угруповання, які мають високий рівень конспірації та професіоналізму, стійкі зв'язки та чітку структуру з розподілом ролей, члени яких володіють навичками відкриття замків автомобілів, відключення сигналізації тощо. Незаконний автобізнес, заснований на реалізації крадених автомобілів, все більше набуває транснаціонального характеру та за своїми доходами не поступається незаконному обігу наркотиків і торгівлі зброєю.

Діяльність щодо попередження незаконного заволодіння автотранспортом, що готується злочинними угрупованнями, пов'язана з історією виникнення та розвитку організованої злочинності загалом. Злочинні угруповання, що спеціалізуються на незаконному заволодінні автотранспортними засобами, мають налагоджену систему міжрегіональних та міжнародних зв'язків і є надзвичайно мобільними.

У сучасній українській оперативно-розшуковій науці, на нашу думку, найбільш системно до вирішення питання структуризації оперативно-розшукового попередження підійшов В. В. Шендрик, який виділив та обґрунтовано довів існування трьох його стадій: профілактики, запобігання та припинення. Відтак предметом інституту оперативно-розшукового попередження злочинів є суспільні відносини, пов'язані із застосуванням комплексу методів, сил і засобів в оперативно-розшукових заходах, спрямованих на ліквідацію причин та умов вчинення злочинів, недопущення вчинення задуманих злочинів і припинення злочинної діяльності на етапі приготування й замаху [5, с. 168].

В Україні за даними анкетування оперативних працівників, як правило, метою й мотивом незаконного заволодіння транспортним засобом є наступний його перепродаж (57 % опитаних), одержання викупу (41 % опитаних) або хуліганство (35 % опитаних). Рідше трапляються випадки, коли транспорт викрадають для використання його в якості засобу вчинення злочину (17 % опитаних), у тому числі екстремістського характеру. Поодинокими є випадки заволодінь через помсту (5 % опитаних) [6, с. 205].

Домінуюче місце серед мотивів злочину, що розглядається, посідають такі: 1) користь; 2) бешкетництво, прагнення покататися, випробувати свої водійські навички; 3) бажання підвищити або зміцнити свій авторитет серед знайомих; 4) доїхати до певного місця; 5) перевезти вантаж; 6) домогтися від потерпілого виконання або невиконання певних дій; 7) помста; 8) заздрість; 9) хуліганський мотив; 10) бажання вчинити інший злочин із використанням цього транспортного засобу.

Із погляду оперативно-розшукового попередження наведені відомості можуть бути застосовані під час встановлення осіб, схильних до вчинення даної категорії злочинів, із наступним життям щодо них відповідних упереджувальних заходів і методів. Досліджуючи криміналістичні та оперативно-розшукові обліки в межах виконання попереджувальних завдань на обслуговуванні території, оперативний працівник повинен ретельно ознайомитися з особистими якостями осіб, які становлять оперативний інтерес, відібрати з них тих, які продовжують вести асоціальний спосіб життя, мають відповідні кримінальні знайомства й навички.

В межах попереджувальної роботи базовим принципом має бути зменшення потенційних можливостей для зловмисника щодо незаконного заволодіння транспортними засобами, зокрема шляхом блокування і встановлення великої кількості перепон на шляху його пересування, наприклад, за допомогою великої кількості засобів фото- та відео фіксації, насадженої агентури тощо. Вказана позиція цілком узгоджується з раніше наведеною ситуативною теорією попередження.

Наведені вище відомості по суті є елементами оперативно-розшукової характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами, важливими з точки зору їх оперативно-розшукового попередження.

Розглядаючи структуру оперативно-розшукового попередження незаконного заволодіння автотранспортом під кутом зору конкретної спрямованості превентивних заходів, можна виділити два види цієї діяльності.

До першого з них – *загальної профілактики* – належать заходи, мета яких полягає у створенні об'єктивних умов, що виключають або утруднюють вчинення злочинів.

Другий вид – *індивідуальну профілактику* – становлять заходи, спрямовані на недопущення злочинної поведінки з боку конкретної особи.

Як, вважає В. О. Гапчич, головними завданнями оперативно-розшукової профілактики незаконного заволодіння транспортними засобами є проведення комплексних загально-профілактичних заходів, спрямованих на усунення умов та обставин, що сприяють даним видам злочинів, організація й активне проведення індивідуальних профілактичних заходів щодо осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, участь оперативних підрозділів у загальнопрофілактичних заходах [7, с. 165].

Оперативно-розшукове попередження незаконного заволодіння транспортними засобами ОВС є здійснювана в межах наданої їм компетенції діяльність підрозділів ОВС щодо: виявлення, нейтралізації та усунення причин та умов, які сприяють незаконному заволодінню транспортними засобами; позитивного профілактичного впливу на осіб з антигромадською поведінкою з метою недопущення з їх боку вказаних злочинних дій, а також запобігання та припинення даних злочинів за умов чіткого дотримання законодавства. Одним із найбільш важливих заходів оперативно-розшукового попередження цього виду злочину є протидія легалізації транспорту, якою є протиправна діяльність особи або групи осіб, пов'язана зі знищенням чи зміною номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів, здобутих злочинним шляхом, виготовленням на них фальшивих документів, кінцевим результатом яких є реєстрація таких автомобілів у РЕП ДАІ МВС України.

Оперативно-розшукове попередження незаконного заволодіння транспортними засобами має ґрунтуватися на аналізі оперативної обстановки, а також кримінологічному аналізі характерних рис особистості злочинця в українському сегменті. Потрібно визначити пріоритети в попередженні злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортом. Їх градація має відбуватися за ступенем суспільної небезпечності діяння. Враховуючи те, що крім мотиву вчинення злочину рушійною силою для розвитку злочинної діяльності є вчинення відповідних дій, вважаємо виправданим згідно із ситуативною теорією обрати стратегію на встановлення великої кількості перепон для потенційного правопорушника на шляху до злочинної мети. Із цією метою потрібно застосовувати технічні засоби: системи відеоспостереження

на автошляхах, упровадження максимальної кількості технічних засобів охорони транспортних засобів (особливо на етапі виробництва), оптимізація маршрутів патрулів тощо.

Із метою зменшення сил і засобів на проведення попереджувальної роботи, а також обрання найбільш ефективних заходів протидії незаконному заволодінню транспортними засобами потрібно постійно досліджувати зарубіжний досвід. Враховуючи те, що ситуація з розподілом транспортних засобів в Україні значною мірою повторює ситуацію, що склалася кілька десятиріч тому у провідних західних державах, ми приєднуємось до думки окремих дослідників, що виправданим проводити ретроспективний аналіз і впроваджувати в діяльність українських правоохоронних органів ті новації, які свого часу показали позитивний результат у цих країнах [7, с. 89].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 // Голос України. – 2012. – № 90–91.
2. Погорєцький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / М. А. Погорєцький. – Харків : Arcis, ЛТД, 2007. – 576 с.
3. Захаров В. П. Попередження незаконного заволодіння транспортним засобом : монографія / В. П. Захаров, Б. Ф. Мицак. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 368 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ : Канон ; А.С.К., 2002. – 1104 с.
5. Шендрік В. В. Предмет попередження злочинів в оперативно-розшуковій діяльності [Електронний ресурс] / В. В. Шендрік // Право і Безпека. – 2011. – № 3 (40). – С. 165–169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2011_3_39.pdf.
6. Гапчич В. О. Профілактика незаконного заволодіння транспортним засобом / В. О. Гапчич // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 22 листоп. 2013 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2013. – С. 203–206.
7. Гапчич В. О. Організаційні та профілактичні заходи щодо попередження і виявлення незаконного заволодіння транспортними засобами [Електронний ресурс] / В. О. Гапчич // Право і Безпека. – 2013. – № 4 (51). – С. 86–89. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=14389>.

Одержано 30.04.2015

УДК 343.1(477)

Сергій Вікторович Джевага,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ ЇХ ВИКОРИСТАННІ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджуючи форми процесу пізнання в кримінальному провадженні виділимо одну з головних це використання спеціальних знань. У кримінальному процесуальному законодавстві не вказано, які знання є спеціальними. Немає єдиної думки про це в науковців, а також у працівників органів досудового розслідування. Правильне розуміння спеціальних знань у кримінальному процесі це важлива умова застосування зазначених знань та успішного розслідування у кримінальному провадженні.

Поняття «спеціальні знання» розглядалося науковцями протягом багатьох років, але у зв'язку з прискоренням розвитку технологій та змінами в законодавстві, особливо у процесуальних законах, залишає це питання дискусійним і сьогодні, насамперед, через різні підходи до його тлумачення та узагальнення.

У контексті даної тематики слід звернути увагу на дослідження В. М. Галкіна, який вважав, що спеціальні знання це знання одержані в результаті спеціального навчання або набуття професійного досвіду. З. М. Соколовський розуміє під спеціальними знаннями сукупність відомостей, одержаних в результаті професійної підготовки, що створюють для тих, хто ними володіє, можливість вирішення питань у якій-небудь галузі [2, с. 23]. Основною ознакою, на нашу думку, в даних визначеннях, є вид професійного досвіду у межах якого можливе вирішення питань, що стосується цієї сфери знань.

Перше узагальнення не загальновідомих знань здійснив О. О. Ейсман, котрий писав, що спеціальні знання це знання не загальновідомі, не загальнодоступні, що не мають масового поширення, якими користується обмежене коло спеціалістів [3, с. 91]. Аналогічний підхід ми спостерігаємо у визначенні поняття спеціальних знань Г. М. Надгорним, це знання, що не належать до загальновідомих і утворюють основу професійної підготовки у наукових, інженерно-технічних та виробничих спеціальностях, а

також не загальновідомі, необхідні для заняття якими-небудь іншими видами діяльності. Згодом він зазначив мету використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві: «Спеціальні знання використовуються для виявлення, закріплення, вилучення, оцінки й дослідження доказів» [4, с. 14]. До категорії загальновідомих науковці віднесли базові знання, що отримуються в загальноосвітніх школах та не є професійним видом діяльності, яка має багато особливостей, що невідомі стороннім. Проте за визначенням юридичні знання є спеціальними, не загальновідомими. На нашу думку це не припустимо, тому що стосовно процесу розслідування юридичні знання є не спеціальними, а обов'язковими (фаховими), оскільки особа, котра їх не має, не може бути слідчим, прокурором, слідчим суддею, суддею та здійснювати розслідування або розглядати в суді матеріали

Розвиває в цьому напрямі визначення «спеціальні знання» М. В. Треушніков, котрий вважає, що спеціальні знання це знання, які знаходяться за межами правових знань, загальновідомих узагальнень, що випливають з досвіду людей [5, с. 205]. Істотним недоліком є значне узагальнення, що відхиляє, наприклад професію криміналіст за освітою правознавство, а також спірні моменти для з'ясування всіх обставин кримінального правопорушення може бути залучений спеціаліст з правових галузей, наприклад господарського, цивільного, фінансового права та ін. В тому числі спеціальні знання отримані тільки з досвіду без належної освіти за фахом не є якісними, об'єктивними та достатніми. Наприклад при перевірці податкових відомостей ведення фізичною особою підприємницької діяльності, залучати як спеціаліста фізичну особу підприємця недоцільно.

В свою чергу, І. В. Постика визначає спеціальні знання, як сукупність пізнань у певній галузі науки, техніки чи мистецтва на сучасному рівні їх розвитку, застосовуваних з метою доказування, яке провадиться у встановленому законом порядку [6, с. 207]. Недоліком на нашу думку є посилання на застосування спеціальних знань лише з метою доказування, не беручи до уваги мету пізнання певних фактів і явищ для оцінки доказів.

Подібних тверджень притримувався В. Г. Гончаренко та вважає, що спеціальні знання це сукупні знання спеціалістів у даній галузі, які характеризують досягнення конкретної наукової чи

технічної галузі, тому вони завжди відображають сучасний рівень розвитку науки, техніки, мистецтва, навіть якщо окремі спеціалісти з якихось причин відстають від цього рівня [2, с. 25]. Істотним недоліком даного твердження є те, що до спеціальних знань було віднесено тільки знання в науковій та технічній галузі, не беручи до уваги медичну та економічну галузь та інші, без яких неможливо отримати докази в провадженні у вигляді висновку експерта.

На теперішній час прийнято виділяти дві сторони знань – наукову та практичну. Наукові знання являють собою систему знань про закони природи, суспільства, мислення та спрямовані на вивчення суті явища з метою одержання об'єктивної істини на основі осмислення і пояснення установлених фактів. Наукові й практичні знання взаємозалежні та доповнюють один-одного. З одного боку – практичні знання складають емпіричну базу, основу досліджень для побудови наукових знань, з іншого – за допомогою наукових досліджень одержують наукове обґрунтування та можливість застосувати знання на практиці, чим перевіряється достовірність досліджень. Таким чином, результати наукового досліджень по мірі впровадження в практику стають практичними знаннями, а потім професійними навичками. В. М. Махов вірно зазначає, що спеціальні знання, які прийшли в практику з науки зберігають свою наукову основу. Наукова основа, що забезпечує достовірність спеціальних знань це важлива умова їх використання в кримінальному судочинстві [7, с. 53]. Тобто знання розроблені наукою і впроваджені в практичну професійну діяльність осіб, які опанували їх зазвичай при отриманні вищої чи професійно-технічної освіти.

Цих тверджень дотримувався Ю. К. Орлов, який вважає, що спеціальні знання виходять за рамки загальноосвітньої підготовки та життєвого досвіду. Ними володіє більш-менш вузьке коло осіб. Спеціальні знання є результатом особливої підготовки та набуття професійних навичок [8, с. 6]. Додавши до вище зазначеного, що особа повинна мати професійні навички, тобто кваліфікацію.

У цьому напрямі Н. І. Клименко дає визначення спеціальним знанням наголошуючи, що це професійні знання, навички та вміння в галузі криміналістичних досліджень, інженерної техніки, медицини, мистецтва тощо, необхідні для вирішення питань, що

виникають під час розслідування та розгляду в суді матеріалів кримінального провадження [9, с. 57].

Аналізуючи наведене вище ми стверджуємо, що спеціальними знаннями є лише ті знання, які не є загальнопоширеними, загальновідомими, а також не є професійними для органу досудового розслідування, прокуратури та суду, ними володіють спеціалісти-професіонали в тій чи іншій галузі науки, ці знання набуваються в процесі навчання та практичної діяльності за тією чи іншою спеціальністю (фахом), причому вони включають не тільки відповідні знання, а й навички та досвід із використанням цих знань. Цей процес набуття спеціальних знань можна представити у вигляді формули:

Спеціальні знання = знання (через отримання вищої, середньо-спеціальної або професійно-технічної освіти) + навички (через практичне навчання або стажування) + досвід (через систематичне застосування знань у практичній діяльності).

Таким чином слід зазначити, що вірне розуміння спеціальних знань органами досудового розслідування дає змогу залучити кваліфікованих фахівців для швидкого, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування певних видів кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Гончаренко В. Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В. Г. Гончаренко, В. В. Курдюков, К. В. Легких // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – Число 2 (9). – С. 22–34.
3. Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование / Эйсман А. А. – М. : Юрид. лит., 1967. – 152 с.
4. Надгорный Г. М. Соотношение специальных и юридических знаний / Г. М. Надгорный // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1984. – Вып. 28. – С. 14–19.
5. Треушников М. К. Судебные доказательства / Треушников М. К. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Городец, 2005. – 288 с.
6. Постика И. В. Судебно-исследовательская фотография как отрасль специальных криминалистических знаний / И. В. Постика // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1969. – Вып. 6. – С. 206–208.

7. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании пре ступлений : монография / В. Н. Махов. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.

8. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам) : учеб. пособие / Ю. К. Орлов. – М. : Юрист, 1995. – 64 с.

9. Клименко Н. І. Зміни в правовому регулюванні судово-експертної діяльності / Н. І. Клименко // Криміналістичний віник. – 2005. – № 1 (3). – С. 56–60.

Одержано 28.04.2015

УДК [343.982.323:343.915](477)

Лариса Василівна Дмитрієва,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНИВ ЗГВАЛТУВАННЯ

Питанням розслідування згвалтувань неодноразово приділялася увага у працях вітчизняних і закордонних учених: криміналістів, психологів, соціологів та ін. Однак, незважаючи на приділену увагу, значна частина питань стосовно криміналістичних аспектів розслідування згвалтування і досі залишається нез'ясованою. Дуже важливими є питання щодо особливостей особистості злочинця, який вчиняє згвалтування. Отож з'ясування соціально-демографічних і соціально-психологічних особливостей особистості гвалтівника є досить актуальним.

Оскільки в розслідуванні будь-якого злочину необхідно враховувати властивості і стани винного, які виявились у способі вчинення злочину і є значущими для індивідуалізації покарання, то криміналістичний аспект вивчення особистості злочинця становить особливий інтерес. Важливість вивчення особи злочинця закріплена й на законодавчому рівні. Зокрема, ст.91 Кримінального процесуального кодексу України зобов'язує слідчого повно і всебічно досліджувати особистість підозрюваного, обставини, що впливають на міру і характер кримінальної відповідальності, а також інші обставини, що характеризують особу.

Особа злочинця – це соціально-психологічне поняття, яке охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей

індивіда, що формуються під впливом вчинення злочину. Особа злочинця охоплює цілу систему психологічних властивостей: спонукання, установки, переконання, емоційні та вольові особливості тощо. Дослідження особи злочинця передбачає вивчення психологічних механізмів протиправної поведінки, мотивацій щодо вчинення різних видів злочинів, індивідуально психологічних і соціальних чинників, ситуативних реакцій людини.

Ознаки щодо структури особи злочинця можна певним чином класифікувати, зокрема так: 1) *Соціально-демографічні*: а) загальносуспільна сфера (соціальне походження, соціальний стан, освіта, участь у суспільно-політичних подіях та ін.); б) сімейна сфера (сімейний стан, склад сім'ї, взаємини членів сім'ї тощо); в) побутова сфера (місце проживання, житлові умови, матеріальне становище, найближче побутове оточення, знайомства та ін.); г) виробнича сфера (професія, спеціальність, рід занять, трудовий стаж, характеристика у колективі та ін.).

2) *Соціально-психологічні*: а) моральна сфера (світоглядні і моральні риси людини); б) інтелектуальна сфера (рівень розумового розвитку, обсяг знань, життєвий досвід та ін.); в) емоційна сфера (сила і швидкість реакцій на подразники, міра емоційного збудження тощо); г) вольова сфера (цілеспрямованість особи, самовитримка, рішучість та ін.).

Визначальною умовою формування особистості гвалтівника в більшості випадків є негативні сімейні умови, до яких зазвичай відносять алкоголізм або наркоманію батьків, скандали між ними, фізичні покарання підлітка, а також тепличні умови, створювані дітям у деяких сім'ях, відсторонення їх від будь-якої активної діяльності і відповідальності. Все це призводить до виховання гарячковості, підвищеної збудливості, нестриманості, нездатності подолати життєві труднощі у критичній ситуації. Серед індивідуальних особливостей, що потенційно формують протиправну поведінку, необхідно назвати різні нервово-психічні захворювання (відставання в розумовому розвитку, олігофренію), фізичні недоліки (дефекти мови, зовнішню непривабливість тощо).

Дослідниками відзначається висока поширеність психічних аномалій у злочинців, які вчиняють насильницькі злочини. До таких психічних аномалій належать всі розлади психічної діяльності,

які не досягли психотичного рівня і не виключають осудності, але призводять до особистісних змін, а звідси – до поведінкових відхилень. До аномалій такого роду слід віднести психопатії, олігофренію в ступені дебільності, епілепсію, шизофренію в стані ремісії, залишкові явища черепно-мозкових травм, органічні захворювання головного мозку, судинні захворювання з психічними змінами, хронічний алкоголізм, наркоманію та інші психічні розлади. Більшість із цих розладів являють собою прикордонні стани психіки, що знаходяться на межі психічного здоров'я і хвороби (це неврози, психопатії, деякі форми реактивних станів та ін.).

У цьому зв'язку видається цікавою типізація гвалтівників залежно від їх психічного стану, які можуть бути поділені на дві групи.

У першу групу входять особи з різними аномаліями психіки, а також патологічними проявами статевого потягу (фетишизм, ексгібіціонізм, садизм тощо). Дефекти їхньої психіки виявляються не тільки в певній нелогічності поведінки, але і в мові, що може бути помічено як потерпілою особою, так і свідками. До цієї групи належать і особи, які страждають психозом пізнього віку, старечим недоумством. Найчастіше ними здійснюються статеві посягання відносно малолітніх і неповнолітніх.

Другу групу становлять особи, які не мають патологічних змін психіки і статевої сфери. Цю групу можна поділити на три підгрупи: 1) хронічні алкоголіки, наркомани, а також особи, раніше судимі за злісне хуліганство, розбої, статеві та інші насильницькі злочини. Таких осіб вирізняють грубість, жорстокість у поводженні з оточуючими, моральна розбещеність, збоченість у задоволенні статевої пристрасті; 2) особи, які не мають різко виражених ознак першої підгрупи. У більшості своїй вони вирізняються примітивними інтересами, цинічним ставленням до осіб протилежної статі, зловживанням алкогольними напоями або наркотиками. До цієї ж підгрупи належать і особи, які вчинили зґвалтування за наявності складних, специфічних взаємин з потерпілою особою, в ситуації, коли її поведінка була необачною, ризикованою і навіть провокаційною; 3) до третьої підгрупи належать неповнолітні насильники. Нападаючи поодиночі,

вони найчастіше зазіхають на малолітніх або неповнолітніх. При скоєнні злочину в групі їх жертвами виявляються як неповнолітні, так і дорослі жінки, в тому числі похилого віку. Групові зґвалтування за участю неповнолітніх супроводжуються жорстоким, особливо цинічним ставленням до жертви, збоченими способами задоволення статевої пристрасті. Іноді такі зґвалтування закінчуються позбавленням жертви життя, над якою підлітки глумляться, вирізаючи статеві органи, молочні залози, заштовхують у піхву сторонні предмети (пляшки, палиці тощо). У процесі розкриття зґвалтування, вчиненого неповнолітніми або з їх участю, слід враховувати, що досить часто така група здійснює й інші злочини (крадіжки, грабежі, розбої, хуліганство тощо), які, як правило, вчиняються один за іншим.

У криміналістиці існує кілька характеристик осіб, які вчинили насильницькі злочини. На нашу думку, найкращим чином характеризує типові портрети гвалтівників така класифікація:

1) особи, які вперше вчинили злочини під впливом ситуації, проте попередня їх поведінка була далеко не бездоганною. Їм властиві такі негативні нахили, як вживання спиртних напоїв, наркотиків, паління тощо;

2) особи, які вже здійснювали різні правопорушення, притягалися до адміністративної відповідальності. Мотив і мета злочину формуються у них під впливом ситуації. Як правило, такі особи вчиняють злочин спонтанно;

3) особи, моральна деформація яких становить серйозну небезпеку для суспільства, чия поведінка носить стійкий антисоціальний характер. До цієї підгрупи належать, у тому числі, і раніше судимі (умовно засуджені, достроково звільнені і т. ін.). Вони грубі, жорстокі, у них практично відсутнє почуття сорому.

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що вчинення зґвалтування зумовлюється сукупністю факторів зовнішнього соціального середовища та індивідуальними особливостями особистості злочинця.

Одержано 19.03.2015

УДК 347.779

Олексій Олексійович Єльніков,

*ад'юнкта кафедри охорони інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби
з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СИСТЕМА ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВИКЛЮЧНИМ ПРАВОМ НА КОМП'ЮТЕРНУ ПРОГРАМУ

Цивільно-правові договори є тим засобом, який на рівні з нормативно-правовими актами врегульовує суспільні відносини в сфері розпорядження виключним правом на комп'ютерну програму. Комерціалізація в сфері права інтелектуальної власності, введення виключних прав у економічний оборот неможлива поза межами зобов'язальних правовідносин. У зв'язку із цим тема розпорядження правом на комп'ютерну програму отримує не тільки цивільно-правову, але й політичну актуальність. Не секрет, що в економічно розвинених країнах договірне використання виключних прав приносить чималий дохід і в державну скарбницю й приватному капіталу. Разом з тим, система таких договорів має розрізнений характер і потребує уніфікації.

У юридичній літературі проблематика побудови системи договорів у сфері розпорядження виключними правами на результати інтелектуальної, творчої діяльності у тому числі і прав на комп'ютерну програму має досить ґрунтовний характер дослідження, проте однастайність поглядів науковців у цих дослідженнях відсутня. Зокрема, окремі аспекти вказаного питання досліджувались у працях таких вчених, як Ю. Л. Бошицький, М. К. Галянтич, О. Ю. Кашинцева, А. О. Кодинець, В. М. Крижна, Р. А. Майданик, О. М. Мельник, О. П. Орлюк, О. В. Піху-рець, О. Д. Святоцький, О. О. Тверезенко тощо.

Договори, спрямовані на розпорядження виключним (майновим) правом на комп'ютерну програму, як результат інтелектуальної, творчої діяльності, виділяються із системи окремих видів зобов'язань складністю й властивими тільки їм характерними рисами. Внаслідок цього, а також через недостатню конкретизацію правових норм виникає велика кількість практичних проблем при їх укладенні та виконанні, для розв'язання яких

необхідно конкретизувати положення законодавства, щоб виключити подвійне тлумачення даних норм.

Особливість правового регулювання відносин у сфері розпорядження виключним (майновим) правом на комп'ютерну програму, як результатом інтелектуальної, творчої діяльності, полягає в тому, що до них застосовуються загальні положення цивільного законодавства про договір (ст. 626–654 ЦК України) [2], а до зобов'язань, що виникають із таких договорів, застосовують загальні положення про зобов'язання (ст. 509–625 ЦК України) [2]. Із цього випливає, що, з одного боку, дані договори входять у загальну систему цивільно-правових договорів і до них застосовуються загальні для неї правила, а з іншого – вони відрізняються певною своєрідністю, що полягає в наявності в них специфічних ознак. Їх специфіка зумовлена юридичною природою не тільки об'єктів а і зазначених виключних прав, що відрізняються від інших майнових прав – зобов'язальних, речових та корпоративних.

Здійснення класифікації договорів дає можливість не лише виділити риси чи істотні ознаки того чи іншого договору, а й визначити його місце в системі цивільно-правових відносин, оскільки правильно побудована класифікація сприяє систематизації накопичених знань, забезпечує належне використання термінів, усуває неоднозначність правозастосування [3, с. 321–322]. Класифікація договорів дає змогу учасникам цивільного обороту досить легко виявляти найбільш суттєві властивості договору та звертатись у практичній діяльності до такого договору, який найбільш відповідає їхнім потребам [4, с. 594].

Не будь-який договір у сфері права інтелектуальної власності, у якому згадуються виключні права на комп'ютерну програму, можна віднести до класу договорів щодо розпорядження виключними правами. Характерною ознакою цих договорів є наділення контрагента (користувача) можливістю використання прав на комп'ютерну програму, як результату інтелектуальної, творчої діяльності на певних умовах (самому або шляхом надання прав іншим особам, наприклад на умовах субліцензії). Яку слід вважати як ознаку спрямованості. Наявність такої ознаки дає підстави виділити договори про розпорядження виключними правами у системі цивільно-правових зобов'язань.

Отже, виходячи із норм цивільного законодавства, та базуючись на певних точках зору в науці [5; 6, с. 148; 7, с. 43–61; 8, с. 70], систему договорів щодо розпорядження виключним правом на комп'ютерну програму слід викласти наступним чином:

1) договори щодо створення комп'ютерної програми (про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 1107, 1112 ЦК України) [2]; на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт (ст. 892–900 ЦК України)) [2];

2) договори щодо надання прав на використання комп'ютерної програми (ліцензійні договори (ст. 1107, 1109 ЦК України) [2], комерційна концесія (ст. 1107, 1115–1129 ЦК України)) [2];

3) договори щодо передання (відчуження) майнових прав на комп'ютерну програму (про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності (ст. 1107, 1113 ЦК України) [2]; про розподіл майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 429 ЦК України [2], ст. 16 Закону України [1]); установчі договори щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності як внески до статутного фонду господарських товариств; тощо);

4) забезпечувальні договори (договір застави майнових прав інтелектуальної власності (ч. 3 ст. 424 ЦК України)) [2];

5) інші договори у сфері розпорядження виключним правом на комп'ютерну програму.

Виходячи зі структури й змісту ЦК України, на наш погляд така систематизація розглянутої групи договорів, заснована на ознаці спрямованості, мети договору, обумовленої використанням виключних прав на комп'ютерну програму. Так, вони мають бути спрямовані на виникнення, зміну чи припинення майнових прав на комп'ютерну програму. Всі інші договори, які містять умови про виключні права на комп'ютерну програму (договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права; договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права; договір про виплату відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів; договір довірчого управління виключними правами (ст. 1030 ЦК України [2]; договір між співавторами твору (ст. 13 Закону України)

[1]; договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права і суміжних прав (ст. 32, 48 Закону України) [1], набувають певної специфіки у зв'язку з наявністю таких умов, проте для них ознака спрямованості на використання виключних прав не є системоутворюючою і тому не входить у систему договорів у сфері розпорядження виключним правом на комп'ютерну програму.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : закон України від 11.07.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
2. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / [Т. В. Бондар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін.] ; за ред. О. В. Дзери. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
4. Гражданское право : учебник : в 3 т. / под. ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М. : Проспект, 2005. – Т. 1. – 765 с.
5. Рузакова О. А. Право интеллектуальной собственности / О. А. Рузакова. – М. : Моск. фин.-промышл. акад., 2004. – 308 с.
6. Амангельды А. А. Договоры в сфере интеллектуальной собственности по законодательству Республики Казахстан / А. А. Амангельды. – Алматы : Интерлигал, 2010. – 344 с.
7. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності : конспект лекцій / В. С. Дмитришин. – Київ : Ін-т інтелект. власності і права, 2005. – 212 с.
8. Крижна В. Загальна характеристика договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / В. Крижна // Право України. – 2004. – № 9. – С. 68–71.

Одержано 20.03.2015

УДК 343.9(477)

Тігран Романович Жамакочян,

*аспірант кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПРОТИДІЇ
ЗЛОЧИННОСТІ**

Право і, зокрема законодавство з питань протидії злочинності, як вихідний продукт взаємодії людських індивідів має особливе соціальне значення та чинить вплив на суспільні відносини,
© Жамакочян Т. Р., 2015

а у свою чергу соціум впливає на розвиток права. Виходячи з цього соціальна характеристика будь-якого правового дослідження є актуальним на кожному етапі історичного розвитку суспільства.

Соціальний аспект законодавчої протидії злочинності в тій чи іншій мірі був об'єктом дослідження багатьох вчених, зокрема О. М. Бандурки, Є. М. Блажівського, В. І. Борисова, Б. М. Голівкіна, В. М. Дрьоміна, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, Ю. В. Орлова, А. Х. Степанюка та ін.

Визначаючи поняття злочинності вчені сходяться на думці, що злочинність є соціально зумовленим явищем. Виникнення злочинності пов'язане з появою держави, приватної власності та інших соціально-економічних явищ. Соціальна зумовленість є основною ознакою та передумовою існування злочинності. Без існування суспільства неможливе існування злочинності. Доречною є думка Я. О. Триньової, яка стверджує, що «злочинність є атрибутом суспільства – знищення її, шляхом боротьби із нею неможливо, адже постає ймовірність знищення і самого суспільства. Відтак для збалансованого, гармонійного співіснування громадського суспільства та злочинності, останній можливо тільки протидіяти» [1].

Визначившись з тим, що злочинність є соціальним явищем, яка завдає шкоду нормальному функціонуванню суспільних відносин та є загрозою безпеки кожного суб'єкта соціуму постає питання, щодо соціального значення протидії злочинності, зокрема законодавчої протидії злочинності. Протидія злочинності полягає в активному впливі на її причини й умови на різних рівнях соціального життя. В кримінології розрізняють три рівні протидії та запобігання злочинності: загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний [2]. Розробка та прийняття законодавства з питань протидії злочинності здійснюється на загальносоціальному рівні. Реалізація законодавства з питань протидії злочинності здійснюється на спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівні та має особливе соціальне значення.

На нашу думку, доречним буде виділити наступні соціальні аспекти законодавчої протидії:

- соціальна справедливість
- ефективність реалізації законодавства з питань протидії злочинності.

Соціальна справедливість законодавства з питань протидії злочинності зумовлена гуманістичними та демократичними принципами, на яких повинно ґрунтуватись будь яке законодавство. При розробці та прийнятті нормативно-правових актів вказаної категорії слід забезпечити їх відповідність таким основним принципам, як забезпечення рівності всіх перед законом та судом, основних прав та свобод та додержання принципу гуманізму.

Також слід зазначити, що соціальна справедливість повинна реалізовуватись у законодавстві з питань протидії злочинності через призму основоположних принципів кримінально-правової доктрини. При розробці, прийнятті та реалізації законодавство вказаної категорії повинно відповідати та безпосередньо містити такі принципи, як неминучість юридичної відповідальності, відповідності покарання характеру та ступеню суспільно небезпечної діяльності, відповідальність лише за наявності вини, забезпечення всебічного та неупередженого розслідування та розгляду справи у суді. На наш погляд, саме незабезпечення вказаних принципів викликає найбільше нарікань від громадськості.

Наступним важливим соціальним аспектом законодавства з питань протидії злочинності є ефективність реалізації законодавства з питань протидії злочинності. На теоретичному рівні ефективність норм права розуміють, як здатність правових норм досягати поставленої мети або чинити вплив на суспільні відносини. Ефективність законодавства з питань протидії злочинності слід оцінювати, виходячи із основних показників злочинності та ступеню результативності законодавчого механізму протидії злочинності на різних рівнях.

Отже, законодавча протидія злочинності, як невід'ємна частина механізму протидії злочинності має особливе соціальне значення та відповідні соціальні характеристики.

Список використаних джерел:

1. Триньова Я. О. Кримінально-правове забезпечення протидії злочинності / Я. О. Триньова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 401–412.
2. Проблеми протидії злочинності : підручник / Кальман О. Г. [та ін.]. – Харків : Новасофт, 2010. – 172 с.

Одержано 24.05.2015

УДК 159.9

Світлана Владиславівна Жиდეцька,

помічник ректора

Харківського національного університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ КУРСАНТІВ МВС ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ

Під антикорупційною позицією особистості в нашій роботі розуміється інтеграція домінуючих опосередкованих відносин людини, що виникають у ході антикорупційної діяльності у вигляді психологічного зв'язку з різними сторонами корупції, що виражається в її діях, реакціях і переживаннях [2]. Антикорупційна позиція особистості являє собою сукупність мотивів особистості, об'єднаних своєю спрямованістю, векторами якої може виступати сама людина, її професійна діяльність, або навколишній світ. Світогляд і переконання складають моральність особистості, виховуючи яку можна переводити антикорупційну позицію людини на більш високий рівень.

В Україні формування антикорупційної позиції переважно пов'язано з освітнім процесом. Основними особливостями формування антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС України є жорстка регламентація виховного процесу, вирішення завдання формування антикорупційної позиції курсантів на всіх етапах навчально-виховного процесу, встановлення суб'єкт-об'єктних відносин між педагогами та курсантами, а також переважання навчальних компонентів в антикорупційному освітньому процесі. Оцінка антикорупційної позиції курсантів ВНЗ МВС України вимагає особливого виділення критеріїв, показників і діагностичних ознак.

На основі експертних оцінок виділені когнітивний, нормативно-оцінний, емоційно-психологічний і поведінковий критерії сформованості антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС України [1].

Когнітивний критерій – наявність у курсантів антикорупційних знань – характеризують такі показники, які є його діагностичними ознаками:

- знання в області антикорупційного законодавства;
- знання в області норм і правил антикорупційної поведінки;

– знання в галузі сучасних тенденцій боротьби з корупцією.

Нормативно-оцінний критерій – вміння діяти відповідно до антикорупційного виховання – також має ряд показників:

– уміння проникати в суть корупційних явищ, визначати істинні мотиви в діях посадових осіб;

– здатність до вироблення свого аргументованого вибору полягає у відмові від корупційних дій;

– готовність до запобігання корупційних правопорушень;

– здатність до самообмеження і самодисципліни.

Основними показниками емоційно-психологічного критерію виступають:

– нетерпимість до корупційних дій;

– вміння переконувати в аморальності корупційної діяльності;

– сформоване почуття офіцерської честі і особистої гідності.

Поведінковий критерій рівня сформованості антикорупційної позиції – наявність відповідних моделей поведінки, засвоєних курсантами освітніх установ МВС України в процесі антикорупційного виховання і реалізованих ними в житті. Тут ми виділили такі показники:

– участь у мітингах, зборах, конференціях з антикорупційної спрямованості;

– пропаганда антикорупційної поведінки;

– участь у дискусіях, диспутах на антикорупційні теми.

Таким чином, антикорупційна позиція особистості відображає ступінь і характер розвитку особистості в цілому, що і виражається в рівні правомірності її діяльності. Це говорить на користь тієї думки, що ніхто не буває, як правило, позбавлений антикорупційної культури, просто вона буває або дуже низькою, або високою. Спираючись на дослідження К. А. Абульханової-Славської, Т. Н. Мальковської, В. І. Пирогова, можна виділити різні рівні активності антикорупційної позиції особистості. Узагальнена думка зазначених авторів класифікується наступним чином:

– активна антикорупційна позиція (особистості з такою позицією притаманні соціальна ініціатива, творча діяльність);

– антикорупційна позиція середнього рівня (характеризується ставленням особистості до всього як до належного, реалізацією себе в рамках позитивної норми, але не більше);

– негативна і антигромадська антикорупційна позиції (виникають тоді, коли людина в певних умовах використовує форми діяльності і спілкування негативного і антигромадського змісту).

Технологія реалізації формування антикорупційної позиції припускає:

– розробку діагностичного інструментарію (анкета для курсантів «Ваше ставлення до проблеми корупції в ОВС»);

– підготовку викладачів на курсах підвищення кваліфікації (короткострокові курси навчання, спрямовані на оволодіння слухачами теорії і практики формування антикорупційної позиції);

– програми спецкурсів та факультативів.

Таким чином, всі компоненти психолого-педагогічної моделі формування антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС взаємопов'язані і являють собою цілісність. Так, мета виховання антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС визначає її зміст; мета і зміст вимагають реалізації певних методів, засобів і форм організації виховного процесу; необхідний контроль і оцінка його результатів.

Проведений аналіз показав, що вирішення задачі формування антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС України здійснюється багатоаспектно, але, як правило, безсистемно. При цьому в педагогічній практиці перевага приділяється навчальним компонентам освітнього процесу, що формує певний обсяг антикорупційних знань. Все це обумовлює необхідність побудови цілісної психолого-педагогічної системи, що дозволяє комплексно здійснювати формування антикорупційної позиції курсантів освітніх установ МВС України.

Список використаних джерел:

1. Куркина И. Н. Базовые стандарты и модели подготовки полицейских кадров за рубежом / И. Н. Куркина // Ведомости уголовно-исполнительной системы. – 2012. – № 10 (125). – С. 51–55.

2. Скобелина А. В. Предупреждение коррупции в ОВД : курс лекцій / А. В. Скобелина. – Тюмень : Тюмен. ин-т повышения квалификации сотрудников МВД России, 2012. – 67 с.

Одержано 16.04.2015

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

УДК [351.75:796](477)

Ілля Михайлович Завальний,

курсант 2 курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ігор Володимирович Власенко,

кандидат технічних наук, доцент;

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції

громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Володимир Анатолійович Євтушок,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції

громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ ПІД ЧАС СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Масові безладдя здатні підірвати економіку країни, похитнути політичну ситуацію, викликати страх у населення та недовіру до органів влади але в кінцевому випадку страждає населення країни, а в заворушеннях травмуються люди, псується майно. Нажаль негативна тенденція в світі щодо збільшення кількості масових заворушень та їх наслідки вказують на необхідність удосконалення службово-бойової діяльності правоохоронців. Основна мета дослідження полягає у визначенні та аналізі особливостей виникнення масових заворушень та небезпек, які виникають під час спортивно-масових заходів, як причин травматизму серед особового складу правоохоронних органах під час протидії цим негативним явищам.

В середньому за рік виконуючи службові обов'язки гине 46, а травмується 342 правоохоронців. Загальна кількість загиблих та травмованих правоохоронців в декілька раз більша. Так, тільки за 2011 рік загинуло 122, та отримали травми 4589 правоохоронців, у 2012 році загинув 121 правоохоронець. Загальна кількість загиблих та травмованих правоохоронців не відома, але з урахуванням статистичних даних можна визначити, що за роки незалежності України загинуло більш ніж 2700 правоохоронців,

© Завальний І. М., Власенко І. В.,

Євтушок В. А., 2015

а травмовано більш 100000 осіб. Цифри вражають але це дійсна ціна охорони правопорядку в Україні.

В результаті проведеного анкетування у 2008–2015 роках з працівниками міліції різних підрозділів з різних регіонів України було встановлено що правоохоронці очікують нових знань та вмінь у сфері забезпечення особистої безпеки. І якщо після 1 року служби приблизно 20 % опитуваних приймали в цих заходах участь, то вже при стажі роботи 4 роки – 76 %, а після 10 років стажу роботи майже 100 %.

В роботі були встановлені основні особливості виникнення масових заворушень, були встановлені небезпеки для правоохоронців та способи та засоби протидії ним. Масові заворушення, які виникають під час спортивно-масових заходів, носять певні особливості. Вже сформувалася сила, яка загрожує правопорядку, це спортивні фанати (ультрас). Порушення громадського порядку відбувається не тільки у межах стадіону але і міста, де відбуваються спортивні змагання і до них можуть залучатися великі маси населення. Для України попередження масових заворушень під час проведення спортивних змагань є вкрай актуальною темою. У 2012 році Україна приймала світову спільноту під час проведення чемпіонату Європи. Нами були встановлені особливості поведінки та організації протиправних дій ультрас на спортивно-масових заходах.

Аналіз особливостей виникнення масових заворушень вказує на необхідність покращення правоохоронної діяльності. Необхідно запровадження нових форм та способів протидії можливим масовим заворушенням. До переліку перспективних питань з цього приводу можна віднести: покращення нормативно-правової бази; удосконалення тактики дій підрозділів правопорядку; удосконалення системи безпеки правоохоронців, засобів індивідуального захисту; логістичне забезпечення; інформаційне забезпечення; попередній комплекс заходів.

Врахування особливостей виникнення масових заворушень на початковому етапі організації охорони громадського порядку здатні не тільки підвищити ефективність правоохоронних заходів та попередити травматизм серед особового складу міліції.

Одержано 21.04.2015

Анастасія В'ячеславівна Заднепрянська,

курсант 2 курсу

*факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Ігор Володимирович Власенко,

кандидат технічних наук, доцент,

*професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Володимир Анатолійович Кущенко,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

*факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ НА БОЄЗДАТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Специфіка служби співробітників міліції полягає в необхідності виконання службових та професійних обов'язків в умовах, ускладнених впливом емоційних і фізичних стресових факторів, пов'язаних із загостренням кримінальної обстановки, локальними бойовими діями, стихійним лихом і катастрофами. Більшу частину свого часу працівники ОВС є під впливом екстремальних ситуацій в оперативній обстановці. Екстремальна ситуація – це таке ускладнення умов життя і діяльності, яке придбало для особистості, групи особливу значимість.

Екстремальні ситуації вимагають від співробітника міліції мобілізації психічних і фізичних ресурсів. Людина, що знаходиться в екстремальній ситуації, отримує інформацію про різні її елементи: про зовнішні умови; про свої внутрішні стани; про результати своїх власних дій. Обробка цієї інформації здійснюється за допомогою пізнавальних і емоційних процесів. Результати цієї обробки впливають на поведінку особистості в екстремальній ситуації. Ефективність адаптації людини до різних умов життєдіяльності залежить від низки суб'єктивних та об'єктивних чинників, насамперед від того, наскільки адекватно індивід сприймає себе у складних умовах життя.

© Заднепрянська А. В., Власенко І. В.,

Кущенко В. А., 2015

Часте перебування в небезпечних, а іноді і загрожують життю ситуаціях вимагає від співробітників вміння володіти собою, швидко оцінювати складні ситуації і приймати найбільш адекватні рішення, що буде приводити більш ефективному виконанню поставлених завдань і зменшенню надзвичайних випадків і зривів професійної діяльності серед особового складу органів внутрішніх справ.

В результаті опитування офіцерів міліції різних підрозділів, різних регіонів України, яке проходило з 2004–2015 рік, були отримані наступні результати. На питання, що в екстремальних ситуаціях не вистачало знань щодо забезпечення особистої безпеки позитивно відповіли 60,6 % опитуваних. При чому зі збільшенням стажу роботи в ОВС цей показник збільшується і сягає 83,3 %. А з урахуванням того що 61,2 % опитуваних підтвердили, що хоч раз знаходилися у вкрай небезпечній ситуації, а зі збільшенням стажу роботи цей показник сягає 91,7 %. Звідси можна робити висновок, що майже у всіх випадках працівникам міліції не вистачало знань та навичок для забезпечення особистої безпеки.

Одним з показників готовності до виконання дій у складних умовах є наявність визначених реакцій та емоцій у учасників цих дій. По-перше було встановлено, що 69,2 % опитаних хоч раз знаходилися у осередку надзвичайних ситуацій з ризиком для особистого життя, життя підлеглих та сторонніх людей. При тому у середньому на одну людину приходилося 1,4 видів емоцій, які зменшували ступінь працездатності та рівень особистої безпеки. До таких видів емоцій відносяться: гнів, злоба, оціпеніння, неадекватні рухи та реакції, переляк, сильне хвилювання, неконтрольований страх, непритомність, паніка.

В результаті проведених дослідів 37,9 % опитаних піддаються емоціям, які негативно впливають на їх особисту безпеку та виконання поставленої задачі, а 82,4 % піддаються негативному впливу на їх здоров'я. Отримані результати вказують на суттєвий вплив емоційного стану осіб, які працюють в екстремальних умовах, на особисту безпеку, працездатність та стан здоров'я. На питання «Інколи мені страшно йти на несення служби» позитивно відповіли 6,6 % опитуваних. Цей факт вказує на відсутність психологічної готовності ще до моменту виконання

службових обов'язків. Попередній страх невідомості та невідзначеності, недостатня особиста безпека змушує працівника міліції вже на підготовчому етапі відмовлятися від виконання поставленої задачі, зменшуючи його працездатність. Зараз необхідно казати про вкрай необхідне удосконалення психологічної готовності працівників міліції.

Одержано 18.03.2015

УДК 347.4(477)

Дар'я Петрівна Залозна,

*аспірант кафедри цивільного права цивільного процесу
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ПРИ ОДНОСТОРОННІЙ ВІДМОВІ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Питанню односторонньої відмови від договору завжди приділялась активна увага з боку українських та російських вчених. Воно набуло ще більшої актуальності з появою в ЦК України новацій та положень у сфері розірвання договору. Зокрема, норми ст. 162 ЦК УРСР 1963 р. забороняли односторонню відмову від зобов'язання, крім випадків, передбачених законом. Такі положення не давали сторонам можливості самостійно передбачити випадки, за яких вони мали б право на односторонню відмову від договору. З набранням чинності ЦК України ситуація щодо цього питання суттєво змінилася, можливість односторонньої відмови від договору могла бути зазначена як в договорі, так і в законі.

Чинним цивільним законодавством встановлені основні види односторонньої відмови від договору:

- 1) як санкція за порушення умов договору другою стороною;
- 2) як право на вчинення односторонньої відмови без застосування заходів цивільно-правової відповідальності;
- 3) як безпідставна відмова від договору за відсутності порушень умов договору другою стороною з покладенням на сторону, що відмовилася, негативних правових наслідків, передбачених договором або законом.

Також договір може бути розірваний в судовому порядку на вимогу однієї із сторін. У цьому разі розірвання договору буде розглядатися як дострокове припинення договірних зобов'язань.

© Залозна Д. П., 2015

Іноді в самому законі є пряма вказівка на обставини, коли виникає можливість відмовитися від правочину. Наприклад, відповідно до ст. 1056 ЦК України кредитодавець має право відмовитися від надання позичальникові кредиту у разі порушення процедури визнання позичальника банкрутом або за наявності інших обставин, які свідчать, що надані кошти не будуть повернуті своєчасно.

У разі вчинення контрагентом правопорушення, тобто невиконання чи неналежного виконання зобов'язання, одностороння відмова може застосовуватися як санкція. Така підстава є найбільш поширеною на практиці, оскільки невиконання чи неналежне виконання зобов'язання однією із сторін завдає збитків та позбавляє того, на що розраховувала інша сторона. Потерпіла сторона у цьому разі має право вимагати і відшкодування збитків.

Як зазначав В. П. Грибанов, відмова від договору є оперативною мірою універсального характеру, спрямованою на повне припинення відносин правомочної особи з несправним контрагентом [2, с. 69]. У цьому разі вона виступає способом захисту цивільних прав та інтересів. Однак у випадку порушення умов договору, які суд не визнає істотними, постраждала сторона позбавляється захисту своїх прав. Також є можливість виникнення невігідних майнових наслідків для особи у разі застосування заходів оперативного впливу. Наприклад, коли покупець має право пред'явити вимоги щодо зміни, безоплатного усунення недоліків товару і відшкодування збитків до продавця або виготовлювача товару (ч. 3 ст. 678 ЦК України).

Стаття 615 ЦК України передбачає правила односторонньої відмови від зобов'язання: 1) у разі порушення зобов'язання однією стороною друга сторона має право частково або в повному обсязі відмовитися від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом; 2) одностороння відмова від зобов'язання не звільняє винну сторону від відповідальності за порушення зобов'язання; 3) внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання частково або в повному обсязі відповідно змінюються умови зобов'язання або воно припиняється.

Проаналізувавши норми ст. 525 та ст. 214 ЦК України, можна зробити висновок, що існує правомірна та неправомірна одностороння відмова від зобов'язання. Правомірною односторонньою

відмовою може бути відмова, якщо вона передбачена законом або договором, тобто така, що не тягне за собою негативних наслідків, у той час як неправомірна одностороння відмова є неналежною поведінкою і може спричинити застосування мір цивільно-правової відповідальності. Тим самим це ще раз підтверджує, що права сторони, чії права порушені, потребує більшого захисту. Тобто правовідносини які виникають із правомірних дій з метою забезпечення нормальної організації суспільного життя – регулятивні. В той час як правовідносини які виникають з конфліктних ситуацій, які перешкоджають здійсненню регулятивних правовідносин (факти порушення регулятивного права) називаються охоронними. Порушення права, як специфічний юридичний факт, тягне за собою виникнення самостійного охоронюваного суб'єктивного права, яке не виражається не лише в можливості державного примусу, але й у праві особи на здійснення однобічних дій (відмова від договору внаслідок його невиконання чи неналежного виконання іншою стороною) яку не кореспондує обов'язок іншої сторони.

Охоронне суб'єктивне право в нових відносинах посідає місце, яке займав обов'язок у регулятивному. Таким чином, внаслідок порушення регулятивного права, відбувається взаємоперетворення протилежностей, які складають правовідносини. Право на відмову від договору може виникнути з додаткових юридичних фактів, а саме: з факту порушення регулятивного права вимоги. Регулятивне право вимоги, яке в регулятивних правовідносинах відігравало роль пасивної протилежності, змінюється охоронним правом на однобічні дії (домаганням). Йому вже не протистоїть обов'язок, оскільки обов'язок втратив характер активної протилежності. Порушення права призводить до того, що суб'єктивне право набуває «бойових» властивостей й у правовідносинах йому кореспондує стан зобов'язаної особи, оскільки здійснення домагання автоматично породжує обов'язкові юридичні наслідки [3, с. 54–56].

У разі односторонньої відмови настають наслідки, передбачені ст. 653 ЦК України. Такими наслідками буде відшкодування шкоди лише за істотного порушення умов договору однією із сторін, коли друга сторона позбавляється тих результатів, які передбачалися договором. Проблема в тому, що у разі односторонньої

відмови, сторона може розраховувати на відшкодування збитків тільки в тому разі, якщо такі збитки є істотними. Якщо збитки є неістотними, сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконано ними до моменту зміни чи розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом.

Проаналізувавши вище сказане, можна зробити висновок, що у разі порушення умов договору, які суд не визнає істотними, постраждала сторона позбавляється захисту своїх прав. І цим ми ще раз переконуємося, що потрібно встановити більш чіткі положення, за якими сторона зможе відшкодувати шкоду, коли вона є неістотною.

На мою думку, проблемою є неналежний захист потерпілої сторони. У зв'язку з цим потрібно на законодавчому рівні виробити положення щодо більш реального захисту сторони, права якої були порушені, виявити більш широкий спектр всіх можливих порушень контрагента, які можуть виникати під час виконання договору. Цим самим зможемо на законодавчому рівні захистити права, навіть якщо вони були порушені з мінімальними збитками для сторони.

Питання щодо односторонньої відмови від договору не обмежується лише визначенням правової природи цього заходу. Для практики велике значення має чітке визначення підстав та правових наслідків односторонньої відмови від договору. Ретельне вивчення окреслених питань може стати предметом подальших досліджень у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
2. Голубєва Н. Ю. Свобода договору як принцип цивільного права / Н. Ю. Голубєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 51. – С. 65–70.
3. Мотовиловкер Е. Я. Теория регулятивного и охранительного права / Е. Я. Мотовиловкер. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 134 с.

Одержано 06.04.2015

Михайло Васильович Іншеков,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Сергій Валерійович Акімов,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Професійна підготовка працівників ОВС є процесом виховання і вдосконалення загальних і професійних якостей правоохоронця, що першочергово впливає на його подальшу службову діяльність. В процесі професійної підготовки формується належний рівень знань і навичок особи а також поглиблюється здатність до адаптування, оцінки обстановки і прийняття рішення у складних життєвих обставинах, що супроводжують службову діяльність працівника правоохоронних органів.

На сучасному етапі розвитку суспільства, правової, політичної і економічної системи, зростає необхідність удосконалення системи професійної підготовки працівників ОВС.

Україна як правова, демократична держава повинна розвиватися на засадах забезпечення і зміцнення законності й правопорядку, дотримання прав і свобод громадян. що значною мірою залежить від діяльності міліції як державного озброєного органу виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань, згідно ст. 1с ЗУ «Про міліцію». Від ефективності цієї структури суттєво залежить стан правопорядку в цілому, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, захист прав і законних інтересів громадян. У теперішній час відбувається суттєве реформування держави в цілому і правоохоронних органів зокрема. Сучасна криміногенна ситуація, посилення збройного протистояння всередині країни, диктують нові умови роботи міліції.

© Іншеков М. В.,

Акімов С. В., 2015

Слід зазначити, що правоохоронці вимушені працювати і підвищувати свій професійний рівень в умовах постійної зміни законодавства і об'єктивних умов діяльності. Зростає вага злочинів які скоєні з використанням стрілецької зброї, вибухівки, що привезені з зони АТО.

Економічна ситуація несприятливо впливає на моральний стан працівників міліції, що має суттєве відображення на рівні виконання ними своїх обов'язків.

У таких умовах суттєвого реформування потребує система професійної підготовки працівників ОВС.

Професійно важливі якостями є окремі динамічні риси особистості, психічні та психомоторні властивості (виражені рівнем розвитку відповідних психічних та психомоторних процесів), а також фізичні якості, що відповідають вимогам до людини будь-якої певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією.

Психологічні відмінності між людьми можуть бути настільки значні, що деякі співробітники, незважаючи на достатній рівень здоров'я і активне прагнення оволодіти певною діяльністю, фактично не можуть досягти необхідного мінімуму професійної майстерності. Досвід показує, що працівники ОВС, що не володіють достатніми здібностями до роботи в правоохоронній сфері, не тільки значно довше інших опановують цим видом діяльності, а й працюють гірше інших, найчастіше припускаються помилок, мають меншу надійність в роботі.

При всьому різноманітті професійно важливих якостей можна назвати ряд з них, які виступають як професійно важливі практично для будь-якого виду трудової діяльності. До таких якостей відносяться: відповідальність, самоконтроль, професійна самооцінка і декілька специфічних – емоційна стійкість, трижовність, ставлення до ризику і т. д.

Особливий інтерес представляють такі особливості особистості, які здатність регулювати рівень функціонального стану при несенні служби. Найбільш часто такою якістю виступає емоційна стійкість, що дозволяє співробітникові ОВС зберігати необхідну фізичну і психічну працездатність в надзвичайних умовах.

Емоційна стійкість дозволяє більш ефективно справлятися зі стресом, впевнено і холоднокривно застосовувати засвоєні

навички, приймати адекватні рішення в обстановці дефіциту часу. Стійкі до стресу особи характеризуються як активні, неімпульсивні, наполегливі в подоланні труднощів. Протилежно цьому емоційно нестійкі особи егоцентричні, песимістичні, дратівливі, сприймають навколишнє середовище як вороже і мають схильність акцентувати увагу на подразниках, пов'язаних з небезпекою. Емоційна стійкість може бути обумовлена мотивацією і рівнем домагань на досягнення високих результатів, а також знаком емоційного переживання, його тривалістю, глибиною.

Важливу роль у професійній діяльності відіграє самооцінка, її неадекватність зменшує надійність роботи в нестандартних умовах, Під раптово виниклої складній обстановці. Самооцінка багато в чому визначає формування інших професійно важливих якостей. Так, схильність до ризику часто породжується неадекватно завищеною самооцінкою.

Таким чином, у підсумку вищенаведених тез можна зробити висновок про необхідність докорінного законодавчого і практичного перероблення системи професійної підготовки працівників ОВС. Це питання потребує глибокого науково-методичного аналізу з точки зору психології, тактико-спеціальної підготовки, спеціальної фізичної підготовки і інших дисциплін. Якісно підготовлений правоохоронець домінантна мета найбільш видимий результат реформування сучасної системи МВС.

Одержано 14.04.2015

УДК 343.98(477)

Наталія Геннадіївна Ковальова,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктура

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОКУМЕНТИ, ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, як свідчать матеріали судово-слідчої практики, документи є одним із основних джерел інформації про обставини розслідуваної події.

© Ковальова Н. Г., 2015

Під документом в юриспруденції слід розуміти передбачене чинним законодавством джерело (носій) інформації, що служить для її фіксації, систематизації, аналізу, передачі та зберігання, а під документом у криміналістиці – носії текстової або графічної інформації [1, с. 154–155].

За кримінальним процесуальним значенням документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. До документів, за умови наявності в них відомостей, можуть належати: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні); матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження, складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; висновки ревізій та акти перевірок, а також, матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», які є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних із самовільним зайняттям земельної ділянки та самовільним будівництвом дослідженню підлягає значна кількість різноманітних документів, які відрізняються між собою специфікою їх змісту і мають різне правове значення для розслідуваної події. Документи можуть містити інформацію про спосіб вчинення злочину, способи приховання слідів злочинної діяльності.

Доказова інформація документа як речового доказу може бути отримана шляхом вивчення його зовнішнього вигляду, матеріальної основи, реквізитів інших елементів, а іноді такі документи важливі для кримінального провадження у зв'язку з виявленням їх у певному місці, у конкретної особи [2, с. 128].

Чисельність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, визначають відповідний різновид документів. Основні документи, в яких міститься важлива для розслідування

провадження інформація, являють собою певну систему, що дозволяє розділити їх на декілька груп, групи – на підгрупи, визначити інформаційний зміст, місцезнаходження документів.

Можна виділити наступні групи документів, що мають значення для розслідування злочинів, пов'язаних із самовільним зайняттям земельної ділянки та самовільним будівництвом.

Перша група – це нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері використання земельних ресурсів, які можна умовно розділити на закони, підзаконні акти вищих органів управління, акти місцевих органів влади та управління. Слідчому при розслідуванні даного виду злочину доцільно, ознайомитися з такими законами та підзаконними актами: Земельним кодексом України, Водним кодексом України, Лісовим кодексом України, Кодексом України про надра, Цивільним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Господарським кодексом України Законом України «Про планування і забудову територій», Методикою визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу (затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р. № 963, Законом України «Про архітектурну діяльність», Законом України «Про планування і забудову територій», Законом України «Про оцінку земель», Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», Законом України «Про оренду землі», Рішення органів місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки у власність, надання її у користування; дозволи на будівництво, визначення території для забудови, оцінка земель та визначення їх статусу та ін.

Друга група – документи спеціально уповноважених органів державного управління в галузі використання земельних ресурсів; зокрема: Державного земельного агентства України (це – документи, що посвідчують право на використання земельних ресурсів (дозволи, розпорядження); документи, що відображають дотримання земельного законодавства фізичними та юридичними особами (протоколи перевірок контролюючих органів); документи державних органів щодо усунення порушень земельного

законодавства (приписи, вказівки); документи, що відображають причини та інші обставини злочину (акти обстеження Державним земельним агентством України, висновки органів екологічного контролю, лісового господарства про заподіяну шкоду та ін.).

Третя група – документи, що відображають підприємницьку та виробничу діяльність: 1) статутні (статут, протоколи зборів засновників, установчі договори та інші); 2) проектні (проекти з впровадження нової техніки, технологій, які згідно із Законом України «Про екологічну експертизу» підлягають обов'язковій державній екологічній експертизі); 3) управлінські (накази, розпорядження, виробничо-технічні та посадові інструкції, накази про прийняття (призначення) на роботу, трудові контракти; накази про звільнення з роботи тощо); 4) бухгалтерські (накладні, угоди, доручення та інші. Аналіз цих документів дозволяє встановити обстановку і спосіб вчинення злочину, особу злочинця, наслідки та низку інших обставин); 5) документи, що відображають господарську діяльність (технічні паспорти споруд та установок, акти їх ремонту, дообладнання, реконструкції; 6) інші документи, до яких належать журнали обліку відходів, санітарно-лабораторні журнали тощо; 7) документи, в яких зазначаються відомості про обсяги використаних природних ресурсів; 8) документи, що відображають причини та інші обставини злочину (документи спеціальних служб і комісій на підприємстві – акти лабораторних досліджень, висновки спеціальних комісій підприємства тощо); 9) технічний паспорт земельної ділянки (у технічному паспорті відображаються відомості про розмір земельної ділянки, місце розташування (адреса), належність до державної або комунальної власності, грошову оцінку земельної ділянки та її початкову ціну, природний і господарський стан земельної ділянки, цільове призначення земельної ділянки. До технічного паспорта входять матеріали погодження місця розташування об'єкта, проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність, звіт про експертну грошову оцінку земельної ділянки).

До четвертої групи ми відносимо інші документи. При розслідуванні злочинів, пов'язаних із самовільним захопленням земельної ділянки та самовільним будівництвом, можуть досліджуватися такі документи як: довідки підприємств, установ,

організацій (наприклад, довідки з управління пенсійного фонду України щодо осіб, що працевлаштовані на підприємстві) тощо.

Дослідженні вищезазначених документів, є дуже важливим, оскільки з отриманої інформації, отриманої з різних джерел, формується якісно нова інформація, яка відповідає поставленій перед слідчим меті і завданням, що з неї витікають. Вона допомагає слідчому зробити висновок про винність чи безвинність певної особи у вчиненні злочину, обставини, спосіб, причини та умови його вчинення.

Список використаних джерел:

1. Іщенко А. В. Сучасні проблеми розуміння документів у криміналістиці / А. В. Іщенко, Н. О. Кривова // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1998. – № 1. – С. 145–155.

2. Гора І. В. Криміналістика : посіб. для підготовки до іспитів / І. В. Гора, А. В. Іщенко, В. А. Колесник. – 3-тє вид., стер. – Київ : Вид. Паливода А. В., 2005. – 236 с.

Одержано 12.03.2015

УДК 343.125

Олександр Олександрович Козленко,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З ОБІГОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В МЕРЕЖІ
ІНТЕРНЕТ**

Удосконалення технології комунікаційних мереж дало можливість: упровадити новітні інформаційні розробки в повсякденне життя мільйонів людей; досягти глибоких змін у різноманітних сферах суспільства; посилити інтернаціоналізацію сучасного світу; запобігти фрагментації суспільства та індивідуалізації пізнання; зміцнити демократичні засади розвитку, домогтися суспільного зімкнення та включення широких мас у єдиний соціальний простір; забезпечити подальший розвиток людського потенціалу, але разом з тим створило колосальні умови для обігу порнографічної продукції в мережі Інтернет [1].

Виходячи з цього, ми будемо розглядати особливості виявлення злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів у запропонованій нами послідовності.

© Козленко О. О., 2015

Отже, виявлення факту розповсюдження або збуту предметів порнографічного характеру відбувається у ситуації повної відсутності даних про особу, яка скоює такі дії. Адже переважно розповсюдження порнографії здійснюється через мережу Інтернету, що гарантує розповсюдженню та споживачеві анонімність, відносну доступність способів її оприлюднення та отримання. Це сприяє широкому споживанню предметів порнографічного характеру, ускладнюючи пошук розповсюдників та реалізаторів такої продукції, тим більш, якщо вони громадяни інших країн, які використовують мережу Інтернету для збуту, розповсюдження, замовлення або споживання порнографічних творів [2].

Суб'єктів віртуального простору інтернет-мережі умовно можливо поділити на наступні категорії: 1) провайдери; 2) менеджери; 3) споживачі мережеских послуг. Усі ці суб'єкти представляють оперативний інтерес, оскільки кожен з них є або злочинцем або свідком.

Найчастіше використовуються мережескі сервіси WWW і E-mail. У останній час доступ до інтернет-сторінок або до окремих її частин може бути обмежений паролем. У випадках використання електронної пошти для надсилання рекламних повідомлень (спамів), злочинці часто застосовують чужі електронні скриньки, користуючись їх адресами. Це є тими реальними перешкодами, які не сприятимуть скорому виявленню злочинців. Але, правоохоронцям слід мати на увазі відомості про сучасні можливості виявлення осередків злочинного розповсюдження порнографії.

1. Спеціальна комп'ютерна програма «Child Exploitation Tracking System» яка є автоматизованою системою відстеження усіх шляхів, по яким у мережу надходить порнографія. Ця програма дозволяє виявити перше джерело, звідки почав розповсюджуватися файл з порнографією. За її допомогою можливо встановити комп'ютери, до яких ці файли надходили, та сервери, які зберігають ці файли. Недоліком є те, що програма не може назвати особу, яка надала команду щодо розповсюдження відповідного файлу.

2. Програми біометричного сканеру, за їх допомогою можливо в автоматичному режимі ідентифікувати певні ознаки тіла

людини (статеві органи), і відповідно блокувати подальше розповсюдження файлу у мережу Інтернет. Біометричний сканер деякий час зберігає заблокований файл в архіві з зазначенням шляхів його надходження, а після ці файли знищуються, хоча їх можливо зберегти шляхом копіювання на електронні носії інформації або на жорсткий диск комп'ютера.

3. Програма «G-8», дозволяє створювати інформаційну базу файлів порівняльних зображень. Тобто програма автоматизовано обробляє файли з зображеннями порнографічного характеру і з певного масиву файлів відокремлює однакові (ідентичні) із зазначенням їх кількості та джерел надходження.

4. Програми щодо проведення моніторингу чатів дозволяють виявляти групи користувачів, які приймають участь в оброті порнографії [3].

Одним з «позитивних» моментів розповсюдження порнографічної продукції через мережу Інтернет є те, що законодавство дозволяє у межах ініціативного пошуку (без дозволу суду) отримувати інформацію з інтернет-форумів, у яких листування виставлено для загального доступу. У цьому випадку буде доцільним використання перевіреного методу – «ловля на живця», або використання добровільної допомоги громадян.

Список використаних джерел:

1. Добровольська А. Глобалізація інформаційного простору: адаптація України до загальносвітових тенденцій [Електронний ресурс] / А. Добровольська ; Інтернет-холдинг Олега Соскіна. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2005/9-10/20050918.html>. – Назва з екрана.

2. Жилін Є. В. Особливості профілактики виготовлення, розповсюдження та збуту предметів порнографічного характеру / Є. В. Жилін // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 груд. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2010. – С. 206–209.

3. Боротьба з порнографією: криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти : наук.-практ. посіб. / В. В. Шендрик, С. О. Сафонов, І. О. Крепаков, Є. В. Жилін. – Харків, 2010. – 216 с.

Одержано 23.04.2015

УДК 347.1(477)

Ольга Миколаївна Кривов'яз,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку юридичної науки українські та зарубіжні науковці висловлюють думки щодо необхідності нового підходу до наукової характеристики таких питань, як джерело права, система джерел права та структура системи джерел права.

Вперше в історії спробу побудувати систему здійснив давньогрецький філософ Платон. Він вважав, що ідеї існують у відносінах підпорядкування, а не лише співіснування. Платон спробував поєднати поняття у піраміду шляхом сходження від менш загального до більш загального і, нарешті, до всезагального, єдиного. Аристотель же не зовсім погоджувався з Платоном та наголошував на тому, що елементи системи не існують окремо, а виходять одне з одного. В більш сучасні часи поняття системи почало виходити за межі однієї лише філософії і вживається вже у різних сферах наукових знань.

Системність у праві на сучасному етапі стала предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, це: С. С. Алексєєв, О. Г. Мурашин, В. С. Нерсисянц, Д. А. Ніколюк, Н. М. Пархоменко, С. В. Поленіна, Н. В. Сильченко, В. М. Сиріх, Е. В. Тімашкова, Р. Б. Тополевський, А. Ф. Шебанов та ін.

Разом із тим як розвивалась державність, у процесі розвитку були і джерела права, які поступово змінювалися за формою та змістом, пройшовши шлях розвитку від першовитоку- звичаю до широкої системи різноманітних правових актів.

Термін «системність» вперше було вжито Б. В. Шейндліним, на думку якого право не є простою сукупністю норм, а системою юридичних норм, що утворює єдине ціле. В цілому ж теорія систем була запроваджена Л. Берталанфі в XIX столітті [1, с. 59].

Основою на теорії систем під поняття системи підпадає будь-яке явище до складу якого входить два або більше елементи.

Системи ж поділяються на два види: органічні і сумативні. До органічних систем відносять такі цілісні явища, утворення, які володіють властивостями інтегративності, тобто володіють сукупністю властивостей, ознак, функцій, які не притаманні її елементам. Складові органічних систем – це цілісні утворення, що володіють елементами та структурою, здатними змінювати свою внутрішню організацію під впливом зовнішнього середовища [2, с. 56]. Кожен елемент такої системи володіє відносною самостійністю, власною структурою та певними притаманними йому особливостями. В органічних системах між складовими елементами існує ієрархічний зв'язок, який виставляє їх у певному порядку один відносно одного і елементи, в свою чергу, у своїй сукупності утворюють нове явище – органічну систему. Як влучно зауважила Н. М. Пархоменко, даний тип зв'язку притаманний для системи нормативно-правових актів. Система нормативно-правових актів становить не просто суму нормативно-правових актів, а єдине, цілісне, несуперечливе утворення, що володіє сукупністю принципів, не характерних для її елементів окремо, поза системою [1, с. 60–61].

Сумативні ж системи виникають шляхом об'єднання властивостей елементів з яких вони складаються, в результаті чого утворюється ціле, яке лише кількісно відрізняється від частин які його утворюють, а його властивість дорівнює сумі властивостей елементів цілого.

Система джерел цивільного права України відноситься до органічного виду систем за своєю сутністю. Ознаками такої системи є наступні. По-перше це наявність структурних елементів, які виділяються своєю однорідністю та органічністю входження в утворювану ними систему [3; 4], а по-друге це наявність зв'язків, якими і утворюється сама система. По-третє це цілісність, яка утворюється утворюється в результаті взаємодії всіх елементів системи та системоутворюючих зв'язків. Система форм права як невідємна складова правової системи має найбільшу цілісність у межах певних галузей права, найменшу – в межах окремих правових сімей [1, с. 62], а отже системі джерел цивільного права притаманний високий рівень цілісності. По-четверте це та сама відносна самостійність, яка згадувалась вище. Вона притаманна як елементам системи один відносно одного,

так і самій системі відносно зовнішніх чинників. Зовнішні фактори лише надають певної орієнтації для розвитку системи джерел та її складових (самих джерел) в тому чи іншому напрямку, а система в свою чергу, має постійний зворотний вплив на них та на навколишнє середовище в цілому. А. Г. Мамонтов та Ф. М. Гаджинова називають це інерційністю системи джерел права – здатності системи джерел права зберігати свій стан і здійснювати опір факторам, що призведуть до її змін [5, с. 12].

Для системи джерел права, в тому числі і цивільного, характерні системоутворюючі внутрішні типи зв'язки: а) зв'язок між юридичною силою нормативно-правових актів відповідного виду і нормами права, що містяться в них; б) зв'язок між нормами права того чи іншого виду актів та суспільними відносинами, що ними регулюються; в) зв'язок між суспільними відносинами і нормами права, що їх регулюють [6, с. 40].

Системні зв'язки забезпечують цілісність і стабільність системи джерел права, яка має таку структуру компонентів: базовий (фундаментальний); похідний (конкретизуючий); допоміжний (субсидіарний) [1, с. 64]. До базового компоненту системи джерел цивільного права України можна віднести: Конституцію України та загальні засади (принципи) права, похідний компонент об'єднує цивільне законодавство та нормативно-правовий договір, а до допоміжного компоненту входять звичай, судовий прецедент, доктрина, цивільно-правовий договір (правочин) та односторонній правочин, а також локальні правові акти.

Враховуючи все вищезазначене ми виходимо на систему джерел цивільного права України, яку можна так зобразити: джерела права поділяються на основні (первинні) та похідні (вторинні), основні в свою чергу поділяються на формальні (Конституція України, цивільне законодавство та нормативно-правовий договір) та неформальні (звичай та принципи), а до похідних відносяться судовий прецедент, цивільно-правовий договір (правочин), односторонній правочин та доктрина.

Систему джерел цивільного права України ми характеризуємо як органічну, інтегративну систему, побудовану на принципах структурності, системності та ієрархічності. Даній системі притаманний високий рівень цілісності та динамічність, тобто здатність пристосовуватись до змін у навколишньому середовищі

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

і тим самим регулювати його. Що ж до цілісної структури системи, то вона вибудовується завдяки субординаційному, генетичному та ієрархічному зв'язкам між її елементами.

Список використаних джерел:

1. Пархоменко Н. М. Системність як істотна ознака джерел права / Н. М. Пархоменко // *Правова держава*. – 2006. – Вип. 18. – С. 59–68.
2. Сырых В. М. Логические основания общей теории права. Т. 1. Элементный состав / В. М. Сырых. – 2-е изд. – М. : Юстицинформ, 2004. – 528 с.
3. Аверьянов А. Н. Система и элемент. Материалистическая диалектика. Кн. 1 / А. Н. Аверьянов, Б. Г. Базалин. – М., 1983.
4. Синельников Б. М. Системный подход в научном познании / Б. М. Синельников, В. А. Горшков, В. П. Свечников. – М. : Ставрополье, 1999. – 387 с.
5. Мамонтов А. Г. Принципы системного подхода в исследованиях источников права / А. Г. Мамонтов, Ф. М. Гаджинова // *Вестник Московского университета МВД России*. – 2005. – № 1. – С. 9–14.
6. Полеина С. В. Научные основы типологии нормативно-правовых актов в СССР / С. В. Полеина, Н. В. Сильченко ; отв. ред. Р. О. Халфина. – М. : Норма, 1987. – 421 с.

Одержано 23.04.2015

УДК 351.745.7

Ігор Олегович Крепаков,

кандидат юридичних наук,

начальник докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ
ПРИПИНЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ**

У теорії ОРД до теперішнього часу вчені й досі однозначно не визначилися зі змістом таких понять, як «припинення» та «запобігання злочинів». Дотепер не існує цілісної уяви стосовно співвідношення цих понять, а ознаки, які їх різнять, остаточно не визначені. Водночас ці ознаки-критерії і пов'язують їх, через що вони вживаються поряд, визначаючи собою схожі за сутністю завдання та обов'язки оперативних підрозділів ОВС.

З урахуванням цього, ми вважаємо за необхідне провести аналіз основних наукових поглядів учених стосовно визначення вказаних понять та побудувати власну науково обґрунтовану модель.

© Крепаков І. О., 2015

Так, С. С. Малигін та А. Є. Чечетін запобігання злочину вважають як виявлення осіб, що перебувають на стадії формування задуму на скоєння злочину, та недопущення реалізації їх задуму. Припинення злочину, на їхню думку – це виявлення осіб, що намагаються вчинити злочин, тобто недопущення скоєння злочину на стадії замаху на нього. «Завдання запобігання злочинам (включаючи завдання щодо припинення) полягає у застосуванні оперативно-розшукових заходів, спрямованих на недопущення здійснення протиправних діянь або усунення причин і умов, що сприяють їх здійсненню. Способи припинення злочинів залежать від конкретних обставин і можуть бути найрізноманітнішими: відкриття кримінального провадження, затримання на місці злочину, застосування кримінально-процесуальних запобіжних заходів. Саме поняття припинення злочинів означає вживання оперативно-розшукових заходів до конкретної особи або групи осіб з метою створення умов, що перешкоджають продовженню початого злочину» [1, с. 47].

О. М. Ключев запобіганням злочину вважає вжиття необхідних заходів щодо недопущення вчинення правопорушень, встановлення осіб, які намагаються скоїти правопорушення, та вжиття до них певних заходів з метою недопущення реалізації їх протиправних намірів [2, с. 100].

М. І. Мельник вважає, що запобігання злочинності – це здійснення економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів; це діяльність із виявлення та усунення причин злочинності, окремих видів та груп злочинів, конкретних злочинів, з недопущення завершення злочинів на різних етапах розвитку злочинної поведінки [3, с. 279].

На думку Я. Ю. Кондратьєва, припинення є стадією запобігання злочину з використанням оперативних можливостей для припинення вже розпочатих протиправних дій [4, с. 18].

У словнику оперативно-розшукових термінів запобігання та припинення злочинів розглядаються як форми попередження. Запобігання спрямоване на виявлення осіб, які замишляють або підготовляють вчинення злочину, з відповідним вжиттям заходів щодо недопущення переростання умислу у протиправну діяльність і, відповідно, підготовчих дій – у злочин. Діяльність щодо припинення злочину розглядається лише на етапі розпочатого, але ще незакінченого злочину [5, с. 252].

Аналіз наведених понять вказує, що під запобіганням розуміють діяльність щодо недопущення реалізації злочинного задуму, а під припиненням – недопущення завершення злочину. Отже, ми дотримуємося точок зору С. С. Малигіна та А. Є. Чечетіна стосовно визначення понять запобігання та припинення злочинів.

Підсумовуючи зазначені вище теоретичні інтерпретації, ми спробуємо сформулювати власні дефініції понять: «запобігання» та «припинення злочинів», у змісті яких будуть відображатись основні завдання та обов'язки оперативних підрозділів ОВС.

Так, під припиненням злочинів пропонуємо розуміти один із напрямів діяльності (обов'язків) оперативних підрозділів ОВС, сутність якого полягає у виявленні осіб, що готують злочини чи вчиняють замах на вчинення злочину, з метою застосування оперативно-розшукових заходів, які будуть спрямовані на недопущення перетворення підготовчих дій у замах на злочин, а замаху – на закінчений злочин.

У свою чергу запобігання злочинів – напрям діяльності (обов'язок) оперативних підрозділів ОВС, що має за мету виявити осіб, які вчиняють незавершене готування (чинять спробу підготуватися) до злочину, з метою застосування певних методів та заходів ОРД, спрямованих на припинення таких діянь або схилення особи до добровільної відмови від доведення підготовчої діяльності до кінця, а також від реалізації задуму на вчинення злочину.

На наш погляд, саме такі визначення вищезгаданих понять чітко відображають основні завдання та обов'язки оперативних підрозділів ОВС, окреслюють та спрямовують напрямки їхньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Малигин С. С. Основы оперативно-розыскной деятельности : курс лекций / С. С. Малигин, А. Е. Чечетин. – Екатеринбург : Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. – 284 с.
2. Ключев О. Розмежування запобіжної і профілактичної діяльності органів внутрішніх справ / О. Ключев // Право України. – 2005. – № 3. – С. 98–101.
3. Мельник М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність законів і коментарі : навч. посіб. / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – 2-ге вид., випр. і допов. – Київ : Атіка, 2001. – 512 с.
4. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної

міліції : монографія / Я. Ю. Кондратьєв. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.

5. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения : учеб. пособие. – Киев : НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1988. – 312 с.

Одержано 30.04.2015

УДК [351.74+351.75](477)

Марина Юріївна Крепакова,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Діяльність органів внутрішніх справ базується на певних принципах, виражених в змісті правових норм та закріплених в статтях закону України «Про міліцію» [1], а також в інших нормативно-правових актах, що складають правову основу діяльності органів внутрішніх справ [1–3].

Розглянувши роботи вчених-адміністративістів [4–9] ми пришли до висновку, що вони взагалі не містять дефініції «принципи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ». Вважаємо за необхідне вироблення власного визначення принципів адміністративної діяльності органів внутрішніх справ.

На наше переконання принципи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ неможливо розглядати окремо від принципів права, адже принципи діяльності міліції повинні реалізовуватися та орієнтуватися з огляду на останні. Можна сказати, що принципи права виступають певним підґрунтям принципів адміністративної діяльності органів внутрішніх справ.

У юридичній літературі не існує єдиного розуміння принципів права. П. Л. Фріс наголошує «важко знайти двох авторів, які зійшлися б у думці щодо числа принципів, не говорячи про їх зміст» [10, с. 50].

Так, О. Ф. Скакун вважає, що принципи права – це основоположні загальноприйняті норми-ідеї (вихідні начала), що виражають сутність права, закономірності його розвитку і мають найвищий авторитет, тобто є незаперечними вимогами, що

висуваються до учасників суспільних відносин з метою встановлення соціального компромісу і порядку [11, с. 241].

С. В. Погребняк, вважає, що під принципами права слід розуміти систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних ознак і цінностей, що притаманні цій системі права та визначають її характер, напрями подальшого розвитку. Принципи права є його складовою, їм притаманні як загальні ознаки, що властиві праву в цілому, так і такі, що відображають їх специфіку як особливої юридичної категорії [12, с. 11]

С. С. Алексєєв під принципами права розуміє керівні ідеї, які характеризують зміст права, його сутність і призначення в суспільстві [13, с. 242].

В. Н. Хропанюк вважає, що це – основні, вихідні положення, що юридично закріплюють об'єктивні закономірності суспільного життя. Вони акумулюють в собі найхарактерніші ознаки права, визначають його юридичну природу. Принципи права лежать в основі діяльності правової держави, всіх органів державної влади [14, с. 215].

А. М. Колодій зазначає: «Принципи права – це такі відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права і становлять його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальнозначущістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу» [15, с. 27].

С. О. Комаров вказував на те, що принципи права – це основні ідеї, організаційні ознаки правотворчості [16].

А. В. Малько під принципами прав розуміє те, на чому засноване формування, динаміка та дія права, що дозволяє визначити природу даного права як демократичного чи тоталітарного [17, с. 151].

П. М. Рабінович зазначає, що це керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування і розвитку людини та суспільства і визначають зміст та спрямованість правового регулювання [18, с. 82].

Підсумовуючи зазначене вище, ми прийшли до висновку, що під принципами адміністративної діяльності органів внутрішніх справ слід розуміти сформовані практикою, закріплені в

Конституції України, законі України «Про міліцію» та інших нормативно-правових актах основоположні, керівні засади, на яких ґрунтується діяльність органів внутрішніх справ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Положення про підрозділи міліції громадської безпеки особливого призначення : затв. наказом МВС України від 08.05.2014 № 447 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0490-14>.
4. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20. – 3 наступ. змін. та допов.
5. Адміністративна діяльність міліції : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.
6. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / А. Т. Комзюк ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.
7. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – Київ : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України : із змін. і допов. станом на 30.08.2008 р. : наук.-практ. комент. / [А. Т. Комзюк, В. В. Конопльов, А. І. Берлач та ін.] ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – Київ : Юстініан. – 700 с.
9. Адміністративна діяльність. Частина особлива : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Ун-т внутр. справ ; Еспада, 2000. – 368 с.
10. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – Київ : Атіка, 2005. – 332 с.
11. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скаун. – Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
12. Погребняк С. В. Втілення принципів права в юридичних актах / С. В. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2004. – № 2. – С. 8–20.
13. Теория государства и права : учебник для вузов / под ред. С. С. Алексеева. – М., 2000. – 594 с.

14. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. пособие / В. Н. Хропанюк ; под ред. В. Г. Стрекозова. – М. : Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. – 384 с.

15. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 205 с.

16. Комаров С. А. Общая теория государства и права : учебник / С. А. Комаров. – М. : Юрайт, 2000. – 387 с.

17. Теория государства и права / под ред. Матузова Н. И., Малько А. В. – М. : Юрист, 2001. – 776 с.

Одержано 02.04.2015

УДК 343.98

Дмитро Валентинович Куриленко,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

У ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК) одним із принципів кримінального провадження проголошена змагальність сторін, як форми здійснення кримінально-процесуальної діяльності. У відповідності до ст. 22 КПК змагальність передбачає рівні права сторонами кримінального провадження на збирання і подачу в суд доказів. Принцип змагальності сторін являє собою такий спосіб організації процесуальної діяльності, при якому: 1) функція захисту і обвинувачення відокремлені від функції вирішення справи (функції правосуддя); 2) суд виступає в якості незалежного і неупередженого арбітра правового спору сторін; 3) сторони рівні перед судом у доведенні правоти власної позиції та спростування доводів опонента. Згідно ст. 93 КПК сторона обвинувачення і сторона захисту мають рівні права на збирання доказів, у тому числі в залученні експертів. Однак, проголошений принцип змагальності не узгоджується з деякими положеннями КПК, у тому числі при призначенні судових експертиз.

Згідно статей 242, 243, 332 КПК суб'єктами залучення судового експерта є: сторона обвинувачення (слідчий, прокурор), сторона захисту, слідчий суддя, суд. Сторона обвинувачення призначає судову експертизу на свій розсуд або в ситуаціях

обов'язкового її проведення (ст. 242 КПК). Потерпілий, хоча і віднесений законом до сторони обвинувачення (ст. 3 КПК), своє бажання провести експертизу може реалізувати тільки шляхом подання клопотання слідчому або прокурору (ст. 243 КПК).

Сторона захисту має три можливі варіанти залучення експерта (ст. 243 КПК): а) наданням обґрунтованого клопотання слідчому або прокурору; б) у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання – зверненням з клопотанням до слідчого судді (ст. 244 КПК); в) самостійне залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Зазначені способи залучення експертів стороною захисту відрізняються не тільки процесуальними, а й фінансовими особливостями. Так, згідно зі ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» проведення судових експертиз державними спеціалізованими судово-експертними установами у кримінальних провадженнях за дорученням слідчого, прокурора, суду здійснюється за рахунок бюджетних коштів, а проведення судових експертиз тими ж установами на замовлення сторони захисту і потерпілого здійснюється за рахунок замовника.

Призначення експертизи (залучення експерта) нерозривно пов'язане з процедурою надання в розпорядження експерта об'єктів дослідження. Згідно ст. 93 КПК сторона захисту і потерпілий мають однакові права зі стороною обвинувачення по збиранню доказів, за винятком проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Разом з тим, можливості отримання предметів, документів, відомостей для подальшого надання на експертне дослідження у сторін не рівноцінні. У тій же статті зазначено, що сторона обвинувачення може витребувати документи, а сторона захисту й потерпілий – тільки копії документів

При необхідності стороною обвинувачення можуть бути спрямовані запити в органи державної влади або місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, службовим або фізичним особам про надання необхідних для розслідування злочинів відомостей, предметів або документів. Вимоги носять імперативний характер і підлягають виконанню. У результаті проведення слідчим, прокурором процесуальних дій формуються джерела доказів, до яких відносяться показання, речові докази,

документи (ст. 84 КПК), що використовуються згодом для експертного дослідження.

Потерпілий лише гіпотетично може самостійно збирати докази. Потерпілий вправі представляти докази, що знаходяться в його розпорядженні (ст. 56 КПК). Зокрема, потерпілий може представляти фотодокументи і звукозапис, на яких виявилися відображені, випадково чи навмисно, окремі обставини скоєння злочину. В окремих випадках зазначені матеріали можуть бути представлені потерпілим для доведення обставин, що передували злочину або наступили за ним, якщо вони мають значення для справи.

Стороні захисту дано право збирати і подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді (ст. 48 КПК). Наділяючи захисника правом представляти докази, в КПК не вказано, в яких межах, яким шляхом і за допомогою яких способів він може їх збирати. Нерідкі випадки, коли документи або предмети, що можуть бути доказами у справі, захисник отримує від самого підозрюваного, обвинуваченого або його родичів. Крім того, до захисника можуть надійти різного роду документи, витребувані шляхом подачі адвокатського запиту. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про адвокатуру» адвокат має право звертатися з адвокатськими запитами для отримання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази, запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, опитувати осіб за їх згодою. Таким чином, для проведення експертизи стороною захисту можуть бути представлені предмети, документи, які можливо є речовими доказами або зразками для порівняльного дослідження, показання осіб. Однак у випадку відмови у видачі предметів або документів, дачі пояснень адвокати не мають владних повноважень у подоланні протидії їх законним запитам.

У зв'язку з можливістю збирання доказів стороною захисту, виникає питання про їх фіксацію, достовірність і допустимість цих доказів, зібраних поза рамками кримінального процесу. Слідчий, прокурор збирання доказів здійснюють шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, результати яких відображаються у відповідних протоколах (ст. 103 КПК). Закон України «Про адвокатуру» не регламентує форму фіксації зібраних доказів. На нашу думку з метою усунення сумніву в достовірності здобутих

адвокатом доказів процедуру виявлення, вилучення, огляд предметів і документів слід проводити за участю двох незаінтересованих осіб, а результати цих дій відображати в протоколі. Також в протоколі слід фіксувати відомості, які погодилися дати захиснику опитувані ним особи. Протоколи підписуються захисником і всіма учасниками зазначених дій.

Одним із засобів, що забезпечують експертне дослідження, є отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК). Ситуація з отриманням зразків стороною обвинувачення, стороною захисту та потерпілим аналогічна розглянутій вище, пов'язаною із збиранням доказів. Наявність владних повноважень створюють для слідчого, прокурора, суду сприятливі можливості отримання необхідних зразків (у тому числі примусово) з метою подальшого проведення експертизи. Самостійне отримання стороною захисту зразків утруднено за вказаними раніше причин. Вважаємо, що при згоді осіб, які надають такі зразки, або відборі зразків без необхідності отримання такої згоди (наприклад, відбір зразків ґрунту з можливого місця злочину) процес відбору зразків для експертизи повинен фіксуватися адвокатом в протоколі за участю двох незалежних учасників.

Одним з ініціаторів призначення експертизи в суді згідно зі ст. 332 КПК є суд. Однак право суду призначити експертизу обмежені лише двома ситуаціями: а) суду представлені кілька експертних висновків, які суперечать один одному, б) під час судового розгляду виникає питання про психічний стан особи обвинуваченого.

На перший погляд концепція активності сторін і пасивності суду у встановленні обставин справи не повинна викликати особливих заперечень, бо повною мірою відповідає змагальній побудові процесу. Під таким кутом зору суду, дійсно, немає необхідності докладати зусиль до встановлення істини, заповненню прогалин розслідування, тому це повинні робити в своїх інтересах сторони обвинувачення і захисту. Роль ж суду полягає у визначенні допустимості та достатності доказів і, на цій основі, – доведеність чи недоведеність обвинувачення. Але виникає практичне питання: як бути суду в тому випадку, коли стан обвинуваченого цілком адекватний, у суду немає суперечливих висновків, але у справі не встановлено певні обставини, що вимагають

проведення судових експертиз, а сторони не проявляють ініціативи в залученні експерта. У літературі неодноразово висловлювались думки щодо необґрунтованого обмеження повноважень суду по збиранню доказів, у тому числі призначення експертиз, про необхідність суду активно брати участь у процесі доказування. На нашу думку на рішення суду не може впливати неспроможність прокурора належним чином доказово забезпечити і підтримати обвинувачення або невміння, небажання захисника виконувати свої функції. Вирок повинен ґрунтуватися не на процесуальній істині, встановленої на підставі доказів, наданих однією з сторін, а на об'єктивній або матеріальній істині, тобто такій, яка отримала фактичне підтвердження у відображенні реальної дійсності, що мала місце в минулому. Тому вважаємо, що виходячи з кінцевої мети кримінального провадження – повного і неупередженого судового розгляду (ст. 2 КПК), для подолання сумніву, отримання достовірного знання, необхідного для прийняття обґрунтованого рішення, суд має право і зобов'язаний при певних обставинах прийняти заходи для отримання нових і перевірки наявних доказів за власною ініціативою, в тому числі шляхом проведення судових експертиз.

Підводячи підсумок, можна констатувати, що новий КПК України відкриває широкі можливості у залученні експерта сторонами кримінального провадження, проте їх правова реалізація для сторони захисту і потерпілого вимагає подальшого удосконалення.

Одержано 24.04.2015

УДК 343.37

Олена Олегівна Леонова,

*здобувач кафедри економіки та фінансів
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТІНЬОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, являє собою суттєву перешкоду забезпеченню сталого розвитку економіки. Значною проблемою є те, що переважну більшість операцій, які можна віднести до тіньових, можна здійснити в легальному нормативно-правовому полі, а

© Леонова О. О., 2015

доведення факту здійснення тіньової діяльності потребує значних зусиль органів державної влади. Неврахування розмірів тіньової економіки призводить до значних викривлень в оцінці основних макроекономічних показників і факторів, що їх визначають. Це у свою чергу призводить до неефективності планування та реалізації економічної політики. Тому проблеми методичного забезпечення оцінки масштабів тіньової економіки з метою розроблення дієвої системи заходів щодо зменшення її обсягів набувають особливої актуальності в сучасних умовах економічної діяльності.

Виділяють два основних підходи до оцінки тіньової економічної діяльності:

- використання макроекономічних індикаторів (що характеризують обіг грошей);

- збір інформації на мікрорівні (ґрунтується на тому, що розходження в обсягах реальної та офіційної економічної діяльності є тіньовою економікою).

Кожна група методів має свої переваги та недоліки.

Макрометоди дають здебільшого завищену оцінку, мікрометоди – занижену. Одна з суттєвих переваг мікрометодів полягає в тому, що вони дають змогу уникати ускладнень, пов'язаних з агрегованими показниками. Їх основним недоліком є певний суб'єктивізм та складність збирання інформації. У тому разі, коли використовується інформація, зібрана для інших цілей, її може бракувати для одержання вірогідних даних. Але найсуттєвішим недоліком мікрометодів є можливість навмисного перекручення інформації населенням під час опитування (наприклад, приховування частини прибутків з метою уникнення оподаткування). Проте опитування населення, особливо проведені експертами, дають іноді найнадійніші результати щодо окремих галузей (секторів) економіки та вважаються достатньо ефективними для оцінки розмірів тіньової економіки.

На сьогодні досить широку світову популярність здобув так званий італійський метод оцінок параметрів тіньової економіки. Основою цього методу є вибіркові обстеження підприємств, у ході яких з'ясовують, скільки часу респондент відпрацював додатково в певних галузях. При цьому, питання про прибутки не ставлять, тому що на них люди майже ніколи не відповідають відверто. Однак, маючи інформацію про кількість людино-годин,

відпрацьованих у тій чи іншій галузі неофіційної економіки, за наявності нормальних заробітків і нормальних прибутків у цій галузі, можна розрахувати показники випуску продукції та одержаного прибутку. Для реалізації цього методу необхідною є налагоджена система збирання інформації, вибірка має бути достатньо репрезентативною. Основний недолік цього методу на думку авторів полягає в тому, що на кількість відпрацьованих людино-годин надто сильно впливає сукупність інших факторів (демографічних, особистих тощо), які не мають жодного відношення до тіньової економіки [1, с. 267].

Розглянемо структурні методи оцінки тіньових економічних процесів на прикладі **MIMIC-методу** (багаторазові індикатори і багаторазові причини). Ми виділяємо цей метод в окрему групу з нижчеподаних причин. Одним із найбільш відомих дослідників є Ф. Шнейдер, який використовує його для оцінювання рівня тіньової економіки країн світу на замовлення Всесвітнього банку [2]. Більшість методів, призначених для оцінювання розміру та розвитку тіньової економіки, виявляють, що тільки один індикатор охоплює всі ефекти тіньової економіки. Але очевидно, що ефекти від дії тіньової економіки виявляються одночасно у виробництві, на ринку робочої сили і грошовому ринку. Ще важливіше відзначити те, що різні детермінанти розміру неофіційної економіки тільки беруться до уваги в деяких грошово-кредитних методах, які в більшості випадків розглядають єдину причину – рівень оподаткування. MIMIC-метод розглядає безліч причин існування та росту тіньової економіки, так само, як і безліч ефектів, які вона виявляє на всі сфери діяльності. MIMIC-метод базується на статистичній теорії неспостережуваних змінних, яка розглядає багаторазові причини і багаторазові індикатори прихованої економіки. Для оцінки факторів використовується аналітичний підхід, щоб виміряти тіньову економіку як неспостережувану змінну. Невідомі коефіцієнти оцінені в наборі структурних рівнянь, у межах яких прихована змінна, не може бути безпосередньо обчислена. MIMIC-модель узагалі складається з двох частин – моделі вимірювання і структурної моделі рівнянь. Модель вимірювання пов'язує неспостережувані змінні зі спостережуваними індикаторами. Структурна модель рівнянь визначає причинні відносини серед неспостережуваних

змінних. У цьому разі кожний має тільки одну неспостережувану змінну – розмір тіньової економіки. Прийнято вважати, що набір причин є екзогенними.

Взаємодію між причинами (детермінантами) X ($i = 1, 2, \dots, k$), що визначають розмір тіньової економіки, та індикаторами тіньової економіки Y ($j = 1, 2, \dots, p$) відображено на рис. 1.

Виділяють три основні типи причин (детермінант):

1. Рівень прямого і непрямого оподаткування, як фактичний, так і сприйманий. Зростаючий рівень оподаткування стимулює господарських суб'єктів до переходу в тіньову економіку.

2. Ступінь державного регулювання. Передбачається, що посилення ступеня державного регулювання стимулює суб'єктів господарювання до переходу з неприхованого сектору в тіньовий сектор економіки.

3. «Податкова етика» – відносини громадян до держави – яка описує готовність індивідуумів, (принаймні частково), залишити свою офіційну економічну діяльність і перейти в тіньову економіку. Передбачається, що податкова етика, що знижується, сприяє збільшенню розміру тіньової економіки.

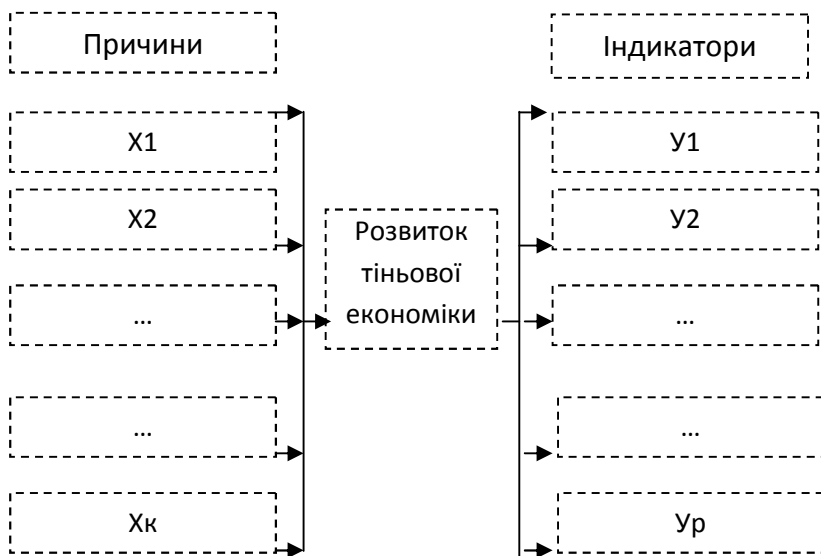

Рис. 1. МІМІС-метод [3]

Зміна розмірів тіньової економіки може бути відображена в таких індикаторах:

1) розвиток грошово-кредитних індикаторів: якщо збільшується активність у тіньовій економіці, то це вимагає додаткового грошово-кредитного забезпечення;

2) розвиток трудового ринку: збільшення участі робітників у тіньовій економіці відображається зменшенням їхньої участі в офіційній економіці;

3) розвиток виробництва: зростання виробництва в тіньовій економіці означає, що фактори виробництва, особливо робоча сила, «переливаються» із неприхованої економіки (принаймні частково); це «переливання» матиме негативний ефект на норму зростання неприхованої економіки [3].

Основними недоліками МІМІС-підходу є:

- оцінні коефіцієнти нестійкі, не можливо створити єдину типізацію для всіх країн;

- оцінка параметрів надзвичайно непостійна щодо специфікації альтернативної моделі;

- неоднозначне значення прихованої змінної;

- надійність причин та індикаторів у поясненні їхнього впливу на зміну рівня тіньової економіки;

- процедура оцінювання не враховує фактора часу;

- труднощі в одержанні надійних даних щодо змінних, крім даних про пряме і непряме оподаткування;

- надмірно ускладнений.

МІМІС-метод показує прогрес методів оцінювання розмірів тіньової економіки. Ця методологія дозволяє широку гнучкість своєї структури, тому теоретично перевершує інші методи. На відміну від інших непрямих методів, у цьому методі не потрібні обмежувальні або неправдоподібні припущення [4, с. 129].

Як бачимо, для аналізу тіньової економічної діяльності на макроекономічному рівні існують сучасні методи, хоча і вони, безумовно, потребують подальшого вдосконалення. У процесі дослідження нам не вдалося виявити існування офіційних методів аналізу тіньової економічної діяльності підприємств, хоча потреба в них працівників контролюючих державних органів (прокуратури, міліції, податкової адміністрації) дуже велика. Це обумовлюється тим, що саме на рівні підприємств та організацій

зароджуються та функціонують тіньові економічні процеси і саме на цьому рівні, на нашу думку, треба докласти основних зусиль для зміни напрямку тіньових економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Лісовий А. В. Методи виявлення та оцінювання тіньового сектору економіки / А. В. Лісовий, С. В. Кирпа // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 267–275.

2. Подмазко О. М. Тіньова економіка: аналіз основних теоретико-методичних підходів до її вимірювання [Електронний ресурс] / О. М. Подмазко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 244–250. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2013_1_46.pdf.

3. Schneider F. Shadow Economies All over the World New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007 [Електронний ресурс] / F. Schneider, A. Buehn, C. E. Montenegro. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2010/10/14/000158349_20101014160704/Rendered/PDF/WPS5356.pdf.

4. Наконечна Н. В. Підходи до оцінки рівня тінізації економіки України / Н. В. Наконечна, І. В. Возняк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Економічна. – 2012. – № 2. – С. 120–130.

Одержано 11.03.2015

УДК 355.211.3(091)(477.54)

Ірина Олександрівна Лесь,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**СТАН ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ ОСОБОВОГО
СКЛАДУ РАДЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РОКИ НЕПУ
(1921–1928 рр.)**

Наразі Україна переживає чи не найтяжчі часи від моменту здобуття нею незалежності. Політична ситуація в країні зумовила глибоку економічну кризу, що відчутно позначилося на житті кожного громадянина. Така ситуація вимагає реформування на демократичних засадах політичної системи, усього державного апарату, правоохоронних органів і, зокрема, міліції.

Застосування історичного досвіду є надзвичайно корисним, адже Україна сьогодні знаходиться на складному етапі своєї

історії, йдучи шляхом самостійного демократичного розвитку на основі соціально-економічних та політичних перетворень. Саме тому постійне вдосконалення організаційно-структурної побудови міліції, її діяльності, підвищення службової дисципліни є першочерговими завданнями влади. Вважаємо за необхідне розглянути стан дотримання службової дисципліни та законності серед особового складу радянської міліції України в роки непу.

У праці використані загальнотеоретичні, правові, історичні та філософські положення, що знайшли втілення у дослідженнях таких сучасних українських та зарубіжних учених-юристів як С. В. Васильєва [1], О. А. Гавриленко, С. П. Горбунова [2], Л. О. Зайцева [3], І. Д. Коцана [4], М. П. Маюрова [5], П. П. Михайленко [6], О. Н. Ярмиша [7] та ін. Особливий інтерес викликає колективна робота істориків та правників Харківського університету внутрішніх справ, в якій автори зупиняються на особливостях перебігу воєнізації міліції у різних регіонах республіки [8].

Джерельна база роботи ґрунтується на документах Державного архіву Харківської області (ДАХО), Державного архіву Дніпропетровської області (ДАДО), Центрального архіву вищих органів державної влади та управління України (ЦДАВО), даних періодичних видань 1919–1930 рр.

Метою цього дослідження є аналіз стану службової дисципліни та законності серед працівників радянської міліції України в роки непу.

Створення радянської міліції в Україні пов'язане з Декретом Тимчасового Робітничо-селянського уряду Української СРР «Про організацію влади на місцях», виданого наприкінці листопада 1918 р. На підставі цього декрету при військово-революційних комітетах створювалися відділи народної міліції, які вели боротьбу із грабежами й хуліганством, підтримували громадський порядок. На селі організацією міліції зайнялися відділи по боротьбі з контрреволюцією при місцевих комітетах бідноти [9].

5 лютого 1919 р. Раднарком УСРР прийняв декрет «Про організацію міліції» [10]. Після його опублікування процес формування міліції прийняв більш організовані форми. Поступово утворилися карний розшук, загальна судово-кримінальна, промислова, залізнична, річкова й морська служби міліції. Для керівництва

всіма видами міліції в березні 1919 р. було створено Головне управління міліції (Головміліція), що входило на правах відділу в Наркомат внутрішніх справ. Одразу ж уряд країни зіткнувся з необхідністю прийняття та введення дисциплінарного законодавства для реагування на дисциплінарні проступки вчинювані працівниками міліції, яких, зазвичай, набирали із числа найбідніших, часом не грамотних і малограмотних [11]. 22 серпня 1919 був затверджений та введений в дію Дисциплінарний статут Радянської Робітничо-селянської міліції [12].

У роки громадянської війни радянські міліцейські формування разом із частинами Червоної Армії брали активну участь у боях проти іноземних інтервентів і білогвардійців. Відповідно до постанови Ради Оборони Української СРР від 30 липня 1919 р. «Про мілітаризацію міліції» третя частина рядового складу міліції постійно перебувала на фронтах [13, с. 8]. На працівників, що відряджалися до лав Червоної Армії розповсюджувався Дисциплінарний статут Робітничо-селянської Червоної Армії [13].

По закінченні громадянської війни в 1920 р. почалася робота з поліпшення структури й форм діяльності органів охорони громадського порядку. Мізерне та нерегулярне грошове утримання, недостатнє матеріально-побутове та технічне забезпечення робітничої міліції серйозно впливало на свідомість співробітників, їх ставлення до служби, дотримання дисципліни та правопорядку, крім того самі міліціонери були «натовпом людей, абсолютно недисциплінованих, неосвічених, без відповідно підготованого командного складу» [14].

Доволі частими стали скарги громадян на революційну вседозволеність, самоуправство, незаконні обшуки і виймки, конфіскації і арешти, вчинення співробітниками міліції тяжких злочинів стали досить частим явищем, на що не могли не реагувати місцеві органи влади. З'явився цілий ряд постанов, положень та інструкцій місцевих органів влади, в яких формулювалася сутність вимог до співробітників міліції з дотримання законності, дисципліни і морально-етичних норм. Як правило, ці вимоги знаходили відображення і в умовах прийому працівників на службу в міліцію [15].

Матеріальна скрута спонукала керівництво УСРР перевести головні ланки міліції від державного фінансування на місцевий

бюджет. З цього часу матеріальне становище міліції різко погіршилося. Виникла дуже велика розбіжність у платні працівників органів внутрішніх справ та інших державних службовців. Припинялося постачання обмундирування, затримувалася заробітна платня, не видавалися пайки тощо, 93 % грошового утримання видавалося продуктами харчування і лише 7 % грошима [16, с. 107]. Ці явища призвели до різкого погіршення дисципліни, зростання злочинності серед працівників міліції, збільшення плинності кадрів. Одна з постанов НКВС того часу пропонувала: «Зобов'язати органи НКВС всіляко прагнути до викорінення відволікання уваги міліції від своїх прямих обов'язків на пошуки додаткового заробітку через їх незабезпеченість та, пов'язаних із цим проявів хабарництва та інших посадових злочинів, шляхом загального покращення матеріального становища працівників міліції, щоб реально наблизити розміри отримуваного ними утримання до прожиткового мінімуму...» [8, с. 30].

У середині 1921 р. чисельність міліції республіки досягла максимальної величини – 189 тис. чол. 5-й Всеукраїнський З'їзд Рад, що проходив з 25 лютого по 3 березня 1921 р. у зв'язку із закінченням громадянської війни й переходом до мирного будівництва вказав на необхідність терміново реорганізувати міліцію й забезпечити її матеріально [17, с. 119].

Однак, виконання цього завдання армійським командуванням явно затяглося через недостачу матеріальних засобів і залучення багатьох військових частин до збройної боротьби із селянськими повстанськими формуваннями. Дисципліна серед працівників міліції, слід зауважити, лишалася незадовільною [18]. Виходячи з цього, РНК УСРР 12 серпня 1921 р. видала постанову «Про тимчасову передачу міліції у відання військового відомства». Цією постановою вся міліція щодо укомплектування, навчання й постачання передавалася на певний строк у підпорядкування військовому командуванню. Основна мета воєнізації полягала в тому, щоб зміцнити дисципліну міліціонерів, навчити їх військовій справі, звести у військові з'єднання, переозброїти однотипною зброєю, забезпечити всім необхідним [19].

15 січня 1922 р. міліція, побудована за структурою Червоної Армії, значно зміцнивши дисципліну у своїх рядах, помітно поліпшивши своє озброєння й матеріальне становище, була виведена

з підпорядкування військового командування й повністю передана в розпорядження НКВС України [20]. Вказані архівні дані сприймаємо критично, оскільки у друкованих виданнях того часу зазначалося, що матеріальне та технічне забезпечення працівників міліції знаходилося на грані голодного існування, тому, наприклад, проводилися тижневики «надбання міліціонера» приурочені до 5-ї річниці утворення міліції, під час яких на робітничих зборах приверталася увага до міліцейської служби. В результаті проведення вказаних заходів актив міліції України отримав близько 3-ох трильйонів рублів від добровільних відрахувань робочими та службовцями фабрично-заводських та радянських установ [21].

Неможливість влади Української СРР забезпечити навіть мінімальних фізіологічних потреб працівників міліції та голод, який почався через засуху в 1921 р. призвели до значних скорочень працівників міліції та її реорганізації, що тривало до середини 20-х років. З 1921 по 1924 рр. чисельність міліції в республіці скоротилася більш, ніж в 10 разів [22, с. 11].

Матеріальна незабезпеченість, низький рівень чи навіть відсутність професійної підготовки, дуже смутне уявлення про поняття службової дисципліни призвело до найбільшого за всю історію існування вітчизняних органів правопорядку всплеску службової злочинності, що досягла катастрофічних розмірів. Говорити про масштаби службової злочинності ми можемо з фрагментарних даних, що збереглися в архівах.

В Полтавській губернії в травні 1920 р. було зареєстровано 53 злочини, вчинених місцевими жителями, 33 з яких, вчинені працівниками міліції, тобто службова злочинність губернської міліції складала 60 % від загальної кількості. Серед основних злочинів в Полтавській губміліції за 1920 р. домінували: перевищення влади (35 %), хабарництво (18 %), грабежі (9 %) та вбивства (6 %). В Харківській губернії, станом на 28 листопада 1921 р. було зареєстровано 390 випадків вчинення злочинів працівниками міліції, в яких переважали невиконання наказів та зневажливе ставлення до служби (66,4 %), «упущення арештованих» (10,5 %), пияцтво (6,9 %) [23]. На протязі 1921–1922 рр. в українській міліції нараховувались десятки випадків дезертирства, мародерства, переходів на сторону банд як окремих міліціонерів,

так і невеликих міліцейських відділень. В березні 1922 р. жоден із голів губвиконкомів не міг поручитися, що місцева міліція благонадійна та не поверне зброю проти Радянської влади [24].

Наказом начальника Головміліції УСРР від 22 вересня 1921 р. «Про чистку міліції» [25] розпочалася перша чистка складу міліції республіки з метою звільнення міліції від «класово ворожих елементів» та осіб, що вчинили різного роду проступки й злочини. На протязі розглядуваного періоду проводилося три чистки республіканського масштабу та одна всесоюзна, в ході яких з міліції було звільнено 15–30 % усього особового складу [26, с. 22; 23–31].

У розглядуваний період, крім загальнореспубліканських чисток органів міліції, проводилися також чистки міліції в окремих містах, районах, округах. Так, в 1928 р. після перевірки спеціальною комісією роботи міліції Артемівського округу було проведено чистку, за підсумками якої з її складу було звільнено 16,1 % працівників, у тому числі 100 % комскладу міліції й 43 % комскладу карного розшуку [32].

По закінченню громадянської війни, в умовах всезагальної розрухи та голоду, міліція республіки відчувала гостру необхідність в обмундируванні, зброї та спорядженні, продуктах харчування. Керівництво України, органи влади на місцях приймали дієві заходи з метою покращення матеріального становища працівників міліції, виходячи з реальних економічних можливостей. Ще в ході воєнізації, проведеної відповідно до постанови РНК УСРР від 5 квітня 1921 р., військове командування передало міліції декілька тисяч комплектів обмундирування [17, с. 50]. В серпні 1922 р. ВУЦВК своєю постановою розповсюдив на сім'ї міліціонерів ті ж пільги, якими користувалися родини військовослужбовців [33]. Тоді ж всім працівникам міліції були підвищені посадові оклади. У подальшому в умовах зміцнення економіки республіки поступово покращувалось забезпечення працівників міліції форменим одягом та взуттям, підвищувались посадові оклади [34]. До вказаних даних ставимося критично, оскільки Колегією НК РСІ СРСР неодноразово вказувалося, що при розробці державного та місцевого бюджетів на 1928/29 рр. не зверталася достатня увага на питання регулювання зарплати, штатні норми міліції та розшуку, обмундирування та спорядження,

крім того, не були розпочаті дієві заходи щодо поліпшення житлових умов працівників міліції та розшуку [35, с. 32].

Матеріальна незабезпеченість працівників міліції (були губернії, де зарплата не виплачувалася на протязі 7 місяців [16, с. 107]), невпорядкованість їх побутових умов (**повсюди міліціонерам доводилося шукати прихистку на ніч у знайомих, ночувати на вокзалах, в канцеляріях та т. п.** [26, с. 22]), поряд з величезною завантаженістю роботою стали головними причинами порушення службової дисципліни та плинності кадрів її особового складу. Певна частина дисциплінованих висуваних робітників, зазнаючи матеріальних труднощів, не закріплювалася в органах міліції та поверталася у свої робочі колективи. В червні 1923 р. зарплата міліціонера столичної Харківської міліції складала 531 руб., він отримував пайок вартістю 5 руб. 50 коп. В той же час цивільний сторож отримував 1040 руб., а рядовий пожежник – 1919 руб. і пайок, вартістю 12 руб. При такій диспропорції неможливо було стримати значний ріст хабарництва та плинності кадрів серед особового складу міліції, яка у 1924 р. складала 72 % [22, с. 13–14]. Зменшення питомої ваги робітників у складі міліції тривало до початку 30-х років [26, с. 22].

Такий стан забезпеченості ставив місцеве управління міліції не тільки у безвихідь, але і в принизливе становище. Кременчуцька губернська міліція, отримавши від Головного управління обмундирування, на протязі трьох діб не могла викупити вагон із ним та зробила це лише тоді, як зайняла у приватної особи 100 млн. рублів, давши зобов'язання відпрацювати їх. Деякі міліцейські підрозділи по тій же причині були вимушені розвантажувати баржі з дровами [16, с. 107].

На жаль, через відсутність повних та об'єктивних статистичних даних про стан дисципліни та законності серед працівників міліції, обліку дисциплінарних стягнень того часу, ми не можемо однозначно проаналізувати їх тенденції. Але аналізуючи рівень грошового, житлового забезпечення, технічного оснащення працівників міліції, що, на нашу думку, прямо впливало на дотримання дисципліни та законності, погоджуємося, що стан дисципліни був вкрай низьким [26, с. 24].

Враховуючи вище викладене, вважаємо що проблема матеріального забезпечення працівників міліції як чинника, що

безпосередньо впливає на стан дисципліни та законності серед працівників міліції України потребує додаткового наукового дослідження. Зауважимо лише, що деякі з розглянутих питань працівників міліції України періоду непу не вирішені й досі.

Список використаних джерел:

1. Васильєв С. В. Нормативно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності атестованих працівників міліції України в 20-х роках ХХ ст. / С. В. Васильєв // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – Вип. 33. – С. 151–156.
2. Горбунов С. П. Становление дисциплинарных отношений в советской милиции / С. П. Горбунов // Професионал. – 2001. – С. 44–45.
3. Зайцев Л. О. Історія органів внутрішніх справ : наук.-бібліограф. довід. / Л. О. Зайцев, О. А. Гавриленко. – Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. – С. 4–6.
4. Коцан І. Д. Міліція Харківщини у 1917–1930 рр. : автореф. дис. ... / Коцан І. Д. – Харків, 2003. – 20 с.
5. Маюров Н. П. Организационно-правовые средства обеспечения дисциплинарных отношений в органах милиции / Н. П. Маюров // История государства и права. – 2005. – С. 17–19.
6. Из истории милиции Советской Украины / под ред. проф. П. П. Михайленко ; М-во охраны обществ. порядка Укр. ССР. – Киев : РИО МООП УССР, 1965. – 400 с.
7. Ярмиш О. Н. Україна у добу «раннього» тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.) : монографія / О. Н. Ярмиш, В. А. Греченко. – Харків : Вид-во НУВС, 2001. – 276 с.
8. Історія органів внутрішніх справ. Частина II (ХХ століття) : навч. матеріали до спецкурсу / [О. А. Гавриленко, Б. Г. Головка, Л. О. Зайцев та ін.]. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. – 154 с.
9. Об организации власти на местах // Собрание узаконений. – 1919. – № 1. – С. 3.
10. Об организации милиции // Собрание узаконений. – 1919. – № 7. – С. 96.
11. Ликвидация неграмотности и малограмотности в милиции // Рабоче-крестьянская милиция. – 1923. – № 2–3. – С. 11.
12. Дисциплинарный устав Рабоче-крестьянской сельской милиции // Вестник Народного комиссариата внутренних дел. – 1919. – № 7. – С. 13–15.
13. Нормативные акты о Советской милиции в 1917–1920 гг. – М. : ВНИИ МООП СССР, 1968. – 177 с.
14. О проведении военизации милиции // Коммунист (Харьков). – 21 дек. 1921 г.

15. Сборник законодательных документов по вопросам организации и деятельности советской милиции (1917–1920 гг.). – М. : ВШ МВД СССР, 1957. – 41 с.

16. Мартыненко О. А. детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины : монография / О. А. Мартыненко. – Харьков : Изд-во ХНУВД, 2005. – 468 с.

17. Пятый Всеукраинский Съезд Советов (25 февраля – 3 марта 1921 г.). Съезды Советов в документах : 1917–1936. Т. II. – М., 1960. – 435 с.

18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 2, оп. 2, спр. 11, с. 50.

19. К чистке милиции // Рабоче-крестьянская милиция. – 1923. – № 2–3. – С. 53.

20. ЦДАВО України, ф. 5, оп. 1, спр. 842, с. 57.

21. Милиция Украины // Рабоче-крестьянская милиция. – 1923. – № 2–3. – С. 60.

22. ЦДАВО України, ф. 5, оп. 3, спр. 1205, с. 11–14.

23. ЦДАВО України, ф. 6, оп. 1, спр. 220, с. 24–25.

24. ЦДАВО України, ф. 6, оп. 1, спр. 1881, с. 77.

25. ЦДАВО України, ф. 6, оп. 1, спр. 30, с. 1.

26. Ближайшие задачи в деле укрепления органов Рабоче-крестьянской милиции // Административный вестник. – 1930. – № 7. – С. 22–24.

27. ЦДАВО України, ф. 6, оп. 1, спр. 30, с. 1.

28. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО), ф. 1235, оп. 99, спр. 263, с. 133.

29. Отчет о деятельности Рабоче-крестьянского правительства Украинской Социалистической Советской Украины за период с 1 октября 1922 г. по 1 октября 1923 г. – Харьков, 1924. – С. 15.

30. ДАДО, ф. 7, оп. 1, спр. 303, с. 76.

31. Балицкий В. Очередные задачи по укреплении милиции / В. Балицкий // Коммунист. – 1926. – № 5. – С. 4.

32. ДАДО, ф. 8, оп. 1, спр. 546, с. 72.

33. ДАДО, ф. 1235, оп. 100, спр. 253, с. 487.

34. Звіт Робітничо-селянської міліції // Вісті ВУЦИК. – 1929. – № 3. – С. 7.

35. Улучшение условий работы и быта работников милиции // Административный вестник. – 1928. – № 9. – 56 с.

Одержано 06.04.2015

Оксана Володимирівна Літвінова,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
докторант докторантури та ад'юнктури
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СУЧАСНИЙ СТАН КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГУЛЯТОРА У СФЕРІ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

На сьогоднішній день ринок страхових послуг, як і більшість інших сфер суспільного життя в нашій країні, очікують зміни. Гармонізація українського законодавства в частині регулювання фінансового сектору із законодавством Європейського Союзу, а також виконання вимог МВФ в частині проведення реформ передбачають істотні зміни в усіх сегментах фінансового ринку, в тому числі і сфері страхової діяльності.

При цьому слід відзначити, що ефективність таких реформ очікується досягнути шляхом проведення комплексних змін:

– в частині діяльності регуляторів фінансового ринку з метою зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу;

– в частині діяльності безпосередньо учасників ринку фінансових послуг (банків, страхових компаній та інших небанківських фінансових установ) з метою забезпечення розвитку фінансового ринку на засадах високої довіри та дотримання інтересів споживачів фінансових послуг, посередників, держави та отримання стійкого, прозорого й керованого фінансового ринку.

Вищенаведені напрямки реформування ринку фінансових послуг України втілені у Комплексній програмі розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки, яка розроблена відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна». Зазначена програма на сьогодні проходить публічне обговорення на сайті «Реформи в Україні» [1].

Як слідує з Комплексної програми розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки, одним із основних напрямків реформування розвитку та функціонування страхового ринку України є зміни в діяльності регулятора ринку страхових послуг, перехід в його діяльності від нагляду «на основі правил» до нагляду «на основі оцінки ризиків», запровадження ефективних адміністративних та фінансових механізмів впливу на діяльність учасників ринку страхових послуг.

Регулятором ринку страхових послуг на сьогоднішній день є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, яка наділена найбільшим колом повноважень в частині контролю та нагляду у галузі страхової діяльності, а також в частині регуляторної діяльності у зазначеній сфері. Діяльність Національної комісії в частині регулювання ринку страхових послуг, її повноваження та функції передбачені законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (далі – Закон № 2664-III), законом України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР (далі – Закон № 85/96-ВР), а також Положенням про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, яке затверджене указом Президента України від 23.11.2011 № 1070/2011. Аналіз положень вищенаведених документів дозволяє стверджувати, що саме Національна комісія є провідним органом, який уповноважено на здійснення державного контролю та нагляду у сфері страхової діяльності.

Реформа регуляторної діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, полягає у зміні підходів до регулювання ринку страхових послуг, зміні принципів застосування заходів контролю та нагляду до учасників ринку страхових послуг та у поширенні партнерських відносин між регулятором та учасниками ринку страхових послуг.

Контроль та нагляд за дотримання страховиками та іншими учасниками ринку страхових послуг встановлених законодавством вимог та правил, безумовно є і буде залишатись одним із заходів впливу регулятора на діяльність учасників ринку страхових послуг. Поряд з цим, не менш ефективним, вважаємо, буде розвиток соціального партнерства між регулятором та страховим

бізнесом, поширення зрозумілості, прозорості та співпраці на ринку страхових послуг, повернення довіри до страхового ринку та максимального захисту прав та інтересів споживачів страхових послуг [2].

Слід відмітити, що на сьогоднішній день криза, яка торкнулась всіх сфер суспільного життя у нашій державі, не обминула і ринок страхових послуг. Більш того, будучи частиною фінансового сектору, ринок страхування в більшій мірі перебуває під впливом тих негативних процесів, що відбуваються на сьогодні в українській економіці, ніж інші сфери. Не в останню чергу це залежить від втрати довіри до надійності фінансових інституцій в нашій державі, від невпевненості споживачів страхових послуг у можливості задоволення їх потреб страховиками України. Саме зниження рівня споживання страхових послуг є одним із факторів, що призводять до дестабілізації діяльності страховиків та до зменшення ролі страхування у державі.

Вищенаведене свідчить про необхідність поширення у контрольно-наглядовій діяльності Національної комісії заходів, спрямованих на поширення захисту прав та інтересів споживачів страхових послуг, на забезпечення задоволення інтересів страхувальників незалежно від платоспроможності страховиків, на підвищення рівня фінансової обізнаності населення, на підвищення стандартів захисту прав споживачів страхових послуг тощо. Поряд з цим, захист інтересів споживачів страхових послуг та забезпечення стабільності ринку страхових послуг неможливі без змін у підходах до регулювання діяльності суб'єктів, що надають страхові послуги. Такі зміни повинні полягати у здійсненні контролю, нагляду та регулювання діяльності страховиків у відповідності до принципів Міжнародної асоціації органів нагляду за страхуванням, основна ідея яких полягає у надгляді на основі оцінки ризиків, тобто у поширенні пруденційного нагляду, застосування якого дозволяє зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов'язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань [3].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що ефективність запланованих реформ, в тому числі і у сфері страхової діяльності,

залежить між іншим від одночасного застосування комплексу заходів у різних напрямках – зміни у підходах до діяльності регулятора, зміни у підходах до діяльності страховиків, як учасників фінансового ринку, та зміни у підходах до захисту прав та інтересів споживачів страхових послуг. Досягнення мети реформ, що проводяться у сфері страхової діяльності можливе за умови партнерської взаємодії між регулятором та учасниками ринку страхових послуг – як страховиків, так і споживачів.

Список використаних джерел:

1. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/index.php?pageid=financial-sector-reform>.

2. Нацкомфінпослуг та представники страхового ринку України обговорили найважливіші питання розвитку галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/news/573.html>.

3. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : розпорядження Держ. комісії з регулювання ринків фінанс. послуг України від 15.07.2010 № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.pdf.

Одержано 20.04.2015

УДК 343.13(477)

Ольга Сергіївна Луньова,

*ад'юнкт кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ СЛІДЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ**

Історичний процес виникнення та розвитку будь-якого правового інституту має інтерес як для теоретичного дослідження так і для прикладного його застосування, оскільки вивчення досвіду минулого дає можливість всебічно визначити процес формування того чи іншого правового явища, прийняття відповідних правових норм, їх відповідність суспільним відносинам, що склалися.

На теперішній час головним завданням державної політики є захист прав, свобод та інтересів кожної людини. Для досягнення цієї мети активно реформується законодавство України.

© Луньова О. С., 2015

Після прийняття і введення в дію чинного Кримінального процесуального кодексу України 2012 року питання про процесуальне положення слідчого в кримінальному судочинстві, обсяг покладених на нього функцій та обов'язків ще більш актуалізувалося. Виникла необхідність по новому переосмислити процесуальне положення слідчого, сутність та структуру його діяльності у кримінальному провадженні. Успішність проведених законодавчих реформ залежить не тільки від сучасних правових потреб, але й вивчення історичного досвіду попередніх поколінь. Навіть якщо такий досвід був негативним, призвів до багатьох помилок та втрат, він має бути вивчений, розглянутий і взятий до відома, аби в майбутньому не повторити помилки.

У зв'язку з цим генезис процесуальних повноважень слідчого в різні історичні періоди є необхідним для визначення як позитивних, так і негативних явищ в правовому регулюванні діяльності працівників правоохоронних органів, зокрема слідчого, оскільки на теперішній час в Україні тільки відбувається визначення меж процесуального статусу слідчого в нових реаліях.

Доцільно вивчити історичний процес виникнення професії слідчого, тобто появи спеціальної категорії людей, що стали займатись досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень. Питання діяльності слідчих при виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів мають глибокі історичні корені.

Вивчення історичного процесу формування досудового слідства дозволило поділити розвиток процесуальних повноважень слідчого на декілька етапів.

Перший етап можна віднести до часів Київської Русі. Коли термін «слідство» взагалі не використовувалося. Найвідомішим пам'ятником права цього періоду є «Руська правда». Для тих часів характерним був приватно-позивний процес. Державного органу, в сучасному розумінні, в компетенцію якого входила б досудова підготовка матеріалів справи створено не було. Судовий процес на той час носив змагальний характер. Починався він лише за ініціативою позивача. На нього ж і було покладено обов'язок доказування провини підозрюваної особи. Так, справи по суті вирішували князь особисто, або його представники на місцях: «посадники» і «волосні». Наряду з цим існував боярський суд, під юрисдикцію якого підпадало населення, що було у феодалній залежності від

боярина. Боярин, як і князь, деякі справи доручав розглядати своїм помічникам. Крім того, на Русі існував церковний суд. Сама суперечка між сторонами вирішувалась за допомогою судового поєдинку – «поля». Сторони в процесі мали рівні права, та вирішували виниклий спір за допомогою «ордалій» або по іншому «суду божого», присяги та «жребію». Головною метою покарання у той період стає не стільки помста, скільки «віра» – відшкодування збитків як морального, так і матеріального характеру. Але для виникнення і становлення такого правового інституту, як слідство важливо було те, що вперше виникли форми слідчої діяльності у формі «заклику», «звіду» і «гоніння по сліду».

«Заклик» являв собою гласну об'яву про вчинення злочину. Заклик здійснювався в людному місці, на той час це були «торги» чи збори. Наприклад, робилася об'ява про викрадення якоїсь речі, оголошувались її індивідуальні ознаки. Якщо річ знаходилася пізніше трьох днів, то особа у якої знаходили викрадене майно вважалася винуватою. Якщо зазначати сучасною мовою, то заклик був підставою для початку досудового розслідування. Стаття 214 Кримінального процесуального кодексу України 2012 року також передбачає як одну з підстав для початку розслідування – подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, що вноситься до Єдиного реєстру досудових розслідувань (змінений відповідно до нашого часу «заклик»).

Друга форма слідчої діяльності на той період – це «Звід». Його сутність полягала в тому, що в ході розшуку особи винної в зникненні речі «зводились» різні люди та опитувались щодо походження й руху майна, що зникло і на яке претендує позивач. «Звід» здійснювався або до «заклику», або протягом трьох днів після його об'яви. Особа, у якої виявили зниклу річ, вказувала на того, у кого вона її придбала. Це тривало до тих пір, доки «звід» не доходив до людини, що не могла пояснити, де саме вона придбала річ. Така особа визнавалася винною або «татом» і на неї покладался обов'язок відшкодувати власнику витрати та повернути річ, або компенсувати її вартість. Таким чином, можна провести аналогію, та зауважити, що «звід» – це поєднання сучасної слідчої дії допиту двох чи більше осіб (п. 9 ст. 224 КПК України) та оперативно-розшукової – опитування осіб за їх згодою (ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Сутність «Гоніння по сліду» полягає в пошуку доказів та переслідванні злочинця, або іншими словами в гонитві за злодієм по слідах, що він залишив. Як вказувалося вище, в той період державних органів, в компетенцію яких входило б проведення досудового розслідування, створено не було, тому «гоніння по сліду» здійснював сам позивач, а також інші особи за власним бажанням та ініціативою. В наш час чинним кримінальним процесуальним кодексом України обов'язок розслідування злочинів покладено на спеціальні державні органи досудового слідства, але ст. 56 КПК України надає право подавати докази і потерпілому, адвокату та іншим учасникам кримінального судочинства.

Система доказів за часів Київської Русі складалася з особистого зізнання, показань свідків – «відоків» (очевидців злочину) та «послухів» (свідки зі слів); речових доказів («поличне»); «ордалій» (випробувань вогнем, водою, залізом); присяги. «Ордалії» як спосіб збору доказів були виключними заходами, коли жодна зі сторін не могла доказати провини іншої. На практиці існував також судовий поєдинок «поле». Позивач (у той час так називались обидві сторони: захисту і обвинувачення), який переміг в «полі» вигравав процес. Часто застосовувалась присяга у вигляді клятви богам. В законах того часу нічого не повідомляється щодо збору і фіксування письмових доказів. Можна зазначити про те, що система доказів Київської Русі частково знайшла відображення в чинному КПК України, зокрема в ст. 84 КПК України закріплено, що джерелами доказів є показання, речові докази; в ст. 95 КПК України – що показання мають право давати підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, а свідок та експерт зобов'язані. Показання також поділяються на показання щодо фактів, які особа сприймала особисто та на показання з чужих слів. І навіть присяга своєрідно знайшла втілення в сучасному кримінальному процесуальному законодавстві – роз'яснення прав та обов'язків учасникам кримінального провадження і попередження про кримінальну відповідальність у випадках, дачі завідомо неправдивих показань, або для свідків та експертів у разі відмови від дачі таких.

Тобто можна говорити, про те, що норми права, які виникли приблизно в IX–XII ст. за часів Київської Русі втілені в основі сучасних законодавчих актів. І хоча посада слідчого у вищеописані

часи ще не існувала, досудове слідство – тобто діяльність по розслідуванню злочинів була розповсюджена та детально регламентована в нормативно-правових актах тих часів. Із всього вищезазначеного вбачається, що питання взаємодії учасників кримінального провадження під час виявлення, розкриття та розслідування злочинів завжди мали місце в кримінальному процесуальному праві та до теперішнього часу повністю не досліджені. За багатовікову історію нашої державності відбулися значні зміни в устрої правоохоронної системи, а правовий інститут слідства зазнавав значних змін, від повної самостійності і незалежності слідчого до ліквідації посади.

КПК України 2012 року визначив слідчого як сторону кримінального провадження з боку обвинувачення. Таким чином, аналіз процесуального статусу слідчого виявив, що він обумовлюється в кожній конкретній історичній обстановці багатьма факторами, серед яких економічні, політичні, соціальні та інші.

Подальше вивчення та вдосконалення правового регулювання процесуального статусу слідчого в нашій державі не можливо без врахування його історичного генезису, умов та етапів розвитку. Втім розглянуті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Русская Правда. Пространная редакция [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/rus/3-2.htm>.
2. Оперативно-розыскная деятельность : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. – М. : ИНФРА-М, 2002. – XXII, 794 с.
3. Ищенко О. В. Эстафета подвига. Страницы летописи харьковского уголовного розыска / О. В. Ищенко. – Харьков : Колорит, 2010. – 368 с.
4. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія / О. М. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2012. – 620 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Харків : Одиссей, 2013. – 320 с.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

Одержано 24.04.2015

Катерина Ігорівна Маравська,

*старший інспектор докторантури та ад'юнктури
Харківського національного університету внутрішніх справ*

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОВЕДІНКОВИХ ВІДХИЛЕНЬ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Вивчаючи питання девіантної поведінки, необхідно зазначити, що існуючі традиційні підходи не можуть використовуватися для оцінки поведінки курсантів в період їхнього перебування у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ) МВС України.

Поведінкові відхилення курсантів можуть мати як негативний, так і позитивний характер. До негативних відхилень слід віднести такі, що негативно впливають як на процес соціального становлення особистості, так і на розвиток суспільства в цілому (злочинність, алкоголізм, наркоманія та ін.). Позитивні відхилення у поведінці сприяють розвитку соціальної системи та заміні старих норм новими. До них можна віднести всі форми соціальної творчості.

У поведінці, що відхиляється, може проявлятися дія або бездіяльність курсанта. Вона може виражатися в словах або відношеннях до будь-чого, в жестах, погляді, тоні мовлення, смислового підтексті, у вигляді діяння, спрямованого на подолання будь-яких перешкод чи обмежень та ін. [1, с. 537].

При здійсненні класифікації поведінкових відхилень курсантів можна зазначити, що вони характеризуються як стійкий прояв відхилень від соціальних норм, що має соціально-пасивну, корисливу і агресивну спрямованість:

– відхилення соціально-пасивного типу виражаються в прагненні самоусунення від активного суспільного життя, в ухиленні від своїх службових обов'язків, небажанні вирішувати як особисті, так і соціальні проблеми (ухилення від навчання і роботи, занурення у світ штучних ілюзій за допомогою алкоголю, токсичних і наркотичних засобів, Інтернету тощо);

– відхилення корисливої спрямованості проявляються у вчинках і правопорушеннях, пов'язаних з прагненням отримати майнову вигоду, матеріальну підтримку (крадіжки, спекуляції, шахрайство та ін.);

– відхилення агресивної орієнтації, які проявляються в діях, спрямованих проти особистості (образи, хуліганство, побої, нанесення тілесних ушкоджень).

Поряд з терміном «девіантна поведінка» у правовій літературі використовуються поняття «делінквентна», «асоціальна», «агресивна», «деструктивна», «дезадаптивна» поведінка, при цьому в деяких випадках ці поняття вживаються як синонімічні, однак ряд авторів вкладають у них різний зміст [2–4]. Ці термінологічні розходження з даної проблеми існують і до теперішнього часу.

Розрізняють делінквентну (протиправну) і кримінальну (злочинну) поведінку. Делінквентна (правопорушна) поведінка – поведінка, яка пов'язана з незначними (адміністративними) правопорушеннями. Кримінальна (злочинна) поведінка – поведінка, яка пов'язана з порушенням основних законів суспільства, що дає право легального застосування обґрунтованого примусу. Крім того, слід розглянути такий вид девіантної поведінки, як адиктивна поведінка, що в перекладі з англійської (*addiction*) означає «шкідлива звичка».

На сьогоднішній день у світі відомо більше 200 видів адиктивної поведінки. Адиктивну поведінку можна класифікувати таким чином:

1) хімічні адикції (тютюнова, алкогольна, токсикоманічна, наркотична, лікарська, від чаю, кави, цукру, солі, шоколаду, насіння та ін.);

2) емоційні адикції (харчові, спортивні, адикції відносин (лихослів'я, порушення статутних відносин тощо), сексуальні, комп'ютерні, телевізійні, гемблінг та ін.);

3) перехресні адикції (деякі люди страждають на хімічну залежність від солодкого, але та обставина, що їжа приносить задоволення, створює відчуття комфорту та заспокоює, породжуючи емоційну адикцію.);

4) складові адикції (кава/чай, щоб прокинутися, вживання солодкого, щоб підбадьорити себе, витрачання грошей, щоб почувати себе більш комфортно та впевнено, алкоголь, телевізор, снодійне та ін., щоб «розв'язатися», зняти стрес, заглушити неприємне почуття) [5, с. 47].

Досліджуючи девіантну поведінку курсантів вищих навчальних закладів МВС України, можна дійти висновку, що вона не

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

виходить за рамки загальнонаукових поглядів на девіацію, однак має свої особливості і є складовою частиною загальнотеоретичної концепції.

Поведінка курсантів ВНЗ МВС України, в тому числі й девіантна, зумовлена їх потребами, які можуть бути задоволені різними способами. Організація навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі направлена на те, щоб закріпити в їх свідомості позитивні зразки поведінки і способи життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Ефремов О. Ю. Военная педагогика : учеб. для вузов / О. Ю. Ефремов. – СПб. : Питер, 2008. – 640 с.
2. Ковалев В. В. Социально-психиатрический аспект проблемы девиантного поведения у детей и подростков / В. В. Ковалев. – М. : Высш. шк., 1981. – 185 с.
3. Hodgman C. Current issues in adolescent psychiatry / C. Hodgman // Hops. Commun. Psychiat. – 1983. – V. 34, No 6. – P. 514–519.
4. Jenkins R. Child psychiatry perspectives. Status offenders / R. Jenkins // I. Amv. Acad. Child. Psychiat. – 1980. – V. 19, No 2. – P. 320–325.
5. Фурманов И. А. Профилактика нарушений поведения в учреждениях образования : учеб.-метод. пособие / И. А. Фурманов, А. Н. Сизанов, В. А. Хриптович. – Минск : РИВШ, 2011. – 199 с.

Одержано 21.04.2015

УДК 159.9 232:378.147.111

Олександр Павлович Мірошко,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей Харківського національного університету внутрішніх справ;

Денис Володимирович Сергієнко,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Професійна зрілість викладача реалізується неперервністю освіти, постійним поновлення власного професійного та загальнокультурного рівня, інтересом до пізнання нового та самопізнання,
© Мірошко О. П.,
Сергієнко Д. В., 2015

забезпеченням технологіями самостійного розвитку та самореалізації у професійній діяльності, усвідомленням вибору особистісних стратегій розвитку.

Головним вектором інтеграції молоді в економічні відносини є її вихід на ринок праці. В житті студентів відбувається складний процес подолання соціальних протиріч та особистісної позиції, що відбиваються на суперечностях між навчанням і професійною діяльністю.

Успіх ринкового реформування значною мірою залежить від рівня сприймання та підтримки різними соціальними верствами, і в першу чергу молоддю, започаткованих перетворень, від залучення молодого покоління до нових суспільних структур, реальних можливостей щодо реалізації притаманного молодим великого потенціалу. Не новим для науковців є факт, що відповідно до темпу на пряму економічних трансформацій формується й суспільна свідомість молоді людини, набувають стійкості мотиваційні структури їх діяльності, стиль життя, форми поведінки, життєві плани, ціннісні орієнтації. За оцінкою соціологічних досліджень Українського інституту соціальних досліджень майже дві третини молодих громадян віком 18–28 років є прибічниками ринкових стосунків, в яких переваги набувають мотиви щодо змісту праці, професійної самореалізації в ній, гармонії у соціальному житті, проте з визначенням високого рівня матеріального забезпечення. Причому у своїх прагненнях до кращого молоді люди більше від старших надіються на самих себе, ніж на допомогу з боку інших: близько 30 % опитаних молодих людей переконані, що їх доля залежить від них самих.

Сучасними науковими дослідженнями доведено, що студентський період відмінний активним усвідомленням особистості власного життєвого шляху. У цей період відбувається життєве усвідомлення і самовизначення особистості, розвивається рефлексія, випробуються різні соціальні ролі та види діяльності, закладається власна життєва позиція. Суттєвим на цьому етапі науковці визначають орієнтованість на майбутнє, визначення професійної внутрішньо узгодженої життєвої перспективи, що може складати основне психологічне новоутворення студентського віку. Тому, можна ще раз підкреслювати необхідність організації оптимальних умов професійного становлення особистості на етапі навчання у ВНЗ.

Професійна освіта сьогодні розглядається як одна з основних цінностей, без яких неможливі як становлення особистості, так і подальший розвиток суспільства. Реформи в освіті повною мірою мають сприяти формуванню самостійного мислення, посиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному покращенню професійної підготовки спеціалістів, здатних працювати у нових соціально-економічних умовах. Від цього багато в чому залежить, в якій мірі майбутні спеціалісти зможуть поєднувати сучасні знання, професіоналізм із соціальною активністю та високою моральністю.

Здатність бути фахівцем високого гатунку на сьогодні важлива якість, високому рівню якої має відповідати особистість. Соціальні детермінанти стимулюють особистість спрямовувати на зміни не тільки свої думки, а й свою поведінку і діяльність. Тому, професійна компетентність і професійні вміння особистості студентів визначають підхід до життєдіяльності як до творчого процесу, прийняття суспільно-значимої і активно-спрямованої життєвої позиції. Протиставлення студентами картини реальності і власного бачення ідеального майбутнього створює те, що називається «творчим напруженням». «Учитися» в цьому контексті означає не отримувати більше інформації, а збільшувати здатність досягти тих результатів, які потрібні в житті і в професійній діяльності, зокрема. Це постійне навчання впродовж усього життя. Студенти у професійному навчанні мають усвідомити, що зріла й професійно грамотна особистість не нав'язує свої цілі середовищу. Вона розуміє, що зовнішній світ є і завжди буде невпорядкованим, складним і мінливим, і обирає свій шлях, намагається використовувати конкретні події як каталізатор для власних дій, перетворює зовнішні обмеження на додаткові можливості та притуплює чи зменшує ті примусові запровадження, які не мають сенсу. Головним є розуміння особистістю, що середовище не робитиме їй ніяких послуг та тому орієнтується на навчання як провідний спосіб досягнути професійного успіху і вижити в складних швидкозмінних соціальних умовах.

Слід зауважити, що професійна індивідуальність як психологічне новоутворення особистості студента, безперечно, є результатом поєднання індивідуально-психологічних і соціально-значимих якостей. Ці якості сформувалися, розвинулися, набули

певного рівня вияву під впливом загального процесу соціалізації особистості і виконання нею певної діяльності.

За принципом еврилогізації продуктивна, творча діяльність і соціальна поведінка визначається як провідна у професійному розвитку особистості; за принципом єдності соціалізації та індивідуалізації у професійній підготовці мають бути реалізовані як соціальні, колективні, так і індивідуальні форми, методи навчання і виховання, що відповідають соціальній, суспільній природі особистості і, безперечно, її біологічній, індивідній природі.

За Г. С. Костюком, згідно сформульованого ним принципу розвитку, становлення особистості ґрунтується на “соціальній та біологічній спадковості людини», воно здійснюється і як “само-рух» і, як соціально-організований процес, через долання як спонтанних так і цілеспрямовано заданих протиріч і суперечностей» [1].

Принцип суспільно-особистісного прагматизму і партнерства характеризує наявність принципової залежності суспільства від особистості і, навпаки, особистості від суспільства – як важливої передумови сталого економічного і соціального розвитку країни.

При формування професійної індивідуальності майбутніх викладачів враховувалися протиріччя між стратегічними та короточасними завданнями професійної освіти, між освітнім різноманіттям та рівнями якісної підготовки фахівців, між духовним світом людини та її потребами. Стимулюючими чинниками вирішення таких протиріч є, реалізація неперервності освіти, що передбачає професійне навчання упродовж усього життя людини, постійне поновлення власного професійного та загальнокультурного рівня, сталий інтерес до пізнання нового та самопізнання, забезпечення технологіями самостійного розвитку та самореалізації у професійній діяльності, усвідомлений вибір особистісних стратегій розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Лысенко В. П. Научное наследие Г. С. Костюка и коммуникативный аспект педагогического процесса / В. П. Лысенко // Психология педагогического общения. – Кировоград, 1990. – С. 46–47.

Одержано 17.04.2015

Тетяна Олександрівна Мірошніченко,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Відомо, що дослідження особистості жертви має велике значення як для встановлення всіх обставин злочину, так і для профілактики та попередження майбутніх злочинів. Різноманітні якості та властивості, що притаманні людині, по-різному можуть впливати на збільшення чи зменшення віктимності особи, і як наслідок, мають прямий зв'язок за спрямованістю злочину.

В науковій літературі використовується термін «віктимна поведінка», яка характеризується приводом до злочинного посягання та умовами, які спрощують його здійснення, тобто означає «поведінку жертви». Віктимною може стати і особа, яка опинилася в певній життєвій ситуації в силу збігу обставин, а також в силу своїх психологічних і соціальних характеристик.

Вивчаючи причини віктимної поведінки людини, необхідно розглядати як головну з них психологічні особливості особи жертви. Відображуючи об'єктивну реальність, психіка у свідомості людини створює для себе ідеальні образи тих явищ, які вже існують. У різних людей ці образи не рівнозначні. Це залежить від ступеня життєвого досвіду, рівня його розвитку та самосвідомості. Тому, у кожної жертви є своя оцінка протиправних дій, направлених проти неї.

Вчені виділяють цілий ряд психологічних типів жертви. Серед них декілька підпадають під категорію жертв корисливо-насильницьких злочинів: депресивні, одинаки, розпусники, «з розбитим серцем», користолюбці, жертви, які позбавлені можливості чинити опір. Але з цим твердженням не можна погодитись повністю, тому що на формування особистісно-психологічних рис кожної людини має велике значення вплив соціуму. Рівень інтелекту, темперамент, вольова структура особистості звичайно будуть мати переваги у недопущенні формування віктимної поведінки особи. Детермінантом створення зародження віктимної поведінки можуть виступати прояви специфічної

поведінки, яка сформувалася під впливом ситуативної віктимності, тобто через збіг обставин, ланцюг випадковостей тощо.

Віктимна поведінка жертви корисливо-насильницьких злочинів може бути нейтральною, позитивною і негативною. Нейтральна поведінка за своєю суттю не сприяє умисному створенню криміногенної ситуації. Позитивна поведінка жертви характеризується обережністю, уважністю, яка можлива в окремій ситуації, а також можливим опором нападнику. Негативна поведінка жертви навпаки створює ситуації, які сприяють скоєнню корисливо-насильницьких злочинів: алкогольний стан жертви; запрошення малознайомих осіб до свого помешкання; необачна, довірлива поведінка жертви зі злочинцем в силу їх попереднього знайомства тощо.

Поведінка жертв у момент скоєння злочину різноманітна: більшість жертв злочинів намагалась активно чинити опір нападнику, майже третина жертв взагалі нічого не робила задля перешкодження злочинцеві, до 15 % жертв кликали на допомогу. Як бачимо, значна кількість жертв намагається якимось чином протидіяти злочинцю. Але є жертви корисливо-насильницьких злочинів, які в критичній, непередбачуваній ситуації потрапляють в такий психічний стан, що не можуть адекватно реагувати на стресову ситуацію, адже будь-яке злочинне посягання на особу викликає нетипову реакцію. І така реакція для кожної людини буде різною в силу її соціально-психологічних особливостей.

Так само і поведінка жертви після скоєння відносно неї злочину теж є різною. Більша частина осіб, які потерпіли від корисливо-насильницьких злочинів одразу або в найближчий час звертаються за допомогою до правоохоронних органів. Іноді інформацію про злочин правоохоронні органи отримують від третіх осіб: знайомих, родичів, випадкових свідків злочину, а також від медичних працівників, якщо жертва звернулася до них по допомогу у випадку заподіяння проти неї насильницьких дій зловмисником.

Аналіз наукових досліджень дозволяє сформулювати власний поділ жертв корисливо-насильницьких злочинів на наступні групи:

1. Провокуючі.
2. Легковажні.
3. Необережні.

4. Довірливі.

5. Нейтральні.

Дана класифікація є основою для подальшого дослідження нами жертв корисливо-насильницьких злочинів.

Жертвами корисливо-насильницьких злочинів стають різні категорії осіб за віком, статтю, соціальним становищем, професійним спрямуванням. Названі злочини мають спільні ознаки за цілями, мотивами та об'єктами посягань, а також погрозою застосування або застосування насильства як фізичного, так і психологічного.

Серед потерпілих цього виду злочинів більшу частку складають громадяни віком від 18 до 40 років, при чому жертвами грабежу частіше стають жінки, а потерпають від розбою більше чоловіки. Певні особливості мають жертви в залежності від статі, але спільною рисою всіх видів корисливо-насильницьких посягань є домінування чоловіків серед жертв злочину.

Жертвами вуличних злочинів (грабіж, розбій) частіше стають жінки без супроводу – близько 60 %. Як правило, напад є несподіваним для жертви, що веде за собою стан страху, розгубленості та відчаю і в момент скоєння злочину жінка, частіше всього, не здатна протистояти більш сильному фізично нападнику. Зазвичай потерпілі жіночої статі мають на собі коштовні речі, золоті або срібні прикраси, більш коштовний одяг та аксесуари, чим додатково привертають до себе увагу. Злочинці в свою чергу обирають зручний для скоєння злочину темний час доби, неосвітлені місця паркових зон, дворів, малолюдні місця.

Таким чином, дії «провокуючих» та «легковажних» жертв містять у собі привід до скоєння злочину, а дії «довірливих» та «необережних» жертв створюють сприятливі умови для скоєння злочину.

Вітчизняні і зарубіжні вчені у своїх дослідженнях зазначали, що не існує жодної людини, яка була б застрахована від скоєння відносно неї досліджуваної нами категорії злочинів. Слід звернути увагу на те, що згідно із офіційною статистикою МВС України, стрімкого зростання кількості злочинів корисливо-насильницької спрямованості протягом певного періоду немає. Можна фіксувати незначне коливання як до зменшення, так і до зростання. Це неодмінно свідчить про тісний взаємозв'язок стану злочинності із соціально-політичним становищем у суспільстві.

Підводячи підсумок, можна стверджувати про особливості індивідуальної віктимності жертв корисливо-насильницьких злочинів, яка пов'язана з особистісними якостями майбутньої жертви. Вони характеризуються різним рівнем освіти, соціальним статусом, способом життя, світоглядом, психологічними особливостями. Потенційні жертви наділені ситуативними якостями, які звертають увагу і приваблюють злочинця, а також мають занижений рівень обережності і недостатню критичність в небезпечних ситуаціях. Але детальний аналіз цих якостей потребує більш змістовного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследования преступлений / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов – М. : Юристъ, 1996. – 336 с.
2. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / В. Д. Ривман – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
3. Малышев В. С. Карьера жертвы. Популярно о виктимологии / В. С. Малышев – Донецк : Юрпрес, 2002. – 400 с.
4. Зелінський А. Ф. Корислива злочинна діяльність / А. Ф. Зелінський., М. Й. Коржанський. – Київ : Генеза, 1998. – 144 с.
5. Туляков В. А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы) / В. А. Туляков – Одесса : Юрид. лит., 2000. – 336 с.
6. Ривман Д. В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений / Д. В. Ривман – Л. : Изд-во ЛГК, 1975. – 134 с.
7. Зелинский А. Ф. Криминология : учеб. пособие / А. Ф. Зелинский. – Харьков : Рубикон, 2000. – 240 с.
8. Головкін Б. М. Потерпілі від корисливо-насильницьких злочинів / Б. М. Головкін // Боротьба з правопорушеннями у молодіжному середовищі: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 2 черв. 2010 р.). – Донецьк : Донецьк. юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – С. 283–286.
9. Кричун Ю. А. Аналіз кримінологічної характеристики потерпілого від корисливо-насильницького злочину / Ю. А. Кричун // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 4. – С. 233–236.

Одержано 09.04.2015

Андрій Валерійович Надутий,

*ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

Зважаючи на розвиток глобалізаційних тенденцій у світі, перед сучасними державами все частіше постає питання збереження територіальної цілісності. Цілком актуальним є дане питання і для України, оскільки для її існування, як цілісного державницького утворення, настали складні часи. Сьогодення нашої держави характеризується, зокрема, політичною кризою у суспільстві, анексією півострова Крим, військовим протистоянням, яке привело до загострення ситуації на півдні та сході нашої країни, особливо на території Донецької та Луганської областей. Посилення сепаратистських тенденцій в українському суспільстві призвело до створення так званих «народних республік» на цих територіях, обумовило напруженість у відносинах між окремими регіонами України та посилило протистояння між центральною та місцевою владою.

Дана політична ситуація вимагає вжиття конкретних заходів щодо збереження територіальної цілісності України, як єдиної неподільної та суверенної держави, забезпечення мирного та безпечного існування громадян України на усій її території, поваги їх прав та свобод тощо.

Разом із цим проблема наукового пізнання самої суті територіальної цілісності держави на даний час не є цілковито вирішеною, а тому потребує подальшого і всебічного аналізу, зокрема в аспекті практичного наповнення змісту територіальної цілісності, як об'єкта конституційно-правових відносин.

Слід також зазначити, що дослідження даної правової категорії пов'язане із такими фундаментальними загальнотеоретичними поняттями як «державна територія», «державний кордон», «територіальна недоторканність держави», «неподільність державної території» та ін.

Щодо визначення поняття «територіальна цілісність» існує декілька основних підходів. Так, українські дослідники Ю. М. Тодика та В. С. Журавський зазначають, що цілісність означає

заборону насильницького поділу території держави. При цьому вони пов'язували її із недоторканністю державної території, під якою розуміють обов'язок інших держав утримуватися від будь-яких зазіхань на територію суверенної держави. Слід також вказати, що тільки Україна володіє повнотою суверенної влади на власній території і тільки вона може здійснювати територіальне верховенство.

Відомий російський дослідник з територіальних питань Б. М. Клименко вважає, що під поняттям територіальної цілісності державної слід розуміти заборону насильницького роз'єднання території будь якої держави або відторгнення і захвату частини його території. Однак це не охоплює всіх проблем цілісності території, лише заборону зовнішнього втручання, що направлені на порушення цілісності держави, роз'єднання її території.

На думку Р. М. Кочкарова, категорія «територіальна цілісність» включає поняття «суверенітет народу, що проживає на території цієї держави, і є господарем своєї території, і ніхто крім нього не має права розпоряджатися нею». При цьому він розглядає територіальну цілісність як принцип, що гарантує територіальне верховенство держави від зазіхань ззовні.

Д. А. Ковачев вважає, що «територіальна цілісність» означає непорушність кордонів держави і цілісність суспільства, що живе на території цієї держави

А. А. Чинчиков зазначає, що територіальна цілісність виступає умовою існування держави, як системи, вираженням всіх інших її ознак.

М. Б. Рожков розглядає «територіальну цілісність» як основний об'єкт безпеки держави, посиляючись при цьому на ст. 1 Закону Російської Федерації «Про безпеку», і наводить, як приклад, тріаду «особистість – її права і свободи; суспільство – його матеріальні і духовні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність».

Проаналізувавши різні точки зору теоретиків права можна зазначити, що загальновизнаної наукової дефініції територіальної цілісності держави на цей час не існує, оскільки вчені вкладають у нього той чи інший зміст, залежно від того, які сторони цього явища вони хочуть висвітлити.

На підставі вищевказаного ми можемо зробити висновок про наявність міжнародно-правової та конституційно-правової

складових територіальної цілісності держави та надати власне визначення даного поняття.

На нашу думку, територіальна цілісність держави проявляється в єдності території, на яку поширюється суверенітет держави (конституційно-правовий аспект). Одночасно ця якісна характеристика держави вказує (характеризує) стан її безпеки (міжнародно-правовий аспект). При цьому територіальна цілісність держави визначається здатністю держави зберігати свою територію в межах встановлених відповідно до міжнародного права кордонів, протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам, спрямованим на їх зміну.

Одержано 10.04.2015

УДК 343.81

Людмила Петрівна Недзельська,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ЕЛЕМЕНТІВ ОЦІНКИ ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ: СТУПЕНІ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ВИПРАВЛЕННЯ

Протягом останнього часу у кримінально-виконавчій політиці нашої держави проходять суттєві зміни, що втілюються в прийнятті важливих нормативно-правових актів, а саме: назви два. І хоча особливості оптимізації системи органів державної влади та економічний стан країни багато в чому впливають на можливість повною мірою запроваджувати їх, Державна пенітенціарна служба (ДПтС) України як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує політику у сфері виконання кримінальних покарань, максимально активізує науковий потенціал практичних працівників задля розробки нових, вдосконалення існуючих заходів, спрямованих на приведення процесу виконання покарань у відповідність до міжнародних стандартів. Саме тому, на сьогодні, належної уваги потребує питання вироблення науково обґрунтованих критеріїв та показників (якісних та кількісних) щодо кожного зі ступенів виправлення (ст. 100, 101 КВК України). Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу метою покарання, окрім кари та запобігання вчиненню нових злочинів, є виправлення засудженого, проте забезпечення даної мети

© Недзельська Л. П., 2015

ускладнюється самим фактом визначення ступеню виправлення особи.

Оскільки критерії в своїй сукупності є підставами для оцінки і визначення відповідного ступеня виправлення, то показники є саме тими кількісними та якісними даними, що відображають позитивні чи негативні результати проходження процесу виправлення та відповідність засудженого тому чи іншому критерію. Комплексна розробка та визначення даних елементів та правил і процедури здійснення оцінки ступеня виправлення засуджених, дадуть змогу якісно визначати ступінь виправлення, виходячи із нормативно закріплених положень, а не посилались на законодавчу невизначеність цього питання, тим самим створюючи умови для здійснення різного роду корупційних схем та зловживань.

Вважаю за необхідне звернути особливу увагу на те, що для правозастосовної діяльності розробка правил і процедури оцінювання ступеня виправлення окремо від системи критеріїв та показників виправлення неможливо, оскільки останні є фактично формою відображення досягнення рівня відповідного критерію.

Неврегульованість даного питання на законодавчому рівні, відсутність закріплених на законодавчому рівні ступенів виправлення, чітких критеріїв їх розмежування, системи відповідних показників та чіткої, прозорої, незалежної фахової процедури їх визначення та належної оцінки, насамперед значно більше не стимулює засуджених до виправлення, аніж інші питання відбування покарань. Як наслідок, такі прогалини в законодавстві фактично і зумовлюють зловживання та породжують корупційні схеми у вирішенні питання оцінки ступеня виправлення засудженого.

Враховуючи вищевикладене та виходячи з аналізу норм кримінально-виконавчого законодавства у сфері визначення оцінки ступеня виправлення засудженого, постає питання так званої «точки відліку», з якої необхідно розпочинати відслідковувати процес зміни поведінки та внутрішніх переконань засудженого. Такою точкою, на мою думку має бути не момент, з якого особа вже перебуває в місцях позбавлення волі, а до вирішення питання про поміщення до конкретної установи відбування покарання. Дане питання є суть важливим, в силу порівняльного підходу, при визначенні ступеня виправлення та впливу на даний процес установи виконання покарань.

Тому доцільним і, навіть, необхідним буде запровадження **дорозподільчої діагностики** засудженого, що надасть змогу з'ясувати соціально-психологічну характеристику, реальне внутрішнє ставлення до вчиненого ним діяння та потерпілих осіб, ступінь його готовності до позитивних змін після постановлення вироку, але до поміщення в установу відбування покарання.

Дана діагностика надасть можливість визначити ризики, скласти прогнози щодо можливих та необхідних строків виправлення особи, виходячи із конкретних психічних показників, а не норми закону, що встановлює строк відбування покарання шляхом констатації, відомих суду з матеріалів справи, обставин. Оскільки суд, виносячи вирок, виходить із завдань правосуддя по відновленню справедливості, категорії тяжкості вчиненого злочину та з метою загальної превенції, а не з мотивованого прогнозу, скільки часу і за яких умов, при наявному рівні правосвідомості, потребує той чи інший засуджений, аби досягти готовності до самокерованої правослухняної поведінки в умовах свободи.

Одержано 07.04.2015

УДК 347.68

Кристина Олександрівна Нечаєва,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАДОВОЛЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРА СПАДКОДАВЦЯ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ

Питання задоволення вимог кредиторів у разі визнання спадщини відумерлою прямо не врегульовано чинним законодавством. За загальною нормою при спадкуванні до спадкоємця переходять не лише права на майно, що належало спадкодавцеві, а й обов'язки в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Проте питання задоволення вимог кредиторів при переході відумерлої спадщини у власність до територіальної громади досі є недостатньо дослідженим у науці цивільного права.

Принципові поняття, які регулюють відносини із визнання спадщини відумерлою закріплені, в ст. 1277 ЦК України за змістом якої, у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом,

© Нечаєва К. О., 2015

усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини у власність відповідної територіальної громади.

Зарубіжне законодавство визначає це питання по-різному. Наприклад у Німеччині та Швейцарії держава спадкує майно, у зв'язку з чим приймає на себе обов'язки спадкоємця, в тому числі і борги останнього. В інших країнах (Франція, Велика Британія, США) майно переходить до держави як безхазяйне, тому держава не несе відповідальності за боргами спадкодавця [1, с. 157, 158].

Звертаю на себе увагу що зміст ст. 1277 ЦК України не містить застережень щодо переходу до територіальної громади обов'язків спадкодавця. Наведене уявляється можливим у зв'язку з чим, що останнім часом суди все частіше визнають спадщину відумерлою, проте, такі справи розглядаються у порядку окремого провадження та не місять жодних посилок стосовно відповідальності територіальної громади щодо кредиторів спадкодавця. Вказане положення розглядати як порушення прав кредиторів, оскільки принцип непорушності зобов'язань закріплений ще з часів Римського права. Цей інститут римського права існував не тільки в інтересах родичів, а й підтримував існування інших факторів, таких як інтерес культу та вимоги кредиторів[2, с. 7].

О. М. Клименко вважає, що у чинному ЦК України введено нову концепцію, за якою спадкове правонаступництво суб'єкта, до якого переходить визнана судом спадщина відумерлою, набуває характеру сингулярного або часткового [3, с. 26–27]. Проте, не усі дослідники дотримуються єдиної думки щодо цього питання. Так, наприклад Є. О. Рябоконт вважає перехід відумерлого майна є випадком універсального правонаступництва. Він розглядав перехід відумерлого майна як спадкування і вважав, що до держави переходив весь спектр прав та обов'язків. Автор наголошував на зовнішню схожість цього переходу із переходом до держави безхазяйного майна, проте тимчасова відсутність зовсім не означає існування безхазяйного майна, яке нікому не належить,

так як держава, до якої переходить від умеле майно, вважається такою, яка отримала його з моменту відкриття. Також до держави переходять зобов'язальні права, що і робить суб'єкта набуття від- умерлої спадщини універсальним правонаступником [4, с. 42].

Не всі випадки цивільного наступництва в правах та обов'язках померлого охоплюються поняттям «спадкування» і, відповідно, регулюються спадковим правом. Іншими словами, юридичний факт смерті фізичної особи може зумовити для неї появу певних прав та обов'язків, проте останні виникають не під дією норм спадкового права, а в силу конкретної вказівки закону, що розрахована саме на ці відносини. Спадковим правовідношенням, як і цивільним, також притаманні риси волевиявлення сторін та наявності особистісного елемента, але, на відміну від цивільного, у спадковому правовідношенні вони набувають дещо іншого змісту, і тому їх слід розглядати як особливі, характерні виключно для спадкового права, ознаки. Проте є деякі виключення, йдеться про правонаступництво у відумерлому майні, що відбуваються незалежно від волі територіальної громади [5, с. 965].

Аналіз судової практики свідчить про те, що за судовим рішенням до територіальної громади переходить як правило нерухоме майно. Тобто вирішуючи питання про долю спадкового майна, суд у судовому рішенні встановлює, яке майно визнається відумерлим, таким майном завжди є нерухоме майно, яке в подальшому реалізовується. Цей принцип дає підстави для виключення територіальної громади з числа універсальних спадкоємців. Так як один із принципів універсального правонаступництва є перехід до спадкоємців прав та обов'язків померлого спадкодавця в усій сукупності як єдиного цілого, навіть якщо спадкоємці і не знали про існування деяких з них.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що перехід від- умерлої спадщини можна віднести до правонаступництва, проте окремого виду, за яким окремий суб'єкт, який не є спадкоємцем за законом, набуває прав та обов'язків за судовим рішенням на спадкове майно, проте не за власною волею, та за наявністю окремих підстав визначених статтею ЦК. Обов'язок, щодо задоволення вимог кредиторів переходить до територіальної громади, як правонаступника, проте дана характеристика територіальної громади як правонаступника потребує більше ретельного вивчення.

Список використаних джерел:

1. Барщевский М. Ю. Наследственное право : учебн. пособие / М. Ю. Барщевский. – М. : Белые альвы, 1996. – 192 с.
2. Рязановский В. А. Выморочное право / В. А. Рязановский. – Н. Новгород : Типо-Литография «Нижегородское Печатное Дело», 1914. – 51 с.
3. Клименко О. М. Спадкування державою / О. М. Клименко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2006. – № 4 (18). – С. 20–31.
4. Рябоконт Є. О. Перехід виморочного майна до держави к випадок універсального правонаступництва / Є. О. Рябоконт // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2001. – Вип. 105. Правознавство. – С. 41–44.
5. Дзера О. В. Підручник Цивільне право. Особлива частина / О. В. Дзера. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 1176 с.

Одержано 19.03.2015

УДК 343.36(477)

Ростислав Павлович Никітенко,

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТ ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ

Найменш дискусій у науці кримінального права викликає питання суб'єкта злочину, про що насамперед свідчить вироблена роками та існуюча в даний час незмінна позиція різних авторів. Вони одностайно визначають, що даний елемент складу злочину в об'єктивній дійсності характеризується чітко окресленими і єдиними критеріями (наявність фізичної особи, її осудністю, досягненням віку кримінальної відповідальності), які дають підстави говорити про конкретну людину як про таку, що вчинила злочин [1, с. 19]. Так, відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Суб'єктом злочину примушування давати показання (ст. 373 КК України) може бути лише особа, яка провадить дізнання або досудове слідство, тобто спеціальний суб'єкт, який крім обов'язкових загальних ознак має додаткові спеціальні (особливі) ознаки.

Проблемою суб'єкта злочину, в тому числі і спеціального, займалися такі вчені, як: М. Й. Коржанський, В. К. Матвійчук, В. С. Орлов, Р. Оримбаєв, В. І. Осадчий, В. Т. Розенко, В. М. Савицький, В. В. Сташис, С. А. Тарарухін, В. Я. Тацій, В. І. Терент'єв, В. В. Устименко, М. І. Хавронюк та інші.

Аналіз положень, закріплених у розділі XVIII Особливої частини КК України, дає нам підстави віднести до критеріїв суб'єкта (які випливають із юридичного закріплення його становища) властивості останнього. У свою чергу, їх можна визначити із правового статусу і обов'язків, що виникають у зв'язку із здійсненням правосуддя від імені держави. Таким чином, можемо об'єднати у цю групу спеціальних суб'єктів за ознаками здійснення і досягнення мети та завдань правосуддя. Тобто суб'єктом злочинів проти правосуддя можуть виступати такі категорії осіб, як: 1) особи, які відповідно до свого службового становища забезпечують охорону конституційних прав і інтересів людей та здійснення правосуддя в державі (орган дізнання, особа, яка провидить дізнання, слідчий, прокурор, суддя); 2) особи, які є учасниками (суб'єктами) кримінального процесу і відповідно до закону зобов'язані сприяти органам, що здійснюють правосуддя (свідок, потерпілий, перекладач, спеціаліст, експерт); 3) особи, які підозрюються чи проходять як обвинувачені у вчиненні злочину, а також засуджені до позбавлення волі (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, особи, стосовно яких винесено обвинувальний вирок, ухвалу).

Виходячи із змісту досліджуваної кримінально-правової норми, суб'єктом даного злочину є особа, яка проводить дізнання або досудове слідство. З огляду на її об'єктивну сторону можна зазначити, що коло визначених суб'єктів обмежене рамками такої процесуальної діяльності, як провадження слідчих дій у кримінальному провадженні, а саме проведення допиту [2, с. 90]. Проведення даної слідчої дії є специфікою владних повноважень у сфері правосуддя як в особливій сфері державно-правових відносин. Їх учасники за своїм становищем зобов'язані забезпечувати охорону конституційних прав та інтересів людей у державі, а також здійснювати всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин у кримінальному провадженні (ст. 2, 16, 22 КПК України) [2, с. 92]. Саме наявність такого статусу утворює

ознаки спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 373 КК України, що дає можливість відмежувати його не тільки від службових злочинів, а й від інших злочинів проти правосуддя.

Назріла необхідність закріпити на законодавчому рівні поняття «дознавач» в окремій статті Кримінально-процесуального кодексу України, яка б регламентувала його повноваження як суб'єкта кримінального процесу [2, с. 93]. Однозначне розуміння зазначених понять сприятиме усуненню дублювання і суперечливості в законодавчих і відомчих актах, а також дасть змогу уникнути помилок у практичній діяльності. На нашу думку, саме такий підхід до цієї проблеми допоможе більш докладно і всебічно дослідити питання спеціального суб'єкта, передбаченого ст. 373 КК України.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 373 КК України, тобто особою, яка провадить дізнання, є офіційна особа, яка уповноважена у межах своєї компетенції здійснювати розслідування в кримінальному провадженні, вести провадження за протоколною формою досудової підготовки матеріалів та виконувати інші види кримінально-процесуальної діяльності [3, с. 18]. До їх числа варто віднести начальника органу дізнання.

Спеціальним суб'єктом, передбаченим в диспозиції ст. 373 КК України, тобто особою, що проводить дізнання або досудове слідство, є: начальник органу дізнання; слідчий (прокуратури, органу внутрішніх справ, органів безпеки, податкової міліції); начальник слідчого відділу; прокурор. У такому випадку відповідальність за ст. 373 КК України буде підлягати працівник правоохоронних органів, який відповідно до КПК України володіє повноваженнями на отримання показань у кримінальному провадженні.

Якщо разом зі спеціальним суб'єктом (особою яка проводить дізнання або досудове слідство) злочин, передбачений ст. 373 КК України, вчиняє інший загальний суб'єкт, його протиправна поведінка повинна кваліфікуватися відповідно до ч. 3–5 ст. 27 КК України як організатора, підбурювача чи пособника.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 373 КК України, є особа, яка проводить дізнання (начальник органу дізнання) або досудове слідство (слідчий прокуратури, органу внутрішніх справ, органів безпеки, податкової міліції, начальник слідчого відділення, прокурор).

Аналіз теоретичних положень кримінального права та судової практики вказав на необхідність розширити коло суб'єктів складу злочину, передбаченого ст. 373 КК України, включивши до їх числа особу, яка згідно зі ст. 114, 118 КПК України виконує доручення слідчого. Внаслідок чого запропонувати доповнити диспозицію ч. 1 ст. 373 КК України вказівкою: «чи уповноважена на провадження за спеціальним дорученням».

Список використаних джерел:

1. Вакулик О. О. Кримінальна відповідальність за примушування давати показання: історія розвитку норм / О. О. Вакулик // Адвокат. – 2008. – № 12 (99). – С. 19–22.
2. Вакулик О. О. Проблема протидії примушування давати показання в Україні та інших держав / О. О. Вакулик // Юридична Україна. – 2009. – № 4 (76). – С. 90–93.
3. Вапнярчук В. В. Процесуальне становище особи, яка провадить дізнання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Вапнярчук Вячеслав Віталійович. – Харків, 2000. –18с.

Одержано 23.04.2015

УДК 343.98

Вікторія Григорівна Озар,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ТИПОВІ СЛІДИ КАТУВАННЯ В СТРУКТУРІ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ**

Будь-яка діяльність залишає відповідні зміни у навколишньому середовищі. Це стосується і злочинної діяльності, елементи якої відображаються у слідах. Як відомо, у криміналістичному аспекті сліди злочину розглядаються у широкому та вузькому розумінні. Так, слідами у широкому розумінні вважаються будь-які зміни навколишнього середовища у вигляді матеріальних чи ідеальних відображень, які виникли в наслідок злочину: сліди, які виникли внаслідок взаємодії; об'єкти, залишені на місці події або забрані з нього; частини зруйнованих предметів та ін. А слідами у вузькому розумінні прийнято вважати матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому.

Крім того, сліди злочину також поділяють на ідеальні (нематеріальні) та матеріальні. Ідеальні (нематеріальні) сліди злочину (уявні образи) – це відображена у свідомості людей і збережена

© Озар В. Г., 2015

в їхній пам'яті криміналістично-значуща інформація. Матеріальні сліди – пов'язані зі злочином зміни в елементах навколишньої матеріальної обстановки, що утворилися внаслідок механічного, хімічного, біологічного, термічного або іншого взаємовпливу.

Відомості про типові сліди будь-якого злочину, у тому числі і катування, є важливим елементом його криміналістичної характеристики, яка у свою чергу є інформаційною основою відповідної окремої методики розслідування.

Як і будь-який інший злочин, катування вносить зміни в навколишнє середовище як у вигляді матеріальних, так і у вигляді ідеальних відображень. Зважаючи на особливості механізму вчинення катування, його сліди завжди відображаються в першу чергу на потерпілому, велика їх кількість може бути виявлена на місці події, а також на підозрюваному або у нього.

Беручи до уваги розглянуті вище класифікації слідів злочину у криміналістичному розумінні, у криміналістичній характеристиці катувань вважаємо за можливе виділити наступні **групи типових слідів**:

1) ідеальні сліди катування:

– показання потерпілого, щодо обставин, які передували вчиненню катування, характеру стосунків зі злочинцем, відомості про злочинця, обставини вчинення катування та дії, які вчинялися злочинцем для приховання факту вчинення злочину;

– показання підозрюваного стосовно мотиву вчинення катування, моменту виникнення умислу на вчинення злочину, обставин підготовки, вчинення та приховання катування;

– показання свідків, які стали очевидцями вчинення катування, а також інших свідків (наприклад, рідних і знайомих потерпілого, щодо стану в якому останній перебував, який мали зовнішній вигляд, а також рідних чи знайомих підозрюваного, які володіють інформацією про елементи підготовки до злочину та його приховання; осіб, які викликали та надавали медичну допомогу потерпілому тощо);

2) матеріальні сліди катування:

– *на потерпілому*: тілесні ушкодження у вигляді ран, гематом, саден, відокремлення частин тіла, опіків, електротравм, обмороження тощо; пошкоджений одяг або його відсутність; сліди дії отруйних, сильнодіючих чи радіоактивних речовин; частини

знаряддя злочину; сліди-нашарування різного роду речовин (крові, виділень, мікрочастин з місця події тощо);

– *на підозрюваному або у нього*: сліди-нашарування крові чи виділень потерпілого, мікрочастин з місця події; зброя або інші знаряддя вчинення катування (мотузки для зв'язування жертв, наручники, праски, паяльні лампи, поліетиленові пакети, залізні пруті для випікання на тілі жертв знаків, балки для підвішування жертв, дерев'яні палиці, наркотичні або психотропні засоби тощо); транспортний засіб, використаний для викрадення жертви або для її катування; якщо потерпілий чинив опір, то можливе виявлення подряпин та синців на тілі підозрюваного;

– *на місці події*: сліди людини: сліди рук, ніг, нігтів, зубів, навичок ходи; сліди-речовини – частинки крові, волосся, нігтів, шкіри, кісток, виділення (потожирові, слина, запах, сеча, кал, виділення з носа, з піхви, блювотні маси); знаряддя катування та сліди їхньої дії (предмети побутової, господарсько-виробничої, медичної та іншої діяльності, спеціально виготовлені та пристосовані знаряддя, а також випадкові предмети, використані злочинцем для заподіяння болю потерпілому); одяг або частини одягу чи інші предмети, що залишені або загублені потерпілим чи злочинцем; сліди транспортних засобів.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що виділені групи слідів є лише типовими і можуть бути доповнені, залежно від особливостей інших елементів механізму вчинення катування. Наведена класифікація типових слідів катування має як теоретичне значення для розробки методики розслідування катування, так і практичне значення щодо дослідження обставин вчинення злочину та його повного й об'єктивного розслідування.

Одержано 28.04.2015

УДК 343.911

Яна Сергіївна Остапенко,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ

Проблематика злочинів у сфері службової діяльності є однією з найважливіших проблем на шляху становлення України як

© Остапенко Я. С., 2015

правової, демократичної та соціальної держави. Так, Верховний суд України узагальнюючи судову практику в 2009 році наголошував на тому, що в розд. XVII Особливої частини Кримінального кодексу України встановлена кримінальна відповідальність за діяння, суспільна небезпечність яких полягає у заподіянні шкоди відносинам, що забезпечують нормальну діяльність державного та громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ та організацій [1]. Одним з таких злочинів являється службове підроблення (ст. 366 ККУ). При цьому, необхідно наголосити на тому, що питома вага службового підроблення в структурі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, як найбільш корупційних злочинів (кримінальних правопорушень), починаючи з 2003 року постійно збільшується. Так, в 2003 році частка службового підроблення в цій категорії злочинів складала 27,6 %, а в 2013 році – 39,1 %. Крім того, за цей період були роки коли цей показник досягав 48,6 % (2008–2009 рр.) За останнє десятиліття питома вага даного діяння в структурі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, збільшилась майже на 11,5 % [2].

Питання кримінальної відповідальності за службові злочини завжди були у центрі уваги науковців. Відповідно на сьогодні існує велика кількість праць, присвячених даній проблемі.

Теоретичними і практичними проблемами вивчення службового підроблення займалися такі вчені, зокрема, Ю. М. Антонян, О. Я. Баєв, М. І. Бажанов, Г. М. Борзенков, О. В. Брілліантов, А. Ф. Волобуєв, В. В. Голіна, Н. О. Гуророва, І. М. Даньшин, О. М. Джу́жа, Б. В. Здравомислов, Н. С. Карпов, О. М. Литвинов, М. І. Фіалка, та деякі інші вітчизняні й зарубіжні вчені.

Особливої уваги в кримінально-правовому дискусії заслуговують питання що пов'язані з визначенням поняття суб'єкта службового підроблення.

Мета данного дослідження – з'ясувати зміст поняття суб'єкта службового підроблення – службової особи та проаналізувати основні складові його визначення.

Службова особа є одним із різновидів спеціального суб'єкта злочину. Останнім, відповідно до ч. 2 ст. 18 ККУ, є фізична осудна

особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа, а саме поняття службової особи міститься в ч. 3 ст. 18 ККУ, що визначає службових осіб як: особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Крім того, частина 4 даної статті зазначає, що службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [3].

У слідчо-прокурорській та судовій практиці трапляються випадки, коли до службових осіб зараховують працівників, які насправді такими не є, і навпаки, не вважають службовими тих осіб, які мають для цього всі необхідні ознаки. Зокрема, труднощі виникають під час визначення статусу таких осіб, як експерти, нотаріуси, власники приватних підприємств, громадяни суб'єкти підприємницької діяльності та ін. Ці помилки здебільшого призводять до порушення прав та інтересів осіб, щодо яких застосовується кримінальний закон [4, с. 5].

Основними та визначальними ознаками, що характеризують зміст поняття службової особи це саме обов'язки, які покладено на неї: функції представника влади, а також організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські обов'язки.

Частинами третьою, четвертою та п'ятою пункту 1 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» передбачено, що до **представників влади** належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [5].

Тож відповідальність за злочини передбачені ст. 366 ККУ, службова особа може нести лише якщо вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом.

Організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів, їх заступники, особи, які керують ділянками робіт [5].

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном. Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [5].

Резюмуючи вище викладене, необхідно зазначити, що зміст поняття суб'єкта службового підроблення, а саме службової особи вимагає особливої уваги. Виходячи з змісту нашого дослідження необхідно виділити такі моменти: службова особа – один із видів спеціального суб'єкта злочину; службовою визнають

особу, яка наділена, крім загальних ознак суб'єкта злочину, ще й додатковими ознаками, а саме: службовими є особи, які здійснюють функції, що в законодавстві, теорії і на практиці традиційно йменуються владними, а також виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України : узагальнення судової практики від 19.10.2009 [Електронний ресурс] / Верховний Суд України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n_002700-09.

2. Статистична інформація; єдиний звіт про кримінальні правопорушення в Україні (2013 р.) // Генеральна прокуратура України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820.

3. Кримінальний кодекс України. – Київ : Центр учб. літ., 2014. – 170 с.

4. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія / Р. Л. Максимович. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

5. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>.

Одержано 30.04.2015

УДК 343.13(477)

Олена Віталіївна Певна,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ
ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Згідно з результатами дослідженням забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів громадян та їх представництво у кримінальному процесі є одним із найважливіших напрямів правової політики всіх країн світу. За критерієм реалізації цього принципу можна оцінювати рівень демократичного розвитку будь-якої держави та суспільства вцілому. Особливу увагу, на нашу думку, заслуговує законне представництво учасників

© Певна О. В., 2015

кримінального провадження, які через неповноліття, психічні чи фізичні вади не володіють повною дієздатністю та не мають або позбавлені можливості належним чином самостійно реалізувати свої процесуальні права.

Розглядаючи це питання, П. В. Полосков визначає кримінальну процесуальну дієздатність як визнану кримінальним процесуальним правом психічну та фізичну здатність особи до самостійного здійснення процесуальних дій, тобто до свідомої реалізації своїх кримінальних процесуальних прав та виконання кримінальних процесуальних обов'язків [1, с. 7–8]. Кримінальну процесуальну дієздатність, на думку В. В. Самолюка, слід розуміти як правоздійснювальну або правовиконавчу здатність. Правонабувальна здатність потрібна, на думку вченого, при заявленні цивільного позову в кримінальному процесі, а деліктоздатність – при обранні нового запобіжного заходу в разі неналежної поведінки обвинувачуваного, коли запобіжний захід може бути замінено на суворіший. Враховуючи викладене, можна констатувати, що під кримінальною процесуальною дієздатністю слід розуміти здатність особи самостійно набувати та реалізувати процесуальні права та обов'язки, розпоряджатися набутими правами і нести відповідальність за невиконання покладених обов'язків. Ми також підтримуємо думку вищевказаних науковців про те, що метою процесуального інституту дієздатності у кримінальному процесі є не встановлення формальних перепон для реалізації учасниками свого права, а надання для нього додаткових процесуальних гарантій, в тому числі і через допуск до провадження їх законного представника.

Проблемний характер має виявлення кола обставин, через які в особи може бути відсутня повна процесуальна дієздатність. Здатність особи усвідомлювати значення процесуальних дій, розуміти і реалізувати свої права, виконувати обов'язки та нести відповідальність за їх невиконання об'єктивно можлива лише за умови досягнення учасником процесу віку фізичної та психічної зрілості, а також якщо у нього немає психічних чи фізичних вад здоров'я, які можуть ускладнювати або взагалі унеможливлювати його участь у кримінальній процесуальній діяльності. До викладеного необхідно додати, що недосягнення особою віку фізичної та психічної зрілості є формальною підставою визнання її

процесуально недієздатною, оскільки в силу особливостей індивідуального розвитку кожної людини встановлений вік досягнення повної дієздатності не є досить об'єктивним критерієм її реального прояву. Щодо психічних чи фізичних вад як індивідуальних характеристик прямо пов'язаних із реальною здатністю бути повноцінним учасником процесу, то вони завжди є реальними підставами.

Особливу увагу необхідно приділити проблемі законного представництва неповнолітніх учасників кримінального провадження. Конвенція про права дитини (1989 р.) та низка інших міжнародно-правових актів наголошують на необхідності створення додаткових гарантій захисту прав дітей та підлітків. Україною було підписано міжнародний договір від 29 листопада 1985 р., за яким вона взяла на себе зобов'язання виконувати Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»).

Правовою підставою появи у кримінальному провадженні законного представника неповнолітнього потерпілого є наявність обставин, що перешкоджають здійсненню цим учасником кримінальних процесуальних відносин або виключають його участь в силу свого віку, тобто неповноліття, а також родинні зв'язки, в яких законний представник знаходиться з цією особою. Але ми вважаємо, що в положеннях чинного Кримінального процесуального кодексу не зовсім чітко прописані права, якими може користуватися цей учасник кримінального провадження, так у ч. 5 ст. 44 КПК України зазначено, що законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, реалізація яких здійснюється безпосередньо особою яку він представляє, не може бути доручена представнику.

Зупинимось на деяких особливостях у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх, на які звернула увагу Судова палата з кримінальних справ Верховного Суду України. Основними причинами повернення кримінальних проваджень на додаткове розслідування, за даними апеляційних судів є істотне порушення процесуальних прав неповнолітніх, порушення права неповнолітніх учасників кримінального провадження на захист, у тому числі, коли вимоги КПК України виконані без участі законного представника, адвоката тощо.

У багатьох випадках підозрювані, обвинувачені, які вчинили злочини у неповнолітньому віці, та їх законні представники через відсутність коштів не в змозі запросити адвоката, у зв'язку з чим слідчі призначають захисника. За даними апеляційних судів, у переважній більшості кримінальних проваджень про злочини неповнолітніх, де бере участь захисник за призначенням, його робота зводиться, як правило, до присутності під час провадження обмеженого кола слідчих дій, де його участь обов'язкова, а також до підписання відповідних процесуальних документів, і лише подекуди – до подання клопотань.

Згідно з даними апеляційних судів багатьох областей, в органах внутрішніх справ поширена практика, коли неповнолітніх, щодо яких відкрито кримінальне провадження, впродовж досудового слідства до пред'явлення обвинувачення і застосування запобіжного заходу допитували як свідків. При цьому їх попереджали про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за надання завідомо неправдивих показань, тобто фактично примушували свідчити проти себе. Таким чином порушувалося право неповнолітнього на захист, гарантоване ст. 59 Конституції України та право мати представника, яке покликане забезпечити його додатковою правовою допомогою.

Згідно п. 1 ст. 491 чинного КПК України, якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або з клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря.

Відомі випадки, коли органи досудового розслідування призначали неповнолітнім обвинуваченим законних представників, які не є такими, а суди на ці порушення не реагували. Відповідно до п. 10 ст. 32 КПК України, законними представниками можуть бути батьки, опікуни, піклувальники особи або представники тих установ і організацій, під опікою чи опікуванням яких перебуває неповнолітній обвинувачений.

Ми погоджуємося з ученими, які негативно ставляться до можливості примусу законного представника до здійснення ним своїх функцій. Слід враховувати, що законодавець, передбачивши

участь законних представників неповнолітніх обвинувачених на стадії досудового розслідування, чітко не визначив їх права й обов'язки, як це визначено стосовно судового розгляду справи, а лише закріпив положення про: співвідношення батьків або осіб, які їх замінюють, затримання неповнолітнього, взяття його під варту; виклик до слідчого, прокурора через його батьків або інших законних представників; можливість застосування запобіжного заходу у вигляді віддання підлітка під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи; участь, на розсуд слідчого, законних представників у пред'явленні неповнолітньому обвинувачення, його допиті та пред'явленні для ознайомлення матеріалів після закінчення досудового розслідування.

Переконливою, на наш погляд, є думка вчених про те, що на досудовому розслідуванні законний представник повинен мати право знати сутність обвинувачення, що пред'являється неповнолітньому, представляти докази, заявляти відводи та клопотання, подавати скарги на дії або бездіяльність посадових осіб, бути сповіщеним про застосування або зміну запобіжного заходу чи продовження строку його дії, із дозволу слідчого брати участь у провадженні слідчих дій, знайомитися з матеріалами закінченого досудового розслідування.

Іншу категорію підстав відсутності у особи повної процесуальної дієздатності становлять вади психічної діяльності, які у юридичній літературі поділяють на два види: перші призводять до повної недієздатності особи, чим унеможливлюють її участь у процесі; другі тягнуть лише часткову втрату дієздатності.

Наприклад, С. Щерба під психічними вадами пропонує розуміти такий тимчасовий розлад психічної діяльності, хронічне душевне захворювання, слабоумство чи інший хворобливий стан, що не унеможливорює осудності обвинувачуваного, однак послабляє, знижує його пізнавальні здатності або призводить до патологічних особливостей емоційно-вольової сфери, і тому перешкоджає брати активну участь у процесуальній діяльності й самостійно захищати свої права [7, с. 21–22]. Л. Захожий до таких вад пропонує відносити лише тривалі розлади психічної діяльності [8, с. 60]. Інші процесуалісти, психічними вадами, які не унеможливлюють процесуальної дієздатності особи, вважають будь-які порушення, що, виникнувши як той чи інший стійкий

хворобливий розлад психічної діяльності, обмежують здатність особи адекватно сприймати, осмислювати і запам'ятовувати обставини, а отже, повноцінно здійснювати право на захист і самостійно використовувати надані для цього законом засоби [9, с. 49].

Вирішуючи це питання, визначальним має бути саме юридичний критерій, тобто оцінка здатності особи самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки. Для цього потрібен такий стан вищих психічних функцій (сприйняття, уваги, пам'яті, мислення та ін.) та емоційно-вольової сфери, який забезпечить правильне відображення дійсності і створить передумови для повноцінної інтелектуальної діяльності. При потребі такий стан підлягає встановленню судово-психіатричною експертизою, однак слушною є думка, що таку експертизу можна не проводити, якщо часткове обмеження дієздатності підтверджують інші матеріали [5, с. 69]. Такими матеріалами можуть бути документально підтверджені відомості, що особа інвалід певної групи, встановленої з приводу психічного захворювання; є рішення суду, яке визнає особу недієздатною у зв'язку з душевною хворобою чи слабоумством; особа перебуває на обліку в психоневрологічному диспансері або навчається в школі для розумово відсталих дітей; визнана медичною установою хронічним алкоголіком. Участь на стороні названих осіб законного представника є необхідною.

Стосовно фізичних вад, які ускладнюють самостійне здійснення учасниками процесу своїх прав і виконання обов'язків, то під ними зазвичай розуміють повну або часткову втрату зору, слуху, здатності говорити, внаслідок чого особа позбавлена або ослаблена можливість правильно і повно сприймати обставини, які мають значення для захисту її інтересів, відтворювати сприйняте, самостійно обстоювати свої інтереси на слідстві і в суді. Щодо законного представника, то він може бути допущений до провадження лише за окремим клопотанням осіб, які мають зазначені фізичні вади. Його участь у такому випадку має допоміжний характер і її необхідність повинна виявлятися виходячи з конкретних обставин.

На жаль, чинне кримінальне процесуальне законодавство не зовсім чітко регламентує участь у провадженні представника та законного представника потерпілого.

Таким чином, слід зробити висновок, що питання законного представництва всіх учасників кримінального провадження потребує подальшого детального вивчення і врегулювання в законі.

Список використаних джерел:

1. Полосков В. П. Правоспособность и дееспособность в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Полосков Петр Владимирович. – М., 1985. – 24 с.

2. Адаменко В. Д. Советское уголовно-процессуальное представительство / В. Д. Адаменко. – Томск : Изд-во Томск. ун-та, 1978. – 196 с.

3. Гошовський М. І. Потерпілий у кримінальному процесі України / М. І. Гошовський, О. П. Кучинська. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 192 с.

4. Лазарева В. А. Охрана прав и законных интересов несовершеннолетних потерпевших в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Лазарева Валентина Александровна. – М., 1980. – 20 с.

5. Шимановский В. Законные представители обвиняемого и потерпевшего в предварительном следствии / В. Шимановский // Социалистическая законность. – 1971. – № 7. – С. 57–60.

6. Гончаренко В. Деякі зауваження у зв'язку з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 698–710.

7. Щерба С. П. Расследование и судебное разбирательство по делам лиц, страдающих физическими или психическими недостатками / С. П. Щерба. – М. : Юрид. лит., 1975. – 144 с.

8. Захожий Л. Гарантии права обвиняемого на защиту при его психических недостатках / Л. Захожий // Социалистическая законность. – 1974. – № 9. – С. 59–61.

9. Боброва И. О критериях оценки психических недостатков, препятствующих обвиняемому осуществить право на защиту / И. Боброва, Ю. Метелица, С. Шишков // Социалистическая законность. – 1983. – № 11. – С. 47–49.

Одержано 29.04.2015

УДК 343.125(477)

Олексій Сергійович Петров,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДНО ДО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Прийнятий 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України [1] затвердив нову, сучасну модель кримінального судочинства, в якій важливу роль відведено запобіжним заходам. Правильний вибір конкретного запобіжного заходу відіграє значну роль у захисті прав і інтересів громадян від злочинних посягань, а також у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і подальшого судового розгляду.

У різних державах науковці та законотворці по своєму уявляють собі поняття, сутність та призначення запобіжних заходів. Так, відповідно до ст. 175 КПК Республіки Молдова, запобіжними заходами є примусові заходи, що застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного для запобігання вчинення ним певних негативних дій в ході кримінального судочинства або при забезпеченні виконання вироку. Запобіжні заходи спрямовані на забезпечення належного ходу кримінального судочинства або перешкоджання переховуванню підозрюваного, обвинуваченого, підсудного від кримінального переслідування чи суду, на те, щоб зазначені особи не завадили встановленню істини, а також на забезпечення судовою інстанцією виконання вироку [2]. Свій погляд на поняття запобіжного заходу має і законодавець Республіки Білорусії, який у ст. 116 Кримінально-процесуального кодексу закріпив, що запобіжні заходи – це примусові заходи, що застосовуються до підозрюваного або обвинуваченого для запобігання вчинення ними суспільно небезпечних діянь, передбачених кримінальним законом, або дій, що перешкоджають провадженню у кримінальній справі, а також для забезпечення виконання вироку [3].

Доволі цікаві погляди по вказаному питанню мали радянські та російські науковці. Наприклад, на думку І. М. Гуткіна, запобіжні заходи полягають в позбавленні або обмеженні волі
© Петров О. С., 2015

обвинуваченого (підозрюваного), погрози для нього майнових втрат або встановлення за ним нагляду [4, с. 16]. За визначенням Л. К. Трунової, запобіжні заходи є основною складовою частиною інституту заходів кримінально-процесуального примусу і являє собою спосіб забезпечення діяльності правосуддя по відношенню до осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності, а в виняткових випадках – по відношенню до осіб, що підозрюються в скоєнні злочину [5, с. 22]. Інші російські вчені мають своє бачення на питання, що досліджується. Як вказує В. Т. Очередин, запобіжні заходи – це застосовувані слідчим, дізнавачем, прокурором або судом заходи примусового впливу на обвинуваченого (у виняткових випадках – підозрюваного), пов'язані з позбавленням або обмеженням волі, особистих і майнових прав, встановленням нагляду з метою попередження або припинення ухилення від дізнання, слідства або суду, продовження злочинної діяльності або перешкоджання провадженню по кримінальній справі, а також для забезпечення виконання вироку [6, с. 7]. Схожої думки дотримується М. І. Капинус, який вважає заходи кримінально-процесуального примусу, що застосовуються слідчим, прокурором, судом за наявності підстав та в порядку, встановлених кримінально-процесуальним законом, до обвинувачуваного (підозрюваного) з метою запобігання можливості обвинуваченого (підозрюваного) переховуватися від дізнання, слідства або суду, попередження або припинення його злочинної діяльності, нейтралізації або усунення неправомірного протидії обвинуваченого (підозрюваного) провадженню у кримінальній справі і забезпечення виконання вироку [7, с. 42].

Однією з перших виданих, після прийняття чинного УПК України, наукових робіт, присвячених вказаному нормативному акту, є науково-практичний коментар до КПК України за загальною редакцією В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова, в якому запобіжні заходи, визначенні як заходи забезпечення кримінального провадження, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень. Ці обмеження стосуються свободи пересування та вільного вибору місця перебування [8, с. 452].

Проаналізувавши думку багатьох вчених та закордонний досвід ми сформуvalи своє бачення визначення запобіжних заходів, як заходів забезпечення кримінального провадження, що застосовуються, за наявності встановлених кримінальним процесуальним законом підстав, уповноваженим законом органом, до підозрюваного (обвинуваченого) та які пов'язані з позбавленням або обмеженням волі, особистих і майнових прав, встановленням нагляду з метою попередження або припинення відхилення від органів досудового розслідування або суду, продовження злочинної діяльності або перешкоджанню встановленню істини, а також для забезпечення виконання вироку.

Втім питання щодо визначення поняття запобіжних заходів підлягає окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Голос України. – 19.05.2012. – № 90–91.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова : от 14.03.2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=54952.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : от 16.07.1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://etalonline.by/?type=text®num=HK9900295#load_text_none_1_.
4. Гуткин И. М. Некоторые вопросы теории и практики применения мер пресечения в советском уголовном процессе / И. М. Гуткин // Труды ВШМ МВД СССР. – 1971. – № 28 – С. 16–20.
5. Трунова Л. К. Современные аспекты применения мер пресечения в УПК РФ / Л. К. Трунова // Российский судья. – 2002. – № 9. – С. 22–25.
6. Очередин В. Т. Меры процессуального принуждения в уголовном производств : учеб. пособие / В. Т. Очередин. – Волгоград : ВА МВД России, 2004. – 100 с.
7. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе : монография / Н. И. Капинус. – М. : Буковед, 2007. – 416 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова]. – Харків : Право, 2012. – 768 с.

Одержано 20.03.2015

Олексій Андрійович Плішань,

*ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОМІРНОСТІ ЗАХОПЛЕННЯ ОСОБИ, ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ

Численні порушення прав людини, що відбуваються останнім часом в Україні, зумовлюють необхідність їх правильної юридичної оцінки.

Тому, видається за необхідне проаналізувати: чи дії учасників масових протестів можуть вважатися злочинними, і наскільки правомірною є громадянська непокоря в умовах нинішньої політичної ситуації? А також дати правову оцінку ситуації, яка, буде корисною – як учасникам акцій протестів, так і державним так і правоохоронним органам, які надають таку правову оцінку.

Останнім часом перед органами внутрішніх справ постають усе складніші завдання щодо забезпечення громадської безпеки, охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Часті ці завдання виконуються в умовах ускладнення оперативної обстановки, наслідки якої є вкрай небезпечними для життя і здоров'я працівників міліції, цивільних осіб, законних інтересів суспільства та держави. Втім, повсякденна діяльність та організаційно-штатна структура органів внутрішніх справ не повною мірою відповідають масштабам, складовим і небезпекам від таких негативних явищ, що, у свою чергу, висуває підвищені вимоги до рівня оперативно-службової готовності особового складу задіяних працівників, їх служб і підрозділів.

Вважаємо, що захоплення осіб, які становлять підвищену суспільну небезпеку у системі дій і заходів із забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю відіграють провідну роль.

Тому виникає потреба в належному нормативно-правовому забезпеченні оперативно-службової та оперативно-розшукової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ у контексті організації та проведення зазначених операцій.

Разом із цим, аналіз практики організації та проведення спеціальних (оперативно-розшукових) операцій (дій, заходів) свідчить про те, що головним недоліком у діяльності органів внутрішніх справ є слабка обізнаність у сфері техніки, тактики й методики

розшуку і затримання осіб, які становлять суспільну небезпеку, звільнення заручників, профілактики групових порушень громадського порядку тощо. У зв'язку з цим актуалізується подальше поглиблене дослідження закономірностей протиправної поведінки правопорушників у різних ситуаціях та вироблення алгоритму відповідних дій органів внутрішніх справ щодо їх виявлення, документування, розшуку, захоплення, знешкодження тощо.

Загальна кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень в Єдиному реєстрі досудових розслідувань за січень-жовтень 2014 року становить 58021. Цікавим є той факт, що за останній рік різко збільшилось кількість відкритих кримінальних проваджень за фактом вчинення злочинів, передбачених статтями 263, 294, 296, 341, 342 КК України [1], що в свою чергу є слідством політичної ситуації в країні.

Поруч із цим, варто зазначити, що законодавцем закріплено в Кримінальному кодексі України ст. 109 (далі – КК), яка передбачає кримінальну відповідальність за «дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також змова про вчинення таких дій». А відтак, і масові заворушення, і вбивства, і опір працівникам правоохоронних органів та інші суспільно-небезпечні дії, вчинені саме з такою метою, необхідно кваліфікувати виключно за статтею 109 КК, а не за статтями 294, 296, 342 КК та іншими чи сукупністю відповідних статей.

Оскільки особа може підлягати кримінальній відповідальності лише за суспільно-небезпечні дії, необхідно визначити, чи можуть вважатись суспільно небезпечними вчинювані протестувальниками дії.

Відповідно до норм Конституції єдиним джерелом влади в Україні є народ, якому належить виключне право визначати й змінювати конституційний лад. Таке право не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Причому таке право є абсолютним і ніяких винятків із правила бути не може.

У разі вчинення порушень органами держави чи незгоди з їхніми діями, законодавець в Основному законі прямо закріпив лише деякі мирні форми реалізації права на громадянську непокору:

– право громадян збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи та демонстрації, про які завчасно сповіщаються органи публічної адміністрації;

– право громадян на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів.

Як слушно зазначав Джон Локк, у випадку, коли держава нехтує правами та інтересами народу, а права людей масово порушуються, вони мають право чинити опір та скинути таку владу.

До того ж, притягнення до кримінальної відповідальності за дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, істотно обмежує можливість реалізації громадянами свого конституційного права визначати, змінювати конституційний лад держави та захищати таке право, що є неприпустимим.

Це зумовлено тим, що оскільки Конституція має найвищу юридичну силу, то всі: інші нормативно-правові акти, відповідно до першої частини 8-ї статті Основного закону приймаються на основі Конституції та не можуть їй суперечити [2]. І найголовніше, притягнення до кримінальної відповідальності за дії, передбачені статтею 109 ККУ, порушує третю частину 22-ї статті Конституції, у якій зазначається, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Навіть попри те, що право на опір чи повстання прямо не закріплено в Конституції України, враховуючи, що народ має право визначати та змінювати конституційний лад держави, а також будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права й свободи від порушень та протиправних посягань, державні органи мають кореспондуючий обов'язок забезпечити захист та реалізацію такого права.

Крім того, третя частина Преамбули Загальної Декларації прав людини 1948 року, яка ратифікована Верховною Радою, також розглядає повстання, як останній засіб захисту прав людини, проголошуючи необхідність охорони прав людини владою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена звертатися, у якості останнього засобу, до повстання проти тиранії та гноблення.

Право на громадянську непокору визнається й церквою.

А відтак, жодні дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, або захоплення державної влади, не можуть вважатись суспільно-небезпечними, адже здійснюються з метою захисту суспільних відносин.

Саме тому, враховуючи вище наведене, можна констатувати, що особи, які такі дії вчинили, не можуть підлягати кримінальній відповідальності в зв'язку з відсутністю в їхніх діях складу злочину.

А кримінальне провадження щодо учасників громадянської непокори підлягає закриттю на підставі другого пункту першої частини 284-ї статті Кримінального процесуального кодексу України [3].

При цьому, органи досудового розслідування зобов'язані закривати кримінальні провадження, а не звільняти осіб від кримінальної відповідальності, у тому числі й на підставі спеціально прийнятих законів.

Адже звільнити від кримінальної відповідальності можна лише особу, яка вчинила таке кримінальне правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ : Каннон ; А.С.К., 2002. – 1104 с.

2. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 1 січ. 2013 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2013. – 344 с.

Одержано 08.04.2015

УДК 351.713

Наталія Миколаївна Прокопенко,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Анастасія Сергіївна Галушка,

студентка факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДАТКОВУ СОЦІАЛЬНУ ПІЛЬГУ

Податкова соціальна пільга – це можливість платника податків зменшити нарахований загальний місячний оподатковуваний дохід у вигляді зарплати. Звучить складно, однак насправді пільга виступає у вигляді своєрідного неоподаткованого мінімуму.

Простіше кажучи, сума пільги віднімається з доходу, і тільки після цього він обкладається податком на доходи фізичних осіб.

Податковий обов'язок має три складові: податковий облік, сплату податку та податкову звітність. І якщо платника може бути звільнено від сплати податку, то обов'язок з обліку і звітності в нього залишиться. Звільнення від сплати податку можливе в повному обсязі, якщо платника цілком звільнено від сплати, і в частковому, якщо скорочується податковий тиск за рахунок зменшення об'єкта чи відстрочки сплати податку.

Звільнення від сплати податку можливо в повному чи частковому обсязі. При звільненні в повному обсязі платник податків цілком звільняється від нарахування і сплати податку. При звільненні в частковому обсязі платник податків звільняється від сплати податку тільки у певній частині його податкового обов'язку. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їхньої діяльності й об'єкт оподаткування.

Правове регулювання податкових пільг здійснюється на двох рівнях. Перший – податкові закони, що закріплюють принципи винятки для певних категорій платників чи галузей. Другий – підзаконні акти, що здійснюють тактичні цілі стосовно конкретних суб'єктів і вирішальні більш вузькі цілі.

Законодавством України передбачено особливі пільги, які можна поділити на дві групи:

– перша включає відносно традиційні і сталі звільнення від податку незалежно від обставин (звільнення від сплати податку окремих груп платників)

– друга характеризується певною короткотривалістю стосовно конкретних об'єктів.

Податкові пільги можуть класифікуватися за різними принципами. Найчастіше податкова пільга визначається шляхом:

1) податкового відрахування, що зменшує базу оподаткування при нарахуванні податку;

2) зменшення податкового обов'язку після нарахування податку;

3) встановлення зниженої ставки оподаткування.

Важливою є система податкових пільг, що веде до зменшення рівня оподаткування. Вона має різноманітні форми і будується для кожного податку з урахуванням пріоритетів національної фінансової політики.

З урахуванням норм 169.4 статті платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги:

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата, якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн.

Враховуючи, що розмір місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 1 січня 2015 року складає **1218** грн, граничний розмір доходу, до якого застосовується податкова соціальна пільга, впродовж всього 2015 року складатиме:

$$1218 \text{ грн} \times 1,4 = 1705,20 \text{ грн} \approx \mathbf{1710 \text{ грн.}}$$

Звичайна соціальна пільга (100 %) – 609,00 грн.

Підвищена соціальна пільга (150 %) – 913,50 грн.

Підвищена соціальна пільга (200 %) – 1 218,00 грн.

Податкова соціальна пільга не може бути застосована до:

- 1) доходів платника податку, інших ніж заробітна плата;
- 2) заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету;
- 3) доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Претендувати на податкову пільгу може кожна працююча людина, яка платить прибутковий податок. При певних умовах.

По-перше, податкова пільга застосовується тільки до зарплати і не може бути використана по відношенню до доходів, отриманих самозайнятими особами від підприємницької або іншої незалежної професійної діяльності (нотаріуси, адвокати і так далі).

По-друге, податкова пільга застосовується до нарахованої місячної зарплати, якщо її розмір не перевищує певну кодексом суму, яка дорівнює місячному прожитковому мінімуму.

По-третє, податкова соціальна пільга починає застосовуватися з дня отримання працедавцем заяви платника і документів, що підтверджують право на неї. Цей момент не стосується держслужбовців, яким не треба подавати заяву. Від них потрібні лише підтверджуючі документи

По-четверте, пільга не може застосовуватися до зарплати, яку людина отримує одночасно з виплатами з бюджету у вигляді стипендії, грошового чи майнового забезпечення учня, студента, аспіранта, ординатора, ад'юнкта, військовослужбовця.

Крім того, є *обов'язкова умова*: податкова соціальна пільга може надаватися тільки на одному місці роботи. Таким чином, якщо людина трудиться в декількох місцях, він сам може вибрати, де йому вигідніше скористатися пільгою і подати заяву.

Деяким категоріям податкова пільга надається в більшому розмірі, ніж зазвичай. В першу чергу – сім'ям з дітьми, чорнобильцям, студентам, самотніми матерями і батьками, вдовам і вдовцям, батькам, які утримують дитину-інваліда, а також деяким ветеранам війни. При цьому тому, хто має дві і більше підстави для отримання податкової пільги, покладається тільки одна пільга – більшого розміру.

Пільга у розмірі 150 відсотків (у 2015 році становить 913 гривень 50 копійок) надається:

Особам, які належать до першої та другої чорнобильським категоріям.

Учням, студентам, аспірантам, ординаторам, ад'юнктам.

Інвалідам I і II груп (у тому числі інвалідам з дитинства).

Особам, яким була присуджено довічну стипендію як громадянам, постраждалим від переслідувань за свою правозахисну діяльність (включаючи журналістів).

Пільга у розмірі 200 відсотків (у 2015 році становить 1218 гривень) надається:

Героям України, Героям Радянського Союзу, Героям Соціалістичної Праці, повним кавалерам ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особам, нагородженим чотирма і більше медалями «За відвагу».

Учасникам бойових дій в ході Другої світової війни, а також особам, які в цей час працювали в тилу, інвалідам I і II груп з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Відповідно до пункту 169 3.1 ПКУ, якщо платник податку має право на податкову соціальну пільгу з двох або більше підстав, то застосовується одна пільга з підстави, яка передбачає її найбільший розмір. Є з цього правила виключення. У разі якщо платник податку утримує двох чи більше дітей, один (декілька) з яких є інвалідом, податкова соціальна пільга у розмірі 150 % на дитину-інваліда додається у розмірі 100 % на інших дітей.

Таким чином, податковими пільгами або пільгами по податках і зборах, прийнято називати ті переваги, що надаються окремим категоріям платників податків та платників зборів, порівняно з іншими платниками.

На нашу думку, потрібно спростити процедуру надання соціальної пільги для деяких категорій осіб, а також при наданні пільги потрібно враховувати сучасний стан економіки та збільшити розмір податкової соціальної пільги.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Про державний бюджет України на 2015 рік : закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
4. Податкове право : навч. посіб. / за ред. М. П. Кучерявенка. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 399 с.
5. Податкове право України : навч. посіб. для студентів ВНЗ / за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Київ : Хай-Тек Прес, 2013. – 432 с.

Одержано 22.04.2015

Наталія Миколаївна Прокопенко,

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Анастасія Андріївна Денисенко,

*студент факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ В ПОДАТКОВИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

У системі органів, що здійснюють мобілізацію коштів до централізованих фондів держави, податкові органи посідають головне місце, оскільки контролюють своєчасне і повне надходження основної частини податків і зборів, що сплачуються на території України. Це їх основне повноваження, оскільки саме з цією метою і створено таку спеціалізовану структуру.

Зараз перед нами стоїть досить актуальне питання – це реформування податкової системи України, сюди ж входить питання про реформування податкових органів України.

Розподіл функцій з профілактики та розслідування економічних правопорушень між декількома органами державної влади є неефективним у боротьбі з такими правопорушеннями. Накопичений в Східній та Центральній Європі досвід забезпечення економічної безпеки держави показує, що в державі повинен бути створений єдиний центральний орган виконавчої влади, відповідальний за профілактику і розслідування всіх видів економічних правопорушень і здійснення фінансового контролю. Враховуючи важкий економічний стан в державі, а також необхідність ефективно та оперативно реагувати на всі економічні правопорушення, центральний орган виконавчої влади, що формує і реалізує державну політику у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями та здійснення державного фінансового контролю, необхідно створити невідкладно.

Тому Кабінет міністрів України пропонує Верховній Раді створити Службу фінансових розслідувань, яка відповідатиме за державну політику у сфері попередження і боротьби з економічними злочинами. Про це йдеться в урядовому законопроекті

© Прокопенко Н. М.,

Денисенко А. А., 2015

«Про основи запобігання й боротьби з економічними правопорушеннями», зареєстрованому на сайті парламенту 8 серпня (№ 4449а). Структура об'єднає в собі економічні блоки усіх силових служб – податкову міліцію, підрозділи управління боротьби з організованою злочинністю, з економічними злочинами МВС України, СБУ, а також Держфінінспекцію України (колишнє контрольно-ревізійне управління). Вона створюється на базі кращих європейських аналогів – Німеччини, Британії, Швеції, Австрії, Польщі, Грузії та США.

Прийняття законів щодо можливості функціонування СФР дасть можливість:

- введення у вітчизняне законодавство європейської моделі органів, що поєднують в собі контрольно-перевірочні функції з функціями досудового розслідування у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями;

- усунення розгалуженої та неефективної системи правоохоронних та інших органів державної влади, що здійснюють контрольно-перевірочні заходи і досудове розслідування у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями;

- встановлення статусу та компетенції центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави, прав та обов'язків його співробітників, службовців та працівників;

- проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування, здійснення фінансового контролю і окремих функцій податкового, митного контролю, які визначаються завданнями, покладеними на центральний орган виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

- визначення системи та статусу керівництва центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

- організації взаємодії центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави з іншими державними органами, які беруть участь у здійсненні запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і фінансового контролю

- фінансування, матеріально-технічного та соціального забезпечення центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

– соціального, правового захисту, пенсійного забезпечення, відповідальності осіб, які працюють або проходять службу у центральному органі виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави.

Згідно до проекту Закону України «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)» до основних завдань СФР буде входити:

– здійснення фінансового контролю за дотриманням законодавства про державні закупівлі, використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;

– захист фінансової системи країни від злочинних посягань;

– запобігання, виявлення, розкриття та досудове розслідування злочинів віднесених до її компетенції, а також розшук осіб, які їх вчинили;

– протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та запобігання вчиненню правопорушень, що спрямовані на отримання таких доходів;

– забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також працівників органів Служби фінансової поліції України, їх захист від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням ними службових обов'язків;

– запобігання, виявлення та припинення корупційних дій, здійснення адміністративного провадження у справах про

корупційні правопорушення відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»,

– здійснення контролю за цільовим використанням коштів державного і місцевих бюджетів, складанням бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, усуненням виявлених недоліків і порушень.

За словами Володимира Хоменка, першого заступника голови Державної фіскальної служби однією із основних переваг для бізнесу від створення нової служби стане скорочення кількості перевірок та фактичне припинення перевірок малого та середнього бізнесу. Нова служба ліквідує дублювання функцій правоохоронних органів.

«На сьогодні в Україні налічується близько 80 контролюючих органів, які здійснюють різноманітні перевірки представників бізнесу. Служба фінансових розслідувань в першу чергу має на меті зменшити тиск на бізнес.

Перевірки здійснюватиме лише одна юридична особа», – запевнив високопосадовець.

Служба фінрозслідувань буде максимально прозорою – за цим слідкуватиме, серед інших, Громадська рада – колегіальний орган, який контролюватиме діяльність служби від імені суспільства, надаватиме пропозиції щодо проектів нормативно-правових актів, проводитиме й антикорупційну експертизу. Контроль за оперативно-розшуковою та слідчою функцією здійснюватимуть органи прокуратури.

Основними перевагами створення Служби фінансових розслідувань виступають: зосередження у єдиній структурі – СФР – зусиль з протидії загрозам у фінансово-економічній сфері, зменшення тиску на бізнес, сприяння фінансової прозорості, створення рівних і справедливих для всіх правил, усунення дублювання функцій правоохоронних органів та збереження бюджетних коштів. Крім того, у зв'язку із позбавленням різних органів виконавчої влади функцій запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями, і передачею функцій з контролю

за дотриманням та виконанням законодавства у фінансовій сфері СФР, буде проведено і оптимізацію структури цих органів, що в свою чергу дозволить оптимізувати видатки на їх утримання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Проект Закону України «Про службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0453.html.

4. Кучерявенко М. П. Податкове право України : підручник / М. П. Кучерявенко. – Харків : Право, 2013. – 536 с.

Одержано 14.04.2015

УДК [351.72:339.727.22](477)

Олексій Юрійович Прокопенко,

*кандидат юридичних наук,
т.в.о. начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Яніна В'ячеславівна Бей,

*студентка факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПРОІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день питання стосовно іноземних інвестицій є якнайбільш актуальними, особливо що стосовно України. В країні з такою нестійкою економічною ситуацією, що є на даний час й у нашій країні, іноземні інвестиції активно залучаються та використовуються.

Метою даної роботи є дослідження суті іноземних інвестицій, з'ясування хто є іноземними інвесторами за яких умов та на яких підставах здійснюються іноземні інвестиції.

В Україні дані проблеми розглядали в наукових дослідженнях О. Барановський, В. Бесєдін, О. Гаврилюк, В. Гейц, М. Герасимчук, Б. Губський, М. Денисенко, А. Дука, О. Колосов, Д. Лук'яненко, Д. Мозгов, А. Музиченко та інші.

© Прокопенко О. Ю.,

Бей Я. В., 2015

Регулювання іноземного інвестування здійснюється відповідними органами – представницькими, виконавчими, судовими, та являє собою врегульовану нормами права та законами України діяльність уповноважених органів державної влади щодо ефективного залучення та раціонального використання іноземних інвестицій з метою зростання, підвищення та налагоджування економічної стабільності, що здійснюється насамперед для підвищення рівня життя народу, та задоволення потреб держави.

Згідно Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді:

- іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;

- валюти України – відповідно до законодавства України;

- будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав;

- акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті;

- грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

- будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

- прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних

ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

– інших цінностей відповідно до законодавства України.

Державне регулювання іноземного інвестування має ґрунтуватися на таких засадах:

– взаємна відповідальність іноземних інвесторів і держави; дотримання основних прав і свобод іноземних інвесторів;

– юридична відповідальність іноземних інвесторів за порушення законодавства або міжнародних договорів;

– заохочення іноземних інвесторів, які направляють інвестиції у програми (проекти), визначені як пріоритетні; удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій.

Іноземні інвестиції що надходять перш за все мають певний обсяг, напрям та мету на яку вони інвестуються, на це може впливати багато факторів-політико-економічні, ресурсні, загальноекономічні та ін. Усі інвестиції що надходять до країн здійснюються іноземними інвесторами – суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме:

– юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України;

– фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності;

– іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації;

– інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України;

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України.

Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

Останнім часом в Україну здійснюється чимало іноземних інвестицій, найбільшими інвесторами на даний момент залишаються – американські компанії з 1991 року їх інвестиції сягають 664 мільйонів доларів. Це на 81 % більше суми, інвестованої Нідерландами, які займають друге місце серед найбільших джерел іноземних інвестицій в Україну. Це також на 85 % вище за прямі інвестиції з Кіпру, на 113 % вище за інвестиції з Великої Британії та на 133 % більше за прямі інвестиції з Росії. В цілому прямі інвестиції США складають 16 % від близько 4 мільярдів доларів, які вклали в Україну іноземці з часу здобуття нею незалежності.

Усі інвестиції поділяються на дві великі категорії – *прямі іноземні інвестиції* (foreign direct investments, FDI) та *портфельні інвестиції* (portfolio investments, PI). Основна відмінність між цими типами інвестицій полягає у тому, якою мірою інвестор хоче контролювати вкладений капітал – брати активну участь в управлінні компанією, в яку вкладено кошти, чи пасивно одержувати дохід від інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції (ПП, FDI) – це вкладання капіталу з метою придбання і реального контролю над певними об'єктами власності (підприємствами та іншими активами) в інших країнах. При цьому країна, на території якої розташована штаб-квартира материнської компанії, називається *країною походження інвестицій* (home country), а країна, на території якої ця компанія веде бізнес, – *приймаюча країна* (host country).

Портфельні інвестиції – це придбання іноземних фінансових активів без мети здійснення контролю над діяльністю фірм, що їх випустили (емітентів).

Портфельні інвестиції є пасивним володінням цінними паперами (такими як акції, облігації, депозитні сертифікати тощо), які не дають інвестору права брати активну участь в управлінні діяльністю емітента цих цінних паперів чи здійснювати контроль над його діяльністю. Головною мотивацією формування портфеля іноземних інвестицій є пошук прийнятної ставки дохідності на інвестований капітал, а також прагнення інвестора до зниження рівня ризику на основі географічної диверсифікації портфелю інвестицій.

Низка американських компаній, що інвестували в Україну, починаючи з 1991 року, знаходяться серед найуспішніших багатонаціональних фірм, що йдуть в авангарді «нової економіки» ХХІ століття. Ці «інтелектуальні індустрії» зосереджуються на таких галузях як Інтернет, розробка програмного забезпечення, організація мереж та розгалужена індустрія послуг. Серед цих компаній – Боїнг, Люсент Текнолоджіз, Вестінггауз, Проктор енд Гембл, Кока-Кола, Каргілл, МакДональдс, Американська енергетична група Ей-І-Ес та інші.

Усі ці інвестиції здійснюються в різних напрямках, одними з таких інвестуються у нові виробничі потужності, а також у найновітнішу інформаційну та офісно-комунікаційну технологію.

На нашу думку наша країна на сьогоднішній день прагне як ніколи стати рівною на ряду з іншими більш розвинутішими країнами, наздогнати світовий ринок та подолати економічну кризу. Україна повинна привертати іноземні інвестиції та залучати їх у галузі, які цього найбільше потребують, на розвиток науково-технічної політики, промислової. Надходження нових іноземних інвестицій призведе до більш високих темпів економічного зростання та більших податкових надходжень, які можуть бути використані для покращення рівня життя і добробуту всіх українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Про режим іноземного інвестування : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>. – Ред. від 11.08.2013.

2. Про інвестиційну діяльність : закон України від 18.09.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. – Редакція від 06.11.2014

3. Фінансове право : підручник для ВНЗ / [Бандурка О. М., Гетманець О. П., Жорнокуй Ю. М. та ін.] ; відп. ред. О. П. Гетманець. – Харків : Еспада, 2008. – 416 с.

4. Федоренко В. Г. Іноземне інвестування економіки України : навч. посіб. / В. Г. Федоренко. – Київ : МАУП, 2004. – 272 с.

5. Вінник О. М. Інвестиційне право України : навч. посіб. / О. М. Вінник. – Київ : Юрид. думка, 2005. – 568 с.

6. Шкарупа В. К. Фінансове право України : навч. посіб. / В. К. Шкарупа. – Київ : Істина, 2007. – 148 с.

Одержано 28.04.2015

УДК 351.713:336.226.1

Олексій Юрійович Прокопенко,

*кандидат юридичних наук,
т.в.о. начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Марина Валеріїва Колінько,

*студент групи факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Кожна держава для виконання своїх функцій повинна мати відповідні кошти, які концентруються в державному бюджеті та інших централізованих фондах. Джерелами формування цих коштів можуть бути, по-перше, власні доходи держави, які вона одержує від виробничої та інших форм діяльності або у вигляді надходжень платежів за ресурси, що згідно з діючим законодавством належать державі; по-друге, податки, які сплачують юридичні та фізичні особи із свого прибутку.

Метою даної роботи є виявлення значення податку на прибуток підприємств, переваги та недоліки цього виду податку та освітлення питання правового регулювання податків, що складають податкову систему України.

Питання, що стосуються системи оподаткування, розглядали такі спеціалісти, як: О. П. Гетьманець, М. П. Кучерявенко, Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, Д. А. Кобильнік, І. Є. Криницький, О. А. Лукашев, М. О. Перепелиця, О. О. Радіонов, С. Є. Федоров, В. С. Ярічевський, Б. В. Колесніков, Т. І. Єфименко та інші.

Податок на прибуток підприємства – це прямий особистий податок. Цей податок являється загальнодержавним. Крім значного фіскального значення він має й широкі можливості для регулювання і стимулювання підприємницької діяльності. За допомогою цього податку держава може здійснювати стимулюючий вплив на розвиток окремих галузей або регіонів, на виробництво пріоритетних товарів, робіт, послуг, на пожвавлення інвестиційної та інноваційної діяльності та розвиток конкурентних відносин тощо. Цей вплив може здійснюватись за

рахунок диференціації ставок оподаткування і надання пільг, амортизаційної політики, податкового кредиту та податкових знижок.

Платниками податків є суб'єкти податкових правовідносин, на яких за наявності об'єкта оподаткування покладено певний комплекс податкових обов'язків і прав, установлених статтями 16 та 17 ПКУ. Тому ними можуть бути з числа резидентів – суб'єкти господарської діяльності, бюджетні, громадські та інші підприємства, установи та організації, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку як на території України, так і за її межами. З числа нерезидентів – юридичні особи, які утворені в будь-якій організаційно-правовій формі та отримують доходи з джерелом походження з України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами України.

Згідно з Податковим Кодексом України об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду.

Декларація про прибуток подається платником незалежно від того, чи виникло у звітному періоді в платника податку податкове зобов'язання чи ні. Тому відповідно до п. 57.1 ст. 57 Закону України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», податкова декларація, у тому числі розрахунок щомісячних авансових внесків, за базовий звітний рік подається до 1 червня року, наступного за звітним роком.

Враховуючи наведені положення Закону та вимоги ст. 49 Податкового кодексу України, подання податкових декларацій з податку на прибуток за 2014 рік здійснюється за діючими формами таким чином:

- для базового звітного періоду – календарного року – протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного періоду, – до 2 березня 2015 року;

- для базового звітного періоду – календарного кварталу – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного періоду, – до 09 лютого 2015 року.

Відповідно ПКУ податкова ставка визначається основним елементом будь-якого податку, тому вона становить 16 відсотків. Але залежно від складності визначення об'єкта оподаткування законодавець розмежовує три групи ставок податку на прибуток, а саме: 1) основну ставку; 2) ставку податку для страхової діяльності; ставку податку для оподаткування нерезидентів.

Звільняється від оподаткування прибуток підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю, отриманий від продажу товарів, виконання робіт і надання послуг. Також звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від продажу на митній території України продуктів дитячого харчування власного виробництва, за умови що вивільнений з-під оподаткування прибуток має бути спрямовано на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін таких продуктів.

З наведеного можна зробити висновки, що податок на прибуток підприємств має свої недоліки та переваги. Таким чином, до переваг податку на прибуток підприємств можна віднести значні можливості для регулюючого впливу на виробничу сферу. Крім того, пряма залежність суми податку від отриманого прибутку забезпечує соціальну справедливість цієї форми оподаткування. До недоліків цього податку слід віднести досить складний порядок його визначення, що створює проблеми як для платників, так і для контролюючих органів, значні можливості щодо ухилення від сплати. Крім того, прибуток у ринковій економіці – це величина нестабільна, його розмір постійно коливається на різних фазах економічного циклу, а тому, створює проблеми для формування бюджетних надходжень у періоди економічного спаду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Кучерявенко М. П. Податкове право України : підручник / М. П. Кучерявенко. – Харків : Право, 2013. – 536 с.

Одержано 26.03.2015

Антоніна Володимирівна Румянцева-Козовник,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОФІЛАКТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Важливою гарантією забезпечення захисту інтересів суспільства і держави від правопорушень у сучасних умовах є ефективна діяльність правоохоронних органів щодо їх попередження. Зокрема, це стосується і поведінки дітей.

Профілактика злочинності, в яку втягнуті діти, визначена одним з пріоритетних напрямів діяльності Міністерства внутрішніх справ України. До служб та підрозділів у системі органів внутрішніх справ з профілактики злочинності неповнолітніх можна віднести службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей.

Складна внутрішньополітична обстановка в країні останнім часом негативно відбивається на становищі більшості українських сімей, сприяє послабленню механізмів забезпечення прав дітей, різного роду девіаціям у поведінці суб'єктів, що складають соціальне середовище дитини. Міліція України, одним із завдань якої є профілактика правопорушень, нині змушена зосередитися над розв'язанням проблем, що перебувають в іншій площині суспільних відносин. Як показали останні події, правоохоронна система потребує глобального реформування, переформування напрямів діяльності, тому особливої цінності набувають науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо визначення найоптимальніших форм і методів її роботи, зокрема, профілактичної. Водночас зростання кількості правопорушень та злочинів, вчинених неповнолітніми та стосовно дітей, викликає занепокоєння та зумовлює пошук ефективних шляхів протидії цій ситуації. Ключову роль тут покликані відігравати профілактичні заходи, бо, як наголошується багатьма науковцями, саме попередження є найефективнішим і найгуманнішим способом боротьби з правопорушеннями та девіантною поведінкою [1–4].

Питаннями профілактики правопорушень серед дітей органами внутрішніх справ присвячено чимало наукових робіт

вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Г. Аванесова, О. Андреева, І. Багаденко, О. Бандурки, І. Голосніченка, І. Горобець, Л. Давиденка, І. Даньшина, М. Дорогих, Є. Додіна, Ю. Завгородньої, Я. Кондратьєва, В. Кудрявцева, Н. Лесько, Г. Мінковського, Т. Обидєнної, О. Остапенко, С. Поволоцької та ін.

Останнім часом у суспільстві відбулися і тривають глибокі зміни, які тим чи іншим чином впливають на криміногенну обстановку. Особливо це стосується причин і умов злочинності неповнолітніх. Так, кожен 8–9 злочин в Україні вчиняється неповнолітніми. Біля 11 % серед осіб, які беруть участь у скоєнні злочинів, – неповнолітні. Поширення злочинності серед них випереджає її загальне зростання, а кількість підлітків, що вчинили злочин повторно, за останні роки збільшилась більш як на 19 %. Майже кожен другий злочин вчиняється підлітками у групі; частіше з особливою жорстокістю і цинізмом. Відбувається процес «омолодження» злочинності, збільшення числа підлітків правопорушників жіночої статі. Боротьба зі злочинністю неповнолітніх є необхідною ланкою у низці заходів з викорінення злочинності у цілому. Тому запобігання таким злочинам повинно посідати одне з головних місць у подоланні цього негативного явища.

З метою попередження втягнення у протиправну діяльність неповнолітніх органами і підрозділами ГУМВС України в Харківській області на виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року, проводиться індивідуально-профілактична робота з 350 (у 2014 році з 480) дітьми, які перебувають на профілактичних обліках у підрозділах кримінальної міліції у справах дітей, з них 188 схильні до вчинення правопорушень та бродяжництва, а також із 66 дорослими особами, які негативно впливають на поведінку дітей. Із числа цих осіб поставлено на облік у 2014 році: 313 неповнолітніх, 33 дорослі особи.

У 2014 році були проведені профілактичні операції «Канікули», «Родина», «Невід», «Урок», перевірки закладів торгівлі, розташованих у місцях масового відпочинку молоді, поблизу дитячих оздоровчих закладів, з метою виявлення та документування фактів продажу неповнолітнім алкогольних та тютюнових виробів. Із травня по серпень 2014 року проведена операція «Літо»

з профілактики правопорушень серед неповнолітніх під час літніх канікул. Притягнуто до адміністративної відповідальності 165 осіб за продаж дітям алкоголю та тютюну.

Вживаються заходи щодо запобігання безпритульності та бездоглядності дітей, протидії поширенню у молодіжному середовищі соціально-негативних явищ. Проводяться рейди з виявлення дітей, які жебракують, вчиняють правопорушення або стали жертвами протиправної діяльності дорослих. Під час рейдів було виявлено 134 бездоглядної дитини. Притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень 788 дітей.

Органами внутрішніх справ також проводиться робота, яка спрямована на створення належних умов для проживання та виховання дітей у сім'ях та усунення негативного впливу на виховання дітей неблагополучного побутового оточення. Забезпечується своєчасне виявлення проблемних сімей, їх облік та систематична перевірка умов утримання у них дітей, з метою запобігання негативним проявам серед неповнолітніх, в тому числі пияцтву, наркоманії, дитячій бездоглядності та безпритульності. Під час цих заходів було виявлено 94 дорослих особи, які вчиняють насильство над дітьми. Здійснювалася індивідуально-профілактична робота з 1398 «проблемними» сім'ями (127 таких сім'ї виявлено та поставлено на профілактичні обліки у 2014 році), в яких виховується 2350 дітей, а також з дітьми, які вчинили правопорушення, та їх батьками. За невиконання обов'язків з виховання дітей притягнуто дорослих: 2080 осіб до адміністративної відповідальності, 10 осіб – до кримінальної. Складено матеріалів на позбавлення батьківських прав. В минулому році судами за результатами розгляду 134 таких матеріалів у відношенні батьків прийнято рішення про позбавлення батьківських прав.

Працівниками ОВС було порушено 34 кримінальних провадження за фактами втягнення дітей у протиправну діяльність за ст. 304 КК України. Криміногенна ситуація в області, як і раніше характеризується значною кількістю кримінальних правопорушень, що скоєні дітьми. Зареєстровано 539 кримінальних правопорушень, що вчинені дітьми, з них 242 категорії тяжких та особливо тяжких, 7 умисних вбивств, 2 – нанесення тяжких тілесних ушкоджень, 1 – незаконне позбавлення волі, розбоїв,

76 грабежів, 333 крадіжки, 16 наркозлочинів, 11 хуліганств, 7 шахрайств, 2 – ДТП.

Вивчення питання про причини вчинення дітьми правопорушень дозволяє виділити, зокрема, два аспекти: загально-соціальний (загальні умови економічного і соціального розвитку суспільства; рівень моральності, правової культури; проблеми, пов'язані з нестабільністю суспільно-політичного життя) та особистісний (недостатній життєвий досвід; схильність до наслідування поведінки дорослих; намагання звільнитися від батьківської опіки; правовий нігілізм; недостатній рівень самокритичності; хибна оцінка складних життєвих ситуацій; вживання алкоголю та наркотиків та ін.) [5–7]. Специфічними чинниками є також негативний вплив середовища, у якому перебуває дитина, та недостатній рівень виховної профілактичної роботи, що здійснюється соціальними і державними інститутами.

Таким чином, органи внутрішніх справ займають центральне місце у системі суб'єктів профілактики правопорушень взагалі. Слід погодитись з О. М. Макаренко, який зазначає, що характерною рисою діяльності органів внутрішніх справ щодо попередження правопорушень є комплексний характер, який проявляється, на його думку, у наступних аспектах. По-перше, органи внутрішніх справ, на відміну від інших суб'єктів профілактичної діяльності, впливають на дуже широке коло об'єктів профілактики; займають одне з центральних місць у системі суб'єктів профілактики правопорушень. По-друге, органи внутрішніх справ не тільки самі виявляють і ліквідують причини і умови правопорушень, але й в установлених законом випадках і порядку висувають іншим суб'єктам вимоги щодо виконання покладених на них функцій у сфері укріплення правопорядку. По-третє, органи внутрішніх справ здійснюють попереджуючу діяльність на всіх рівнях, у всіх видах і формах, використовуючи при цьому широкий арсенал самих різноманітних методів і засобів, як гласних, так і оперативних. По-четверте, у структуру органів внутрішніх справ входять служби і підрозділи, головне призначення яких полягає у реалізації профілактичних функцій [8, с. 73].

Список використаних джерел:

1. Лазаренко О. О. Профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Лазаренко О. О. – Київ, 2012. – 19 с.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

2. Лесько Н. В. Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лесько Н. В. – Львів, 2013. – 19 с.

3. Мотунова Н. В. Кримінальна міліція у справах дітей як суб'єкт профілактики правопорушень серед неповнолітніх / Н. В. Мотунова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – 2012. – № 19, ч. 2. – С. 175–184.

4. Лихолоб В. П. Правовое и нравственное предупреждение преступности ОВД : [учеб. пособие] / В. П. Лихолоб. – Киев : Акад. МВД Украины, 1992. – 119 с.

5. Морозова Р. В. Правовые и организационные основы защиты прав несовершеннолетних в деятельности милиции общественной безопасности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Морозова Р. В. – М., 2001. – 189 с.

6. Обыденнова Т. В. Административно-правовое регулирование деятельности органов внутренних дел по предупреждению и пресечению правонарушений, совершаемых несовершеннолетними : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Обыденнова Т. В. – М., 2004. – 168 с.

7. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Поволоцька С. Г. – Харків, 2005. – 204 с.

8. Макаренко О. М. Методи організації профілактики правопорушень в правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ України / О. М. Макаренко // Право і Безпека. – 2005. – Т. 1, № 1. – С. 74–78.

Одержано 27.04.2015

УДК 330.36.41

Віталій Олексійович Самборський,

старший викладач кафедри економіки та фінансів

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ

Термін енергетична безпека став часто вживатися в 70-ті роки 20-го століття, у зв'язку з енергетичною кризою. Особливо широкоживаним даний термін став на макрорівні, коли мова йшла про енергетичну безпеку держави. Багато країн почали розробляти концепції енергетичної безпеки, причому було безліч розбіжностей з питання про те, як визначати енергетичну безпеку країни, і відповідно, в яких одиницях вона повинна

© Самборський В. О., 2015

вимірюватися. Наприклад, європейські країни пов'язують енергетичну безпеку зі змінами клімату, а також із залежністю від російського газу. Японія, наприклад, свою енергетичну безпеку бачить крізь призму недавніх подій, що відбулися на Фукусімі, зокрема, пов'язує енергетичну безпеку з відмовою від ядерної енергетики, та переходом до викопних джерел для вироблення електроенергії. Крім того, існує певна особливість в аналізі енергетичної безпеки, в залежності від того, країна є імпортером, або експортером енергоресурсів. Для країн, що розвиваються енергетична безпека безпосередньо пов'язана зі змінами цін на енергоносії, оскільки останні напряму пов'язані зі змінами в їх платіжних балансах.

Для вимірювання енергетичної безпеки пропонуються агреговані індикатори енергетичної безпеки. Слід сказати, що дані індикатори тим або іншим чином представляють концепцію енергетичної безпеки України.

Згодом, термін енергетична безпека знаходить широке використання на інших рівнях функціонування національної економіки, а саме з часом в наукових працях використовуються поняття: енергетична безпека регіону та енергетична безпека підприємства. Як наслідок, при аналізі та вимірюванні енергетичної безпеки на інших рівнях функціонування економіки застосовуються той самий агрегований підхід. Виникає питання про те, в чому особливості застосування агрегованого підходу до вимірювання енергетичної безпеки на різних рівнях функціонування національної економіки?

Дійсно, в багатьох роботах з дослідження енергетичної безпеки підприємства існують різні способи її вимірювання. Наприклад, в одних роботах енергетична безпека підприємства вимірюється так само, як і енергетична безпека країни, а саме із застосуванням агрегованих показників – індикаторів. В інших роботах енергетична безпека підприємства вимірюється через систему фізичних показників, які вказані в нормативних документах, що визначають перелік показників для характеристики енергоефективності промислового підприємства.

Але існує різниця в системах виміру енергетичної безпеки в фізичних та економічних системах виміру. Так, енергетична безпека виміряна в економічній системі виміру має свої плюси.

Наприклад, плюсом є той факт, що дані для вимірювання енергетичної безпеки в економічних показниках або індикаторах легкодоступні, оскільки являють собою більш агреговані величини і публікуються в загальних статистичних збірниках. Крім того, аналіз енергетичної безпеки підприємства крізь призму економічних даних може бути більш продуктивним оскільки є можливість об'єднання показників, що уніфікує відмінність в особливостях енергетичних процесів як між галузями, так і в рамках однієї галузі різних підприємств. Плюси вимірювання енергетичної безпеки підприємства в економічних показниках є відповідно недоліками вимірювання енергетичної безпеки у фізичних показниках (наприклад, літри, м. куб., кВт-год., Гкал тощо). З іншого боку, на рівні підприємства процеси споживання енергоресурсів більш деталізовані і тому потребують використання більшої кількості фізичних показників.

Одержано 25.03.2015

УДК 347.462.2

Анна Миколаївна Сердюк,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

УМОВИ ДІЙНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Застосування ЦК України поставило перед науковцями і практичними працівниками низку проблем щодо застосування радикально змінених норм, які регулюють правочини взагалі, та зокрема легального і доктринального закріплення умов дійсності представництва. Аналізуючи матеріал тез, автор спирався на загальні дослідження й публікації провідних учених-цивілістів Ч. Н. Азімова, Н. С. Кузнєцової, О. А. Пушкіна, З. В. Ромовської, М. М. Сибільова О. С. Йоффе, О. А. Пидопригори, Е. О. Харитоновна, Є. М. Орача, Б. Й. Тищика, в яких окреслені шляхи розв'язання проблеми умов дійсності представництва.

Головна мета тез – узагальнення вже існуючих точок зору щодо умов дійсності представництва. Відповідно до п. 2. ч. 1 ст. 11 ЦК України до найголовніших і найпоширеніших підстав виникнення цивільних прав та обов'язків цивільне законодавство відносить договори та інші правочини, в тому числі і здійсненні

на підставі представництва. При цьому за нашою думкою представництво – це окремий правочин. Тому в подальшому ми будемо використовувати ці поняття як синоніми.

Вимоги, яким повинен відповідати правочин (представництво), для того щоб вважатися належним юридичним фактом, прийнято називати умовами дійсності правочинів. Варто зауважити, що у новому ЦК України вони чітко формалізовані за групами, правовими наслідками їх недотримання, способами кваліфікації. Такий підхід є виправданим за того, що основні відносини повинні регулюватися законом, а підзаконне регулювання повинне бути зведене до мінімуму. Крім цього ЦК України як закон, що регламентує найбільш широке коло відносин повинен бути максимально зрозумілим тим, кому він адресується, а не тільки фахівцям-правознавцям.

З огляду на те законодавець в ст. 203 ЦК України встановив наступні загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності представництва. До них віднесено такі:

По-перше, зміст правочину (представництва) не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства. Разом з тим така вимога неоднозначна, оскільки в ній по-суті міститься два взаємовключні принципи: домінанти права і домінанти закону.

По-друге, особа, яка вчиняє правочин на підставі представництва, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Такий підхід надає можливість диференціювати підходи до визнання правочинів недійсними відповідно до визначеного безпосередньо законом змісту тих чи інших правочинів: укладеними малолітніми, неповнолітніми, обмежено дієздатними.

По-третє, волевиявлення учасника правочину (представництва) має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Інакше – волевиявлення повинно співпадати із волею стосовно наміру учинення самого правочину, його мотиву та мети, змісту самого правочину.

По-четверте, правочин на підставі представництва має вчинятися у формі, встановленій законом. За такої конструкції складається враження про імперативність вимог щодо форми правочину. Однак це не так, закон допускає відхід від встановленої форми на розсуд і відповідальність учасників правочину.

Тому коли вони відхиляються від встановленої законом форми правова охорона такому правочину надається тільки за рішенням суду. Так ч. 1 ст. 218 ЦК України встановлено, що недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом не має наслідком його недійсності, крім випадків, встановлених законом.

По-п'яте, правочин (представництво) має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. Цим упереджується можливість укладення фіктивних правочинів – учинених без наміру створення правових наслідків, що обумовлювалися цим правочином (ст. 234 ЦК України).

По-шосте, правочин на підставі представництва, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей. Така вимога зумовлена Конвенцією про права дитини та Декларацією прав дитини, згідно котрих держави-учасниці цих міжнародно-правових актів повинні забезпечити такий захист і турботу, які необхідні для достатку дитини. Майнові інтереси дитини охороняються також ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства».

Доктринальні умови дійсності правочинів (представництва) дещо відрізняються від імперативних умов.

По-перше, правочини повинні вчинятися належним суб'єктом правочину. По-друге, правочин повинен бути спрямований на виникнення конкретних, обумовлених тільки ним правових наслідків, тобто повинно бути єдність волі і волевиявлення. По-третє, правочини повинні укладатися за умови вільної і повної згоди їх учасників. Воля сторін в правочині повинна бути вільним волевиявленням, позбавлена впливу з будь якого боку, шляхом насильства, погрози, обману тощо. По-четверте, зміст правочину не може суперечити цивільному законодавству і моральним принципам суспільства. По-п'яте, при укладенні правочину необхідно обов'язково дотримання передбаченої законом форми (простій чи нотаріальній), якщо порушення цієї форми тягне за законом визнання правочину недійсним. По-шосте, правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку автор бачить у необхідності чітко закріпити перераховані умови дійсності представництва з метою відокремити правочини від інших юридичних фактів.

Одержано 22.04.2015

УДК 343.1

Римма Володимирівна Суворова,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОДІВ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Розглядаючи безпосереднє проведення контролю за вчиненням злочину, слід зауважити, що основним призначенням досудових стадій кримінального процесу є не вирішення справи по суті (кримінального провадження), а підготовка та забезпечення швидкого й ефективного розгляду справи в суді, тобто основне їх призначення – встановлення всіх обставин події, яким суд має дати правову оцінку.

В Кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК України) немає норм, які б детально регламентували проведення хоча б однієї негласної слідчої (розшукової) дії, (на противагу тих слідчих дій, які не належать до негласних), а будь яка негласна слідча (розшукова) дія, (досліджуючи її навіть за досить коротким змістом, зазначеним у КПК), не проводиться засобами державного примусу, бо особа, щодо якої ця дія проводиться, нічого про це навіть не знає. Досліджуючи таку негласну слідчу (розшукову) дію, як контроль за вчиненням злочину слід звернути увагу на думку О. М. Чистолінова та В. О. Черкова, які визначають такі ознаки негласної слідчої (розшукової) дії, як: спрямованість на збирання (перевірку) доказів, специфічний суб'єкт проведення, необхідність збереження таємниці про факт та методи проведення, спеціальний порядок прийняття рішення про їх проведення та використання отриманих результатів [1, с. 86].

Що стосується безпосереднього проведення контролю за вчиненням злочину, то необхідно врахувати, що проведення як оперативно-розшукових заходів, так і негласних слідчих (розшукових)

дій має передбачати активне використання інституту конфіденційного співробітництва. Досвід оперативних підрозділів у цьому напрямку безперечно більший, ніж у слідчого, який узагалі до цього часу не мав ані осіб, з якими у нього встановлено конфіденційне співробітництво, ані досвіду оперативної роботи тощо. Тому виникає питання чи буде ефективним проведення контролю за вчиненням злочину без використання можливостей оперативного підрозділу? Така робота передбачає необхідність володіння специфічними вміннями та навичками, затрати значного обсягу часу та цілеспрямованих зусиль, дотримання вимог конспірації забезпечення безпеки залучених осіб, тощо. Виникає питання про готовність слідчих до такого роду діяльності. У слідчих немає спеціальних знань щодо проведення зазначених дій з використанням спеціальних технічних засобів. У слідчих підрозділах бракує фахівців, які володіють елементарними знаннями оперативно-розшукової діяльності, особливо це стосується проведення дій, які обмежують права особи [2, с. 220].

Можна погодитись з думкою В. Я. Горбачевського, який наголошує, що слідчі здатні лише своїми формальними рішеннями призначити проведення негласних слідчих (розшукових) дій, але подальше їх здійснення, тобто застосовані методи, засоби, тактичні прийоми, технічні засоби, цілком перебувають у розпорядженні оперативних співробітників і технічних спеціалістів оперативних підрозділів, від діяльності яких залежатимуть перебіг і результати даних дій та їх фіксація [3, с. 46].

Проведення контролю за вчиненням злочину лише слідчим є сумнівним і в ряді випадків недоцільним без залучення оперативних підрозділів та взаємодії слідчого з оперативними працівниками.

Мета узгодженої діяльності слідчого і оперативного підрозділу як її бажаний результат є спільною для цих органів, бо за наявності різних цілей стає неможливою узгодженість дій. Спільність мети узгодженої діяльності слідчого і оперативного підрозділу забезпечується віднесенням у Кримінальному процесуальному кодексі України цих суб'єктів до сторони обвинувачення. Взаємодія слідчого з оперативним підрозділом має відбуватися за певними правилами. Ухвалення Кримінального процесуального кодексу і процесуалізація в ньому оперативно-розшукової діяльності обумовлює потребу формулювання в теорії кримінального

процесу і дотримання у практиці діяльності слідчих і співробітників оперативних підрозділів правил, за якими має відбуватися взаємодія зазначених суб'єктів під час розкриття ними злочинів.

Єдиною процесуальною формою взаємодії слідчого з оперативним підрозділом під час проведення контролю за вчиненням злочину є надання слідчим письмового доручення. Дорученням слідчого оперативному підрозділу є покладання слідчим на цей підрозділ обов'язку провести певні слідчі дії або негласні слідчі (розшукові) дії. Реєстрація такого доручення не завжди є доцільною, адже виникає чимало випадків, коли проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребує невідкладності, так, як від швидкого реагування залежить розслідування злочину. Тому зазначимо, що слідчий та оперативний працівник у практичній діяльності мають взаємодіяти безперервно, незалежно від кількості та характеру кримінальних проваджень, крім того, керівники слідчого та оперативного підрозділів мають бути здатними до забезпечення врегулювання такої взаємодії. Можна зробити висновок, що надання письмового доручення та його реєстрація не завжди є необхідною та невідкладною процедурою, адже на першочерговому етапі у разі невідкладності проведення негласної слідчої (розшукової) дії можна обмежитися усним змістовним та зрозумілим дорученням слідчого до проведення такої дії.

При розгляді питання проведення контролю за вчиненням злочину необхідно пам'ятати, що саме контроль за діяльністю посадових осіб, які приймають рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дія, а також безпосередньо проводять її, забезпечує законність, правильність і добросовісність її здійснення. Такий контроль умовно можна поділити на декілька рівнів: відомчий, прокурорський та судовий. При чому контроль на будь-якому рівні має свої специфічні особливості.

Розглядаючи питання контролю за діяльністю слідчого при проведенні контролю за вчиненням злочину слід зазначити, що слідчий за чинним законодавством здійснює єдину з прокурором функцію, але його діяльність є підготовчою щодо прокурорської діяльності. За результатами проведеного слідчим розслідування прокурор здійснює державне обвинувачення в суді. Тому прокурор зацікавлений, щоб слідчий дотримувався законодавства, особливо

якщо це стосується негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують права особи, щоб досудове слідство проводилось якісно. У зв'язку з цим, прокурор на досудовому слідстві здійснює нагляд за додержанням законів та процесуальне керівництво органами досудового слідства [4, с. 95].

Що стосується строків проведення контролю за вчиненням злочину, то він може бути продовжений:

- прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням, – до вісімнадцяти місяців;

- слідчим суддею, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому статтею 249 Кримінального процесуального кодексу України.

Згідно із вищезазначеною статтею загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені статтею 219 Кримінального процесуального кодексу України. У разі якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність.

Отже, успішна організація та проведення контролю за вчиненням злочину залежить не тільки від докладання зусиль з боку його виконавця, а й від чіткого дотримання своїх обов'язків особами, які здійснюють нагляд за проведенням такого виду негласної слідчої (розшукової) дії. Особливу увагу необхідно приділяти взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, що повинна виражатися не тільки у виконанні конкретного доручення, а й у повсякденній роботі, яка полягає в обміні інформацією, що має значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Чистолінов О. М. Негласні слідчі (розшукові) дії: крок уперед або нівелювання оперативно-розшукової діяльності / О. М. Чистолінов,

В. О. Черков // Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України : матеріали круглого столу (м. Київ, 7 жовт. 2011 р.). – Київ, 2011. – С. 85–87.

2. Кирпа С. С. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій / С. С. Кирпа // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 216–221.

3. Горбачевський В. Я. Роль і місце негласного розслідування у кримінальній юстиції / В. Я. Горбачевський // Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України : матеріали круглого столу (м. Київ, 7 жовт. 2011 р.). – Київ, 2011. – С. 45–47.

4. Городецька М. Обмеження повноважень слідчого засобами відомчого та судового контролю і прокурорського нагляду / М. Городецька // Вісник прокуратури. – 2009. – № 8. – С. 91–97.

Одержано 26.03.2015

УДК 343.81

Олена Сергійовна Турчина,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Відповідно до статті 50 КК України виправлення є однією з цілей покарання. Змістовне наповнення даного поняття розкривається у КВК України, проте наукові пошуки щодо розуміння такої складної правової категорії досі тривають.

Виправлення засуджених розглядалося з позиції кримінального, кримінально-виконавчого права, пенітенціарної педагогіки та психології низкою вчених, а саме: Л. В. Багрій-Шахматов, В. А. Бадира, Ю. В. Баулін, Т. А. Денисова, В. О. Меркулова, А. В. Сорока, А. Х. Степанюк, О. О. Шкута, І. С. Яковець та ін. Однак єдиної точки зору стосовно зазначеного поняття не існує. А тому питання визначення поняття «виправлення засуджених» є досить актуальним.

Зрозуміло, що досліджуване нами поняття з'явилося задовго до його нормативного закріплення в чинному законодавстві. Його походження розпочинає свою історію на початку ХХ століття. Процес побудови радянської кримінально-виконавчої системи здійснювався через публічні теоретичні дискусії й дослідництво

© Турчина О. С., 2015

[6]. Пошуком оптимальних шляхів виправлення ув'язнених займалися як вчені, так і активні політичні діячі. Виправлення засуджених вони вважали одним з напрямів діяльності в'язниць.

У відстоюванні ідеї «виправлення злочинців як людей соціально хворих» вагома роль належить Д. І. Курському. Він зазначав: «Ми прагнемо по можливості видалити з місць позбавлення волі специфічний тюремний дух і, насамперед, вирвати з коренем ті прийоми, з якими колись підходили тюремні діячі до злочинців. Для нас це мимовільні жертви минулого соціального строю й ми ставимося до них як до хворих, стосовно яких у нас одне завдання – вилікувати їх якомога швидше й надійніше» [3].

Цікавим є бачення вченого С. П. Познишева, який зазначає, що категорія «виправлення» включає у себе 2 елемента: моральне та юридичне виправлення злочинця. У своїй роботі «Основи пенітенціарної науки» Познишев роз'яснив поняття «морального виправлення злочинця». На його думку під даним визначенням необхідно розуміти «не перетворення порочної людини в добродесну, що не можливо відносно засобів покарання, а лише деяку зміну на краще психічної конституції злочинця, його характеру, достатнього для попередження рецидиву» [5].

Щодо «юридичного виправлення злочинця», то вчений пропонує розуміти під ним «навіювання суб'єктові шляхом застосування до нього покарання свідомості неминучого зв'язку відомого його поведінки з даним невідгідним наслідком». Познишев зазначає, що виправні установи повинні подібнюватися «своєрідній соціальній клініці, де організований процес виправлення – перевиховання «переплавлення» і «лікування» соціально запущених, морально дефектних і важких у педагогічному відношенні злочинних осіб, позбавлених волі» [5].

Варто зазначити, що: «загальними методами для діяльності всіх виправно-трудоустанов у СРСР були: перевиховання ув'язнених на базі суспільно корисної, колективної праці, що дисциплінує режим, політичного виховання й розвитку самодіяльності ув'язнених» [8]. Однак, як свідчать дослідження, в перше десятиліття Радянської влади діяльність місць позбавлення волі будувалася на необхідності «залучення ув'язнених до праці з урахуванням інтересів і здібностей», пізніше (з кінця 20-х до середини 50-х років) праця, направлена на отримання благ, здійснювана

на примусових роботах, прямо розглядалася як інструмент за допомогою якого можливо змінювати світогляд людини. З таким підходом не погоджується А. С. Макаренко, який у своєму соціально-педагогічному експерименті 30-х років довів, що не можна в справі виховання й перевиховання покладатися лише на сам технічний процес праці, навіть якщо продукт, що створюється в результаті цієї діяльності, є корисним суспільству [4].

Жорсткість режиму та місць позбавлення волі при орієнтації на максимальне використання можливостей дешевої робочої призводить до того, що праця втрачає проголошене й закріплене в нормативних актах виховне значення і набуває характер кари, відплати [2].

У результаті проведених досліджень наприкінці 70-х років Н. А. Стручков констатував, що виправлення варто розуміти як поліпшення, зміни до кращого на відміну від перевиховання, що має на меті виховання засудженого заново, передбачає зміну його установок і ціннісних орієнтацій [7].

Вплив на процес виправлення засудженого, внутрішнє ставлення до скоєного злочину, психічні процеси, що характеризують його свідомість і волю, ставлення до призначеного покарання у 80-ті роки всебічно досліджували В. А. Елеонський і Е. Г. Самовичев. Вони дійшли до близьких за змістом висновків, що результат виховного впливу виправно-трудових установ на засуджених залежить не тільки від ставлення співробітників до використання основних засобів виправлення й перевиховання, а й від умов, що створюються адміністрацією установи для прояву активності з боку самого засудженого в окресленні перспектив своєї життєдіяльності, причому як під час відбування покарання, так і після звільнення.

Дуже ґрунтовний аналіз сутності й механізму процесу виправлення засуджених проведений у роботах О. Г. Ковальова. Він зазначав, що можливість виправлення засудженого пов'язана з пластичністю «морально-психологічного світогляду людини як особистості», саме тому за відповідних умов, на основі збереження внутрішньої стабільності, вона здатна забезпечити

«стримування негативних проявів натури в інтересах вищих соціально-моральних цілей і норм поведінки». У цілому, результат виправлення буде залежати від: 1) ступеня кримінальної

зараженості особистості; 2) природної вразливості й психонервової рухливості особистості до зовнішніх впливів; 3) ефективності методів виправлення й перевиховання, а також обставин життя в період знаходження в місцях позбавлення волі у наступний час; 4) від тривалості виправних впливів [6].

З набуттям Україною незалежності, орієнтацію кримінально-правової політики на міжнародні стандарти, прийняттям нового Кримінально-виконавчого кодексу України на законодавчому рівні було закріплено поняття виправлення. Кримінально-виконавчий кодекс встановлює: «Виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки» [1]. Тобто процес виправлення полягає у тому, щоб за допомогою заходів переконання і примусу вплинути на свідомість засудженого та виховати в ньому позитивні властивості характеру.

Як зазначає Сорока «виправна практика в місцях позбавлення волі не може бути успішною без психологічно грамотного вирішення ряду протиріч: помістити особистість в негативне соціально-психологічне середовище й поставити за мету її виправлення; вимога до засудженого проявляти активність у процесі виправлення й зарегламентованості всіх сторін їхньої життєдіяльності; розрахунок на позитивний вплив праці на виправлення особистості й робота без достатньої діючої системи морального й матеріального стимулювання, при виробничій не завантаженості й на застарілому обладнанні тощо» [6].

Отже, існує безліч поглядів на поняття «виправлення». Закріплення даного терміну на законодавчому рівні є позитивним моментом, але оскільки щодо розуміння такої складної правової категорії досі тривають дискусії, дане питання потребує подальшого дослідження, а поняття підлягає вдосконаленню з урахуванням міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України. – Харків, 2004. – С. 4.
2. Исаков В. М. Правовое регулирование режима отбывания наказания в исправительно-трудовых лагерях в период Великой Отечественной войны и послевоенные годы (1941–1956 гг.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Исаков В. М. – М., 1997.

3. Козловский М. Ю. Пролетарская революция и уголовное право / М. Ю. Козловский // Пролетарская революция и право. – 1918. – № 1. – С. 26–27.

4. Носкова О. Г. История психологи труда в России (1917–1957) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Носкова Ольга Геннадьевна. – М., 1998. – 492 с.

5. Познышев С. П. Основы пенитенциарной науки / С. П. Познышев. – М., 1924. – С. 35–36.

6. Сорока А. В. Категорія «виправлення» та основні підходи до психологічного забезпечення ресоціалізації засуджених у радянський та сучасний періоди / А. В. Сорока // Вісник Харківського національного університету. – 2008. – № 807. Серія психологія. – С. 350–355.

7. Стручков Н. А. Ленин о преступлении и наказании / Н. А. Стручков. – М., 1946. – С. 98.

8. Ширвиндт Е. Г. К сорокалетию исправной-трудовой политики Советского государства / Е. Г. Ширвиндт. – М., 1957. – С. 61–61.

Одержано 24.04.2015

УДК 343.985.4

Олег Сергійович Федосов,

ад'юнкт ад'юнктури та докторантури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

В умовах загострення криміногенної ситуації в країні, спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, серед яких одним з найнебезпечніших є розбій. Обумовлено це тим, що розбій вчиняється у формі нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Тому, важливу роль у виявленні та розслідуванні розбоїв, особливо тих, що вчинюються в умовах неочевидності відіграє своєчасний огляд місця події. Від правильної організації проведення цієї невідкладної слідчої (розшукової) дії в значній мірі залежить встановлення особи злочинця, механізму вчинення злочину, закріплення отриманої в ході огляду доказової інформації тощо.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що питання організації і тактики проведення слідчих дій, зокрема, огляду місця

© Федосов О. С., 2015

події, досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені такі як: Р.С. Белкін, І.Ф. Герасимов, В.А. Журавель, Є.П. Іщенко, В.О. Коновалова, В.П. Корж, Г. А. Матусовський, О.В. Олішевський, В.Д. Пчолкін, Р. Л. Степанюк, В. В. Шендрик, В. Ю. Шепітько, Н. П. Яблоков та ін. Однак в умовах реформування кримінального процесуального законодавства специфіка проведення огляду місця події під час досудового розслідування розбоїв залишається актуальною і сьогодні.

Важливо зазначити, що головною особливістю огляду місця події є те, що законодавець, згідно ч. 3 ст. 214 КПК України, допускає у невідкладних випадках проведення огляду місця події до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), що здійснюється негайно після завершення огляду [1]. Таким чином, слідчому надається можливість безпосередньо сприйняти всю обстановку в цілому і виявити зв'язки між її елементами до відкриття кримінального провадження. Як справедливо зазначає В. О. Коновалова, огляд місця події складає ту інформаційну базу, на підставі якої слідчий визначає схему розслідування злочину [2]. Сутність огляду місця події та його специфічна особливість, на думку М. П. Яблокова, полягає у своєрідності пізнавальної діяльності слідчого у процесі його проведення [3]. Система і поетапне визначення кола дій, на думку інших вчених (Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Кожухов, Е. Р. Росинська), з думкою яких ми погоджуємося, необхідні для того, щоб гарантувати дотримання під час огляду всіх вимог, що висуваються до цієї слідчої дії, у тому числі щодо найбільш доцільного й ефективного використання криміналістичних прийомів і засобів виявлення, фіксації та дослідження доказів [4].

Одним з головних завдань при огляді місця події є виявлення, вилучення та фіксація матеріальних слідів злочинця, знарядь злочину за допомогою яких можна встановити його особу та механізм вчинення злочину. З цією метою при огляді місця події спеціалістом, за вказівкою слідчого, проводяться попередні дослідження виявлених слідів для моделювання дій злочинця, оперативного отримання інформації про нього, знаряддя злочину для організації їх розшуку за «гарячими слідами».

З місць подій можуть вилучатися сліди рук, босих ніг, рельєфу шкіри людини, сліди взуття, транспортних засобів, одягу,

вогнепальної зброї, сліди холодної зброї або схожих з нею предметів, біологічні сліди людини, сліди запаху, мікрооб'єкти тощо.

При огляді місця події треба цілеспрямовано здійснювати пошук предметів, які могли належати нападнику, загублені або викинуті ним, а саме:

- зброя, на якій можуть бути сліди запаху, рук, рельєфу шкіри людини, біологічні сліди людини, сліди рукавичок, мікрооб'єкти;

- одяг (маски, шапки), на якому можуть бути сліди запаху, біологічні сліди людини, мікрооб'єкти;

- гроші, документи, на яких може бути сліди запаху, біологічні сліди людини, сліди рук, рукавичок, почерк, ознаки друкуваних пристроїв;

- недопалки, жувальні гумки, на яких можуть бути сліди прикусу, рук, біологічні сліди людини;

- предмети особистого користування (елементи одягу, гребінці, носові хустки, сірники, запальнички тощо), на яких можуть бути сліди запаху, рук, рельєфу шкіри людини, біологічні сліди людини, сліди рукавичок, мікрооб'єкти.

Таким чином, разом з членами слідчо-оперативної групи, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілим, свідками та іншими учасниками кримінального провадження слідчий проводить огляд місця події, у ході якого, в установленому Кримінальним процесуальним законодавством України порядку, фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення, вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Забезпечує їх належне зберігання для подальшого направлення на проведення експертного дослідження (експертизи) [1].

Слідчий має право заборонити будь-якій особі залишати місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду.

За наявності підстав, слідчий інформує оперативного чергового по ОВС про необхідність залучення додаткових сил і засобів для документування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення.

Після внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення в ЄРДР слідчий допитує про обставини вчиненого кримінального правопорушення заявника, потерпілого, свідків та інших учасників кримінального провадження. Крім того, слідчий має право надавати письмові доручення співробітникам оперативних підрозділів про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [5].

Окрім того, слідчий вивчає наявну оперативну інформацію, надану працівниками оперативних підрозділів, складає схеми подальшого пошуку, спрямованого на документування конкретних дій у вчинених злочинах.

У свою чергу співробітники оперативного підрозділу діють за наступним алгоритмом:

- здійснюють поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збирання відомостей, що можуть бути використані як докази;

- установлюють час, місце і обставини вчинення розбійного нападу; кількість причетних до його вчинення осіб, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок, в якому вони зникли, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;

- негайно інформують слідчого про одержані дані стосовно обставин вчинення кримінального правопорушення та причетних до нього осіб, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

- виконують доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових), а також негласних слідчих (розшукових) дій за наявністю відповідних постанов слідчого, узгоджених з прокурором або прокурора, які складаються у випадках, передбачених ч. 1 ст. 250 КПК України, або ухвал слідчого судді [1]. Під час їх виконання користуються повноваженнями слідчого. Про результати виконання письмово доповідають слідчому в установлений у дорученні строк.

Разом з тим, дії працівника оперативного підрозділу під час встановлення осіб, які вчинили розбійний напад, до отримання ним доручення від слідчого, мають носити конкретний характер.

Зокрема, у разі коли особа чи особи, що вчинили розбійний напад відомі, оперативний працівник здійснює:

- перевірку підозрюваних за всіма наявними в ОВС обліками, у тому числі оперативними;

- встановлює коло зв'язків підозрюваних, особливо тих хто має кримінальне минуле та можуть бути невстановленими співучасниками злочину;

- з'ясовує про наявність у осіб, які причетні до вчинення злочину інших, крім реєстрації, місць проживання, найманих квартир чи інших помешкань, наявність родинних зв'язків, місця їх проживання, місця роботи, наявність у них транспортних засобів, засобів зв'язку.

При проведенні цих заходів важливе значення має швидке інформування органів внутрішніх справ про вчинений злочин і особу злочинця, особливо тих підрозділів, які обслуговують населені пункти, розміщені на передбачуваному шляху переміщення злочинця. До яких направляються письмові орієнтування або телетайпограми, які доводяться до відома особового складу.

При отриманні інформації про ознаки зовнішності правопорушника, як правило: складається фотографічний або художній портрет правопорушників; за допомогою технічних засобів орієнтується особовий склад ОВС; складаються та направляється до сусідніх ОВС телеграми про перевірку конкретних осіб, схожих за прикметами з злочинцем; використовуються можливості засобів масової інформації щодо інформування населення про зовнішні ознаки правопорушника, надання його портрета.

Слід відмітити, що досконале проведення перелічених вище заходів дозволять отримати дані, які в подальшому можуть стати доказами у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що ретельне здійснення огляду місця події під час розслідування кримінальних проваджень щодо розбоїв має важливе значення оскільки від своєчасного і якісного його проведення залежить успішність подальшого перебігу розслідування в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

2. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : монография / В. Е. Коновалова. – Харьков : Факт, 2001. – 311 с.

3. Яблоков Н. П. Криминалистика : учебник / Н. П. Яблоков. – М. : Норма – Инфра-М, 2003. – 376 с.

4. Криминалистика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Кожухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : Норма, 2011. – 990 с.

5. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14.08.2012 № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS391.html.

Одержано 16.03.2015

УДК 351.743.001.7

Сергій Сергійович Циркуленко,

курсант 3 курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ігор Володимирович Власенко,

кандидат технічних наук,

доцент професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції

громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОПТИМІЗАЦІЯ КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП МІЛІЦІЇ

Прояви екстремізму і тероризму в останні роки змушують серйозно задуматися над питаннями протидії цим явищам. Відзначається зростання професіоналізму кримінальних елементів, жорстокість і цинізм при скоєнні злочинів, їх корислива спрямованість. Зростає роль сил правопорядку, які безпосередньо стикаються зі вказаними негативними проявами, малих оперативних груп міліції.

Актуальність проблеми полягає в необхідності більш якісної та ефективної протидії злочинним проявам, а особливо при протидії організованим злочинним групам. Також актуальність дослідження визначається зростаючою значимістю в сучасних умовах високого рівня індивідуальної та групової бойової готовності, як складової частини професіоналізму співробітників

© Циркуленко С. С.,

Власенко І. В., 2015

ОВС. Статистика умисних вбивств в Україні і нещасних випадків серед працівників ОВС України при виконанні оперативно-розшукових завдань має тенденцію сталого зростання.

За даними показниками загибелі і травматизму ми бачимо не втішну, негативну тенденцію в цій сфері яка зберігається з 1998 року. На жаль, останнім часом спостерігається тенденція зростання кількості загиблих і травмованих працівників ОВС у результаті злочинного впливу.

В активній фазі захоплення (затримання) використовуються малі оперативні (бойові) групи (група захоплення, прикриття, штурмова група). Як свідчить проведений аналіз, ефективність малих бойових груп відмічалася навіть під час бойових дій першої та другої світових війнах. В органах внутрішніх справ і особливо в підрозділах спеціального призначення значення в оперативних діях малих груп не можна не переоцінити. Основні недоліки підготовки співробітників є незадовільна тактико-спеціальна і бойова готовність до професійної діяльності.

Кількісний та якісний склад малих бойових груп залежить від багатьох складових, який було теоретично проаналізовано та експериментально обґрунтовано в роботі. Наприклад, при розгляді геометричного критерію було встановлено, що мінімальна кількість особового складу групи при пересуванні по відкритій місцевості складає 6 – 7 осіб, а у випадку пересуванні біля перешкоди 4–5 осіб. Визначення кількісного та якісного складу малих бойових груп правоохоронних органів за малий термін часу здатний значно підвищити ефективність дій при виконанні службово-бойових задач та знизити можливі втрати серед особового складу.

Одержано 10.04.2015

УДК 343.98

Дмитро Юрійович Четвертак,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

СЛІДЧІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

Вивчення слідчо-судової практики розслідування приховування злочинів (ст. 396 КК України) свідчить про те, що слідчі допускають низку помилок, які призводять до втрати доказів,

© Четвертак Д. Ю., 2015

закриття кримінальних проваджень за недоведеністю вини підозрюваного, неправильної кримінально-правової оцінки злочинних дій та необґрунтованих процесуальних рішень.

В юридичній літературі проблеми слідчих помилок розглядалися в роботах Р. С. Белкіна, В. Г. Гончаренка, В. Н. Карагодіна, Н. І. Клименка, В. П. Климчука, А. Б. Марченка, Б. В. Щура та багатьох інших учених. У наукових працях здебільшого розглядалися загальнотеоретичні проблеми слідчих помилок без урахування розслідування окремих видів злочинів. Проблеми ж слідчих помилок при розслідуванні приховування злочинів не були предметом досліджень.

Зазначимо, що криміналістами запропоновано низку підстав для класифікації слідчих помилок, а саме: за юридичною природою; за характером і змістом помилковості; за суб'єктом; за характером їх виявлення та встановлення; за характером процесуальних наслідків тощо [1, с. 58–59; 2, с. 125–128].

Так, А. Б. Марченко, І. І. Когутич в залежності від юридичної природи запропонували поділити слідчі помилки на: 1) помилки в застосуванні матеріального законодавства (неправильне застосування норм КК, ЦК, КпАП України); 2) помилки в застосуванні процесуального законодавства (неправильне застосування КПК України; законів, що містять кримінально-процесуальні норми); 3) помилки в застосуванні криміналістичних рекомендацій (які не передбачені законом, тобто організаційно-тактичні та методичні помилки слідчого) [3, с. 8–9; 4, с. 126].

Серед матеріально-правових помилок слідчі найчастіше допускають кримінально-правову помилку в кваліфікації злочинів. Т. М. Марітчак кримінально-правову помилку в кваліфікації злочинів визначив як вид помилки у кримінально-правовій кваліфікації, яка є наслідком ненавмисних дій працівників правозастосовних органів і полягає в інкримінуванні особі статей кримінального закону, вимоги яких вона насправді не порушувала, або ж навпаки, в незастосуванні статей, які передбачають фактично вчинене діяння, що зафіксовано у винесених згодом процесуальних документах [5, с. 59].

Кримінально-процесуальні помилки виражаються у незаконних чи необґрунтованих процесуальних рішеннях та діях, серед яких розрізняють: 1) необґрунтований початок кримінального

провадження; 2) необґрунтоване повідомлення чи неповідомлення про підозру; 3) безпідставне зупинення досудового слідства; 4) необґрунтоване закриття кримінального провадження; 5) необґрунтоване застосування заходів процесуального примусу (запобіжний захід, накладення арешту на майно, затримання особи, накладення грошового стягнення, проведення гласної чи негласної слідчої (розшукової) дії, яка обмежує права і свободи або законні інтереси особи, тощо) [6, с. 211].

Зауважимо, що при розслідуванні приховування злочинів слідчі допускають низку й криміналістичних помилок. Б. В. Щур серед криміналістичних помилок виділяє: 1) неправильне використання окремого тактичного прийому слідчої дії; 2) неправильне обрання та використання тактичної комбінації; 3) неправильне обрання послідовності проведення окремих слідчих дій; 4) неправильне визначення тактики окремої слідчої дії; 5) неправильне обрання комплексу слідчих дій та інших заходів (тактичної операції) [7, с. 12–13].

Слід зазначити, що слідчі помилки між собою взаємозумовлені. Так, кримінально-правові помилки можуть призвести до процесуальних та криміналістичних помилок і навпаки, криміналістичні прорахунки спричиняють помилки в застосуванні норм матеріального та процесуального законодавства. Наприклад, Червонозаводський районний суд м. Харків вироком № 1-179/6-07 засудив Р. за ч. 1 ст. 396 КК України за те, що Р. знаючи, що А. повторно скоїв незаконне заволодіння транспортним засобом, але не сповістив про це в правоохоронні органи [8]. Відзначимо, що ні слідчий, ні суд не конкретизували у своїх процесуальних рішеннях об'єктивну сторону приховування злочину, що призвело, з першого погляду, на неправильне застосування норм матеріального права. Така ситуація стала наслідком нехтування криміналістичними рекомендаціями щодо послідовності та повноти проведення процесуальних дій. Слідчий та суд не встановили в чому ж конкретно виразилося приховання злочину. Так, приховування злочину може бути вчинене лише шляхом активних дій, а саме: 1) приховування слідів злочину, 2) приховування особи злочинця, 3) приховування знарядь та засобів вчинення злочину, 4) приховування предмета, здобутого злочинним шляхом. На підставі слідчо-судової практики можна виділити

п'ятий спосіб – приховування трупа [9, с. 296–297]. Зауважимо, що інтелектуальне приховування, коли особа з метою приховування якогось злочину, наприклад, направляє завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину або дає завідомо неправдиві показання, не містить ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК України [10, с. 104]. Чинний КК України не передбачає відповідальності за недонесення, як це було передбачено в КК України 1960 року.

Окрім того, відповідно до п. 6 ст. 277 КПК України у змісті письмового повідомлення про підозру слідчий повинен стисло викласти фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначається час, місце його вчинення, а також інші суттєві обставини, відомі на момент повідомлення про підозру. Такою суттєвою обставиною при розслідуванні приховування злочинів є спосіб його вчинення.

Викладене свідчить, що слідчий допустив не тільки необґрунтовану кваліфікацію злочину, а й процесуальні помилки, фактично порушуючи статті 2, 91 КПК України, не встановив усі обставини, які підлягають доказуванню, чим не забезпечив повне та всебічне розслідування.

З метою усунення вказаних помилок, вважаємо за необхідне надати приклад правильного формулювання способу приховування злочину, яке потрібно слідчому відображати у процесуальних рішеннях: «В., достовірно знав про нанесення Т. тяжкого тілесного ушкодження П., що спричинило його смерть та заздалегідь не обіцяно допоміг Т. приховати цей злочин, *а саме, разом з останнім перевезли на велосипеді труп П. до річки Псьол і вкинули його воду*» [11].

Тактичні помилки при розслідуванні приховування злочинів найчастіше виражаються в неправильному виборі черговості проведення допитів учасників кримінального провадження; допущенні контакту підозрюваного із іншими учасниками кримінального правопорушення; виділення матеріалів досудового розслідування по приховуванню злочину в окреме провадження від матеріалів досудового розслідування щодо злочину, що приховується. Такі прорахунки здебільшого призводять до відмови від показань та їх зміні, перекваліфікації злочину, закриття кримінального провадження.

Відзначимо, що розслідування приховування злочину в об'єднаному провадженні із матеріалами досудових розслідувань щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину, що приховується, суттєво збільшить арсенал вибору негласних слідчих (розшукових) дій, а тому забезпечить повне та всебічне розслідування.

Отже, з метою недопущення вказаних помилок при розслідуванні приховування злочинів слідчому необхідно вжити ряд заходів. У першу чергу, встановити в чому виражався спосіб вчинення приховання злочину та інші обставини кримінального правопорушення. По-друге – в протоколах допиту підозрюваного, свідків та інших слідчих (розшукових) діях, у повідомленні про підозру та обвинувальному акті слідчий обов'язково повинен чітко розкривати в чому конкретно виражався спосіб приховування злочину. По-третє – досудове розслідування по приховуванню злочинів слідчому доцільно проводити в об'єднаному провадженні з матеріалами досудових розслідувань щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів, що приховуються.

Список використаних джерел:

1. Гранат Н. Л. Следственные ошибки: понятие, виды и причины / Н. Л. Гранат // Научная информация по вопросам борьбы с преступностью. – 1983. – № 76. – С. 57–59.
2. Бурданова В. С. Следственные (криминалистические) ошибки / В. С. Бурданова // Вопросы совершенствования прокурорско-следственной деятельности : сб. ст. – СПб. : [б.и.], 1996. – С. 121–130.
3. Марченко А. Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Марченко А. Б. – Київ, 2006. – 22 с.
4. Когутич І. І. Помилки слідчого. Поняття і класифікація / І. І. Когутич // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2002. – № 1. – С. 123–128.
5. Марітчак Т. М. Помилка у кваліфікації злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Марітчак Т. М. – Львів, 2003. – 237 с.
6. Баулін О. В. Слідчі помилки: поняття і зміст [Електронний ресурс] / О. В. Баулін, А. Д. Дзюрбель, Н. С. Карпов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2004. – № 1–2. – С. 207–213. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2004_1-2_35.pdf.
7. Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Щур Б. В. – Харків, 2005. – 21 с.

8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/977468>.

9. Четвертак Д. Ю. Криміналістична характеристика типових способів вчинення приховування злочинів / Д. Ю. Четвертак // Право і суспільство. – 2015. – № 2. – С. 293–299.

10. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. – 155 с.

11. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1695400>.

Одержано 30.04.2015

УДК 342.1

Олена Володимирівна Члевик,

аспірант кафедри конституційного права України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СВОБОДА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА

Принципи права мають важливе значення для всієї правової системи та істотно впливають на всю правову дійсність. Для свободи, яка є складовою частиною системи принципів права, притаманні такі ж ознаки, як і для всіх інших принципів права. Окрім того для свободи як однієї з визначальних ідей конституціоналізму є характерним:

- вища імперативність, загальність, універсальність, значущість, стійкість і стабільність протягом невизначено тривалого часу;
- спрямовання розвитку і функціонування всієї правової системи;
- вплив на напрямки правотворчої, правозастосовної та інших форм юридичної діяльності;
- роль одного із найважливіших критеріїв законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права;
- сприяння заповненню прогалин у праві;
- підвищення рівня правосвідомості в суспільстві;
- регулятивний характер.

Крім загальних ознак, які властиві свободі як принципу права, для неї характерними є певні особливості. Перша особливість принципу свободи полягає у діапазоні його поширення на

галузі права. Так, принцип свободи знайшов своє закріплення й в цивільному законодавстві, хоча мав на шляху багато перешкод. Для прикладу згадаємо Цивільний кодекс 1963 року, в період чинності якого принцип свободи обмежувався положенням ст. 48, відповідно до якого визнавалась недійсною та угода, що не відповідає вимогам закону. З прийняттям Цивільного кодексу 2003 року межі свободи розширилися. Зокрема, ст. 6 закріплено, що, сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, за винятком ситуацій, коли в цих актах прямо вказано про це, а також у разів, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами. Свое відображення принцип диспозитивності знайшов в ч. 3, ч. 4. ст. 7 Сімейного кодексу; в трудовому праві – в реалізації принципу свободи трудового договору.

Другою особливістю свободи як принципу права є його легітимність. Механізм забезпечення легітимності принципів права здійснюється через втілення в них визнаних у суспільстві цінностей. Свобода, яка є всезагальною цінністю, є основою принципу свободи. В свою чергу останній, підлягаючи закріпленню нормами права перетворюється на правовий. Таким чином, свобода є принципом права.

Третьою особливістю свободи як принципу права є об'єктивність. Аналізуючи саму сутність права та особливості його розвитку, можна зробити висновок, що свобода є вимогою, яка властива правовій системі, без якої остання не може існувати.

Четвертою особливістю свободи є її нормативність, під якою розуміють загальнообов'язковий характер вимог принципів права, що дозволяє їм виконувати функцію регулювання суспільних процесів, причому не тільки опосередковано через норми, але й самостійно. Нормативне закріплення свободи саме як принципу права, хоч і не в прямій формі, знайшло відображення передусім у ч. 1 ст. 19 Конституції України.

П'ятою особливістю свободи як принципу права є його суспільна обумовленість. Зміст принципів права обумовлений об'єктивними соціальними закономірностями. В них втілюються сутність, призначення та імперативна динамічна спрямованість

певного правового інституту чи явища. Спрямованість принципів права, серед яких і свобода, на захист визнаних суспільством цінностей відображено й в практиці Конституційного Суду України, який в одному з рішень зазначив: «конституційні норми захищають і відображають цінності, закладені в Конституції України».

Шостою особливістю свободи як принципу права є його первинність відносно норми права, тобто з філософської точки зору, свобода як регулятор суспільних відносин виникла раніше за норму права. З іншого боку, інколи остання отримує формальне закріплення раніше за принцип права.

Сьомою особливістю свободи як принципу права є неможливість його поглинання або скасування іншим принципом права. Тут мова йде про співвідношення дії декількох принципів права одночасно. Наприклад, цінності безпеки держави і публічного порядку, а також суспільної безпеки можуть конкурувати зі свободою слова, свободою демонстрацій, свободою релігії і віросповідання і свободою інформації. Принципи чесності юридичного процесу і особистого доброго імені можуть іноді вступати у суперечність з принципом свободи слова. Досить зрозумілим й, на наш погляд, логічним механізмом вирішення конфлікту між принципами права є механізм їх взаємодоповнення. Стосовно цієї особливості висловився суддя Конституційного Суду України М. Д. Савенко в окремій думці в рішенні від 13.05.1997: «якщо колізія між нормами права долається шляхом віддання пріоритету одній з норм, то суперечність між принципами права має бути вирішена шляхом врахування вимог кожного з принципів права, що вступили в протиріччя один з одним». Восьмою особливістю свободи як принципу права є його швидкість реагування на зміни суспільних відносин. На відміну від норм права, які встановлюють певні правила поведінки, які є актуальними для конкретного суспільства й у відповідний час, свобода як принцип права жорстко не фіксує зміст поведінки, надаючи можливість вибору, що сприяє швидкому реагуванню на зміни суспільного життя. «Особливо великим «запасом потужності» у цьому відношенні (*реагувати на зміни суспільного життя*. – курс. авт.) наділені загальні принципи права (справедливість, свобода, рівноправність та ін.).

Дев'ятою особливістю свободи як принципу права є його дуалістичний характер впливу, який знаходить свій прояв у внутрішній системі принципів права й системі суспільних відносин. Тобто, свобода впливає на інші принципи права, зумовлює їх взаємозв'язок та вплив один на одного. Разом з тим, свобода як принцип права є однією з вимог, відповідно до якої відбувається регулювання суспільних відносин нормами права. Свобода виступає вимогою, яка має обов'язково застосовуватися не лише в правотворчій діяльності, а й в правозастосовній. Так, Конституційний Суд України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) у справі № 1-33/2004 від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004: «верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності, гуманізму тощо». Не дивлячись на те, що в своїх рішеннях Конституційний Суд України неодноразово посилався на принципи права, проте прямого посилення на свободу як принцип не було. На нашу думку це пов'язано з відсутністю його прямого закріплення в Основному Законі, а його закріплене на доктринальному рівні визначення ставало предметом тлумачення Конституційним Судом України через різні форми прояву, наприклад принцип диспозитивності.

Отже, свобода є невід'ємним елементом системи права, виступає його основоположним принципом, перебуває в нерозривному зв'язку з іншими принципами права, для якого характерними є такі ознаки й властивості як загальність, імперативність, універсальність, значущість, стійкість і стабільність протягом невизначено тривалого часу; спрямовуючий характер розвитку й функціонування правової системи, а також дев'ять особливостей, які характерні лише для свободи як принципу права.

Одержано 28.04.2015

Аліна Миколаївна Чорна,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Ярослав Андрійович Приходько,

*студент факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ СЛУЖБИ

Для України проблема протидії корупції продовжує залишатися однією з найактуальніших. Об'єктивні фактори її розвитку свідчать про те, що корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства, державності, авторитету держави на міжнародному рівні і на сьогодні масштаби її поширення становлять загрозу національній безпеці. Таким чином в даний час розвитку держави, особливо протягом останнього року, коли відбулись кардинальні зміни у політичному та суспільному житті країни, змінились погляди і на проблему протидії корупції. Завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні.

Проте, необхідно зауважити, що корупція – не лише українська проблема, це явище має свої прояви в багатьох країнах світу. Над її вирішенням працюють ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі (ОБСЄ), інші міжнародні організації.

Верховна Рада України 11 червня 2009 року прийняла закони «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», але звертаючись до статей 3 і 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» можливо помітити, що суб'єктами які відповідають за корупційні діяння, і тими, хто їх контролює, є майже ті самі особи. Через це виникає певна колізія у законодавстві, що спрямоване на подолання на подолання корупції як в державних органах, так і в інших сферах суспільного життя, але аналіз

© Чорна А. М.,

Приходько Я. А., 2015

загалом чинного законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення дає підстави стверджувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією

Від так при вирішенні проблеми корупції в нашій державі слід звертати увагу не лише на законодавчу базу, а на елемент, що є навіть важливішим корегування законодавства-діяльність державних органів. Антикорупційне законодавство та ефективне його застосування державними органами; політична воля керівництва держави; підтримка антикорупційних заходів держави громадянським суспільством. Кожна із цих складових відіграє у справі протидії корупції свою особливу роль. Вихід за межі правових рамок в антикорупційній діяльності – це шлях до службових зловживань, свавілля, за яких протидія корупції здійснюватиметься тими ж корупційними засобами. Переважна більшість протоколів складається, як правило, на держслужбовців найнижчих категорій. Отже, здебільшого проблема полягає не стільки у недосконалої законодавчої бази стосовно протидії корупції, як в її неефективному застосуванні.

На жаль, на сьогодні корупція займає значне місце і в Державній податковій службі. Незважаючи на зусилля влади щодо протидії корупції в органах Державної податкової служби України (далі – ДПС України), про наявність корупційних дій у цій службі свідчать дані опитувань, згідно з якими її працівники найбільш часто притягуються до відповідальності за: зайняття підприємницькою діяльністю; протизаконне сприяння у веденні підприємницької діяльності суб'єктам господарювання (умисне не нарахування податкового зобов'язання, видача недостовірних довідок); зменшення сум донарахувань до бюджету під час проведення документальних перевірок ті інші правопорушення, які вчиняються з метою отримання власної вигоди. Протягом 2014 року за фактами порушення законодавства у сфері службової діяльності до кримінальної відповідальності притягнуто 37 працівників Державної фіскальної служби. З них 17 – за вчинення злочинів, передбачених ст. 368 ККУ (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), тобто хабарництво. Зокрема, за вчинення злочинів, передбачених ч. 4 цієї статті (отримання неправомірної вигоди в особливо великих

розмірах) до кримінальної відповідальності притягнуто посадовців ДФС у Чернігові, Харкові та Дніпропетровській і Київській областях. А за отримання хабара у значних розмірах (ч. 2 ст. 368 ККУ) та шахрайство (ч. 2 ст. 190 ККУ) покарання не уникнули співробітники ДФС у Тернопільській області та податкові міліціонери Одещини.

Податкова служба не єдиний правоохоронний орган, який діє під впливом корупційних процесів. Левова частка зловживань, які вчинюються правоохоронцями, пов'язана з прагненням отримання матеріальної винагороди. Тому стало нормою надання фінансової допомоги органам внутрішніх справ з боку комерційних структур, які купують у них автомобілі, оргтехніку, меблі, паливно-мастильні матеріали. Натомість такі спонсори отримують від керівників ОВС індульгенції і охоронні грамоти, які надають їм право порушувати закон. З такою ж проблемою зіткаються органи місцевого самоврядування, керівники та службовці інших державних установ.

Отже, у сенсі подолання проблеми корупції необхідно вирішити цілу низку питань: удосконалення статистичного моніторингу і звітності про корупцію та пов'язаних з нею правопорушень у всіх сферах державної служби, органах влади, що дозволить проводити порівняльний аналіз серед цих відомств. Також необхідно підтримувати зміцнення зв'язків, співробітництва й обміну інформацією між консультативними і робочими органами РНБО України і відповідними парламентськими комітетами; зосередити можливості правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією, які сьогодні розпорошені, оптимізувати їх діяльність.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, 15–16, 17. – Ст.112. – Ред. станом на 17.01.2015.
2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 400 с.
3. Демський Е. Про деякі питання процедурного забезпечення заходів запобігання й протидії корупції / Е. Демський // Віче. – 2012. – № 4. – С. 11–14.
4. Грудзур О. Історія кримінальної відповідальності за хабарництво у праві України та Російської імперії (XVI ст. – початок XX ст.) /

О. Грудзур // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 5. – С. 21–24.

5. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду / Сар Дж. Пундей // Матеріали українсько-американського семінару «Проблеми економічного зростання: питання доброчесності». – Львів, 1997.

6. Терешук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Терешук О. В. – Київ, 2000. – 177 с.

7. Філоненко С. Поки зміниться суспільство, корупція процвітатиме / С. Філоненко // Віче. – 2011. – № 13. – С. 10–13.

8. Машковська І. Л. Окремі питання протидії корупції в органах Державної податкової служби України / І. Л. Машковська // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – Вип. 22. – С. 103–108.

9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – Станом на 2015 рік.

Одержано 25.03.2015

УДК 351.173

Аліна Миколаївна Чорна,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Валерія Максимівна Аністратенко,

студент

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ефективність і сталість системи оподаткування залежить насамперед від запровадження та відповідного використання оптимальної моделі формування достатньої доходної бази бюджетів різних рівнів, в тому числі і за рахунок основного їх джерела – податкових надходжень. Одним з суттєвих важелів державного регулювання виробництва і обігу в Україні підакцизних товарів та бюджетоформуючих податків є акцизний податок, однак, на сучасному етапі розвитку України в механізмі його оподаткування наявний недостатній рівень державного, в тому

© Чорна А. М.,

Аністратенко В. М., 2015

числі і податкового, регулювання ринку зазначеної продукції. Про такі проблеми свідчить значна кількість неякісних підакцизних товарів та часті випадки контрабандного ввезення підакцизних товарів в Україну.

У науковій літературі питанню акцизного оподаткування приділяється досить багато уваги. Зокрема, акцизний податок є предметом великої кількості наукових робіт і публікацій. Цю проблему розглядали ряд таких науковців як В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілова, А. Б. Дрига, В. І. Коротун, І. О. Лютий, В. М. Опаріна, А. М. Соколовська та В. М. Федосов. Проте, можемо сказати, що враховуючи особливості сучасного стану даної проблеми, вона все ще потребує детального вивчення та продовження теоретичних досліджень.

За останні роки завдяки підвищенню рівня тіньового виробництва підакцизних товарів в Україні, внаслідок невідповідності розміру ставок акцизного податку цінам на підакцизну продукцію, частка акцизного податку в структурі податкових надходжень державної казни дещо скорочувалась. Варто зазначити, що акцизний податок формує значну частину доходів зведеного бюджету України. В той же час, навіть після введення в дію Податкового кодексу України та внесення до нього ряду змін, пов'язаних з оподаткуванням підакцизних товарів, механізм справляння акцизного податку має цілий ряд недоліків, пов'язаних зі зростанням фіскальних властивостей цієї податкової форми та зменшенням її регулюючого впливу на виробництво і обіг підакцизних товарів.

Аналіз оподаткування в Україні дозволяє зробити висновок, що законодавство зазнавало значних змін, було нестабільним. Особливо це стосується оподаткування акцизним податком. Таким чином, порушується один із принципів оподаткування – принцип стабільності. Зміни в законодавчій базі були зумовлені необхідністю приведення системи оподаткування акцизним податком у відповідність з вимогами поточного моменту.

З наведених причини сучасний порядок акцизного оподаткування потребує суттєвого вдосконалення, завданням якого, на нашу думку, повинно бути з одного боку унеможливлення тіньового обігу підакцизних товарів, а з іншого – забезпечення виконання цим платежем не лише фіскальних завдань, але й регулюючих функцій.

Нагальною потребою сьогодення є необхідність суттєвого вдосконалення порядку нарахування і сплати акцизу шляхом посилення його регулюючих властивостей та розширення бази оподаткування.

При цьому, основними кроками на шляху вдосконалення механізму справляння акцизного податку, на наше переконання, повинні бути:

- забезпечення стабільності ставок цього платежу протягом тривалого періоду;
- запровадження більш захищених від підробок акцизних марок на алкогольні і тютюнові вироби;
- розширення прав та підвищення рівня відповідальності працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів;
- суттєве збільшення переліку підакцизних товарів за рахунок ювелірних виробів, дорогих імпортованих автомобілів та інших предметів розкоші.

Ми вважаємо, що реалізація пропонованих нами напрямів акцизного оподаткування призведе до формування прозорого і стабільного правового поля діяльності платників цього платежу, сприятиме становленню справедливого конкурентного середовища та, одночасно, спричинить зростання обсягів надходжень акцизного податку до державного бюджету, що буде наслідком розширення бази його справляння.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : від 13.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів : закон України від 11.08.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5518-17>.
3. Коротун В. І. Світові тенденції акцизного оподаткування і перспективи його оптимізації в Україні / В. І. Коротун // Науковий вісник НУДПСУ. – 2010. – № 1 (40). – С. 112–118.

Одержано 25.03.2015

Аліна Миколаївна Чорна,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Елеонора Юріївна Лищенко,

*студентка факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Уперше норма про оподаткування нерухомості почала діяти у Податковому кодексі України з 1 січня 2013 року. Розмір податку на житло визначався з огляду на житлову площу, а не загальну. Пізніше, 4 липня 2013 року, Верховна Рада ухвалила Закон № 403-VII, яким було встановлено, що в 2013 році податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, нараховується фізичним особам, і цей податок ними не сплачується.

Сучасна світова проблематика дослідження оподаткування нерухомості має значний теоретичний і практичний доробок. Серед видатних зарубіжних учених-економістів необхідно відзначити Р. Бонза, Б. Макленнон та інших. Важливий внесок у теорію і практику оподаткування нерухомості зробили також вітчизняні вчені, зокрема: А. Бережна, В. Вишневський, Є. Гриценко, І. Криницький, А. Крисоватий, В. Опарін, М. Романюк, Л. Тарангул, В. Чекіна, Л. Чубук, В. Федосов та інші.

Новими змінами до Податкового кодексу України встановлено, що оподаткуванню підлягає загальна площа об'єкта нерухомості (як житлової, так і нежитлової). Власники нерухомості не сплачуватимуть податок за:

- 60 кв. метрів включно (для квартир/ри);
- 120 кв. метрів включно (для житлового/вих будинку/ків);
- 180 кв. метрів (для різних типів нерухомості, одночасного володіння квартирою/рами та будинком/ками).

Раніше дачі та садові будинки виключені з переліку об'єктів, які не підлягали оподаткуванню, а починаючи з 2015 року, їх власники платитимуть податок на нерухоме майно.

Законодавець надав місцевим радам право збільшувати граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшується база оподаткування. Крім цього, місцеві ради можуть встановлювати пільги з податку для фізичних осіб з урахуванням їхнього майнового стану та рівня доходів.

Відповідно до ст. 266 ПКУ платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості.

Під об'єктами житлової нерухомості відтепер розуміють будівлі, віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, дачні та садові будинки.

Будівлі, віднесені до житлового фонду, Податковий кодекс поділяє на такі типи:

1. Житловий будинок – будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами і призначена для постійного в ній проживання. Житлові будинки поділяються на житлові будинки садибного типу та житлові будинки квартирного типу різної поверховості. Житловий будинок садибного типу – житловий будинок, розташований на окремій земельній ділянці, який складається із житлових та допоміжних (нежитлових) приміщень.

2. Прибудова до житлового будинку – частина будинку, розташована поза контуром його капітальних зовнішніх стін і яка має з основною частиною будинку одну (або більше) спільну капітальну стіну.

3. Квартира – ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного проживання.

4. Котедж – одно-, півтораповерховий будинок невеликої житлової площі для постійного чи тимчасового проживання з присадибною ділянкою.

5. Кімнати в багатосімейних (комунальних) квартирах – ізольовані помешкання в квартирі, в якій мешкають двоє чи більше квартиронаймачів.

Садовим будинком вважають будинок для літнього (сезонного) використання, який в питаннях нормування площі забудови, зовнішніх конструкцій та інженерного обладнання не відповідає нормативам, установленим для житлових будинків, а дачним

будинком – житловий будинок для використання протягом року з метою позаміського відпочинку.

Усі інші будівлі, приміщення, які не віднесені відповідно до житлового фонду, вважають об'єктами нежитлової нерухомості. Наприклад, до таких відносять: готелі, мотелі, кемпінги, пансіонати, ресторани та бари, туристичні бази, гірські притулки, табори та будинки відпочинку, будівлі фінансового обслуговування, адміністративно-побутові будівлі, будівлі для конторських та адміністративних цілей; торгові центри, універмаги, магазини, криті ринки, павільйони та зали для ярмарків, станції технічного обслуговування автомобілів, їдальні, кафе, закусочні, бази та склади підприємств торгівлі й громадського харчування, будівлі підприємств побутового обслуговування; гаражі (наземні й підземні) та криті автомобільні стоянки, склади.

Розглянемо приклад податку на нерухомість, припустимо, в США.

Всі власники нерухомості США щорічно платять податок на нерухомість. Його величина визначається з розрахунку ринкової вартості і коефіцієнта, визначеного місцевою владою. Середній розмір річної виплати може коливатися приблизно в межах 8–13 \$ за кожен 1000 \$ оціночної вартості.

У штаті Флорида податок на нерухомість становить 1–5 % (залежить від заможності та привабливості для життя конкретної місцевості) і встановлюється місцевими органами влади щорічно.

У Палм Коаст він становить 1,58 % від оціночної вартості, тоді як в Майамі – аж 5 %.

Оціночна вартість не завжди збігається з ціною придбання будинку – вона може бути як вище, так і нижче. На сьогоднішньому ринку можна купити будинок, оціночна вартість якого буде вище ринкової ціни.

Оціночна вартість розраховується за спеціальними методиками і в основному базується на собівартості будівництва придбаного будинку, якби він був побудований в день покупки.

Недоліки нинішнього законодавства, мою думку, такі:

1. Наше законодавство оподатковує квадратні метри, а не оціночну вартість. Тобто власники палаців, котеджів та великих маєтків будуть платити за квадратні метри рівно стільки ж, що і власники напіврозвалених будинків у віддалених селах.

2. Щодо встановлення ставки податку сільськими, селищними та міськими радами, можна сказати, що на місце розташування та типи об'єктів нерухомості ніхто не буде звертати увагу. На сільські, селищні та міські ради покладено багато обов'язків. А тим паче після реєстрації усіх об'єктів нерухомості, не будуть встановлювати ставки податку окремо для кожного громадянина.

3. Запроваджується податок, стягнення якого є практично неможливим через те, що не зареєстровані майнові права та кадастр. Враховуючи відсутність в цьому Реєстрі інформації на більшість об'єктів нерухомості, доведеться терміново оновлювати його з баз даних БТІ. Отже, через організаційні моменти податок на нерухоме майно може і не запрацювати на повну.

Зараз з'ясовується, що неймовірна кількість будинків не експлуатується, наприклад за відсутності даху, формально вони є недобудованими, а тому вони не оподатковуються.

4. Не забезпечена прозорість збору цього податку, загальнодоступність інформації про його сплату кожним власником та не гарантує використання зібраних коштів виключно для благоустрою тих територіальних громад, де цей податок було зібрано.

5. Нововведеннями до законодавства так і не врегульовано проблеми щодо осіб, які стали переселенцями. Це стосується мешканців Луганської та Донецької областей.

Незважаючи на те, що вони фактично позбавлені права вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном, до того, як ця проблема буде законодавчо врегульована, їм доведеться платити податок на нерухомість в загальному порядку. Сплачувати податок їм доведеться за місцем реєстрації свого нового місця проживання. За основу братимуться дані Реєстру. А довідки з тих областей про знищення майна фіскальними органами братися до уваги не будуть. Тому доводити факт знищення майна доведеться в судовому порядку шляхом надання доказів чи підтверджувати це показаннями свідків.

Виходячи з вищесказаного можна сказати, що податок на нерухоме майно вдарить по кишенях багатьох людей. Малоімовірно, що вдасться врегулювати збір таких податків, але соціальний вибух гарантовано. Тому треба оподатковувати оціночну вартість майна, а не квадратні метри, це було б набагато ефективніше та справедливніше. Чому за старий сільський будинок у 180 квадратних метрів оціночна вартість якого складатиме 50 000 грн буде

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

оподатковуватись як котедж з такими ж квадратними метрами, але оціночна вартість якого складає 100 000 доларів.

Також не треба забувати про те, що ці кошти будуть у місцевому бюджеті, тому треба намагатися контролювати рух податків.

А що стосується встановлення ставки податку сільськими, селищними та міськими радами, на мою думку було б ефективніше створити новий орган, до обов'язків якого буде віднесено встановлення ставки податку для кожного громадянина з урахуванням соціального статусу, місця розташування та типу об'єкта нерухомості.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Ред. від 13.03.2015.

3. Кучерявенко М. П. Податкове право України : підручник / М. П. Кучерявенко. – Харків : Право, 2013. – 536 с.

4. Бандурка О. М. Податкове право : навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. Д. Понікаров, С. М. Попова. – Київ : Центр учб. літ., 2012. – 312 с.

5. Пришва Н. Ю. Податкове право : навч. посіб. / Н. Ю. Пришва. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 368 с.

6. Бабін І. І. Податкове право України : навч. посіб. / І. І. Бабін ; Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2012. – 503 с.

7. Податкове право України : навч. посіб. для студентів ВНЗ / за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Київ : Хай-Тек Прес, 2013. – 432 с.

Одержано 25.03.2015

УДК 349.2

Наталія Леонідівна Шевченко,

аспірантка

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ПРИКЛАД ОБ'ЄКТИВНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА

Як відомо для всіх працівників, які працюють на підставі трудового договору в Україні, правове регулювання оплати праці здійснюється нормами Кодексу законів про працю України та

© Шевченко Н. Л., 2015

Закону України «Про оплату праці». Разом з тим для окремих категорій працівників встановлені особливості в правовому регулюванні оплати праці.

На думку О. В. Гаєвої єдність і диференціація оплати праці – це той правовий принцип, що пронизує все трудове законодавство в цій сфері, на якому ґрунтується вся галузь трудового права. Саме із цих засад, на її погляд, і повинен виходити законотворець, установлюючи норми, спрямовані на впорядкування трудових відносин, зокрема ті, що стосуються оплати праці працівників [1, с. 81]. В. М. Божко аналізуючи міжнародні документи робить висновки, що цивілізоване світове співтовариство прагне не лише того, щоб працівник отримував за свою працю заробітну плату, але й того, щоб вона була рівною за виконання рівноцінної праці. А це потребує, з точки зору вченого, розширення сфери державного втручання у відносини оплати праці, централізованого визначення вичерпного переліку підстав для диференціації оплати праці, а отже, обмеження свободи працівника та роботодавця [2, с. 20].

Аналізуючи національне законодавство можна побачити, що для працівників прокуратури передбачені особливості в оплаті праці. Так, це питання регламентується Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII та Постановою Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників органів прокуратури» від 31.05.2012 № 505. Зазначені нормативно-правові акти передбачають для середньої та вищої прокурорської ланки оплату праці вищу ніж середня по країні.

Необхідно відзначити, що і у промислово розвинутих країнах спостерігається особливий підхід у встановленні оплати праці працівникам прокуратури. Так, у Німеччині передбачено кілька десятків ступенів (форм) оплати праці для службовців, зокрема: від А-1 до А-16 (для так званих працівників за угодою), від В-1 до В-11 (для чиновників), від R-1 до R-10 (для таких специфічних чиновників як прокурори і судді). Прокурори в цьому плані є елітними чиновниками, оскільки для прокурора R-1 оплата праці розпочинається відразу з рівня А-14 (понад 3 тисячі євро на місяць), а прокурор R-2 – це вже рівень А-15 (понад 4 тисячі євро на місяць), у той час як найнижчий чиновник починає з 1,5 тисячі євро на місяць [3].

Отже, ми вважаємо обґрунтованим і корисним, з огляду на вищезазначене і базуючись на завданнях та функціях, які здійснює прокуратура у державі, запровадження особливостей в правовому регулюванні оплати праці працівників прокуратури.

У цьому, на наш погляд, проявляється така особливість трудового права як єдність та диференціація його норм. Більшість вчених-трудовиків усі підстави диференціації трудового права поділяють на об'єктивні та суб'єктивні. Так, М. А. Покровська до групи об'єктивних факторів праці відносить диференціацію за наступними підставами: 1) галуззю народного господарства, 2) умовами праці, 3) географічною територіальною ознакою, 4) характером зв'язків між працівником і підприємством. Суб'єктною диференціацією є диференціація, заснована на розходженнях у правовому регулюванні трудових відносин за ознакою статі, віку і стану здоров'я працівників [4, с. 53–57].

К. Ю. Мельник справедливо вказує, що відмінності в правовому регулюванні трудових відносин осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ слід відносити до об'єктивної диференціації трудового права. Вчений обґрунтовує це характером і умовами праці в органах внутрішніх справ [5, с. 171].

Слід звернути, увагу на те, що і праця в органах прокуратури відрізняється певними особливостями від інших різновидів трудової діяльності. Так, цій праці властиві підвищена нервова напруженість та підвищений рівень небезпеки з огляду на виконання працівниками прокуратури завдань і функцій з охорони інтересів держави та прав і свобод громадян від протиправних посягань. А отже особливості правового регулювання оплати праці працівників прокуратури слід вважати прикладом об'єктивної диференціації норм трудового права.

Список використаних джерел:

1. Гаєвая О. В. Щодо єдності і диференціації оплати праці в трудовому праві / О. В. Гаєвая // Єдність і диференціація трудового права та права соціального забезпечення : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2014 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2014. – С. 78–81.

2. Божко В. М. Єдність і диференціація оплати праці / В. М. Божко // Єдність і диференціація трудового права та права соціального забезпечення : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків,

28 листоп. 2014 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків :ХНУВС, 2014. – С. 17–20.

3. Хавронюк М. Прокуратура по німецькі: закону немає, а ординунг є [Електронний ресурс] / Микола Хавронюк. – Режим доступу: http://www.zakonoproekt.org.ua/prokuratura-po-nimetsjki-zakonu-nemaje-a-ordnungh-je_.aspx. – Назва з екрана.

4. Покровская М. А. О субъектной дифференциации в советском трудовом праве / М. А. Покровская // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 1967. – № 6. – С. 50–57.

5. Мельник К. Ю. Служба в органах внутрішніх справ як приклад об'єктивної диференціації норм трудового права / К. Ю. Мельник // Право і Безпека. – 2011. – № 4. – С. 168–172.

Одержано 14.04.2015

УДК 351.743(477)

Тихін Віталійович Шевченко,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНОГО АСПЕКТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ПРИ ДІЯХ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

В умовах складної соціально-політичної обстановки в країні, а також при активному залученні працівників міліції до участі у антитерористичній операції, що має довгостроковий характер та потребує значної кількості сил та засобів з одного боку. З іншого боку – служба в міліції характеризується великою кількістю екстремальних ситуацій і тому забезпечення особистої безпеки працівників ОВС в екстремальних ситуаціях та їх юридичний аспект потребує особливої уваги. Виконання службово-бойових задач в умовах складної оперативної обстановки потребує високої ефективності дії особового складу, що не можливо без гарантій особистої безпеки, особливо за рахунок нормативно правової бази.

Встановлення саме юридичного аспекту є вирішальним та рушійним напрямком найефективнішого вирішення даної проблеми.

Слід зазначити, що проблемні питання дій працівників міліції в екстремальних ситуаціях, з точки зору юридичного забезпечення,

© Шевченко Т. В., 2015

у свої роботах висвітлювали такі вітчизняні вчені як О. М. Бандурка, О. В. Тимченко, О. В. Шаповалов та інші.

Відповідно до положень Конституції України та Закону України «Про міліцію» працівники ОВС повинні захищати права і свободи громадян, однак, одним із важливих факторів при виконанні службових обов'язків працівником міліції є усвідомлення того, що він є захищений, у першу чергу у юридичному плані. У випадку виникнення екстремальної ситуації міліціонер повинен надійно і рішуче використовувати усі засоби та заходи для виконання покладених на нього завдань без вагань та сумнівів.

Згідно до статистики Міністерства внутрішніх справ України кількість загинилих та поранених при виконанні своїх службових обов'язків працівників міліції з кожним роком неухильно зростає. Первинний аналіз більшості подібних випадків вказує на те, що до травмування або смерті працівників міліції призвели організаційно-технічні причини, а і психологічні та\або вагання працівників при використанні спецзасобів або вогнепальної зброї.

Слід зазначити, що у ряді розвинених європейських країн, таких як Франція, Німеччина та Великобританія, співробітники поліції мають суттєвий рівень юридичного захисту не тільки під час надзвичайних ситуацій, а й навіть при найменшій загрозі їх виникнення, що дозволяє їм почувати себе захищеними і, як наслідок, суттєво підвищує показник ефективного виконання покладених на них обов'язків.

Для вирішення даного питання удосконалення системи із службової підготовки замало, тому що далеко не усі екстремальні ситуації можливо змодельовати та відпрацювати для працівників ОВС, наприклад, різного роду поранення співробітників міліції або, наприклад, вогневий контакт з справжніми людьми.

Найпершим шляхом до урегулювання цього проблемного питання є надання та юридичне закріплення визначення екстремальній ситуації, тобто такій, що має певні ознаки та характеристики, а також наслідок її настання – перехід працівника міліції у інше правове поле де він має розширені права та повноваження. Знаходження працівника міліції у екстремальній ситуації повинно надавати йому більш розширене коло прав та обов'язків для негайного припинення правопорушень або захисту громадян чи співробітників міліції згідно до законодавства України. Перш за

все працівник міліції повинен бути впевнений, що при настанні екстремальній ситуації він додатково має розширені повноваження, як наслідок, може і повинен вживати усіх заходів для припинення незаконних дій.

Проведені наукові дослідження свідчать, що більш ніж половина службових ситуацій в роботі працівників міліції є екстремальними. Так, для працівників міліції громадської безпеки кількість екстремальних ситуацій сягає 52 %, для працівників кримінальної міліції – 60 %, для співробітників спеціального підрозділу міліції «Грифон» – 62 %.

Закріплення у законодавстві поняття екстремальної ситуації відносно працівників міліції не тільки допоможе захистити співробітників ОВС, підвищити показник ефективності виконання покладених на них службових обов'язків, а ще й буде служити додатковим фактором для попередження правопорушень шляхом попередження громадян про той факт, що напад на співробітника міліції або непокоря законним вимогам міліції, чи будь-який інший вид правопорушень автоматично переносить співробітника ОВС у інше правове поле, де він має широкий спектр повноважень і буде їх використовувати для виконання своїх службових обов'язків.

Одержано 20.04.2015

УДК [351.75:343.35](477)

Наталія Валеріївна Шинкаренко,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

**АДМІНІСТРАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР В СФЕРІ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ – НАПРЯМ ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ**

Визначальною ознакою розвитку адміністративного законодавства у демократичних країнах є його спрямованість на забезпечення прав і законних інтересів особи у відносинах із державою та її органами. Адміністративне право в умовах життя українського суспільства повинне створювати правові засади для виконання норм Конституції України, сприяти належній правовій реалізації прав і свобод громадянина України. Одна з найважливіших

© Шинкаренко Н. В., 2015

гарантій цього – чітка регламентація процедурного аспекту відносин і влади [1, с. 229].

Важливим завданням науки адміністративного права є реформування адміністративного законодавства, адже галузь публічного права неподільно пов'язана з виконавчою владою і інститутами державного управління, норми якого покликані забезпечувати позитивний демократичний розвиток та становлення відносин між державою та особою. Одним з прикладів відносин між органами державного управління та громадянина є адміністративна процедура яка визначає послідовний порядок здійснення адміністративно-владних повноважень позитивної діяльності органів публічної адміністрації з іншими учасниками управлінської діяльності, а головне – з громадянами [2, с. 4].

У науковій літературі поняття «адміністративна процедура» досліджено у багатьох працях. Так, В. П. Тимошук визначає адміністративну процедуру як встановлений законодавством порядок розгляду та вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ [3, с. 24]. Ю. О. Тихомиров під адміністративною процедурою розуміє нормативно встановлений порядок здійснення уповноваженими суб'єктами права послідовно здійснюваних дій з метою реалізації їх компетенції та надання публічних послуг. Її призначенням є обмеження вільного розсуду і запровадження алгоритмів дій службовців, посадових осіб, державних і муніципальних структур, громадян і юридичних осіб [4, с. 214].

Отже, адміністративна процедура це, по суті, алгоритм дій, який має виконати публічна адміністрація (орган державної влади або орган місцевого самоврядування) для вирішення конкретної справи, завданнями якої є втілення в практичне адміністрування загальних цінностей адміністративного права таких як прозорість, рівність, безпристрасність, чесність, справедливість.

Аналіз адміністративного законодавства про адміністративні процедури дозволяє зробити висновок про те, що воно охоплює цілий комплекс питань, які стосуються: принципів, на яких ґрунтується діяльність органів влади; порядку розгляду адміністративних справ; вчинення окремих процесуальних дій, їх стадій та часових рамок; прийняття адміністративних актів і рішень; застосування видів відповідальності до посадових осіб у

випадку недобросовісного здійснення ними своїх службових обов'язків та ін. [1, с. 230].

Для розкриття теми тез доцільно звернутися до поняття корупції, що Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [5] визначає як використання суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення наданих їм службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначених суб'єктів, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Слід погодитись із Ю. В. Іщенко, що корупційні прояви при здійсненні адміністративних процедур можуть виникати і виникають через наступні недоліки законодавства про адміністративні процедури: неоднорідність і фрагментарність законодавства; суперечливість законодавства; прийняті нових законів, що не відміняють норм старих; неповнота і відсутність санкцій за порушення і невиконання законів посадовими особами публічної адміністрації; заміна прямих норм відсиланнями; відсутність належної інформації про адміністративні процедури та обмеженість доступу до такої інформації громадян [6, с. 62].

Виділимо ознаки процедур з надання адміністративних послуг міліцією громадської безпеки: має індивідуалізований характер (оскільки вона зачіпає права свободи певних осіб); нормативно встановлений характер діяльності уповноважених органів та посадових осіб, що входять до складу міліції громадської безпеки; адміністративно-правова регламентація цілей і завдань нормами адміністративного права; закріплення процедури у вигляді правового акта.

Щодо правового регулювання порядку здійснення адміністративних процедур, то в норма права залишає певний простір, який має заповнити орган, котрий застосовує норму. При цьому орган повинен брати до уваги загальний погляд на значення певних понять, мету, якої він має досягти, і нарешті на засади здорового глузду.

Правозастосовчий орган має керуватися вимогами: законності, обґрунтованості, доцільності, справедливості [7, с. 429].

Однак в тому випадку, коли правовий припис, не встановлюючи конкретного варіанта дій, наділяє орган певною свободою у вирішенні індивідуально-конкретної адміністративної справи і прийнятті оптимального рішення, може йтися про вільний розсуд, який означає можливість вибору в широких межах, встановлених правовою нормою.

Процес прийняття рішень має бути прозорим та відкритим для ретельного його розгляду. Суспільство має знати, яким чином державні інститути розпоряджаються даними їм повноваженнями і ресурсами. Інформаційна прозорість може бути підкріплена такими заходами, як застосування систем розкриття відомостей та визнання ролі активних та незалежних засобів масової інформації [8].

Відсутність чіткої регламентації діяльності ОВС в сфері громадської безпеки щодо процедури здійснення службових повноважень, прийняття рішень, видачі офіційних документів; наявність у посадових осіб надто широких розпорядчо-дозвільних повноважень для прийняття рішень на свій розсуд, що дає їм можливість створювати зайві ускладнення, перебільшувати свою роль у вирішенні питань, пов'язаних із зверненнями громадян – ось деякі з основних організаційно-управлінських чинників, які впливають на подальший розвиток корупції.

Підсумовуючі вищевикладене з метою зниження рівня корупції в державі необхідно забезпечити розробку і прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України [9], в якому визначити положення щодо розроблення і прийняття адміністративних регламентів, що є перспективним шляхом діяльності ОВС у протидії корупції, і який надасть додаткові гарантії забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Кисіль Л. Є. Адміністративні процедури: зарубіжний досвід, стан та перспективи правового регулювання в Україні / Л. Є. Кисіль // Правова держава. – 2008. – Вип. 19. – С. 229–242.
2. Афанасьєв К. К. Адміністративні регламенти з надання державних послуг-перспективний напрям протидії корупції в системі МВС

України / К. К. Афанасьєв // Вісник Луганського Державного університету внутрішніх справ імені Є.О. Дідоренка. – 2010. – Спеціальний випуск № 8. – С. 3–12.

3. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. – Київ : Факт, 2003. – 496 с.

4. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс : полный курс / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 2001. – 652 с.

5. Про засади запобігання корупції : закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

6. Іщенко Ю. В. Адміністративні процедури в контексті протидії корупції / Ю. В. Іщенко // Співпраця поліції, органів адміністрації та місцевої громадськості задля забезпечення безпеки під час масових заходів Євро-2012 : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (17–19 листоп. 2008 р., с. Гута, резиденція «Синьогора»). – Івано-Франківськ : ПЮІ ЛьвДУВС, 2009. – 203 с.

7. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.

8. Корупційні ризики в діяльності державних службовців : роз'яснення М-ва юстиції України від 12 квіт. 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11>.

9. Проект адміністративно-процедурного кодексу України : від 18.07.2008 № 2789 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2789&skl=7.

Одержано 14.04.2015

УДК 343.131.5(477)

Максим Олександрович Юхно,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Проблеми захисту учасників кримінального провадження постійно знаходились в полі зору учених. Новели чинного КПК України 2012 року сприяли удосконаленню цього напрямку досліджень, зокрема ними введено окрему главу 2 «Засади кримінального провадження», а її ст. 20 «Забезпечення права на захист» регламентує окремі положення цієї засади. Концептуально

змінено поняття «принцип» на «засаду». В той же час у міжнародно-правових актах і рішеннях Європейського суду з прав людини використовується саме поняття «принцип», що на нашу думку слід закріпити й у національному кримінальному процесуальному законодавстві у зв'язку з євроінтеграційними процесами, що проходять в Україні.

Сучасне українське громадське суспільство перебуває в умовах концептуального реформування багатьох правових інститутів, що супроводжується змінами в орієнтирі світогляду в цьому напрямі діяльності. Рівень розвитку демократичної, правової держави вимагає не тільки імплементації міжнародних правових стандартів щодо захисту прав, свобод та законних інтересів особи, але й формування ефективного правового механізму їх реалізації у практичній діяльності. Як доцільно зазначила О. П. Кучинська, дослідження в історичному аспекті наукових уявлень про принципи кримінального провадження має важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки дозволяє виявити загальну тенденцію розвитку, механізми переходу від однієї системи правових цінностей кримінального судочинства до іншої, визначити шляхи та засоби вдосконалення, а також спрогнозувати подальший розвиток з метою найбільш ефективного забезпечення дотримання прав і свобод особи під час кримінального провадження [1, с. 9], оскільки принципи кримінального провадження відображають досягнутий рівень верховенства права та законності.

Досліджуючи це питання за статутом кримінального судочинства 1864 року, Ю. М. Грошевий зазначав, що під час реформування національного законодавства у сфері кримінального судочинства, перш за все, доцільно звернутися до дореволюційного законодавства, що містило в собі прогресивні ідеї (принципи), які необхідно врахувати й для майбутнього вдосконалення законодавства [2, с. 111], що ми підтримуємо, адже вироблення поняття принципу має досить давню історію.

Зокрема, ще відомий радянський вчений-процесуаліст Я. О. Мотовіловкер принципи кримінального процесу визначив як закріплені у законі вихідні положення, що визначають основи діяльності органів, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, а також права та обов'язки суб'єктів кримінального судочинства і

відображають його соціальну сутність, найбільш суттєві його риси та властивості [3, с. 22]. Дещо пізніше, розглядаючи питання радянського кримінального процесу М. І. Бажанов та Ю. М. Грошевий у 1983 році зазначили, що принципи кримінального процесу (кримінального судочинства) це закріплені в правових нормах положення, що визначають важливі сторони і напрями діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду, а також зміст усіх інших норм кримінального процесуального законодавства та виражають справжній демократизм кримінального процесу. До загальної системи принципів кримінального процесу вчені включили 16 принципів [4, с. 47].

З дослідженого питання доречною видається позиція О. І. Галагана та Д. П. Письменного, які вважають, що кримінальне процесуальне законодавство має розроблятися відповідно до конституційних засад судочинства, які обумовлюють регулювання кримінальних процесуальних відносин таким чином, щоб здійснення прав і законних інтересів не ставилося в залежність від діяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді чи суду. У зв'язку з цим, на їх думку, правова держава повинна мати відповідну систему регуляторів, процедур та процесуальних правових інститутів, що гарантують захист прав особи, а одним із таких регуляторів є засади (принципи) кримінального провадження, однак у науці кримінального процесу досі не вироблено єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття [5, с. 167–168].

Принципи кримінального процесу, як зазначили А. В. Молдован і С. М. Мельник, по-перше, є основою формування всієї системи кримінального процесу; по-друге, закріплені в чинному законодавстві у вигляді правових засад; по-третє, найбільш повно виражають зміст кримінального процесуального законодавства; по-четверте, поширюють свою дію на всі стадії кримінального процесу; по-п'яте, тісно взаємопов'язані з державною політикою у сфері кримінального судочинства, та здійснюється з урахуванням норм міжнародних правових актів; по-шосте, забезпечують охоронну та регулятивну дію щодо всіх кримінальних процесуальних норм [6, с. 27].

Також власну наукову позицію з цього питання висловила В. В. Навроцька, на думку якої під принципами слід розуміти

безпосередньо закріплені в законі основоположні ідеї, найзагальніші положення, що відзначаються стабільністю і системністю та визначають суть, зміст і спрямованість діяльності суб'єктів процесу, спосіб і процесуальну форму їх діяльності, порушення яких обов'язково має тягти за собою настання відповідних юридичних наслідків [7, с. 2].

Така велика кількість засад кримінального судочинства, на думку Л. М. Лобойка, нараховується за рахунок включення до системи засад кримінального провадження положень, що не мають ознак засад, а є тільки їх елементами. Так, наприклад, документування є елементом засади публічності (офіційності), а забезпечення ознайомлення особи, яка притягається до відповідальності, з матеріалами досудового розслідування і допустимість судового розгляду тільки в рамках повідомленої підозри це елемент засади змагальності. При цьому, іноді до засад кримінального провадження відносять і такі положення, як: економічність, планування, ефективність, науковість, гуманізм, справедливість, толерантність тощо. Ці положення, на його думку, не можуть вважатися засадами кримінального провадження, оскільки вони є притаманними для всіх видів людської діяльності, у тому числі тієї, що не врегульована нормами права [8, с. 43–44], що ми підтримуємо.

На сьогодні в юридичній літературі можна знайти досить різноманітну кількість принципів кримінального провадження. Зокрема, М. О. Чельцов включив 15 таких принципів, М. С. Строгович – 8 принципів, М. С. Алексєєв та В. З. Лукашевич – 16 принципів, Т. М. Добровольська – 17 принципів, М. М. Михеєнко – 18 принципів, а В. М. Тертишник виділив аж 39 принципів кримінального процесу.

У чинному КПК України законодавцем визначено 22 засади (принципів) кримінального провадження, основним серед яких закріплено саме засаду (принцип) забезпечення права на захист. Це має суттєве значення, коли на першому етапі кримінального провадження формується система захисту. Однак, вона підлягає постійному удосконаленню, оскільки навіть після прийняття чинного КПК України у 2012 році залишається не вирішеною ціла низка питань щодо захисту окремих учасників кримінального провадження. Зокрема, проблемним питанням є забезпечення

захисту потерпілого, оскільки його має право захищати не захисник-адвокат, як підозрюваного, обвинуваченого, а захисник-представник із відповідним правовим статусом. Підлягає також удосконаленню врегулювання й забезпечення захисту прав свідка та ін.

Втім, підняті питання підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню. Пропоную учасникам конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та пропозицій.

Список використаних джерел:

1. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія / О. П. Кучинська. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.
2. Грошевий Ю. М. Судове слідство за Статутом кримінального судочинства 1864 р. / Ю. М. Грошевий // Вісник Академії правових наук України. – 1995. – № 4. – С. 106–112.
3. Мотовиловкер Я. О. О принципах объективной истины, презумпции невиновности и состязательности процесса / Я. О. Мотовиловкер. – Ярославль : Изд-во Ярослав. ун-та, 1978. – 96 с.
4. Советский уголовный процесс : учебник / под ред. М. И. Бажнова и Ю. М. Грошевого. – Киев : «Вища школа», 1983. – 439 с.
5. Галаган О. І. Поняття та система засад (принципів) кримінального провадження / О. І. Галаган, Д. П. Письменний // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 167–172.
6. Молдован А. В. Кримінальний процес України : навч. посіб. / А. В. Молдован, С. М. Мельник. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 368 с.
7. Навроцька В. В. Засади диспозитивності та її реалізація в кримінальному процесі України : монографія / В. В. Навроцька. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 440 с.
8. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – Київ : Істина, 2014. – 432 с.

Одержано 30.04.2015

Юлія Віталіївна Москальова,

слухач магістратури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ

*Питання захисту прав дітей, питання
насилства в Україні та багатьох країнах
світу, на жаль, вирішуються не за рік і не за
два роки. В державі потрібно змінювати цілі
системи, ламати стереотипи і виховувати в
громадянах більше людяності, аби не
страждали найменші.*

Юкіє Мокуо,

голова Представництва ЮНІСЕФ в Україні

Останнім часом існування такої проблеми як сексуальні злочини проти дітей набуло гострої актуальності, і, незважаючи на те, що засобами масової інформації широко висвітлюється тема сексуального насильства щодо дітей, в Україні досі не створена єдина система допомоги дітям, постраждалих від сексуального насильства, не має достатньої кількості спеціалізованих Центрів для надання психологічної допомоги згвалтованим дітям, вузи нашої країни хоча і готують психологів, слідчих й працівників підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, що спеціалізуються на цій проблемі, але їх кількість не є достатньою.

Основною проблемою розслідування справ про сексуальне насильство дітей є отримання об'єктивної інформації про сексуальну експлуатацію дитини, оскільки в більшості випадків дитина є єдиним потерпілим і свідком сексуального насильства щодо нього, і тільки вона може дати показання, які підтверджують вину підозрюваного та обвинуваченого. Отже, кваліфіковане проведення допиту дітей, що постраждали від сексуального насильства, може вирішити цю проблему.

Допит – це слідча дія, найчастіше вживана у судовій та правоохоронній практиці, що спрямована на отримання у встановленому законом порядку показань від осіб (свідка, потерпілого,

підозрюваного, обвинуваченого) про відомі їм обставини, що мають значення для кримінального провадження [1]. Як у теорії кримінального процесу, так і в практичній діяльності слідчих підрозділів, серед проблемних питань, що стосуються організації та проведення, окремою ланкою виступає проблема допиту такої категорії потерпілих як неповнолітні особи.

Варто зазначити, допиту неповнолітніх та малолітніх осіб приділена значна увага в юридичній літературі, насамперед в роботах О. М. Васильєва, Л. М. Карнеєвої, В. О. Коновалої, М. М. Коченова, Н. Р. Осіпової, С. В. Кузнецової, О. Ю. Січко, В. Ю. Шепітько та багато інших вчених розглянуті основні проблеми, пов'язані з допитом дитини. Однак практика говорить про те, що допит дитини має ряд особливостей, які в літературі не висвітлені [2].

Теоретично законодавство України містить норми, що регулюють особливості допиту дітей, але, на жаль, практичну сторону реалізації даних положень необхідно удосконалити, тим більше особливості допиту дітей, постраждалих від сексуального насильства. Ураховуючи положення міжнародних актів, що стосуються допиту дітей, постраждалих від сексуального насильства, статтею 226 КПК України від 13 квітня 2012 встановлюються особливості проведення допиту неповнолітніх, а саме: 1) допит проводиться у присутності законного представника, педагога чи психолога, а при необхідності – лікаря; 2) допит неповнолітнього не може продовжуватися без перерви більше однієї години, а в цілому – більше двох годин на день; 3) законний представник, педагог чи психолог, а при необхідності – лікар, зобов'язані бути присутніми при допиті, а також мають право заперечувати проти запитань і задавати питання; 4) проведення допиту в спеціально-обладнаному приміщенні (у разі, коли це необхідно, допит може бути проведений поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції) [3].

Також, у зв'язку із психолого – віковими особливостями малолітньої особи, законодавство виключає можливість проведення за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним одночасного допиту двох або більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розходжень у

їхніх показаннях в кримінальних провадженнях по злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також про злочини, вчинені із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, що законодавчо закріплено у ст. 225 КПК України. У зв'язку із цим у ст. 336 КПК України законодавець закріпив альтернативну норму, згідно до якої, судові провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції поза приміщенням, в тому числі що знаходиться поза будівлею суду (дистанційний судовий розгляд), у разі допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого [4, с. 20].

Для отримання повних та правдивих показань дитини, перед слідчим залежно від ситуації встають конкретні завдання: встановлення психологічного контакту, за допомогою різних методик, серед яких найдоцільніші – використання «зеленої кімнати» та допоміжних засобів комунікацій, таких як іграшки, малюнки, в тому числі анатомічні (особливо з дітьми дошкільного віку) для налагодження атмосфери довіри і взаєморозуміння, подолання у дитини страху перед незнайомою дорослою людиною, створення невимушеної обстановки допиту та забезпечення оптимального емоційного стану малолітньої особи; формулювання педагогічно коректних питань у логічній послідовності, що включають зрозумілі дитині мовленнєві звороти при отриманні необхідної інформації про час, місце, обставини кримінального злочину, особу, що його вчинила, її особливі прикмети та особливості поведінки, та водночас, уникають травмування ще сформованої дитячої психіки; визначення оптимальної тривалості допиту, відповідно до віку постраждалої особи, бо розумова втома дитини може спричинити збільшену податливість до навіювання, фантазування та схильність до випадкових і непродуманих відповідей, аби завершити обтяжливу розмову; вибір способів фіксації допиту, серед яких найкраще використовувати відеозапис [5].

Задля забезпечення вказаних вище умов, в усіх випадках, до проведення слідчих дій, необхідно долучати кваліфікованого спеціаліста в галузі дитячої психології, який має досвід роботи з дитиною того ж віку, щодо якої проводиться допит, який відверне додаткову психологічну травматизацію дитини, повторних

допитів дитини в майбутньому та, у разі, нагадування негативних спогадів під час проведення слідчих дій, забезпечить негайне реагування засобами доцільних психологічних методик.

При допиті дитини у справах сексуального характеру неоціненною є роль «зеленої кімнати». Методика «Зелена кімната» застосовується до дітей віком від 4 до 14 років, а за розсудом слідчого чи суду – і у віці від 14 до 16 років, які постраждали внаслідок вчинення злочинів проти статевої свободи та недоторканості. При проведенні слідчих дій, особа, що їх проводить, повинна враховувати індивідуальні можливості дитини (розвиток мови, особливі потреби, проблеми зі здоров'ям тощо), та організовувати роботу на основі спеціального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку та ступеня розвитку. В Україні створено п'ять «зелених кімнат»: дві у м. Києві, дві у м. Харкові і одна у м. Одесі, в той час як у багатьох країнах світу такі кімнати створені в кожному районному відділку міліції [2].

Отже, як показує практика, існує чимало недоліків в організації та проведенні допиту дитини, серед яких можна виділити: недосконалість законодавства, недостатній професіоналізм співробітників правоохоронних органів, низький рівень їх професійної підготовки, слабке матеріальне оснащення тощо. Взаємозв'язок цих аспектів та співвідношення між ними, виражаються у тому, що тактичні прийоми організації та проведення допиту малолітнього потерпілого, повинні використовуватися слідчим у суворій відповідності із кримінально-процесуальним законом і вимогами норм моральності з урахуванням вікових, психологічних та індивідуальних особливостей малолітньої особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651v-17/para66#n66>.

2. Бугаєць Т. І. Особливості допиту дитини в кримінальному провадженні: відповідність національного законодавства міжнародним стандартам / Т. І. Бугаєць // Збірник матеріалів всеукраїнської конференції за результатами конкурсу есе «Законодавчий захист дітей від сексуального насильства», Київ, 2–3 лют. 2013 р.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. Т. 1 / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2015

та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портного. – Харків : Право, 2012. – 768 с.

4. Скичко О. Ю. Тактико-психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших на предварительном следствии : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Скичко Ольга Юрьевна. – Саратов, 2005. – 26 с.

5. Шепитько В. Ю. Использование данных психологии в допросах несовершеннолетних / В. Ю. Шепитько // Проблемы социалистической законности. – 1991. – Вып. 26. – С.106–110.

Одержано 30.04.2015

УДК 342.9

Сергій Володимирович Надобко,

здобувач кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

СПІВВІДНОШЕННЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ» (НА ПРИКЛАДІ ВІДНОСИН У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Незважаючи на широкий спектр застосування та спроб тлумачення політико-правової природи феномену адміністративно-правової охорони, слід зазначити, що єдиний підхід чи сталий погляд в науці адміністративного права є відсутнім. Як підкреслює Т. О. Гуржій, попри сталий інтерес до феномену адміністративно-правової охорони, галузева наука ще не виробила єдиного консенсуального погляду на його природу та зміст [1, с. 293].

Поняття адміністративно-правової охорони тісно переплітається із сутністю адміністративно-правового регулювання, оскільки головне призначення кожного із них – державне регулювання суспільних відносин з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів, а також застосування заходів примусу.

Адміністративно-правове регулювання є складовим елементом більш загальної категорії – правового регулювання, що знаходить свій прояв у різних галузях права, що становлять цілісну систему. Розглядаючи співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правове регулювання», спостерігається деяка спорідненість та тотожність, оскільки:

© Надобко С. В., 2015

адміністративно-правове регулювання передбачає комплекс правових засобів та прийомів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин, які об'єднані предметом правового регулювання, в той час, як адміністративно-правова охорона, також передбачає застосування вказаного правового інструментарію задля упорядкування суспільних відносин.

Тобто, в даному випадку, вказані інститути в частині упорядкування суспільних відносин є тотожними, при чому всі заходи здійснюються державою в особі уповноважених органів та посадових осіб в рамках їхньої компетенції та повноважень в установленій законом формі.

Адміністративно-правове регулювання та адміністративно-правова охорона різняться за своєю метою, яка для адміністративно-правового регулювання визначається як закріплення, охорона, розвиток та регламентація державою суспільних відносин з метою висвітлення волі держави, що проявляється у широкому інструментарії правових засобів та прийомів. Головним призначенням адміністративно-правової охорони є захист суспільних відносин, що є об'єктом правового регулювання від протиправних посягань, тобто адміністративних правопорушень, а також попередження вчиненню правопорушень під приводом застосування заходів державного примусу, в першу чергу – адміністративної відповідальності.

З огляду на мету адміністративно-правової охорони спостерігається її тісний взаємозв'язок, не лише із адміністративно-правовим регулюванням, але й інститутом адміністративної відповідальності, оскільки одним із ключових завдань інституту адміністративної відповідальності є охоронна суспільних відносин від протиправних посягань, підтвердженням цьому є закріплення законодавцем у ст. 1 КУпАП положення, відповідно до якого основним завданням адміністративного законодавства є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [2].

А отже, сутність адміністративно-правової охорони набуває нормативної форми та знаходить своє закріплення в рамках здійснення як державного управління так і реалізації концептуальних завдань адміністративної відповідальності, з чого випливає, що адміністративно-правова охорона не є самостійним інститутом, адже сутність останньої реалізується шляхом формування правосвідомості у суб'єктів, що підпадають під державне регулювання та комплексі заходів спрямованих на врегулювання суспільних відносин, але з особливою метою – захисту від протиправних посягань.

Механізм державного управління застосовуючи лише елемент адміністративно-правової охорони, є по суті, логічно не завершеним та не повним, адже нормативне закріплення суспільних відносин як таких, що захищаються державою, не означає, що весь спектр заходів, якими оперує адміністративно-правова охорона будуть реалізовані, а тому здійснення адміністративно-правової охорони зумовлює необхідність застосування заходів державного примусу – адміністративного стягнення, яке виступає мірою адміністративної відповідальності.

Таким чином, адміністративно-правова охорона знаходить свій розвиток та нормативно-правове закріплення лише в рамках здійснення адміністративно-правового регулювання та державного управління в тому числі, отримавши свій подальший розвиток в інституті адміністративної відповідальності.

З урахування викладеного, можна зробити висновок, що адміністративно-правова охорона входить до складу адміністративно-правового регулювання і є його структурним елементом, проте характеризується специфічною метою – захисті суспільних відносин, оскільки навіть у випадку здійснення інститутом адміністративно-правової охорони заходів спрямованих на упорядкування суспільних відносин, ціллю задля якої вони здійснюються є захист суспільних відносин, а отже, упорядкування, як таке, носить видозмінений характер та, по суті, вживається у вузькому значенні.

Характеризуючи відносини у сфері банківської діяльності як об'єкт адміністративно-правової охорони, слід зауважити, що в науці адміністративного права проблема визначення об'єкта адміністративно-правового регулювання, а отже і адміністративно-

правової охорони, характеризується наявністю двох точок зору. Відповідно до першої – об’єкт адміністративно-правового регулювання розглядається як елемент державного управління та набуває статусу і як об’єкта, так і суб’єкта державного управління [3]. Друга позиція передбачає, що об’єкт правового регулювання включає матеріальні і нематеріальні блага, діяння суб’єктів і об’єктів публічного управління – ототожнення із об’єктом адміністративно-правових відносин [4].

Оскільки, адміністративна відповідальність виступає елементом механізму державного управління та засобом охорони суспільних відносин, які належать до сфери державного управління, то цілком очевидно, що об’єкт адміністративно-правової охорони необхідно визначати також з точки зору елемента державного управління, а саме як сукупність суспільних відносин, що перебувають у віданні державного управління.

Особливим об’єктом, що перебуває під впливом державного управління, виступають відносини у сфері банківської діяльності, оскільки метою функціонування банківської системи в цілому є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника, а також забезпечення обігу валютних цінностей, здійснення валютних операцій, відкриття та збереження валютних рахунків як на території України так і за її межами, проведення готівкових та безготівкових розрахунків, що набуває все більшої актуальності за часів світової фінансової кризи.

Таким чином, вважаємо, що адміністративно-правова охорона входить до складу адміністративно-правового регулювання і є його структурним елементом, виникає та видозмінюється виключно в рамках адміністративно-правового регулювання як одна із ключових елементів та характеризується специфічною метою.

Враховуючи відсутність концептуальних, загальноприйнятих положень, присвячених проблемам адміністративно-правової охорони, вкрай необхідними є подальші наукові дослідження з метою визначення політико-правової природи адміністративно-правової охорони в рамках банківської діяльності, в тому числі, а також виокремлення специфічних ознак та обґрунтування їх на науковому рівні.

Список використаних джерел:

1. Гуржій Т. О. Державна політика безпеки дорожнього руху: теоретико-правові та організаційні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Гуржій Тарас Олександрович. – Київ, 2011. – 553 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Ст. 1122. – Станом на 10 квіт. 2015 р.
3. Миськів Л. І. Адміністративно-правові засади діяльності ВНЗ МВС України з питань морально-правового виховання курсантів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Миськів Леся Ігорівна. – Харків, 2008. – 18 с.
4. Черниш І. А. Адміністративно-правове регулювання внутрішньої торгівлі в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Черниш Інна Анатоліївна. – Київ, 2011. – 18 с.

Одержано 11.04.2015

УДК 347.254

Ольга Миколаївна Одерій,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЛАСНИКІВ СПІЛЬНОГО
МАЙНА БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ**

Право власності традиційно визнається основним економічним правом, яким природно наділена фізична особа. У певних ситуаціях реалізація права власності ускладнюється особливостями суспільних відносин, в рамках яких воно реалізується. У повній мірі це стосується реалізації права власності на спільне майно багатоквартирного будинку.

На сьогодні питання реалізації права власності на майно багатоквартирного будинку не тільки недостатньо вивчені на доктринальному рівні, а і мають слабке законодавче підґрунтя. Загальними актами, які у певній мірі регулюють ці відносини є Конституція України [1] та Цивільний кодекс України [2]. Зокрема, відповідно до ст. 382 Цивільного кодексу України, набуваючи право власності на квартиру – ізольоване помешкання в житловому будинку призначене та придатне для постійного проживання, власнику квартири в багатоповерховому житловому будинку належать на праві спільної сумісної власності

приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку.

Специфіка регулювання об'єднання співвласників багатоквартирного будинку передбачається у законі України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 № 2866-III [3].

У статті 2 вказаного Закону визначено, що його дія поширюється на відносини суб'єктів права власності щодо користування та розпорядження нерухомим майном у об'єднанні, асоціації. При цьому, у статті 12 Закону визначено, що управління неподільним та загальним майном житлового комплексу здійснює управитель шляхом:

- належної експлуатації житлового комплексу та забезпечення відповідних умов користування власним, неподільним та загальним майном власників;
- накопичення необхідних коштів на проведення поточних та капітальних ремонтів відповідно до законодавства;
- отримання відшкодування від винної особи за збитки, заподіяні майну, яке перебуває у нього на балансі, або своєчасного звернення до суду щодо відшкодування збитків у примусовому порядку.

Важливо зазначити, що особливості цивільно-правового статусу власників у значній мірі визначаються договором між власниками приміщень і управителем. Згідно статті 13 Закону, істотними умовами цього договору є найменування сторін, предмет договору, права сторін щодо здійснення управління житловим комплексом, обов'язки сторін щодо надання послуг по експлуатації житлового комплексу та оплати цих послуг, вичерпний перелік послуг, вартість кожної послуги та загальна вартість щомісячного платежу, порядок контролю та звіту сторін, наслідки невиконання умов договору, перелік форс-мажорних обставин, строк дії договору, умови продовження та припинення дії договору, дата укладення договору [3].

Поряд з цим, вказаний Закон не врегульовує питання правового режиму спільного майна багатоквартирного будинку, прав, обов'язків та відповідальності власників такого майна, особливостей статусу органів управління багатоквартирним будинком. У зв'язку з існуванням цієї прогалини у правовому регулюванні у 2014 році А. Яценюком було подано проект закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [4]. Цей законопроект містить важливі положення, врегулювання яких на нормативному рівні позитивно вплине на забезпечення цивільно-правового статусу власників майна багатоквартирного будинку. Зокрема, у п. 6 ст. 1 визначено, що спільне майно багатоквартирного будинку – приміщення загального користування (в тому числі допоміжні), несучі, огорожувальні та несучо-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, в тому числі всередині або за межами житлового або нежитлового приміщення, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, а також споруди, будівлі, які призначені для задоволення потреб усіх співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, та права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок та його прибудинкова територія, у разі державної реєстрації цих прав. У статті 5 визначено особливості правового режиму такого роду майна. У статтях 6 і 7 містяться переліки прав і обов'язків співвласників багатоквартирного будинку. Зокрема, вони мають право вільно користуватися спільним майном багатоквартирного будинку з урахуванням умов та обмежень, встановлених законодавством або рішенням співвласників; брати участь в управлінні багатоквартирним будинком особисто або через уповноважену особу; одержувати інформацію про технічний стан спільного майна багатоквартирного будинку, умови його утримання та експлуатації, про витрати на утримання спільного майна багатоквартирного будинку та доходи, отримані від його використання та інші права. У той же час, вони зобов'язані: забезпечувати належне утримання та належний санітарний, протипожежний і технічний стан спільного майна багатоквартирного будинку; забезпечувати технічне обслуговування та у разі необхідності проведення

поточного та капітального ремонту спільного майна багатоквартирного будинку; використовувати спільне майно багатоквартирного будинку за призначенням тощо. Ці положення є особливо важливими з точки забезпечення цивільно-правового статусу власників майна багатоквартирних будинків, оскільки незаперечним є той факт, що саме права і обов'язки фізичних та юридичних осіб складають ядро їх цивільно-правового статусу.

Таким чином, цивільно-правовий статус власників спільного майна багатоквартирного будинку на сьогодні не є законодавчо врегульованим у достатній мірі. У зв'язку із цим, необхідно заповнювати прогалини у регулюванні цієї сфери шляхом належної законотворчої діяльності, зокрема шляхом прийняття закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку».

Список використаних джерел:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний Кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

3. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29.11.2001 № 2866-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.

4. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : проект закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/2942/Проект%Закону%20України.pdf>.

Одержано 30.04.2015

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ**
в дослідженнях молодих учених

Матеріали
науково-практичної конференції
(м. Харків, 14 травня 2015 р.)

Відповідальні за випуск: *І. О. Крепаков, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання *А. О. Зозулі*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 15,63. Обл.-вид. арк. 13,81.
Тираж 70 пр. Зам. № 2015-8.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.
Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.